سيد قطب

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur’ana

21

Naslov originala
SAYYID QUṬB
FĪ ẒILĀLI-L-QUR'ĀN

Sayyid Quṭb

U okrilju Kur'ana

Fī ẓilāli-l-Qur'ān

21

SARAJEVO, 1999.

بسم الله الرحمن الرحيم

« وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ » .

(سورة التوبة آية ١٢٢)

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se uputi u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha pobojali (9/122).

U OKRILJU KUR'ANA

21

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG!

OSTATAK SURE EL-ANKEBŪT I SURE ER-RŪM, LUKMĀN, ES-SEDŽDE I DIO SURE EL-AḤZĀB

بسم الله الرحمن الرحيم

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

« وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ – إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ – وَقُولُوا : آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ ، وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ ، وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (46) وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ، فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ، وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ، وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ * وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ ، إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ * بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ، وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ * وَقَالُوا : لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ ، قُلْ : إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ ، وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ * أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ؟ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ * قُلْ : كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ .

« وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ، وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ ، وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ * يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ * يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ ، وَيَقُولُ : ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ .

« يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ * كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ
الْمَوْتِ ، ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ * وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ، نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ * الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ * وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ، اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ، وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ .

« وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ، وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ :
اللَّهُ . فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ؟ * اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ، إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ * وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُولُنَّ : اللَّهُ . قُلِ : الْحَمْدُ لِلَّهِ ، بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ * وَمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ، وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ * فَإِذَا رَكِبُوا
فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ . فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ * لِيَكْفُرُوا
بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ * أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ
النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؟ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ؟ * وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ، أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ؟ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِلْكَافِرِينَ ؟

« وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ، وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ » (٦٩)

I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način, - ne sa onima među njima koji su nepravedni -, i recite: "Mi vjerujemo u ono što se objavljuje nama i u ono što je objavljeno vama, a naš Bog i vaš Bog jeste - jedan, i mi se Njemu pokoravamo" (29/46).

Kao i njima, Mi tebi objavljujemo Knjigu, a neki od onih kojima smo već dali Knjigu - i u ovu vjeruju, a i od ovih neki u nju vjeruju, a dokaze Naše samo nevjernici osporavaju (29/47).

Ti prije nje nijednu knjigu nisi čitao, a nisi je ni desnom rukom svojom pisao; inače, posumnjali bi oni što laži govore (29/48).

A to su ajeti jasni, u srcima su onih kojima je razum dat; a Naše ajete samo nepravedni osporavaju - (29/49)

i govore: "Zašto mu od Gospodara njegova nisu neka čuda poslana?" Reci: "Čuda su jedino u Allaha, a ja samo jasno opominjem" (29/50).

A zar im nije dosta to što Mi tebi objavljujemo Knjigu koja im se kazuje; u njoj je, doista, blagodat i pouka narodu koji vjeruje (29/51).

Reci: "Allah je dovoljan svjedok meni i vama, On zna sve što je na nebesima i na Zemlji. A oni koji u kumire vjeruju, a u Allaha ne vjeruju, oni su izgubljeni (29/52).

Oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna. A da nije određenog roka za to, kazna bi im došla, a doći će im, sigurno, iznenada, oni neće predosjetiti (29/53).

Oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna, a džehennem će sigurno sve nevjernike obuhvatiti (29/54)

na Dan kad ih patnja i odozgo i odozdo obuzme, a melek rekne: "Ispaštajte za ono što ste radili!" (29/55).

O, robovi Moji koji vjerujete, Moja je Zemlja prostrana, zato se samo Meni klanjajte! (29/56).

Svako živo biće smrt će okusiti, i Nama ćete se poslije vratiti (29/57).

One koji budu vjerovali i dobra djela činili smjestićemo u džennetske odaje, ispred kojih će rijeke teći, u njima će vječno boraviti. Kako će divna biti nagrada onima koji su se trudili, (29/58)

onima koji su trpjeli i u Gospodara svoga se uzdali! (29/59).

A koliko ima životinja koje ne sakupljaju hranu sebi, Allah ih hrani, a i vas! On sve čuje i sve zna (29/60).

A da ih upitaš: "Ko je nebesa i Zemlju stvorio i ko je Sunce i Mjesec potčinio?" - sigurno bi rekli: "Allah!" Pa kuda se onda odmeću? (29/61).

Allah u izobilju daje hranu onome kome hoće od robova Svojih, a nekom i uskraćuje; - Allah, zaista, zna sve (29/62).

A ako ih upitaš: "Ko s neba kišu spušta i njom mrtvu zemlju oživljava?" - sigurno će reći: "Allah!" a ti reci: "Hvala Allahu!" ali većina njih ne shvaća (29/63).

Život na ovom svijetu nije ništa drugo do zabava i igra, a samo onaj svijet je - život, kad bi samo oni znali! (29/64).

Kad se u lađe ukrcaju, iskreno se mole Allahu, a kada ih On do kopna dovede, odjednom druge Njemu ravnim smatraju (29/65)

da bi pokazali nezahvalnost prema onome što im Mi dajemo, i da bi uživali. A znaće oni! (29/66).

Zar ne vide da smo Harem svetim i bezbjednim učinili, dok se svuda okolo njih otima i pljačka? I zar u laž vjeruju, a na Allahovim blagodatima su nezahvalni? (29/67).

I ima li onda nepravednijeg od onoga koji o Allahu izmišlja laži ili poriče Istinu koja mu dolazi? I zar nevjernicima nije mjesto u džehennemu? (29/68).

One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo, sigurno putevima koji Nama vode uputiti; a Allah je zaista na strani onih koji dobra djela čine! (29/69).

Ovo je posljednji krug u suri El-Ankebūt. U dvadesetom džuzu su prošla dva kruga ove sure. Srž sure - kako smo rekli - jeste govor o dovođenju u iskušenje onih koji izgovaraju riječ vjerovanja kako bi se prečistila srca i razdvojili oni koji govore istinu od onih koji su licemjerni, i to permanentnom izdržljivošću u nevolji i iskušenju... Sura govori i o nipodaštavanju vrijednosti zemaljskih snaga koje se sučeljavaju sa vjerovanjem i vjernicima koje te snage na muke stavljaju i odvraćaju od Pravog Puta. Sura potvrđuje da Allah kažnjava griješnike a pruža pomoć vjernicima koji izdrže iskušenje i ostanu čvrsti u nevolji. To je Allahov zakon koji je pratio sva poslanstva od Nuha (alejhi's-selam). To je zakon koji se ne mijenja i koji se veže za veliku istinu zaodjenutu u prirodu ovog Kosmosa i koji je isto tako predstavljen u jednom pozivu Allahu čija se priroda ne mijenja.

Drugi krug je završen na kraju prethodnog džuza pozivom Poslaniku (alejhi's-selam) i onima koji vjeruju u njega da uče Knjigu koja im se objavljuje, da obavljaju namaz radi spominjanja Allaha i da vode računa o tome da ih Sveznajući Allah prati u onome šta rade.

U posljednjem krugu nastavlja se govoriti o ovoj Knjizi i o vezi između nje i Knjiga koje su joj prethodile. Naređuje se muslimanima da ne raspravljaju sa sljedbenicima Knjige osim na najljepši način - izuzimajući one među njima koji su nepravedni, koji su napravili izmjene u svojoj Knjizi i koji su skrenuli u mnogoboštvo, a mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda. Naređuje im se da oglase svoje vjerovanje u sva poslanstva i sve Knjige, jer su ona istina od Allaha koja potvrđuje ono što se njima objavljuje.

Zatim se govori o vjerovanju nekih sljedbenika Knjige u ovu posljednju Knjigu, dok politeisti, čijem je poslaniku Allah objavio ovu Knjigu, ne vjeruju u nj, jer nisu predodređeni za ovaj krupni dar niti su zadovoljni ovom blagodati koja je predstavljena u objavljivanju Knjige Poslaniku iz njihovih redova, kojom im se obraća i koji im govori Allahovim govorom. Poslanik nijednu knjigu ranije nije čitao niti ju je svojom desnom rukom pisao, tako da nema ni najmanje sumnje da je ona njegovo djelo i njegovo pisanje!

Upozorava politeiste da ne traže da ih što prije stigne kazna. Prijeti im da će im ona doći iznenada i predočava im se da je ona blizu, da će ih Džehennem obuzeti; slika njihovo stanje na Dan kad ih patnja obuzme odozgo i odozdo.

Potom se okreće vjernicima koji doživljavaju iskušenja i patnje u Mekki bodreći ih da sa svojom vjerom učine hidžru Allahu, kako bi se samo Njemu klanjali. Obraća im se veoma neobičnim stilom i bavi se pri tom svakom pomišlju koja se javlja u njihovoj svijesti i svakom preprekom koja ih sprječava prevrćući njihova srca među prstima Milostivog takvim doticajima koji svjedoče da Objavljivač ovog Kur'ana jeste Stvoritelj ovih srca, s obzirom da njihove skrivene puteve i prolaze ne zna niko niti ih iko može ovako doticati do njihov Stvoritelj koji je milostiv i upućen u sve.

Sa ovoga se prelazi na čuđenje stavom tih politeista koji lutaju u svojim poimanjima, potvrđuju da Uzvišeni Allah stvara nebesa i Zemlju, potčinjava Sunce i Mjesec, spušta kišu s neba i njom oživljava mrtvu zemlju. Oni kada se ukrcaju u lađu iskreno se mole Allahu... Međutim, poslije toga oni odjednom druge Allahu ravnim smatraju, ne vjeruju u Njegovu Knjigu, vrijeđaju Njegovog Poslanika i izlažu patnjama one koji vjeruju. U nastavku se podsjeća mnogobošce na Allahovu blagodat prema njima ovim sigurnim Haremom u kome oni sigurno žive, dok su ljudi okolo u strahu i nemiru. Oni o Allahu izmišljaju laži i pripisuju Mu

izmišljena božanstva. Zato im se obećava Džehennem u kome je mjesto nevjernicima.

Sura završava sigurnim obećanjem da će uputiti one koji se bore u ime Allaha i koji hoće da Mu budu iskreni savlađujući prepreke, iskušenje, poteškoće, dug put i mnoštvo onih koji se ispriječe na putu.

* * *

I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način, - ne sa onima među njima koji su nepravedni -, i recite: "Mi vjerujemo u ono što se objavljuje nama i u ono što je objavljeno vama, a naš Bog i vaš Bog jeste - jedan, i mi se Njemu pokoravamo" (29/46).

Allahov poziv koji je donio Nuh (alejhi's-selam) i poslanici poslije njega do Posljednjeg Poslanika, Muhammeda (alejhi's-selam), jeste jedan poziv od strane Jedinog Boga, s jednim ciljem, a to je vraćanje zalutalog čovječanstva njegovom Gospodaru, okretanje Njegovom Pravom Putu i odgajanje Njegovim programom. Vjernici svakog poslanstva su braća vjernicima ostalih poslanstava. Svi oni su jedan ummet koji vjeruje u Jednog Boga. Čovječanstvo se u svim generacijama dijelilo na dvije grupe, grupu vjernika i oni su Allahova stranka, i grupu Allahovih protivnika, a oni su šejtanova stranka bez obzira na distancu u vremenu i prostoru. Svaka generacija iz generacije vjernika jeste jedna karika u tom dugačkom i velikom lancu koji se pruža kroz stoljeća.

Ovo je krupna, velika i uzvišena činjenica na kojoj se temelji islam i koju potvrđuje ovaj ajet iz Kur'ana. To je činjenica koja veze među ljudima uzdiže iznad veze po krvi ili srodstvu, rasi ili domovini, interesu ili trgovini. Ona te veze uzdiže iznad svega ovoga da bi ih povezala sa Allahom, a one su predstavljene u jednom vjerovanju u kome se tope rase i boje, u kome iščezavaju nacije i domovine, u kome nestaje vrijeme i prostor i gdje ostaje samo čvrsta veza po Stvoritelju i Gospodaru.

Zbog toga ova Knjiga otkriva muslimanima da sa sljedbenicima Knjige raspravljaju na najljepši način, da bi objasnila mudrost dolaska novog poslanstva, da bi otkrila vezu između njega i poslanstava koja su mu prethodila i da bi ubijedila u nužnost prihvatanja posljednjeg izdanja Allahovog Poziva koje je u skladu sa prethodnim pozivima i koji je samo završni i savršeni njegov oblik, shodno Allahovoj mudrosti i znanju o

ljudskim potrebama... *Ne sa onima među njima koji su nepravedni (29/46)*, koji su odstupili od vjerovnaja u Božiju Jedinost koja je vječni princip vjerovanja, koji su Allahu pridružili druga božanstva i koji su napustili Njegov program u životu. Sa ovima nema raspravljanja niti ljubaznog postupka. Ovo su oni protiv kojih je islam poveo rat kad je uspostavljena njegova država u Medini.

Neki potvaraju Allahovog Poslanika (alejhi's-selam) da je lijepo postupao sa sljedbenicima Knjige dok je bio u Mekki gdje je proganjan od politeista, pa kada je stekao moć u Medini, uzeo se boriti protiv njih kršeći tako sve ono što je o njima rekao dok je bio u Mekki! To je očita potvora, što svjedoči ovaj mekkanski tekst. Raspravljanje sa sljedbenicima Knjige ograničeno je samo na one među njima koji nisu nepravedni, koji nisu odstupili od Allahove vjere i od čistog monoteizma s kojim su došla sva poslanstva.

I recite: "Mi vjerujemo u ono što se objavljuje nama i u ono što je objavljeno vama, a naš Bog i vaš Bog jeste - jedan, i mi se Njemu pokoravamo" (29/46).

Dakle, nema potrebe za razdor i sukob, za polemiku i diskusiju, jer svi oni vjeruju u Jednog Boga. Muslimani vjeruju u ono što je objavljeno njima i u ono što je objavljeno prije njih. To je u biti jedno. Božanski program ima spojene karike.

Kao i njima, Mi tebi objavljujemo Knjigu, a neki od onih kojima smo već dali Knjigu - i u ovu vjeruju, a i od ovih neki u nju vjeruju, a dokaze Naše samo nevjernici osporavaju (29/47).

Kao i njima (29/47), po jednom kontinuiranom metodu, po jednom zakonu koji se ne mijenja, na način na koji Allah objavljuje Svojim poslanicima. *Kao i njima, Mi tebi objavljujemo Knjigu (29/47)*... ljudi su u odnosu na njega stali u dva reda, red koji vjeruje, a on se sastoji od pojedinih sljedbenika Knjige i pojedinih Kurejšija, i red koji ga negira i ne vjeruje, iako su u njega povjerovali sljedbenici Knjige i posvjedočili da on govori istinu, kao što je i on potvrdio da je istina ono što oni imaju... *A dokaze Naše samo nevjernici osporavaju (29/47)*... Ovi dokazi su tako jasni i korektni da ih negira samo onaj ko prekrije i zakloni svoju dušu od njih pa ih ne vidi niti opaža! Nevjerovanje znači pokrivanje i zaklanjanjae u etimološkom značenju i ono je primijetno u izrazu poput ovog:

Ti prije nje nijednu knjigu nisi čitao, a nisi je ni desnom rukom svojom pisao; inače, posumnjali bi oni što laži govore (29/48).

Ovako časni Kur'an prati mjesto njihovih sumnji, čak onih najnaivnijih i djetinjastih. Allahov Poslanik (alejhi's-selam) je među njima proživio dug period svoga života. Nije čitao ni pisao. Zatim im je došao sa ovom neobičnom Knjigom koja čitaoce i pisce ostavlja nemoćnim. Vjerovatno je kod njih postojala sumnja da je on možda odranije čitao i pisao. Pa zašto i čemu ta njihova sumnja kad je ovo njegova prošlost koju je proveo među njima?

Mi kažemo: Kur'an prati mjesta njihovih sumnji, čak onih najnaivnijih i djetinjastih. Čak i pod pretpostavkom da je Allahov Poslanik (alejhi's-selam) znao čitati i pisati, nije im bilo dozvoljeno da sumnjaju. Ovaj Kur'an sam po sebi svjedoči da on nije ljudsko djelo. On je mnogo veći i on je iznad ljudske moći i ljudskog znanja, on je iznad ljudskih vidika. Istina koja je u njemu ima apsolutnu prirodu koja je poput istine koja je u ovom Kosmosu. Svako zastajanje pred njegovim tekstovima inspiriše srce činjenicom da iza njega stoji jedna snaga i da u njegovim riječima postoji moć koja ne potječe iz ljudske snage i moći!

A to su ajeti jasni, u srcima su onih kojima je razum dat; a Naše ajete samo nepravedni osporavaju - (29/49)...

To su jasni dokazi u grudima onih kojima je Allah darovao znanje, dokazi u kojima nema zbrke ni nejasnoće, dokazi u kojima nema nesigurnosti i sumnje. To su dokazi koje oni jasno nalaze u svojim grudima i koji smiruju njihova srca tako da se nad njima ne traže novi dokaz jer su sami oni dokaz. Znanje koje zaslužuje ovo ime jeste ono znanje koje srca nalaze u svojim dubinama, koje je učvršćeno u njima i koje izbija iz njih, otkrivajući tim srcima put i spajajući ih sa tom niti tamo! *A Naše ajete nepravedni osporavaju* (29/49)... - oni koji ne postupaju pravedno pri vrednovanju činjenica i procjeni stvari, koji mimoilaze Istinu i Pravi Put.

i govore: "Zašto mu od Gospodara njegova nisu neka čuda poslana?" Reci: "Čuda su jedino u Allaha, a ja samo jasno opominjem" (29/50).

Oni pod tim misle na nadnaravne materijalne pojave koje su pratile ranija poslanstva dok je čovječanstvo bilo u svom djetinjstvu, a koje su bile dokaz samo onoj generaciji koja ih je vidjela. Međutim, ovo je posljednja Objava čiji dokaz ostaje da vrijedi za svakog do koga dopre njen poziv sve dok Allah naslijeđuje Zemlju i sve ono što je na njoj. Otuda su njeni nadnaravni dokazi upravo dokazi koji se čitaju iz Časnog Kur'ana koji je mu'džiza čije znamenitosti ne prolaze, čije se riznice otvaraju svim generacijama i čiji su ajeti jasni u srcima onih kojima je dat razum, tako da

ih oni osjećaju nadnaravnim i mu'džizama kad god o njima razmišljaju i osjete njihov izvor iz koga se crpi njihova neobična snaga!

Reci: "Čuda su jedino u Allaha" (29/50). On ih pokazuje kad ima potrebe za tim, shodno Njegovom određenju i planu. Nije moje da Allahu predlažem bilo šta. Nije to moja stvar niti sam ja tako odgojen. *Ja samo jasno opominjem (29/50).* Ja samo opominjem, upozoravam, otkrivam i razjašnjavam. Ja samo izvršavam ono čime sam zadužen. Odredba poslije toga je Allahova.

Ovim se vjerovanje oslobađa svake iluzije i svake sumnje. Ovim se određuju granice Poslanika koji je odabran čovjek. U ovom vjerovanju ne dolazi do miješanja svojstava Poslanika sa atributima Jedinog i Svemoćnog Allaha, niti se nad ovim pitanjem mogu nadviti kakve sumnje koje su se nadvijale nad poslanstvima u kojima su se javljale nadnaravne materijalne pojave, tako da se to pobrkalo u svijesti ljudi i pomiješalo se sa izmišljotinama i legendama iz čega su nastale devijacije.

Ovi koji traže čuda zanemaruju vrijednost Allahove blagodati kojom ih je On obdario objavljivanjem ovog Kur'ana:

A zar im nije dosta to što Mi tebi objavljujemo Knjigu koja im se kazuje; u njoj je, doista, blagodat i pouka narodu koji vjeruje (29/51).

Ovo je očita nezahvalnost prema Allahovim blagodatima i Njegovoj brizi koja zaslužuje više od zahvale i poštovanja. Zar im nije dosta da žive sa Nebom pomoću ovog Kur'ana? On im se objavljuje, govori im ono što se krije u njihovim dušama, otkriva im ono što je okolo njih, podsjeća ih na to da ih Allahovo oko prati, da se On brine o njima do te mjere da im govori o njihovom stanju, iznosi im kazivanja i podučava ih. Tako Kur'an postupa s njima koji su sitna, mala i neznatna stvorenja u velikom Allahovom carstvu, s njima koji su zajedno sa svojom Zemljom i svojim Suncem oko koga se kreće njihova Zemlja sićušni atomi u ovom ogormnom prostranstvu koga održava samo Allah. Allah im, poslije toga, ukazuje čast tako što im objavljuje Svoje riječi koje im se kazuju, a oni opet nisu zadovoljni!

U njoj je, doista, blagodat i pouka narodu koji vjeruje (29/51)...

Oni koji vjeruju jesu oni koji osjećaju doticaje ove blagodati u sebi i jesu oni koji se sjećaju velike Allahove dobrote i milosti prema čovječanstvu ovim objavljivanjem Knjige i koji se sjećaju Njegove plemenitosti kad ih zove u Svoje prisustvo i na Svoju gozbu, iako je On

Uzvišeni i Veliki. To su oni kojima koristi ovaj Kur'an. On živi u njihovim srcima, on im otvara svoje riznice i nudi im svoje zalihe, on im prosvjetljava duše znanjem i svjetlošću.

A što se tiče onih koji ovo ništa ne osjećaju pa traže čudo preko koga će povjerovati u ovaj Kur'an, oni su slijepi i njihova srca nisu otvorena za svjetlo. Ovo su oni sa kojima ne vrijedi pokušavati. Konačnu riječ o njima treba prepustiti Allahu!

Reci: "Allah je dovoljan svjedok meni i vama, On zna sve što je na nebesima i na Zemlji. A oni koji u kumire vjeruju, a u Allaha ne vjeruju, oni su izgubljeni (29/52).

Svjedočenje onoga ko zna sve što je na nebesima i na Zemlji jeste najveće svjedočenje. On je taj ko zna da su oni u zabludi i neistini:

A oni koji u kumire vjeruju, a u Allaha ne vjeruju, oni su izgubljeni (29/52)...

Oni su potpuni gubitnici. Oni su izgubili sve. Izgubili su i ovaj i budući svijet. Izgubili su sebe, uputu, istrajnost, mir, istinu i svjetlo.

Vjerovanje u Allaha je prava dobit. Dobit sama po sebi. A nagrada za to poslije toga je milost od Allaha. To je smirenost u srcu i ustrajnost na putu, to je nepokolebljivost u raznim situacijama, sigurnost u oslonac, uvjerenje u zaštitu i ubjeđenje u dobar ishod. Ovo samo po sebi jeste dobit, a to je ono što gube nevjernici i *oni su izgubljeni* (29/52)...

* * *

Zatim Kur'an nastavlja da govori o tim mnogoboščima i o njihovom požurivanju kazne, a Džehennem im je blizu:

Oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna. A da nije određenog roka za to, kazna bi im došla, a doći će im, sigurno, iznenada, oni neće predosjetiti (29/53).

Oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna, a džehennem će sigurno sve nevjernike obuhvatiti (29/54)

na Dan kad ih patnja i odozgo i odozdo obuzme, a melek rekne: "Ispaštajte za ono što ste radili!" (29/55).

Mnogobošci su slušali upozorenje, ali nisu shvaćali Allahovu mudrost koja se krije u produžavanju roka kazne, pa su, u smislu izazova, požurivali Poslanika (alejhi's-selam) da ih ona što prije stigne. Allahovo produžavanje roka kazne često znači davanje vremena nasilnicima da pojačaju nasilje i nered. Ili znači iskušenje za vjernike da pojačaju vjerovanje i nepokolebljivost kako bi se iz njihovih redova očistili oni koji ne mogu izdržati ni ustrajati. Ili, pak, znači ostavljanje onih za koje Allah zna da u njima, između tih koji su skrenuli, ima dobra kako bi im se razjasila istina od neistine i kako bi krenuli Pravim Putem. Ovo možda znači i očekivanje da se od njih rodi dobro potomstvo koje će se klanjati Allahu i koje će se prikloniti Njegovoj stranci, makar im roditelji i bili u zabludi... Ili možda znači nešto drugo mimo ovoga a što se nalazi u skrivenom Allahovom planu...

Međutim, mnogobošci ništa nisu shvaćali od Allahove mudrosti i plana, pa su, izazivajući, tražili da ih što prije stigne kazna... *A da nije određenog roka za to, kazna bi im došla (29/53)...* Ovdje im Allah prijeti dolaskom kazne koju požuruju. Ona će doći u za to određeno vrijeme. Međutim, oni je neće očekivati niti pretpostaviti da bi ona mogla doći. Bit će preneraženi i iznenađeni: *a doći će im, sigurno, iznenada, oni neće predosjetiti (29/53)...*

Ova ih je kazna kasnije stigla na Bedru. Allah je rekao istinu! Oni su svojim očima vidjeli kako se ostvaruje Allahovo obećanje. Allah ih nije potpuno uništio kao što je uništio one prije njih koji su poslanike lažnim smatrali. Allah isto tako nije udovoljio njihovom zahtjevu za materijalnim čudom, kako se nad njima ne bi obistinilo Njegovo obećanje da će uništiti one koji uznevjeruju i poslije tog materijalnog čuda. To je stoga što je mnogima od njih bilo suđeno da uzvjeruju kasnije i da budu najbolji vojnici islama. Allah je iz njihovih kičmi izvadio potomke koji su nosili bajrak islama, pokoljenje za pokoljenjem, dugi vremenski period. Sve je to bilo prema Alllahovom planu koga ne zna niko do Allah.

Nakon prijetnje kaznom koja će im doći iznenada na ovom svijetu i koju neće predvidjeti, kontekst ponavlja osudu njihovog požurivanja kazne, a njih Džehennem sigurno čeka:

Oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna, a džehennem će sigurno sve nevjernike obuhvatiti (29/54).

Upravo na način na koji Kur'an daje slike, prikazujući budućnost kao da je ona sadašnjost, očigledna stvarnost, slika im Džehennem koji

obuhvata nevjernike. Medutim, to je u odnosu na njih nepoznata budućnost, ali u odnosu na realnu stvarnost koja je otkrivena Allahovom znanju, to je očigledna sadašnjost. Njeno odslikavanje u vidu skrivene realnosti u osjećajima izaziva strah, a njihovo požurivanje kazne povećava njihovo neznanje, jer kako će nešto požurivati onaj koga već obuhvata Džehennem koji samo da se ne sruši na njega, a on je tako nemaran i zaveden?!

Slika im njihovu sliku u Džehennemu koji ih već obuhvata kad oni požuruju kaznu:

na Dan kad ih patnja i odozgo i odozdo obuzme, a melek rekne: "Ispaštajte za ono što ste radili!" (29/55).

To je sam po sebi jezovit prizor, koga prati ponižavajući prijekor i teška grdnja: *Ispaštajte za ono što ste radili!* (29/55)... Ovo je kraj požurivanja kazne i omalovažavanja upozorenja!

Kontekst ostavlja poricatelje i nevjernike koji sve omalovažavaju u prizoru patnje koja ih obuzima odozgo i odozdo, da bi se osvrnuo vjernicima koje ovi poricatelji stavljaju na muke zbog njihove vjere sprječavajući ih da obožavaju svoga Gospodara... Okreće se njima i poziva ih da bježe sa svojom vjerom i da spasu svoje vjerovanje. Poziv je umilan i pun pažnje, kazan takvim stilom da dira sve strune na srcima:

O, robovi Moji koji vjerujete, Moja je Zemlja prostrana, zato se samo Meni klanjajte! (29/56).

Svako živo biće smrt će okusiti, i Nama ćete se poslije vratiti (29/57).

One koji budu vjerovali i dobra djela činili smjestićemo u džennetske odaje, ispred kojih će rijeke teći, u njima će vječno boraviti. Kako će divna biti nagrada onima koji su se trudili, (29/58)

onima koji su trpjeli i u Gospodara svoga se uzdali! (29/59).

A koliko ima životinja koje ne sakupljaju hranu sebi, Allah ih hrani, a i vas! On sve čuje i sve zna (29/60).

Stvoritelj ovih srca, koji je dobro obaviješten o njihovim prolazima, koji poznaje njihove tajne, koji zna ono što im naumpada i ono što se u njima skriva, Stvoritelj ovih srca doziva ih ovim umilnim pozivom: *O, robovi Moji koji vjerujete* (29/56), doziva ih ovako i poziva ih da se isele sa svojom vjerom, tako da ta srca od prvog trenutka osjećaju svoje pravo stanje, osjećaju da pripadaju svome Gospodaru i da su vezani za svoga Stvoritelja: *O, robovi Moji* (29/56)...

Ovo je prvi doticaj. A drugi doticaj je: *Moja je zemlja prostrana* (29/56)...

Vi ste Moji robovi. Ovo je Moja Zemlja. Ona je prostrana, toliko široka da vas može primiti. Pa šta je to što vas drži za vaše tijesno mjesto u kome doživljavate patnje zbog svoje vjere nemajući mogućnost da obožavate Allaha, svoga Gospodara? Otputujte iz te tjeskobe, robovi Moji, u Moju prostranu Zemlju spašavajući svoju vjeru i ostajući slobodni u svom ibadetu: *Zato se samo Meni klanjajte!* (29/56).

Osjećaj žalosti zbog napuštanja domovine je prva misao koja se pokreće u čovjeku koji se poziva na seobu. Stoga dotiče njihova srca sa ova dva doticaja, bliskim i umilnim dozivanjem: *O, robovi Moji* (29/56) i prostranošću Zemlje: *Moja je Zemlja prostrana* (29/56). S obzirom na činjenicu da je ona sva Allahova Zemlja, najdraži njen dio, dakle, jeste onaj na kome čovjek nalazi širinu za klanjanje jedino Allahu i nikome drugom.

Zatim nastavlja da prati bojazni i misli srca. Druga misao je strah od opasnosti koje nosi hidžra, opasnost od smrti koja leži u pokušaju izlaska - mnogobošci su držali muslimane u Mekki ne dozvoljavajući im da se isele kad su osjetili opasnost po sebe nakon izlaska prvih muhadžira -, zatim opasnost puta ako im bude suđeno da izađu iz Mekke. Odavde i dolazi drugi doticaj:

Svako živo biće smrt će okusiti, i Nama ćete se poslije vratiti (29/57).

Smrt je neminovna na svakom mjestu, zato nema razloga da računaju na nju, s obzirom na to da ne znaju njene uzroke. Allahu se vraća i povraća. Oni se sele Njemu u Njegovoj prostranoj Zemlji, oni se vraćaju Njemu na kraju kruga. Oni su Njegovi robovi koji kod Njega nalaze utočište na ovom i na budućem svijetu. Pa ko je taj koga obuzima strah ili prati nemir poslije ovih doticaja?

Međutim, On ih ne prepušta samo ovom utočištu već im otkriva ono što im je tamo pripremio. Jeste, oni napuštaju domovinu, ali umjesto nje na

Zemlji imaju širinu. Oni ostavljaju kuće, ali u Džennetu imaju zamjenu za njih. Zamjenu iste vrste, ali i veću od toga:

One koji budu vjerovali i dobra djela činili smjestićemo u džennetske odaje, ispod kojih će rijeke teći, u njima će vječno boraviti (29/58).

Zato ih ovdje poziva da se trude, da trpe i da se u Allaha uzdaju:

Kako će divna biti nagrada onima koji su se trudili, onima koji su trpjeli i u Gospodara svoga se uzdali! (29/58-59).

To je doticaj koji učvršćuje i bodri ova srca u situaciji u kojoj vlada nemir, strah i potreba za potkrepom i ohrabrenjem.

Zatim čovjeka obuzima nemir zbog pomisli odakle će se izdržavati, nakon što napusti domovinu, imovinu, radno mjesto, uobičajenu aktivnost i poznate izvore zarade. Kontekst ni ovu pomisao ne ostavlja bez doticaja koji će smiriti srca:

A koliko ima životinja koje ne sakupljaju hranu sebi, Allah ih hrani, a i vas! (29/60)...

Doticaj koji upozorava srca na očevidnu stvarnost u njihovom životu. Koliko ima životinja koje se ne trude da dođu do hrane, ne sakupljaju je, ne nose je, ne brinu se za nju niti znaju kako će je sebi osigurati, niti kako će je sačuvati, međutim, njih hrani Allah i On ih ne pušta da umru od gladi. On isto tako hrani ljude, iako se njima čini da oni stvaraju i osiguravaju svoju hranu. Allah njima poklanja sredstva i uvjete za hranu. Ovaj poklon sam po sebi je opskrba od Allaha i nema načina da je steknu osim uz Allahovu uputu. Stoga nema mjesta nemiru zbog opskrbe kod iseljenja. Oni su Allahovi robovi koji se sele po Allahovoj Zemlji i Allah će ih opskrbljivati tamo gdje jesu. Kao što hrani životinje koje ne sakupljaju sebi hranu već ih Allah hrani i On ih ne ostavlja bez hrane.

Kontekst završava ove uzvišene i duboke dodire tako što ih povezuje sa Allahom, što ih podsjeća na Njegovu brigu i pažnju. Allah njih čuje i On zna njihovu situaciju.. On ih ne ostavlja same: *On sve čuje i sve zna (29/60)...*

Ova kratka šetnja završava tako što dotiče sve dubine tih srca i što udovoljava svakoj pomisli koja u njima sihne u trenutku napuštanja svog mjesta ostavljajući u njima mir umjesto straha, sigurnost umjesto nemira, odmor umjesto zamora. Ta srca su zagukala i obuzeo ih je osjećaj bliskosti, brige i sigurnosti u okrilju Milostivog i Premilosnog Allaha.

Eto tako, bolove i misli srca ne zna niko do Stvoritelj srca! Srca ne liječi ovako niko osim onaj ko zna šta je u tim srcima.

* * *

Poslije ove šetnje sa vjernicima kontekst se vraća kontradikciji u stavovima i poimanjima politeista. Naime, oni potvrđuju da je Allah stvorio nebesa i Zemlju, da je potčinio Sunce i Mjesec, da spušta kišu s neba i njom oživljava mrtvu zemlju, da u izobilju daje hranu Svojim robovima ili je uskraćuje i da se oni obraćaju jedino Allahu dovom u slučaju straha. Zatim, oni poslije svega toga druge Allahu ravnim smatraju, izlažu patnjama one koji obožavaju jedino Allaha i stavljaju ih na iskušenja zbog njihove vjere u kojoj nema proturječnosti ni nedosljednosti zaboravljajući Allahovu blagodat prema njima izraženu u sigurnosti koju nalaze u svetom Hramu i zastrašujući Njegove robove u Njegovom svetom Hramu:

A da ih upitaš: "Ko je nebesa i Zemlju stvorio i ko je Sunce i Mjesec potčinio?" - sigurno bi rekli: "Allah!" Pa kuda se onda odmeću? (29/61).

Allah u izobilju daje hranu onome kome hoće od robova Svojih, a nekom i uskraćuje; - Allah, zaista, zna sve (29/62).

A ako ih upitaš: "Ko s neba kišu spušta i njom mrtvu zemlju oživljava?" - sigurno će reći: "Allah!" a ti reci: "Hvala Allahu!" ali većina njih ne shvaća (29/63).

Život na ovom svijetu nije ništa drugo do zabava i igra, a samo onaj svijet je - život, kad bi samo oni znali! (29/64).

Kad se u lađe ukrcaju, iskreno se mole Allahu, a kada ih On do kopna dovede, odjednom druge Njemu ravnim smatraju (29/65)

da bi pokazali nezahvalnost prema onome što im Mi dajemo, i da bi uživali. A znaće oni! (29/66).

Zar ne vide da smo Harem svetim i bezbjednim učinili, dok se svuda okolo njih otima i pljačka? I zar u laž vjeruju, a na Allahovim blagodatima su nezahvalni? (29/67).

I ima li onda nepravednijeg od onoga koji o Allahu izmišlja laži ili poriče Istinu koja mu dolazi? I zar nevjernicima nije mjesto u džehennemu? (29/68).

Ovi ajeti daju sliku vjerovanja Arabljana u ono vrijeme inspirišući slušaoca da je to vjerovanje imalo osnova u monoteizmu, zatim je u njemu došlo do iskrivljavanja. Nije ništa čudno u ovakvom shvaćanju potomaka Ismaila ibni Ibrāhima (alejhi's-selam) s obzirom na činjenicu da su stvarno vjerovali da su oni u Ibrāhimovoj vjeri i da su se ponosili svojom vjerom na ovoj osnovi te da su mnogo držali do Mūsāove ili Isāove vjere, iako su obojica bili s njima na Arabijskom poluotoku, upravo iz svog ponosa što su oni u Ibrāhimovoj vjeri, ne primjećujući da im je vjera postala kontradiktorna i iskrivljena.

Oni bi, kada bi bili pitani o Stvoritelju nebesa i Zemlje, o Potčinitelju Sunca i Mjeseca, o Onome koji šalje kišu s neba i Koji oživljava mrtve predjele ovom kišom, odgovarali i potvrđivali da Stvoritelj svega ovoga jeste Allah. Međutim, oni su se, uprkos ovome, klanjali svojim kumirima, ili su obožavali džine ili meleke, čineći ih Allahu ravnim u ibadetu, iako ih nisu držali Njemu ravnim u stvaranju... Ovo je čudna kontradikcija, kontradikcija od koje se Allah čudi u ovim ajetima: *Pa kuda se onda odmeću* (29/61), zapravo, kako napuštaju istinu, a okreću se ovoj čudnoj mješavini? *Ali većina njih ne shvaća*(29/63), tako da nema pameti onaj čiji razum prihvaća ovu mješavinu!

Između pitanja o Stvoritelju nebesa i Zemlje i Potčinitelju Sunca i Mjeseca u jednom, i pitanja o Onome koji šalje kišu s neba i Koji oživljava mrtve predjele u drugom ajetu, Allah u ajetu koji se nalazi između ova dva potvrđuje da u izobilju daje hranu onome kome hoće od Svojih robova, a da je nekom i uskraćuje, tako da dovodi u vezu zakon o opskrbi sa stvaranjem nebesa i Zemlje i drugim tragovima moći i stvaranja predajući to Allahovom sveznanju: *Allah, zaista, zna sve* (29/62)...

Opskrba je jasno povezana sa kretanjem nebeskih tijela i njihovom vezom sa životom, vodom, usjevima i nicanjem. Izobilje u opskrbi i njeno uskraćivanje je u Allahovim rukama shodno općim okolnostima i pojavama spomenutim u ajetima. Izvori opskrbe leže u kiši koja pada, u rijekama koje teku, u usjevima koji niknu i životinjama koje se množe. Oni se nalaze u rudnicima i rudama u utrobi Zemlje, u lovu na kopnu i moru... pa do kraja glavnih izvora opskrbe, a svi oni prate zakone nebesa i Zemlje i potčinjavanje Suncu i Mjesecu i to neposredno i jasno. Da dođe do najmanje promjene u tim zakonima, posljedice toga bi se podjednako

osjetile na cio život na površini Zemlje kao i na druga prirodna bogatstva koja su u njoj skrivena. Čak i ono što je skriveno u utrobi Zemlje, i to se formira, skladišti i razlikuje od jednog do drugog mjesta shodno prirodnim uvjetima Zemlje i svim utjecajima koje na nju vrše Sunce i Mjesec![1]

Kur'an čini od Kosmosa i njegovih kolosalnih prizora svoje dokaze i argumente. Oni su predmet i polje posmatranja i razmišljanja o istini koju je on donio. Srce zastaje pred ovim Kosmosom onako kako zastaje onaj ko razmišlja i promišlja, ko budno prati njegove neobičnosti, ko osjeća ruku Stvoritelja i Njegovu moć i ko shvaća Njegove velike zakone. Kur'an to čini tako jednostavno i tiho da to ne traži nikakvu tešku i kompliciranu nauku već samo budne osjećaje i pronicljivo srce. Kad god se pojavi Allahov znak u Kosmosu, vjernik pred njim zastane izgovarajući zahvalu Allahu i povezujući srca sa Allahom: *"Hvala Allahu!" ali većina njih ne shvaća* (29/63).

U povodu govora o životu na Zemlji, o opskrbi, izobilju i uskraćivanju opskrbe, pored njega stavlja precizna mjerila za sve vrijednosti. Zato je život na ovom svijetu sa opskrbom i uživanjima u poređenju sa životom na onom svijetu samo zabava i igra:

Život na ovom svijetu nije ništa drugo do zabava i igra, a samo onaj svijet je - život, kad bi samo oni znali! (29/64).

Ovaj život na ovom svijetu u cijelosti nije ništa drugo do zabava i igra kad se u njemu ne gleda na onaj svijet, kad on postane najviši cilj ljudima i kad uživanje u njemu postane cilj života. Što se tiče života na onom svijetu, to je život pun vitalnosti, i *samo onaj svijet je - život* (27/64) - zbog životne vitalnosti i punine.

Ovo ne znači da Kur'an podstiče na ustezanje od uživanja na ovom svijetu, bježanje od njih i njihovo ostavljanje po strani. Ovo nije duh islama niti njegovo usmjerenje. Ovo znači uzimanje u obzir budućeg svijeta u ovim uživanjima te poštivanje Allahovih granica vezanih za njih. Ovim se smjera uzdizanje čovjeka iznad njih tako da ne postaje njihovim zarobljenikom, privržen im je toliko koliko je potrebno i ne odbija ih! Pitanje je vrijednosti koje on mjeri njihovim ispravnim mjerilima. Ovo je vrijednost ovog svijeta, a ono je vrijednost onog svijeta, kako treba da je osjeća vjernik. On, zatim, ide u ovosvjetska uživanja u svjetlu tih vrijednosti

---

[1] Vrati se na komentar riječi Uzvišenog: *Koji je sve stvorio i kako treba uredio* (25/2) u suri El-Furqan u 19. džuzu *Zilala.*

posjedujući svoju slobodu i ostajući umjeren u svojim pogledima: ovaj svijet je zabava i igra, a onaj svijet je život ispunjen pravim životom.

Poslije ove stanke o mjerilima i procjenama kontekst nastavlja da iznosi proturječnosti u kojima se oni nalaze:

Kad se u lađe ukrcaju, iskreno se mole Allahu, a kada ih On do kopna dovede, odjednom druge Njemu ravnim smatraju (29/65)

Ovo je isto tako jedan vid proturječnosti i nedosljednosti. Naime, oni kad se ukrcaju u lađu i kad se nađu na moru poput igračke koju talasi bacaju tamo i ovamo, spominju samo Allaha i osjećaju samo jednu snagu kojoj pribjegavaju, a to je Allahova snaga. Oni su jednobošci u svojim osjećanjima, kao što su jednobošci na svojim jezicima. Oni se pokoravaju svojoj iskonskoj prirodi koja osjeća Allahovu jednoću. *A kada ih On do kopna dovede, odjednom druge Njemu ravnim smatraju* (29/65). Zaborave nadahnuće prave prirode i zaborave da su samo Allaha molili i iskreno mu vjeru ispovijedali okrećući se mnogoboštvu nakon što su priznavali i predavali se!

Vrhunac ovog skretanja jeste da ih ono dovodi do nezahvalnosti prema blagodatima koje im je Allah dao, prema iskonskoj prirodi koju im je dao i prema dokazima koje im je dao. Vrhunac toga je da uživaju u nasladama ovoga svijeta koje su ograničene određenim rokom. A poslije toga biva ono što biva, a to je zlo i nesreća.

... *da bi pokazali nezahvalnost prema onome što im Mi dajemo, i da bi uživali. A znaće oni!* (29/66).

To je prijetnja nesrećom od nepoznate strane, pa će je oni znati!

Zatim ih podsjeća na Allahovu blagodat kojom ih je obasuo, a koja se sastoji u tome što im je dao sigurni harem u kome će živjeti. Međutim, oni ne spominju ovu Allahovu blagodat niti se na njoj zahvaljuju vjerovanjem Jednog Boga i klanjanjem Njemu. Štaviše, oni zastrašuju vjernike u njemu:

Zar ne vide da smo Harem svetim i bezbjednim učinili, dok se svuda okolo njih otima i pljačka? I zar u laž vjeruju, a na Allahovim blagodatima su nezahvalni? (29/67).

Stanovnici Harema u Mekki su živjeli sigurno i ljudi su ih poštovali radi Allahove kuće dok su se plemena okolo njih međusobno ubijala i zastrašivala, tako da su jedinu sigurnost nalazili u okrilju Kuće kojom i u kojoj ih je Allah branio. Zato je bilo čudno da oni od Allahove kuće naprave

pozornicu za kumire i obožavanje nekog drugog, mimo Allaha! *I zar u laž vjeruju, a na Allahovim blagodatima su nezahvalni?* (29/67).

I ima li onda nepravednijeg od onoga koji o Allahu izmišlja laži ili poriče Istinu koja mu dolazi? I zar nevjernicima nije mjesto u džehennemu? (29/68).

Oni o Allahu izmišljaju laži smatranjem drugih Njemu ravnim. Oni poriču Istinu koja im dolazi i negiraju je. Zar onda nevjernicima nije mjesto u Džehennemu? Svakako da jeste, i to sigurno!

Sura završava slikom jedne druge grupe, grupe koja se borila radi Allaha da bi do Njega stigla i da bi se s Njim spojila. To su oni koji su podnijeli na putu ono što su podnijeli ne klonuvši i ne očajavajući. Oni su izdržali iskušenja vlastitog tijela i iskušenja ljudi. Oni su nosili svoje terete idući tim dugim, teškim i neobičnim putem... Njih Allah nije ostavio same, On neće izgubiti iz vida njihovo vjerovanje i On neće zaboraviti njihovu borbu. On će pogledati na njih sa Svojih visina i zadovoljit će ih. Pogledat će na njihovu borbu i uputit će ih. Pogledat će na njihov pokušaj da stignu do cilja pa će ih uzeti za ruke. Pogledat će na njihovu strpljivost i nagradit će ih najboljom nagradom:

One koji se budu radi Nas borili Mi ćemo sigurno putevima koji Nama vode uputiti; a Allah je zaista na strani onih koji dobra djela čine! (29/69).

سورة الروم مكيّة
وآياتها ٦٠

بسم الله الرحمن الرحيم

« الٓمٓ ① غُلِبَتِ الرُّومُ * فِي أَدْنَى الأرْضِ ، وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ * فِي بِضْعِ سِنِينَ . لِلَّهِ الأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ ، وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ * بِنَصْرِ اللهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ ، وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ * وَعْدَ اللهِ لَا يُخْلِفُ اللهُ وَعْدَهُ ، وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ * يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ * أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إلا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى ، وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ * أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ، وَأَثَارُوا الأَرْضَ ، وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا ، وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ، فَمَا كَانَ اللهُ لِيَظْلِمَهُمْ ، وَلَـٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ * ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوءَى ، أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ .

« اللهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ، ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ * وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ * وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ * فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ * وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الآخِرَةِ فَأُولَـٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ .

« فَسُبْحَانَ ٱللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ * وَلَهُ ٱلْحَمْدُ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ * يُخْرِجُ ٱلْحَيَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَيِّ ، وَيُحْيِي
ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ، وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ * وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ، ثُمَّ إِذَا
أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ * وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا
إِلَيْهَا ، وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً . إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ * وَمِنْ
آيَاتِهِ خَلْقُ ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ ، وَٱخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ * وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِٱللَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَٱبْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ . إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ * وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ ٱلْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا ، وَيُنَزِّلُ مِنَ ٱلسَّمَاءِ
مَاءً فَيُحْيِي بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا . إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ * وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ
تَقُومَ ٱلسَّمَاءُ وَٱلْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ، ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ ٱلْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ *
وَلَهُ مَنْ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ * وَهُوَ ٱلَّذِي يَبْدَأُ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ،
وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ، وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِي ٱلسَّمَاوَاتِ وَٱلْأَرْضِ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ .

« ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ . هَلْ لَكُمْ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ
فِيمَا رَزَقْنَاكُمْ . فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ؟ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ
ٱلْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ * بَلِ ٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ، فَمَنْ يَهْدِي مَنْ
أَضَلَّ ٱللهُ ؟ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ .

« فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ ٱللهِ ٱلَّتِي فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ، لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ
ٱللهِ . ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ، وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ * مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَٱتَّقُوهُ
وَأَقِيمُوا ٱلصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ * مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا
كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ »(٣٢)

SURA ER-RŪM
OBJAVLJENA U MEKKI
20 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Elif-lam-mim (30/1).

Bizantinci su pobijeđeni (30/2).

u susjednoj zemlji, ali oni će, poslije poraza svog sigurno pobijediti (30/3)

za nekoliko godina - i prije, i poslije, Allahova je odluka - i tada će se vjernici radovati (30/4)

Allahovoj pomoći, - On pomaže kome hoće, On je Silan i Samilostan - , (30/5)

obećanje je Allahovo, a Allah će obećanje Svoje ispuniti, ali većina ljudi ne zna; (30/6)

oni znaju samo spoljašnju stranu života na ovom svijetu, a prema onom svijetu su ravnodušni (30/7).

A zašto ne razmisle sami o sebi? Allah je stvorio nebesa i Zemlju i ono što je između njih - sa ciljem i do roka određenog. A mnogi ljudi ne vjeruju da će pred Gospodara svoga doista izaći (30/8).

Zašto ne putuju po svijetu pa da vide kako su završili oni prije njih? Oni su bili od njih jači, i zemlju su orali i obrađivali je više nego što je obrađuju ovi, i poslanici su im donosili jasne dokaze; Allah im nije učinio nepravdu, sami su sebi nepravdu nanijeli (30/9).

Oni koji su zlo činili završiće najužasnijom patnjom, zato što su Allahove riječi poricali i što su ih ruglu izvrgavali (30/10).

Allah iz ničega stvara, On će to ponovo učiniti i na kraju Njemu ćete se vratiti (30/11).

Na dan kad nastupi Čas - mnogobošci će svaku nadu izgubiti: (30/12)

božanstva njihova neće im biti zagovornici, a zbog božanstava svojih bili su nevjernici (30/13).

Na dan kad nastupi Čas oživljenja - ljudi će se razdvojiti: (30/14)

oni koji su vjerovali i dobra djela činili - u džennetskom perivoju će se radovati, (30/15)

a oni koji nisu vjerovali i koji su ajete Naše i susret na Sudnjem danu poricali - u trajnoj će muci biti (30/16).

Pa, hvaljen neka je Allah kad god omrknete i kad god osizvanete, - (30/17)

Njemu neka je pohvala i na nebesima i na Zemlji, - i predveče i u podne! - (30/18).

On iz neživog stvara živo i pretvara u neživo. On oživljava zemlju nakon mrtvila njezina, - isto tako ćete i vi biti oživljeni (30/19).

Jedan od dokaza njegovih je to što vas od zemlje stvara, i odjednom vas, ljudi, svuda ima razasutih; (30/20)

i jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju; (30/21)

i jedan od dokaza Njegovih je stvaranje nebesa i Zemlje, i raznovrsnost jezika vaših i boja vaših; to su, zaista, pouke za one koji znaju; (30/22)

i jedan od dokaza Njegovih je san vaš noću i po danu, i nastojanje vaše da steknete nešto iz obilja Njegova; to su, zaista, pouke za ljude koji čuju; (30/23)

i jedan od dokaza Njegovih je to što vam pokazuje munju, da se pobojite i ponadate, i to što spušta s neba kišu i oživljava njome zemlju poslije mrtvila njezina; to su, zaista, pouke za ljude koji razumiju (30/24).

I jedan od dokaza Njegovih je i to što nebo i Zemlja postoje voljom Njegovom. Zatim to što ćete, čim vas On samo jednom iz zemlje pozove, brzo ustati (30/25).

Njemu pripada sve što je na nebesima i na Zemlji, sve je Njemu poslušno (30/26).

On je Taj koji iz ničega stvara i On će to ponovo učiniti, to je Njemu lako; On je uzvišen i na nebesima i na Zemlji; On je silan i mudar (30/27).

On vam kao primjer navodi vas same: da li su oni koji su u posjedu vašem izjednačeni s vama u onome što vam Mi dajemo, pa ste u tome isti, i da li ih se bojite kao što se vi jedni drugih bojite?- Eto, tako Mi, podrobno, izlažemo dokaze Naše ljudima koji razmišljaju (30/28).

Ali, nevjernici lakomisleno slijede strasti svoje, - a ko će na pravi put uputiti onoga koga je Allah u zabludi ostavio? - njima neće niko u pomoć moći priteći (30/29).

Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio, - ne treba da se mijenja Allahova vjera, jer to je prava vjera, ali većina ljudi to ne zna -, (30/30)

obraćajući Mu se predano! Bojte se Njega i obavljajte namaz, i ne budite od onih koji Mu druge ravnim smatraju, (30/31)

od onih koji su vjeru svoju razbili i u stranke se podijelili; svaka stranka zadovoljna onim što ispovijeda (30/32).

Prvi ajeti ove sure objavljeni su radi određene namjene, a to je kada su Persijanci pobijedili Bizantijce i kada su zauzeli jedan dio Arabijskog poluotoka. To je bilo u vrijeme rasplamsaizvanja rasprave oko vjeroizvanja između muslimana koji su prihvatili ranije islam u Mekki, prije Hidžre, i politeista. Bizantijci su u to vrijeme bili pristalice objavljene Knjige - hrišćani, a Persijanci nisu bili monoteisti nego su se klanjali vatri. Politeisti Mekke uvidjeli su priliku u ovom događaju da istaknu domanicaju politeizma nad monoteizmom, što nagovještava pobjedu politeista nad muslimanima.

Prvi ajeti ove sure objavljeni su kao radosna vijest koja govori o pobjedi pristalica objavljene Knjige - Bizantijaca u toku nekoliko godina, čime su obradoizvani i muslimani koji su voljeli da bude pobjeda naroda koji vjeruju nad ostalim narodima.

Međutim, Kur'an se nije zadržao na ovom obećanju govoreći o muslimanima i njihovim protivnicima niti u granicama tog događaja, nego je to uzeo za povod da povede muslimane u daleke i šire horizonte od toga trenutnog događaja, da ih poveže sa cjelokupnim Kosmosom, da poveže Allahov zakon o pobjedi nebeskih vjera i velike istine na kojoj počivaju i nebesa i Zemlja i sve ono što je u međuprostoru između nebesa i Zemlje, da poveže prošlost naroda sa njihovom sadašnjošću i budućnošću, a onda da nastavi kontinuirano s njima nakon ovozemaljskog života, da ih vodi do drugog svijeta poslije ovog ograničenog života na Zemlji, da ih provede

kroz scene ovog Kosmosa i dubine samog čovjeka i njegove duše, da ih provede kroz razne situacije čovječanstva i čuda prirode, tako da oni u tom ogromnom i strašnom okruženju gledaju na horizonte spoznaje koja podiže život ljudi, daje im slobodu, širi prostor i ciljeve, izvodi ih iz te tijesne izolacije, izolacije mjesta, vremena i događaja, izvodi ih u prostranstvo Kosmosa, govoreći o njegovoj prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, izvodi ih do zakona Kosmosa i poveziizvanja s njim.

Na taj način podižu se njihova poimanja činjenice poveziizvanja i odnosa u ovom velikom Kosmosu. Oni osjećaju neograničenost zakona koji dominiraju ovim Kosmosom, raspolažu prirodom čovjeka, osjećaju preciznost tih zakona koji vladaju životom ljudi i događajima u životu, definiraju mjesta pobjede i mjesta poraza, definiraju pravdu mjerila pomoću kojih se vrednuju djela svih stvorenja, na njima uspotavljaju njihove aktivnosti na ovoj Zemlji i ističe se da će na osnovu toga dobiti odgovarajuću nagradu na ovom i budućem svijetu.

U sjeni tog visokog, prostranog i sveobuhvatnog poimanja, otkriva se univerzalnost ovog poziva i njegova povezanost sa situacijama u cjelokupnom svijetu oko tog poziva koji je nastao u Mekki, ograničenoj dolinama i brežuljcima, i proširio taj poziv svoju oblast, tako da nije povezan samo s Zemljom, nego je povezan i sa prirodom ovog Kosmosa i njegovim velikim zakonima, povezan sa prirodom ljudske duše i njenim fazama, sa prošlošću ovog čovječanstva i njegovom budućnošću, ne samo na ovoj Zemlji nego i na budućem svijetu, sigurnom i čvrstom vezom.

Istovremeno i srce muslimana je povezano u tom horizontu i prostoru jer se prilagođava njegova svijest tom svjetlu, predočavajući mu smisao života i njegovu vrijednost, omogućavajući mu da gleda u visine i Budući svijet, da se osvrće oko sebe na čuda i tajne, da gleda iza sebe i ispred sebe događaje i sudbine, da spozna svoj položaj i položaj svoga naroda u tom ogromnom moru, da spozna vrijednost svoju i svoje vjere u obračunu ljudi, a i Allahovu obračunu, da tada izvrši svoju ulogu pronicljivo, da snosi svoje obaveze pouzdano, smireno i s puno pažnje.

Kontekst ove sure nastavlja da izlaže te povezanosti, da izlaže ostvarenje dokaza te povezanosti u sistemu Kosmosa i da potvrdi smisao

te povezanosti u srcima. Kontekst ove sure izložen je u dvije povezane cjeline.

U prvoj cjelini dolazi do povezanosti između pobjede vjernika i istine na kojoj su uspostavljena nebesa i Zemlja i sve što je u prostoru između njih, da poveže s tim pitanja ovog i budućeg svijeta, da usmjeri srca vjernika prema Allahovu zakonu, govoreći o narodima koji su ranije bili, da uporedi prema njima pitanje proživljenja, a onda da prikaže na osnovu njih, jednu od scena Sudnjeg dana i ono što će dobiti toga Dana vjernici a i nevjernici. Kontekst se vraća iz ovog kruženja na scene Kosmosa, Allahove dokaze razasute po Kosmosu, vraća se na smisao tih scena i njihovu usmjeraizvanju srcu, donosi im primjer u samim njima i u onome čime oni raspolažu da bi se razotkrila površnost ideje politeizma, njegovo uspostavljanje na iluzijama koje se ne oslanjaju na istinu i znanje. Ova cjelina završava se sa usmjerenjem Poslanika (alejhi's-selam) da slijedi put jedine, stalne i jasne Istine, put prirode na kojoj su i ljudi stvoreni, prirode koja se ne mijenja niti hodi sa željama i strastima, niti se njeni sljedbenici razdvajaju u grupe i partije kao što se razdvajaju oni koji slijede želje i strasti.

U drugoj cjelini otkriva se prevrtljivost ljudske prirode na kojoj nije povoljno da se uspostavlja život sve dok se ljudi ne povežu sa stalnim mjerilom koje ne podliježe željama, govori o njihovu stanju u vrijeme milosti i neugodnosti, u vrijeme kada su obilato snadbjeveni i kada su lišeni opskrbe. U kontinuitetu ovog izlaganja govori se i o načinu trošenja te opskrbe i njena povećanja, vraća se na pitanje politeizma i pripisiizvanja Allahu ortaka i to se izlaže kroz ovaj ugao kad politeisti niti su opskrbljeni, niti umiru niti žive, povezuje se pojava smutnje na kopnu, moru, povezuje se rad ljudi i njihovo sticanje, upućuju se ljudi da putuju po Zemlji, da gledaju kakve su posljedice doživjeli politeisti prije njih, upućuje se Poslanik (alejhi's-selam) da ustraje na prirodnoj vjeri prije nego što uslijedi Dan kada će biti nagrađena svaka osoba prema onome što je uradila. Onda se u kontekstu vraća na Allahove dokaze u scenama Kosmosa kao što je bio slučaj i kod prve cjeline. Ovo sve popraćeno je da je prava uputa Allahova Uputa, da Poslanik (alejhi's-selam) raspolaže samo sa saopćenjem, a on ne upućuje slijepoga niti omogućava da čuje gluhi. U kontekstu se kruži sa svim njima u novom krugu u samim njima, gdje se oni posdjećaju na faze njihovog razvoja od samog početka pa do kraja, od slabog djetinjstva do smrti, proživljenja i Sudnjeg dana. Tu im se predočava jedna scena o samim njima, a onda se ovaj dio završava, a završava se i ova sura sa usmjerenjem Poslanika (alejhi's-selam) da bude strpljiv u radu, da

bude strpljiv zbog postupka ljudi prema njemu kod ovog poziva, da bude siguran da je Allahovo obećanje istinito! Nema sumnje, ono će doći da ne očajava zbog toga što ga omalovažavaju oni koji ne vejruju.

Atmosfera ove sure i njen tekst zajedno suraduju na predstavljanju glavne njene teme, a to je otkriizvanje čvrstog poveziizvanja između stanja ljudi i dogadaja u životu, između prošlosti čovječanstva, njegove sadašnjosti i budućnosti, izmedu zakona Kosmosa i zakona ovog Bitka. U sjeni ovog poveziizvanja čini se da je svaki pokret i svaki šum, svaki dogadaj i svaka situacija, svaki nastanak i svaka posljedica, svaka pobjeda i svaki poraz, povezano čvrstom vezom, popraćeno preciznim zakonom da se svako pitanje u Kosmosu vraća Allahu, *i prije, i poslije, Allahova je odluka* (30/4). Ovo je ta prva istina koju Kur'an potvrđuje opisujući je kao istinu iznijetu u ovoj vjeri, istinu iz koje izrastaju sva poimanja, osjećaji, vrijednosti i procjene, bez kojih ne bi postojalo pravilno ni poimanje ni procjena.

Da sada prijeđemo na detaljno izlaganje ove sure.

Elif-lam-mim (30/1).

Bizantinci su pobijeđeni (30/2).

u susjednoj zemlji, ali oni će, poslije poraza svoga, sigurno pobijediti (30/3)

za nekoliko godina - i prije, i poslije, Allahova je odluka - i tada će se vjernici radovati (30/4)

Allahovoj pomoći, - On pomaže kome hoće, On je Silan i Samilostan - , (30/5)

obećanje je Allahovo, a Allah će obećanje Svoje ispuniti, ali većina ljudi ne zna; (30/6)

oni znaju samo spoljašnju stranu života na ovom svijetu, a prema onom svijetu su ravnodušni (30/7).

Ova sura počela je sa nepovezanim slovima: *Elif-lam-mim* (30/1). Njih smo kod našeg interpretiranja objasnili da znače upozorenje da je ovaj Kur'an, a od njega i ova sura, sačinjen iz slova sličnih ovim slovima, slova koja su poznata Arapima, a da su oni i pored toga ostali nesposobni da napišu nešto slično Kur'anu, a ta slova su pred njima i iz njihovog jezika.

Zatim je uslijedila istinita vijest koja govori o pobjedi Bizantije za nekoliko godina. Ibni Džerir prenosi svojim lancem prenošenja od Abdulaha ibni Mes'uda (neka je Allaha zadovoljan njime) slijedeće: Perzijanci su bili pobijedili Bizantijce. Politeisti su se radovali toj pobjedi. Bilo im je drago što su Perzijanci pobijedili Bizantijce, dok su muslimani voljeli da Bizantijci nadvladaju Perzijance, jer su Bizantijci bili sljedbenici Knjige, što znači da su oni bili nešto bliže vjeri muslimana. Kada je bilo objavljeno *Elif-lam-mim. Biznatijci su pobijeđeni, u susjednoj zemlji, ali oni će, poslije poraza svoga, sigurno pobijediti za nekoliko godina* (30/1-4), politeisti su rekli Ebu Bekru: "Tvoj drug kaže da će Bizantijci poslije svoga poraza pobijediti Perzijance za nekoliko godina." Na ovo mu Ebu Bekir kaže: "Istina." Oni će na to: "Hoćeš li da se opkladimo?"[2] Zakleli su se da će to biti od četiri do sedam godina. Prošlo je sedam godina, a ništa se nije zbilo. Politeisti su se zbog toga jako obradovali, a muslimanima je bilo jako teško. To je prenijeto i Poslaniku (alejhi's-selam) pa je odgovorio: "Šta vi smatrate da sedam godina znači, kod vas?" Odgovoriše: "Mislimo da je to vrijeme ispod deset." Nato će Poslanik: "Idi i povećaj taj termin za dvije godine, da to bude rok." Abdullah ibni Mes'ud nastavlja i kaže: "Nisu istekle te dvije godine kad dođoše konjanici sa vijestima da su Bizantijci porazili Perzijance. Time su se obradovali muslimani."

O ovom događaju navode se brojne verzije između kojih odabiremo onu Ibni Džerir. Prije nego što pređemo na ovaj događaj i usmjerenje koje se iznosi u ovoj suri, željeli bismo da se zadržimo na nekim snažnim nagovještajima.

Prvi od ovih nagovještaja je poveziizvanje između politeizma i nevjeroizvanja na svakom mjestu i u svako vrijeme, pred svakim pozivom ka vjeroizvanju u jednog Boga, i premda zemlje, u staro vrijeme, nisu bile jako međusobno povezane, a ni narod kao što je sada u ovo naše vrijeme,

---

2 Da bacimo kocku i opkladimo se. U drugoj jednoj vijesti stoji da je to bilo prije zabrane bacanja kocke s obzirom da je i bacanje kocke kockanje.

pa ipak su politeisti u Mekki osjećali da je pobjeda politeista u bilo kom mjestu nad sljedbenicima Knjige i njihova pobjeda. I muslimani su također osjećali da postoji nešto što ih veže sa sljedbenicima Knjige, pa ih je ražalostilo kada bi politeisti pobijedili na bilo kom mjestu, osjećali su da njihov poziv i njihovo pitanje nije u izolaciji niti nezainteresirano za ono što se dešava oko njih u svijetu, a koje djeluje u okviru pitanja nevjeroizvanja i vjere.

Ovo je uočljiva istina koju zanemaruju mnogi u naše vrijeme, ne upozoravaju na nju onako kako su upozoravali muslimani i politeisti u vrijeme Poslanika (alejhi's-selam) prije četrnaest stoljeća otprilike, nego se ograničavaju u svoje geografske okvire ili nacije, ne shvaćaju da je to, ustvari, pitanje nevjeroizvanja i vjeroizvanja i da je to borba, u suštini, između Allahove i stranke šejtana.

O, kako je važno danas za sve muslimane u svim krajevima Zemlje, da shvate prirodu ove borbe, istinu ovog problema, pa da ih ne zavaravaju ti obmanjujući oglasi kojima su prekrivene partije politeizma i nevjeroizvanja, jer se svi oni, zaista, bore protiv muslimana, i to samo zbog vjere, bez obzira kakvi bili razlozi i uzroci.

Drugi nagovještaj je apsulutno pouzdanje u Allahovo obećanje izraženo u riječima Ebu Bekra (Bog bio zadovoljan njime), bez ikakava zatezanja i kolebanja. Politeisti se čude riječima Ebu Bekra, a on ne dodaje ništa više nego samo kaže: "Istinu je rekao." Oni traže od njega da se opklade i on to prihvata, jer je siguran u to. Allahovo obećanje se obistinilo u toku kojeg je Resulullah definirao: *Za nekoliko godina* (30/4). Ova apsolutna istina izrečena na ovaj veličanstveni način ispunila je srce muslimana snagom, uvjerenjem i stabilnošću u suočaizvanju sa posljedicama, bolovima i iskušenjima, dok se Allahova Riječ nije upotpunila i obistinilo Njegovo obećanje. To je oprema svakog vjernika u teškoj i dugoj borbi.

Treći nagovještaj je izložen u rečenici u formi obavijesti od strane Allaha (Uzvišenog): *I prije, i poslije, Allahova je odluka* (30/4), ova brzina predaje svih pitanja Allahu i u ovom i u svim drugim slučajevima i potvrda ove cjelovite istine je mjerilo za ovaj događaj kao i za svaki drugi, tako da je i pobjeda i poraz, i pojava država i njihov zaborav, njihov položaj i njihova moć, slično zbiizvanje kao i sve drugo u ovom Kosmosu - svi događaji i sve situacije. Sve se vraća Allahu i On postupa kako hoće, sukladno Svojoj mudrosti i želji. Svi događaji, sve situacije su potčinjenje ovoj apsolutnoj volji nad kojom niko nema vlasti niti iko zna šta stoji iza te mudrosti. Niko

ne zna ni šta su njeni izvori i njeni zalasci, osim Allah. Prema tome, puna predaja, to je ono krajnje što čovjek može da učini pred ovakvim situacijama i događajima koje Allah daje da se zbivaju sukladno ocrtanoj Moći.

Elif-lam-mim, Biznatijci su pobijeđeni, u susjednoj zemlji, ali oni će, poslije poraza svoga sigurno pobijediti za nekoliko godina (30/1-4).

I prije, i poslije Allahova je odluka (30/4).

I tada će se vjernici radovati Allahovoj pomoći (30/4-5). Allahova istina se obistinila i vjernici se razveselili Njegovoj pomoći.

On pomaže kome hoće, On je Silan i Samilostan -, (30/5).

I prije i poslije Allahova je odluka. On pomaže koga hoće. Allahovo htijenje nije ničim ograničeno, a htijenje koje želi da ostvari rezultat jeste ono koje olakšava uzroke tako da nema nikavog suprotstavljanja između poveziizvanja pobjede sa Allahovim htijenjem i postojanjem ovih uzroka. Zakoni koji vladaju u cjelokupnom Bitku proističu iz ovog apsulutnog htijenja, a ovo htijenje želi da postoje tamo i zakoni kod kojih ne dolazi do remećenja, da postoji tamo sistem koji je stabilan i čvrst, da postoji i pobjeda i poraz kao situacije koje nastaju kao posljedica raznih faktora, sukladno tim zakonima koje je postavilo to Htijenje.

Islamsko vjerovanje je jasno i logično u ovoj oblasti. Islamsko vjeroizvanje sva pitanja vraća Allahu, ali ne oslobađa čovjeka od preuzimanja prirodnih uzroka koji čine da dođe do rezultata u svijetu realnosti, a da bi se ti rezultati ostvarili ili ne ostvarili, u to se ne ulazi, jer na koncu sve pripada Allahovu rasporedu. Neki beduin ostavio je svoju devu slobodnu, nije je vezao, pred ulazom u džamiju Vjerovjesnika (alejhi' s-selam) i ušao u džamiju da klanja. Tom prilikom je beduin rekao: "Oslonio sam se na Allaha." Nato će Allahov Poslanik reći: "Sveži je i onda se osloni."[3] Oslanjanje u islamskom vjeroizvanju je vezano za preduzimanje potrebnih mjera, a onda osloniti se na Allaha.

On pomaže kome hoće, On je Silan i Samilostan (30/5).

Ova pomoć okružena je sjenama snažne moći koja tu pomoć daje i iznosi u svijet realnosti, okružena je sjenama milosti, čime se ostvaruju interesi ljudi i milost i pobjednicima i poraženima podjednako, *a da Allah*

[3] Citira Tirmizi prenoseći od Enes ibni Malika.

ne suzbije ljude, jedne drugima, na Zemlji bi, doista, nered nastao (2/251). Dobro na Zemlji je milost i pobjednicima i poraženima na kraju kruženja.

obećanje je Allahovo, a Allah će obećanje Svoje ispuniti, ali većina ljudi ne zna; (30/6)

oni znaju samo spoljašnju stranu života na ovom svijetu, a prema onom svijetu su ravnodušni (30/7).

Ta pomoć je Allahovo obećanje i ono se mora ostvariti u svijetu realnosti. *Allah će obećanje svoje ispuniti* (30/6). Njegovo obećanje potiče iz Njegove apsolutne volje, Njegove nesagledive mudrosti. On je moćan da to ostvari. Njegovo htijenje ne može niko odbaciti, ne može niko prigovoriti njegovu htijenju. U Svemiru se događa samo ono što On hoće.

Ostvarenje ovog obećanja je jedan vid velikog zakona koji se ne mijenja, *ali većina ljudi ne zna* (30/6) - makar izgledalo da su oni učeni, da mnogo znaju. To je zbog toga što je njihovo znanje površno. Ono je vezano za površnu pojavnost života i ne prodire u stalne zakone života, u njegove temeljne zakone, niti poznaje životne glavne zakone i čvrste veze između tih zakona. *Oni znaju samo spoljašnju stranu života* (30/7) - i ne prelaze tu spoljašnu stranu niti vide svojim očima šta stoji iza toga.

Spoljašnja strana života na ovom svijetu je ograničena. Ona je sasvim mala, bez obzira koliko ljudima izgledala velika. Njihov trud obuhvatio je samo jedan dio te spoljašne strane i ne mogu sve izložiti u svom ograničenom životu. Čitav život je jedan mali djelić ovog ogromnog Kosmosa u kome vladaju stalni zakoni smješteni u biću ovog Bitka - svijeta i njegova sastava.

Onaj čije srce nije vezano za sadržaj tog Bitka niti je njegov osjećaj u kontaktu sa zakonima koji vladaju u tom bitku, on posmatra Bitak, ali kao da ga ne primjećuje. On vidi samo izvanjski oblik i kružno kretanje, ali ne shvaća svrhu toga, ne živi u tome niti živi s tim. Tako se ponaša većina ljudi. Pravo vjeroizvanje - samo ono spaja spoljašnju manifestaciju života sa tajnama Bitka, samo vjeroizvanje doziva dušu čovjeka ka znanju, pomoću čega se spoznaju tajne tog Bitka. Vjernici ovakvog vjeroizvanja su malobrojni u mnoštvu ljudi. Većina ljudi ne može da dokuči stvarnu spoznaju.

...a prema onom svijetu su ravnodušni (30/7) - onaj svijet je jedna halka u lancu nastanka, jedna strana brojnih stranica ovog Bitka. Oni koji ne znaju svrhu nastanka, koji ne znaju zakone Bitka, oni se oglušuju o Budući

svijet, ne procjenjuju onaj svijet kako valja, ne znaju da je i Budući svijet jedna tačka na lancu hoda tog Bitka, tačka koja nije nikada izizvan te linije, niti se od nje odvaja.

Oglušavanje o Budući svijet smatra se da je svako mjerilo tih koji se oglušavaju nepotpunon i u njegvim se tasovima klati mjerilo vrijednosti tako da oni ne mogu da pojme šta je onaj život, ne shvaćaju njegove događaje i vrijednosti ispravno i kako valja. Njihovo znanje o tome je površno i nepotpuno jer poimanje Budućeg svijeta u svijesti čovjeka mijenja njegov pogled prema onome što se dešava na Zemlji. Njegov život na Zemlji nije ništa drugo do jedna kraća faza njegovog dugog putoizvanja u Kosmosu. Njegov udio na ovom svijetu ima sasvim malu vrijednost u odnosu na ogromnu vrijednost u Kosmosu. Svi događaji, sve situacije koje se događaju na Zemlji čine jedno malo poglavlje tog velikog kaziizvanja.

Otuda čovjek ne treba da gradi svoj sud na kraćoj fazi tog dugog puta, ne treba da ga gradi na nepotpunoj provjeri tog velikog dijela, ne treba da ga gradi na malom poglavlju tog velikog kaziizvanja. Uostalom, čovjek koji vjeruje u Sudnji dan i uzima ga u obzir, susreće se sa drugim čovjekom koji živi samo radi ovog svijeta i koji ne očekuje ništa drugo izvan toga, ne susreće se u procjeni bilo čega iz oblasti svoga života, pa ni jedne vrijednosti iz okvira brojnih vrijednosti života. Ta dva čovjeka se ne slažu ni u jednom sudu o nekom događaju, situaciji ili bilo kakvom drugom djelu. Svaki od njih dvojice ima svoje mjerilo, ima ugao kroz koji gleda na činjenice, svjetlo koje baca na te događaje, stvari, vrijednosti i situacije. Jedan od njih vidi stranu života na ovom svijetu, a drugi spoznaje kakve veze i zakoni stoje iza te spoljne pojavnosti, spoznaje zakone koji se odnose i na unutrašnjost i na spoljašnjost, neviđeno i primjetno, smrt i život, prošlost, sadašanjost i budućnost, svijet ljudi a i veći svijet koji obuhvata i živo i neživo. Ovo je taj daleki, prostrani i sveobuhvatni horizont u koje islam prenosi cijelo čovječanstvo i time ga uzdiže na časno i dostojno mjesto čovjeka, zastupnika na Zemlju, uzetog za zastupništvo na osnovu Allahova *Ruha* u njegovu biću.

Povezivanjem odstvarenja Allahova obećanja vezanog za pomoć sa najvećom Istinom na kojoj počiva ovaj Bitak; kao povezivanjem Budućega svijeta sa ovom Istinom nastavlja se drugo kruženje u sklopu ovog

Kosmosa, na nebesima i Zemlji i onom što je izmedu njih, vraća ljude na same njih da sagledaju šta je u njima i da promisle na osnovu čega će i spoznati tu veliku Istinu, koju, inače, zanemaruju kada se oglušuju o Budući svijet i poziv koji ih navodi da primijete tu Istinu i razmisle o njoj.

A zašto ne razmisle sami o sebi? Allah je stvorio nebesa i Zemlju i ono što je između njih - sa ciljem i do roka određenog. A mnogi ljudi ne vjeruju da će pred Gospodara svoga doista izaći (30/8).

Priroda formiranja samih ljudi i priroda ovog cjelokupnog Kosmosa oko njih govori, sasvim jasno, da ovaj Bitak počiva na toj Istini, počiva čvrsto na zakonu koji je stabilan, od koga se ne odvajaju drugi zakoni, niti on mijenja svoju ulogu niti se sudara sa nekim drugim zakonom. Zakon koji se ne odvija po slijepoj slučajnosti niti prema prevrtljivoj želji, nego se odvija svojim preciznim odredenim i potpuno procijenjenim sistemom. Prema ovoj Istini na kojoj počiva Bitak nužno je da postoji Budući svijet, na kome će ljudi biti vrednovani prema svome radu, sresti na kraju dobro ili zlo. Sve ide do određenog roka sukladno promišljenoj mudrosti. Sve će se desiti u svoje određeno vrijeme, ništa se ne može ubrzati niti usporiti. Ako ljudi ne znaju kada će biti Sudnji dan, to ne znači da se on neće dogoditi. Odgađanje Sudnjeg dana zavodi one koji ne znaju ništa više nego spoljašnost neke pojave u životu na ovom svijetu i potčinjavaju joj se. *A mnogi ljudi ne vjeruju da će pred Gospodara svoga, doista, izaći* (30/8).

Iz ovog kruženja po nebesima i Zemlji i prostora između njih, a to je kruženje daleko po horizontu u ogromnom Kosmosu, po raznovrsnom i brojnom njegovu sadržaju, svega živoga i mrtvoga - materijom, svemirima, nebeskim tijelima, zvijezdama i planetama, veličanstvenom i beznačajnom, skrivenom i pojavnom, poznatom i nepoznatom, iz ovog dalekog kruženja po Kosmosu Kur'an ih prenosi u drugo kruženje prostorom vremena i historijskim daljinama u čemu će vidjeti jedan dio važećeg Allahova zakona koji se nikada ne mijenja.

Zašto ne putuju po svijetu pa da vide kako su završili oni prije njih? Oni su bili od njih jači, i zemlju su orali i obrađivali je više nego što je obrađuju ovi, i poslanici su im donosili jasne dokaze; Allah im nije učinio nepravdu, sami su sebi nepravdu nanijeli (30/9).

Oni koji su zlo činili završiće najužasnijom patnjom, zato što su Allahove riječi poricali i što su ih ruglu izvrgavali (30/10).

To je poziv na razmišljanje šta je bilo sa minulim narodima, a i oni su bili ljudi, Allahova stvorenja, čija sudbina razotkriva kakva će sudbina biti ovih koji dolaze da ih zamijene. Allahov zakon važi za sve ljude. On je nepobitna Istina na kome počiva ovaj Bitak, koji ne pokazuje nikakvu naklonost prema nekom pokoljenju ljudi, niti je on želja koja se mijenja, pa da se prema toj promjeni mijenjaju i posljedice - sačuvaj Bože - Gospodaru svjetova!

Ovo je poziv spoznaji Istine ovog života i njegova poveziizvanja kroz protok vremena, poziv spoznaji Istine ovog čovječanstva, spoznaji nastanka i sudbine kroz stoljeća, kako ne bi jedno pokoljenje ljudi bilo u životu izolirano od drugih pokoljenja, njegove vrijednosti i poimanja i zaboravilo na čvrstu vezu između svih pokoljenja ljudskog roda, kako ne bi zaboravili jedinstvo zakona koji vlada svim ovim pokoljenjima i jedinstvo stalne vrijednosti života svih pokoljenja.

Ova pokoljenja, a i pokoljenja politeista živjela su u Mekki, a *oni su bili od njih jači i zemlju su orali i obrađivali (30/9).* Orali su je, cijepali je, otkrivali njeno blago: *obrađivali je više nego što je obrađuju ovi (30/9)* - bili su najnapredniji i najcivilizirаniji Arapi i najsposobniji na polju kultiviranja zemljina tla, a onda su ostali pri spoljnim manifestacijama ovog života ne prelazeći ih da bi sagledali šta stoji iza toga: *i poslanici su im donosili jasne dokaze (30/9)* - ali njihove oči se nisu otvorile za vidove ove upute i objašnjenja, nisu vjerovali da bi im srca njihova bila povezana sa svjetlom koje bi im rasvijetlilo put. Zbog toga, je i na njih bio primijenjen Allahov zakon koji se primjenjuje na one koji nagone u laž. Njima nije ništa koristila njihova moć niti znanje i civilizacija. Dobili su zasluženu i pravednu kaznu: *Allah im nije učinio nepravdu, sami su sebi nepravdu nanijeli (30/9).*

Oni koji su zlo činili završiće najužasnijom patnjom (30/10) - ta patnja će biti posljedica koja će pogoditi sve one koji zlo čine. Kazna odgovara njihovu djelu: *...zato što su Allahove riječi poricali i što su ih ruglu izvrgavali (30/10).*

Časni Kur'an poziva one koji nagone u laž i koji ismijavaju Allahove dokaze da putuju po Zemlji, da ne budu izolirani na jednom mjestu poput puža i da promisle o posljedicama onih koji su nagonili u laž i ismijavali se da i njih takvo nešto čeka, da shvate da je Allahov zakon jedinstven, da taj zakon nije naklonjen ni prema kome, pozivaju se da prošire horizonte svog

razmišljanja, da shvate jednotu čovječanstva, jednotu poziva, jednotu posljedice za sva ljudska pokoljenja. Ovo je to poimanje kome teži islam i i nastoji da opečati time srce vjernikovo i njegov um. Ovo Kur'an čovjeku veoma često ponavlja svojom intonacijom.

Iz ova dva kruženja po dubinama Svemira i historije kur'anski tekst vraća čovjeka Istini koju zanemaruju nemarnici, upozorava ih na proživljenje i vraćanje, a to je dio velike istine na kome počiva ovaj Bitak:

Allah iz ničega stvara, On će to ponovo učiniti i na kraju Njemu ćete se vratiti (30/11).

To je jednostavna i jasna istina, a veza i skladnost između dijelova te istine ili njenih krugova je također očita. Povratak je isti kao i početak. Tu nema nikakva čuda, to su dva kruga, dvije halke u lancu nastanka koje su povezane tako da se ne mogu odvojiti. Povratak na kraju je povratak Gospodaru svjetova koji je dao i prvo i posljednje postojanje da bi odgojio svoje robove, zaštitio ih i na kraju nagradio prema njihovim djelima.

Kada se u kontekstu došlo do proživljenja i vraćanja, onda se donosi jedna scena Sudnjeg dana, ocrtava se sudbina vjernika i onih koji su nagonili u laž nakon povratka i otkriva se uzaludnost tvrdnje da Allah ima ortaka, pa se govori o površnosti politeističkog vjerovanja.

Na dan kad nastupi Čas - mnogobošci će svaku nadu izgubiti: (30/12)

božanstva njihova neće im biti zagovornici, a zbog božanstava svojih bili su nevjernici (30/13).

Na dan kad nastupi Čas oživljenja - ljudi će se razdvojiti: (30/14)

oni koji su vjerovali i dobra djela činili - u džennetskom perivoju će se radovati, (30/15)

a oni koji nisu vjerovali i koji su ajete Naše i susret na Sudnjem danu poricali - u trajnoj će muci biti (30/16).

Eto to je Sudnji dan koga zanemaruju nemarnici i pobijaju oni koji ugone u laž. Eto taj dan će doći ili on je već tu! A ovi griješnici, zlotvori iznenađeni su i očajni, nemaju nade za spas niti očekuju da će se spasiti.

Oni nemaju ni zagovorništva među ortacima koje su oni uzimali u životu na ovom svijetu za zavodnike i kojima su se potčinjavali. Oni su zaprepašteni i očajni, nemaju ni spasitelja ni zagovornika. Na koncu, to su oni koji pobijaju da su im bili ortaci, a to su oni kojima su se oni klanjali na Zemlji i koje su pripisivali Allahu, Gospodaru svjetova, da su mu ortaci.

Eto to je raspuće između vjernika i nevjernika:

Oni koji su vjerovali i dobra djela činili u džennetskom perivoju će se radovati (30/15) - tamo će biti dočekivani sa onim što će im srce razveseliti, olakšati sjećanje i usrećiti savjest.

a oni koji nisu vjerovali i koji su ajete Naše i susret na Sudnjem danu poricali - u trajnoj će muci biti (30/16).

To je kraj tog kruženja, posljedica i onih koji su činilo dobro i onih koji nisu činili dobro.

* * *

Iz ovog kruženja u scenama Sudnjeg dana na drugom svijetu kontekst se vraća s njima na ovaj svijet i na scene Kosmosa i života, vraća se na čudesa stvaranja i tajne u čovjeku, vraća se na nadnaravnosti događaja i ono što nadnaravni događaji formiraju. Ovo kruženje počinje veličanjem i zahvalom Allahu u vrijeme smjene dana i noći i u prostranstvu Kosmosa, navečer i u podne.

Pa, hvaljen neka je Allah kad god omrknete i kad god osizvanete, - (30/17)

Njemu neka je pohvala i na nebesima i na Zemlji, - i predveče i u podne! - (30/18).

On iz neživog stvara živo i pretvara u neživo. On oživljava zemlju nakon mrtvila njezina, - isto tako ćete i vi biti oživljeni (30/19).

Jedan od dokaza njegovih je to što vas od zemlje stvara, i odjednom vas, ljudi, svuda ima razasutih; (30/20)

i jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju; (30/21)

i jedan od dokaza Njegovih je stvaranje nebesa i Zemlje, i raznovrsnost jezika vaših i boja vaših; to su, zaista, pouke za one koji znaju; (30/22)

i jedan od dokaza Njegovih je san vaš noću i po danu, i nastojanje vaše da steknete nešto iz obilja Njegova; to su, zaista, pouke za ljude koji čuju; (30/23)

i jedan od dokaza Njegovih je to što vam pokazuje munju, da se pobojite i ponadate, i to što spušta s neba kišu i oživljava njome zemlju poslije mrtvila njezina; to su, zaista, pouke za ljude koji razumiju (30/24).

I jedan od dokaza Njegovih je i to što nebo i Zemlja postoje voljom Njegovom. Zatim to što ćete, čim vas On samo jednom iz zemlje pozove, brzo ustati (30/25).

Njemu pripada sve što je na nebesima i na Zemlji, sve je Njemu poslušno (30/26).

On je Taj koji iz ničega stvara i On će to ponovo učiniti, to je Njemu lako; On je uzvišen i na nebesima i na Zemlji; On je silan i mudar (30/27).

To je, zaista, ogromno kruženje, lijepo, misaono dalekosežno i prostorno i dubinski. To je kruženje koje se odvija u ljudskom srcu, jutrima i večerima, na nebesima i Zemlji, u vrijeme jacije i podneva. To kruženje otvara srce da razmisli o životu i smrti, da razmisli o stalnim djelatnostima u vrijeme nastanka i vrijeme nestanka. To kruženje proteže se od nastanka prvog čovjeka pa preko sklonosti i tendencija u njegovoj prirodi, do moći i snage, i svih odnosa i poveziizvanja koji postoje između parova sukladno toj naklonosti i tendenciji u ovoj moći i snazi. To kruženje ukazuje na Allahove dokaze o stvaranju nebesa i Zemlje, razlici u jezicima i bojama, sukladno razlici sredine i mjesta, ukazuje na razmišljanja o snu, budnosti, miru ili nemiru koji zadesi ljudsko biće, ukazuje na pojavu munje i kiše koja se dešava u Kosmosu, strah i želje koje munja i kiša izazivaju u dušama čovjeka, u zdanju na Zemlji pojavom života i procvata. Ovo čudno kruženje nastavlja se i u ljudskom srcu pojavom uspostavljanja nebesa i Zemlje Allahovom naredbom. U ovom kruženju se usmjerava sve što je na nebesima i na Zemlji prema Allahu, a završava činjenicom koja se javlja sasvim jasno, polahko i lahko da je Allah Onaj koji počinje sve i kome se vraća sve. A povratak je svakako lakši, Njemu pripada najveći uzor na nebesima i na Zemlji, On je Uzvišen i Mudar.

* * *

Pa, hvaljen neka je Allah kad god omrknete i kad god osizvanete, - (30/17)

Njemu neka je pohvala i na nebesima i na Zemlji, - i predveče i u podne! - (30/18).

To veličanje i ova zahvala dolaze kao pogovor na scenu Sudnjeg dana iznijetog u prošlom pasusu, dolaze kao pobjeda vjernika i obavijest da će se u Džennetu veseliti, a kraj nevjernika koji su ugonili u laž kada će biti izloženi kazni. Prethodnica ovog kruženja po nebesima i Zemlji i dubinama duše i čudnovatosti stvorenja poklapaju se sa pogovorom na ovu scenu i sa predgovorom kruženja.

U tekstu je povezano veličanje i zahvala sa vremenom: navečer, ujutro, u vrijeme jacije i podneva. Veličanje i zahvala povezani su također i sa horizontima nebesa i Zemlje, o čemu govori i vrijeme i prostor, povezuje ljudsko srce sa Allahom na svakom kraju i u svako vrijeme. Srce osjeća tu vezu sa Stvoriteljem, sa Kosmosom, ulogom Svemira, pojavama noći i dana, večeri i podneva, a onda ovo srce ostaje otvoreno, budno i osjetljivo za scene i pojave koje se dešavaju oko njega, za sva vremena i situaciju koje se i razlikuju, on spominje Allaha veličajući Ga i zahvaljujući Mu, povezuje se sa svojim Stvoriteljem, Stvoriteljem scena, pojava, vremena i stanja.

On iz neživa stvara živo i pretvara u neživo. On oživljava zemlju nakon mrtvila njezina, - isto tako ćete i vi biti oživljeni (30/19).

On iz neživog stvara živo i pretvara u neživo. On oživljava zemlju nakon mrtvila njezina (30/19) - to je stalna aktivnost koja ne prestaje niti se zamara - ne spava ni jednog momenta dana ili noći u bilo kom vremenu, na Zemlji u Svemiru, ni u dubinama mora. U svakom trenu dolazi do preobražaja. Štaviše, ovo je nadnaravnost koju mi ne opažamo zbog dugog druženja i stalnog ponavljanja. U svakom momentu *On iz neživoga stvora živo i pretvara u neživo* (30/19). U svakom času pokreće pupoljak koji je mirovao u utrobi zrna ili košpice koja puca i nastaje život; u svakom momentu suši se drvo ili stablo završavajući svoj životni rok i pretvarajući u šiblje i krhotinu, a iz šiblja i krhotine proizlazi novo sjeme koje je mirovalo i bilo pripremljeno za život ili biljku, plin koji se nalazi u zraku i on prehranjuje tlo i priprema ga za plodonost. U svakom momentu život puzi u fetusu bilo čovjeka, životinje ili ptice. Tijelo koje se baci u zemlju, pomiješa sa zemljom, prožme ga zrak, postaje nova materija pogodna za život i nova hrana biljke, životinje i čovjeka. Sve ovo se zbiva i u dubinama mora i u Kosmosu.

To je stalno, čudno i zadivljujuće kruženje za svakog ko o tome svjesno razmišlja i providnim srcom gleda. Taj će primijetit da ga tome vodi uputa Kur'ana i njegovo svjetlo koje se oslanja na Allahovo svjetlo:

isto tako ćete i vi biti oživljeni (30/19). Ova naredba je sasvim obična i realna. Tu nema nikakva čuda niti je to nešto novo jer se zbiva i primjećuje u Kosmosu svakog časa noći i dana i na svakom mjestu.

Jedan od dokaza njegovih je to što vas od zemlje stvara, i odjednom vas, ljudi, svuda ima razasutih; (30/20)...

Zemlja je mrtva, miruje, a iz zemlje je nastao čovjek. Na drugom mjestu u Kur'anu stoji: *Mi smo, zaista, čovjeka od biti zemlje stvorili* (23/12)[4]. Bit zemlje je daleka osnova čovjeka. Međutim, ovdje se spominje ta osnova, a onda - to je direktno praćeno slikom ljudi koji su se razišli i koji se kreću kako bi ta slika stajala na suprot slici i mrtve zemlje koja miruje i živih ljudi kako se kreću. Ovo je navedeno poslije riječi Uzvišenog: *On iz neživog stvara živo i pretvara u neživo* (30/19), sukladno izlaganju kur'anskim metodom.

Ova nadnaravnost je jedna od nadnaravnosti moći i nagovještaj o čvrstom poveziizvanju ljudi i ove zemlje na kojoj oni žive i u kojoj se ljudi susreću u osnovi svoga formiranja, zatim u zakonima koji vladaju tom vezom, a i njima vladaju u okviru Bitka.

Veliki je prijelaz iz slike neznatnog tla koje miruje u sliku čovjeka koji se kreće koji je uzvišen i moćan. Taj prijelaz jako djeluje na razmišljanje o Allahovom stvaranju, jako djeluje na mobiliziranje svijesti čovjeka radi zahvale i ukaziizvanja veličine Allahu, jako djeluje na pokret srca da veliča, Časnog i Plemenitog Graditelja.

Iz oblasti prvog stvaranja ljudske vrste u kontekstu se prelazi na oblast zajedničkog života između ljudskih spolova:

i jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju; (30/21)...

Svi ljudi dobro znaju svoje osjećaje prema drugom spolu čiji su nervi i osjećaji preokupirani tom sponom između dvaju spolova. Njihovi osjećaji pokreću ih i aktiviraju te njihove različite osjećaje i smjerove između muškarca i žene, pa i pored toga, oni se vrlo malo sjećaju Allahove ruke

[4] *U okrilju Kur'ana*, 18 džuz, str. 13

koja je od samih njih stvorila supružnike i ugradila u njihove duše ove simpatije i osjećaje i učinila da u toj sponi dođe do smirenja i u duši i u nervima, da dođe do mira u tijelu i srcu; vodi stabilnosti u životu i načinu življenja, ka druženju i duša i srca, ka smirenju i čovjeka i žene.

Nježni i prijatni kur'anski izraz ocrtava ovaj odnos veoma slikovito i inspirativno - kao da se uzima slika iz dna duše i srca čovjeka iz dubine osjećaja: *da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost (30/21).*

...to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju (30/21) - pa na taj način spoznaju mudrost Stvoritelja kod stvaranja svakog od ova dva spola na način kako bi odgovaralo jedno drugom, odgovaralo njegovim prirodnim potrebama, duševnim, umnim i fizičkim, kako bi našli jedno kod drugoga mir, smirenost i ustaljeno, a oni oboje u svom udružiizvanju mir, zadovoljstvo, ljubav i milost jer u njihovoj duševnoj, nervnoj i organskoj konstrukciji primjećuje se odaziv željama jednog naspram drugoga, međusobno udružiizvanje, miješanje i na koncu dolazi do razvoja novog života u novom pokoljenju:

i jedan od dokaza Njegovih je stvaranje nebesa i Zemlje, i raznovrsnost jezika vaših i boja vaših; to su, zaista, pouke za one koji znaju; (30/22)...

Na ajete koja govore o stvaranju nebesa i Zemlje u Kur'anu se ukazuje bezbroj puta, ali mi veoma često prolazimo pored njih brzo i ne zadržavajući se pred njima duže. Međutim, ovi ajeti zaslužuju da se čovjek pred njima duže zadrži i bolje o njima promisli.

Stvaranje nebesa i Zemlje znači izgradnju ovog ogromnog, velikog i složenog stvorenja o kome mi znamo sasvim malo, znamo sasvim malo o ovoj nagomilanosti koju ne možemo ni pobrojati, nagomilanosti Svemira, sistema, zvijezda, planeta, izmaglica i tijela naspram kojih ova naša mala Zemlja ne znači ni koliko jedan atom koji luta između ovih tijela, Zemlja koja skoro da nema svoje težine niti svoga sjena. Usprkos veličini te čudne skladnosti između Svemira, sistema, kruženja, kretanja i nasuprot toj ogromnoj udaljenosti između njih, ona se održavaju bez sudara, raspadanja, zaostajanja u svom kretanju i neredu. Sve je dato i uređeno kako valja.

Ovo je sa stanovišta obujma i sistema, a što se tiče tajni ovog ogromnog stvorenja i njegove prirode i svega što se u njemu nalazi ili javlja i velikih zakona koji to održavaju, sređuju i raspoređuju to je daleko veće od onoga što bi čovjek mogao pojmiti i najmanje spoznati. Proučaizvanje

ove male i sićušne planete na kojoj mi živimo izvršeno je do danas nije daleko odmaklo.

Ovo je površni pogled na dokaz stvaranja nebesa i Zemlje pored kojih mi prolazimo brzo dok se zadržavamo i raspravljamo dugo i ozbiljno o malom aparatu kojeg je konstruisao neko od učenjaka, koji su u tome sačuvali skladnost između raznih dijelova toga aparata kako bi svi dijelovi radili određenom dinamikom bez sudara i raspadanja u jednom trenu vremena, a onda neki od onih koji su površni, zalutali i odlutali hoće da kažu da je ovaj ogromni, uređeni, precizni i čudni Kosmos nastao i djeluje bez Stvoritelja koji sve raspoređuje. Čovjek može da nađe i takve i da čuje kako trabunjaju, a navodno su učenjaci.

Pored dokaza nebesa i Zemlje to su veoma čudne razlike u jezicima i bojama među ljudskim rodom, a te razlike mora da imaju veze sa stvaranjem nebesa i Zemlje i sa razlikom u klimi i sredini Zemlje. To se odrazilo na razlike u jezicima i bojama, mada imaju zajednički korijen u nastanku čovjeka.

Učenjaci ovog vremena primjećuju razliku među jezicima i bojama i prolaze pored toga ne primijetivši u tome Allahovu ruku i Njegove dokaze o stvaranju nebesa i Zemlje. Katkada oni proučavaju ovu pojavu studiozno i objektivno, ali se ne zadržavaju na ukazivanju poštoizvanja prema Stvoritelju koji sve kreira, kreira ono što je vidljivo i ono što je skriveno. Većina ljudi to ne zna. *Oni znaju samo spoljašnju stranu života* (30/7), a dokaze stvaranja nebesa i Zemlje i razliku u jezicima i bojama mogu primijetiti samo oni koji znaju. *To su, zaista, pouke za one koji znaju* (30/22).

...i jedan od dokaza Njegovih je san vaš noću i po danu, i nastojanje vaše da steknete nešto iz obilja Njegova; to su, zaista, pouke za ljude koji čuju; *(30/23)*

I ovaj ajet također povezuje kosmičke manifestacije i ljudske situacije koje su u vezi sa njima, veže jedno sa drugim, usklađuje ih u glavnini ovog velikog Bitka, povezuje pojave noći i dana sa pojavom sna ljudi i njihove aktivnosti traženja opskrbe koju Allah daje robovima, ali nakon što ulože trud i napor. Allah je čovjeka stvorio u skladu sa Kosmosom na kome on živi, učinio njegovu potrebu ovisnom o aktivnosti i radu na svjetlu i danju, učinio njegovu potrebu za snom i odmorom u noći i mraku. Primjer čovjeka je primjer svih drugih živih bića na ovoj Planeti bez obzira na različitost srodstva u ovom stepenovanju. Sve živo naći će u

općem sistemu Kosmosa ono što odgovara njegovoj prirodi i omogućava mu da živi.

to su, zaista, pouke za ljude koji čuju (30/23). San, rad, miroizvanje i kretnja spoznaju se sluhom, a onda se dovodi u sklad ovaj pogovor u kur'anskom ajetu sa kosmičkim dokazom koji o tome govori metodom Časnog Kur'ana:

i jedan od dokaza Njegovih je to što vam pokazuje munju, da se pobojite i ponadate, i to što spušta s neba kišu i oživljava njome zemlju poslije mrtvila njezina; to su, zaista, pouke za ljude koji razumiju (30/24).

Pojava munje nastaje u kosmičkom sistemu za nju neki kažu da nastaje zbog izbaciizvanja električne varnice između dva oblaka nabijena elektricitetom ili iz oblaka i nekog Zemljinog tijela, kao što je na primjer kakav brežuljak, a od nje nastaje pražnjenje u zraku pretstavljeno u grmljavini koja uslijedi poslije munje. U najviše slučajeva ovo je popraćeno padanjem kiše kao rezultat tog sudara. Bilo kako bilo, munja je pojava koja nastaje u sistemu Kosmosa onako kako je to Stvoritelj dao i odredio.

Časni Kur'an, po svojoj prirodi, ne zadržava se mnogo na objašnjenjima suštine kosmičkih pojava i njihovih uzroka, nego izvlači iz toga nešto kao podlogu za poveziizvanje ljudskog srca sa Bitkom i Stvoriteljem ovog Bitka, a onda potvrđuje da je to jedan od Allahovih dokaza, da im On pokazuje munju kao strah i nadu. To su dva prirodna osjećaja koja se naizmjenično javljaju kod ljudskog bića pred tom pojavom, osjećaj straha zbog oluje koja ponekad spaljuje i čovjeka i stvari kada sihne ili zbog nejasnog straha koji uplaši čovjeka kad primijeti munju i zbog osjećaja kojeg ona izaziva u čovjeku snagom koja dominira prostorom ovog velikog Kosmosa i zbog osjećaja nade za dobro poslije kiše koja u većini slučajeva prati munju. To je navedeno u ovom ajetu poslije spominjanja munje: *i to što spušta s neba kišu i oživljava njome zemlju poslije mrtvila njezina* (30/24).

Izraz život i smrt u odnosu na Zemlju djeluje da se čovjeku čini da je Zemlja živo biće, da i ona živi i umire pa je ona i zbog toga u svojoj biti, kako je Časni Kur'an predstavlja, i ovaj Kosmos živo stvorenja koji suosjećaju i koji su u međusobnoj harmoniji, pokoravaju se svome Gospodaru skrušeno, odazivaju se Njegovoj naredbi veličajući Ga i klanjajući Mu se. I čovjek koji hodi po zemaljskoj planeti jedno je od Allahovih stvorenja s kojim i on ide po jednoj te istoj planeti prema Allahu, Gospodaru svjetova.

Osim toga, kada voda padne na zemlju, učini je plodnom, pa iz nje iznikne usjev živ, koji se razvija, čije se stranice talasaju sa životom koji se primjećuje u tim biljkama, zatim životinjama i u čovjeku. Voda nagovještava život. Tamo gdje ima vode - ima i života.

To su, zaista, pouke za ljude koji razumiju (30/24). Ovdje se nudi razumu otvoreno polje da razmišlja.

I jedan od dokaza Njegovih je i to što nebo i Zemlja postoje voljom Njegovom. Zatim to što ćete, čim vas On samo jednom iz zemlje pozove, brzo ustati (30/25).

Njemu pripada sve što je na nebesima i na Zemlji, sve je Njemu poslušno (30/26).

Uspostavljanje nebesa i Zemlje je dato na najbolji organizacioni način da se mogu kretati, što može biti samo po odredbi i rasporedu Allahovom. Nema nijednog stvorenja koje bi moglo da tvrdi za sebe da je on ili neko drugi to uradio. Nema nijednog razumnog bića koje bi moglo reći da je ovo sve dato onako bez rasporeda. Prema tome, to je jedan od Allahovih dokaza na kojima su uspostavljena, po Njegovoj naredbi, nebesa i Zemlja, koji se odazivaju toj naredbi, pokoravajući se joj, bez odbijanja, bez lutanja i nereda.

Zatim to što ćete čim vas On samo jednom iz zemlje pozove, brzo ustati (30/25).

Kad primijeti ovu odredbu u sistemu Kosmosa i ovu moć da njime vlada, nema sumnje da će se slabašna ljudska bića odazvati pozivu koji im pristiže od Moćnog i Velikog Stvoritelja da se podignu... i izađu iz mezara.

Ovdje slijedi i posljednji ton kao završni za ovu odredbu, jer se tada sve što je na nebesima i Zemlji, sva stvorenja ponizno pokoravaju Allahu.

Njemu pripada sve što je na nebesima i na Zemlji, sve je Njemu poslušno (30/26).

Primjećujemo da mnogi ljudi nisu poslušni Allahu niti Mu se klanjaju, ali ovo potvrđivanje znači da se sve što je na nebesima i na Zemlji pokorava Allahovoj volji i Njegovu htijenju koje vlada svima njima sukladno ocrtanom zakonu u kome ne dolazi do zaostajanja niti odvajanja. Na njih se primjenjuje ovaj zakon pa makar oni bili i griješnici nevjernici. Njihovi razumi griješe, a srca ne vjeruju, međutim, oni su uprkos tome, podložni ovom zakonu i on se primjenjuje na njih, s njima njihov Stvoritelj

postupa kako On hoće kao i sa ostalim robovima, koji se ne mogu osloboditi potčinjavanja i poslušnosti Njemu.

Ovo ogromno značajno i svestrano kruženje završava se pitanjem proživljenja i Sudnjeg dana koje zanemaruju nemarnici:

On je Taj koji iz ničega stvara i On će to ponovo učiniti, to je Njemu lako; On je uzvišen i na nebesima i na Zemlji; On je silan i mudar (30/27).

U ovoj suri je ranije bilo riječi o početku stvaranja i oživljenja. Ovdje se u kontekstu ovog dužeg kruženja dodaje na to nešto novo: a *to je Njemu lahko (30/27).* Allahu nije ništa ni lakše ni teže: *i zaista On može, kad nešto hoće, samo za to rekne: "Budi!" - i ono bude (36/82).* Medutim, ovdje se govori ljudima na način da bi oni shvatili, a prema procjeni ljudi, početak stvaranja je teži od ponovnog njegovog stvaranja. Pa šta im je ovdje vide da je povratak teži Allahu, a povratak je, po svojoj prirodi, lakši i jednostavniji.

On je uzvišen i na nebesima i na Zemlji (30/27) - On, Uzvišeni, jedinstvena je i na nebesima i na Zemlji sa Svojim svojstvima, u čemu Mu se niko ne pridružuje niti je Njemu iko sličan, On je Jedan, Neograničen.

On je silan i mudar (30/27) - Silan, Moćan, radi ono što hoće, Mudar, raspoređuje stvorenjima mudro i sukladno.

Po završetku tog kruženja u kome učestvuje i ljudsko srce, kruženja po horizontima i daljinama, dubinama i udubljenjima, pojavama i situacijama, u kontekstu ove sure susrećemo se sa novim ritmom i nagovještajem:

On vam kao primjer navodi vas same: da li su oni koji su u posjedu vašem izjednačeni s vama u onome što vam Mi dajemo, pa ste u tome isti, i da li ih se bojite kao što se vi jedni drugih bojite?- Eto, tako Mi, podrobno, izlažemo dokaze Naše ljudima koji razmišljaju (30/28).

Ovaj primjer se ovdje donosi za one koji uzimaju mimo Allaha neko božanstvo između stvorenja koje je Allah stvorio: džine, meleke, kipove i stabla, a istovremeno nisu zadovoljni da njihovi štićenici učestvuju u bilo čemu čime oni raspolažu, niti žele da budu njihovi robovi ravni njima u bilo čemu. To im izgleda čudno, a sami čine da Allah ima ortaka među svojim

robovima, a On jedini stvara i opskrbljuje. Oni ne žele da ti njihovi robovi imaju udjela u njihovim sredstvima, a oni sami nisu to stvorili, nego im je to Allah dao. Ova proturječnost je veoma čudna u ovom poimanju i pretpostavci.

Ovaj primjer im se objašnjava korak po korak - malo pomalo: *On vam kao primjer navodi vas same* (30/28) – navodi vam ono što nije daleko od vas i što ne traži kakvo posebno putoizvanje ili pomak da bi se to primijetilo i razmislilo o njemu. ...*da li su oni koji su u posjedu vašem izjednačeni s vama u onome što vam Mi dajemo, pa ste u tome isti?* (30/28). Oni nisu zadovoljni da ovi s njima učestvuju u onome čime oni raspolažu, a kamoli da budu jednaki s njima: *i da li ih se bojite kao što se vi jedni drugih bojite?* (30/28) - to jeste da li vi mislite onako kao što misle slobodni ortaci, da li se vi bojite da oni na vas ne izvrše kakav pritisak pa da i vi na njih to činite, jer su oni vama ravni - partneri. Događa li se išta od ovoga u vašem okruženju i što bi bilo vezano za vas? Ako od toga nema ništa, pa kako onda možete da učinite nešto čime bi Allah bio zadovoljan, a On je najuzvišeniji.

Ovo je jasan, jednostavan i odlučan primjer. Nema mjesta za raspravu o njemu. Ovaj primjer se oslanja na jednostavnu logiku i ispravno rasuđivanje: *Eto, tako Mi, podrobno, izlažemo dokaze Naše ljudima koji razmišljaju* (30/28).

Kod ove tačke izlaganja dolazi do proturječnosti u pozivu praznog politeizma, otkriva se osnovna mahana te proturječnosti, a to je samo želja i strast koja se ne oslanja na razum niti razmišljanje:

Ali, nevjernici lakomisleno slijede strasti svoje, - a ko će na pravi put uputiti onoga koga je Allah u zabludi ostavio? - njima neće niko u pomoć moći priteći (30/29).

Strast koja nema regulatora niti mjerila je duševna prevrtljiva strast i njena nemirna ćud, njene želje i nesugurnost, njene nade i pohlepe koje se ne oslanjaju na istinu niti se zadržavaju kod neke tačke niti se mjere kakvim mjerilom. To je zabluda s kojom se ne može očekivati uputa. To je progonstvo s čim se ne može očekivati povratak: ... *a ko će na pravi put uputit onoga koga je Allah u zabludi ostavio* (30/29). To je rezultat slijeđenja strasti. *Njima neće niko u pomoć moći priteći* (30/29) - ko bi ga zaštitio od loše sudbine.

* * *

Kod ovog momenta ostavljaju se oni koji slijede svoje prevrtljive i nemirne strasti i u tekstu se obraća Resulullahu (alejhi's-selam) da ustraje na Allahovoj čvrstoj vjeri koja se oslanja na prirodu Allaha kakvom je i čovjeka stvorio, a to je jedna stalna vjera koja se ne da cijepati kao što su se politeisti pocijepali na grupe i partije, što je posljedica strasti i hirova.

Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik, vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude načinio, - ne treba da se mijenja Allahova vjera, jer to je prava vjera, ali većina ljudi to ne zna -, (30/30)...

obraćajući Mu se predano! Bojte se Njega i obavljajte namaz, i ne budite od onih koji Mu druge ravnim smatraju, (30/31)

od onih koji su vjeru svoju razbili i u stranke se podijelili; svaka stranka zadovoljna onim što ispovijeda (30/32).

Ovo usmjerenje je dato radi uspostavljanja smjera prema čvrstoj vjeri koja dolazi u svoje vrijeme i na svoje mjesto poslije kruženja po Kosmosu i njegovim scenama, po dubinama duše u svoje vrijeme - kad su srca ustrajna i po prirodi pripremljena da vjeru dočekaju isto onako kao što srca koja su odstupila i u kojima su devijacije izgubila svaki argument i dokaz i ostala razgolićena i bez ikakve spreme i oružja. Ovo je taj snažni dokaz s kojim istupa Kur'an, dokaz kome se ne mogu suprotstaviti srca niti ga mogu odbiti ljudske duše.

Ti upravi lice svoje vjeri, kao pravi vjernik (30/30) - kreni pravo prema toj vjeri koja je zaštićena od raznovrsnih strasti koje se ne oslanjaju na istinu niti traže podršku u znanju, nego slijede strasti i hirove bez ikakva regulatora i dokaza.

Ti upravi lice svoje vjeri kao pravi vjernik, (30/30) - Idi prema njoj pravo! Ova vjera je zaštitnik da čovjek ne padne u raznolike želje koje se ne oslanjaju na Istinu, niti imaju podlogu u nauci, nego slijede strasti i sklonosti bezgranično i bez dokaza. Ti upravi lice svoje vjeri, ostavljajući sve osim vjere, idi pravo, a ne prema nečem drugom. ... *vjeri, djelu Allahovu, prema kojoj je On ljude naučio, - ne treba da se mijenja Allahova vjera* (30/30). Ovim je povezana priroda ljudske duše i priroda ove vjere, a i jedno i drugo su Allahov produkt, i jedno i drugo su u skladu sa zakonom Bitka, i jedno i drugo su sukladni jedno prema drugom u svojoj prirodi isvom smjeru. Allah je stvorio ljudsko srce, dao mu ovu vjeru da njome sudi i postupa prema njoj, da traži njome ozdravljenje od bolesti i da ga ta vjera čuva od skretanja. Allah najbolje zna koga je stvorio. On je Milostiv i o svemu Obaviješten. Ova priroda je stalna, a i ova vjera je stalna, *ne treba*

da se mjenja Allahova vjera (30/30), a kada ljudi odstupe od ove prirode, ih može povratiti samo ova vjera koja je potpuno u skladu sa prirodom čovjeka i prirodom Bitka.

... jer to je prava vjera, ali većina ljudi to ne zna (30/30) - nego slijede svoje strasti bez ikakva znanja, odstupaju daleko od Pravog Puta.

Ovo usmjerenje ka uspostavljanju čvrste vjere, iako je bilo upućeno Poslaniku (alejhi's-selam), ipak se njime namjerava pokazati smjer svim vjernicima, pa se radi toga ustrajava na usmjerenju vjernika i odvojeno, u uspostavljanju smjera prema ovoj vjeri:

obraćajući Mu se predano! Bojte se Njega i obavljajte namaz, i ne budite od onih koji Mu druge ravnim smatraju, (30/31)

od onih koji su vjeru svoju razbili i u stranke se podijelili; svaka stranka zadovoljna onim što ispovijeda (30/32).

To je očajničko obraćanje Allahu i povratak k Njemu u svemu i svačemu. To je bogobojaznost, osjećaj u svijesti da Allah kontrolira čovjeka u tajnosti i u javnosti, to je osjećaj za Allaha u svakoj kretnji ili miroizvanju, a to se odražava u klanjanju i činjenju ibadeta iskreno samo Allahu. To je istiniti monoteizam s kojim se razlikuju vjernici od politeista. Ovdje se za politeiste kaže da su oni o*d onih koji su vjeru svoju razbili i u stranke se podijelili* (30/32). Politeizam se javlja u raznim bojama i brojnim vidovima, npr. pripisivanju Allahu ortaka u džinima, melekima, djedovima i roditeljima. Neki od njih vide božanstvo u vladarima i vlastima, drugi u proricateljima i znalcima, neki čak u drveću i kamenju, neki u planetama i zvijezdama, neki se klanjaju vatri, neki danu i noći, neki nesigurnim vrijednostima, željama i čežnjama. Vrstama i oblicima politeizma nema kraja. *...svaka zadovoljna onim što ispovijeda* (30/32). Međutim, vrijedna i stalna vjera je jedna, ona se ne mijena niti razdvaja, njene pristalice usmjerene su samo prema Allahu koji je uspostavio i nebesa i Zemlju Svojom naredbom i sve što je na nebesima i na Zemlji Njemu je poslušno.

« وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ، ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا
فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ *
أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ؟ * وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ
رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا ، وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ * أَوَلَمْ يَرَوْا

أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ؟ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ .

« فَآتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ ، ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ ، وَأُولَٰئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ * وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ ٱلنَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ ٱللَّهِ ، وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ ٱللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ ٱلْمُضْعِفُونَ .

« ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ، ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ، ثُمَّ يُحْيِيكُمْ . هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ ؟ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ * ظَهَرَ ٱلْفَسَادُ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ ٱلَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ * قُلْ : سِيرُوا فِي ٱلْأَرْضِ فَٱنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ .

« فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ ٱلْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ ٱللَّهِ ، يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ * مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ، وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ * لِيَجْزِيَ ٱلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ ، إِنَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْكَافِرِينَ .

« وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ ٱلرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ ، وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ ، وَلِتَجْرِيَ ٱلْفُلْكُ بِأَمْرِهِ ، وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ، وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ .

« وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِٱلْبَيِّنَاتِ ؛ فَٱنْتَقَمْنَا مِنَ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا ، وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ .

« ٱللَّهُ ٱلَّذِي يُرْسِلُ ٱلرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا ، فَيَبْسُطُهُ فِي ٱلسَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ ، وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا ، فَتَرَى ٱلْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ * وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ * فَٱنْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ ٱللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا . إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي ٱلْمَوْتَىٰ ، وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ .

« فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ * وَمَا أَنْتَ
بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ .

« اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ، ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ، ثُمَّ جَعَلَ مِنْ
بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ، يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ، وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ .

« وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَٰلِكَ كَانُوا
يُؤْفَكُونَ * وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ : لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ،
فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ * فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ .

« وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ، وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا : إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ * كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ *
فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ » ٦٠

A kad ljude nevolja snađe, oni se Gospodaru svome pokajnički obraćaju, a poslije, kad im On da da okuse milost Njegovu, odjednom neki od njih Gospodaru svome druge ravnim smatraju (30/33)

da bi bili nezahvalni na onom što im Mi dajemo. "Pa uživajte, a saznaćete!" (30/34).

Zar smo im Mi poslali kakav dokaz koji govori u prilog onih koje Njemu ravnim smatraju? (30/35).

Kad dopustimo ljudima da se blagodatima naslađuju, oni im se obraduju, a kad ih pogodi nevolja, zbog onog što su ruke njihove činile, odjednom očajavaju (30/36).

Zar oni ne znaju da Allah u obilju daje hranu onome kome On hoće, i da uskraćuje? To su, uistinu, dokazi za ljude koji vjeruju (30/37).

Zato podaj bližnjemu pravo njegovo, i siromahu i putniku-namjerniku! To je bolje za one koji nastoje da se Allahu umile; ti će postići šta žele (30/38).

A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati, a za milostinju koju udijelite da biste se Allahu umilili - takvi će dobra djela svoja umnogostručiti (30/39).

Allah vas stvara, i opskrbljuje; On će vam život oduzeti i na kraju vas oživjeti. Postoji li ijedno božanstvo vaše koje bilo šta od toga čini? Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim! (30/40).

Zbog onog što ljudi rade, pojavio se metež i na kopnu i na moru, da im On da da iskuse kaznu zbog onoga što rade, ne bi li se popravili (30/41).

Reci: "Putujte po svijetu pa pogledajte kako su oni prije završili; većinom su oni mnogobošci bili" (30/42).

Zato ti upravi lice svoje prema pravoj vjeri, prije nego što Allahovom voljom nastupi Dan koji niko neće moći odbiti. Toga dana će se oni razdvojiti: (30/43).

oni koji nisu vjerovali - na svoju štetu nisu vjerovali, a oni koji su dobra djela činili - sebi su džennet pripremili, (30/44)

da On iz obilja Svoga nagradi one koji su vjerovali i dobra djela činili; a On, zaista, ne voli nevjernike (30/45).

Jedan od dokaza Njegovih je to što On šalje vjetrove kao nosioce radosnih vijesti da vam da da milost Njegovu osjetite i da lađe voljom Njegovom plove i da iz obilja Njegova stičete, i da biste zahvalni bili (30/46).

I prije tebe smo poslanike narodima njihovim slali i oni su im prave dokaze donosili, pa smo one koji su griješili kažnjavali, - a dužnost Nam je bila vjernike pomoći (30/47).

Allah je taj koji vjetrove šalje, pa oni oblake tjeraju i On ih po nebu, kako On hoće, rasprostire i na komade dijeli, pa ti vidiš kišu kako iz njih pada, i kad je On na one robove Svoje na koje želi prolije, oni se odjednom radošću ispune, (30/48)

iako su bili očajni prije nego što se spustila na njih (30/49).

Zato pogledaj tragove Allahove milosti - kako On oživi zemlju nakon mrtvila njezina! On će, uistinu, i mrtve oživjeti, On sve može (30/50).

A da pošaljemo vjetar i da oni vide da je sve požutje lo, oni bi, i poslije toga, blagodati poricali.

Ti ne možeš mrtve dozvati, ni gluhe, kad se od tebe okrenu, dovikati, (30/51)

niti možeš slijepe od zablude njihove odvratiti; možeš jedino dozvati one koji u ajete Naše vjeruju, jedino oni će se odazvati (30/52).

Allah je taj koji vas nejakim stvara, i onda vam, poslije nejakosti, snagu daje, a poslije snage iznemoglost i sijede vlasi; On stvara što hoće; On sve zna i sve može (30/53).

A na Dan kad nastupi Čas oživljenja, zločinci će se zaklinjati da su u grobovima samo jedan čas ostali; a i prije su istinu izbjegavali (30/55).

A reći će oni kojima je dato znanje i vjerovanje: "Vi ste ostali, prema Allahovoj odredbi, sve do Dana oživljenja, - a ovo je Dan oživljenja, samo što vi niste znali" (30/56).

Toga Dana neće ničem poslužiti pravdanja onima koji su se prema sebi ogriješili i neće se od njih tražiti da se Allahu umile (30/57).

U ovom Kur'anu Mi navodimo ljudima svakovrsne primjere. A kad bi im ti ne znam kakvo čudo donio, opet bi rekli oni koji neće da vjeruju: "Vi samo iznosite laži!" (30/58).

Eto tako Allah pečati srca onih koji neće da znaju (30/59).

A ti budi strpljiv! Allahovo obećanje je, zaista, istina i neka te nikako ne obmanu oni koji čvrsto ne vjeruju (30/60).

Ova cjelina ove sure prelazi na svoje osnovno područje, opće kosmičko područje gdje su povezane sudbine ljudi i sudbine događaja, u kome je sukladan zakon života, zakon Kosmosa i zakon čvrste vjere bez ikakve proturječnosti ili sukoba.

U ovoj cjelini ocrtana je slika prevrtljivosti ljudskih želja pred stabilnošću i stalnošću zakona, slabost vjeroizvanja politeizma pred snagom čvrste vjere, odslikava se duša ljudi kako se ponaša u izobilju i nevolji, koja kada joj nedostaje opskrbe, ona se tada sukobljava u svojim procjenama i pojmovima jer se nije oslonila na Allahovo mjerilo kod Koga nikada ne dolazi do potresa i nereda, i što se nije povratilo Allahovoj moći koja daje opskrbu kome hoće i koliko hoće. Povodom ove opskrbe, u ovoj cjelini, ljudi se upućuju na put gdje će im porasti bogatstvo i pročistiti se,

put koji se potpuno podudara sa ustaljenim programom i putem koji povezuje, i dovodi ih do spoznaje Stvoritelja, Skrbnika koji daje i smrt i život. Međutim, šta mogu uraditi oni koje ovi ljudi uzimaju za ortaka Allahu? Kontekst ih upozorava na smutnju koju proizvodi politeističko vjerovanje u svako doba i na svakom mjestu. Istovremeno u kontekstu se upućuje Vjerovjesnik (alejhi's-selam) i muslimani da ustraju na svom čvrstom putu prije nego im dođe Dan u kome nema nikakva djela niti ikakve zarade i sticanja, nego samo obračun i nagrada prema onome što su radili. A u osvrtu o Allahovoj opskrbi usmjeravaju se njihova srca na izvore ove opskrbe i govori se kakve materijalne potrebe su vezane za život kao što su voda koja pada s neba, a koja oživljava zemlju poslije njena mrtvila, zatim da lađa plovi Allahovom odredbom. Između ostalog govori se i o jasnim dokazima koji su objavljeni Poslaniku da oživi mrtva srca, međutim, ona se ne upućuju i ne slušaju tako da se u kontekstu govori u jednom kruženju vezanom za faze njihovog nastanka i života pa do njihovog okončanja i dolaska pred njihova Gospodara, kada mu neće koristiti nikakvo pravdanje za učinjene grijehe niti će im molba biti prihvaćena. Ova cjelina završava potvrđivanjem Poslanika (alejhi' s-selam) i njegovim usmjerenjem da bude strpljiv dok ne susretne Allahovo istinito i sigurno obećanje.

* * *

A kad ljude nevolja snađe, oni se Gospodaru svome pokajnički obraćaju, a poslije, kad im On da da okuse milost Njegovu, odjednom neki od njih Gospodaru svome druge ravnim smatraju (30/33)

da bi bili nezahvalni na onom što im Mi dajemo. "Pa uživajte, a saznaćete!" (30/34).

Zar smo im Mi poslali kakav dokaz koji govori u prilog onih koje Njemu ravnim smatraju? (30/35).

Kad dopustimo ljudima da se blagodatima naslađuju, oni im se obraduju, a kad ih pogodi nevolja, zbog onog što su ruke njihove činile, odjednom očajavaju (30/36).

Zar oni ne znaju da Allah u obilju daje hranu onome kome On hoće, i da uskraćuje? To su, uistinu, dokazi za ljude koji vjeruju (30/37).

To je slika ljudske duše koja se ne oslanja na stabilnu vrijednost, koja se ne pridržava jasnog programa. To je njena slika, a ona se klati izmedu iznenadnih emocija, izloženih pojmova i zanosa sa događajima i strujama pa kada čovjeka snađe zlo on se sjeti svoga Gospodara, pribjegava Moći koja ga može – i to samo Ona - sačuvati i kada nema spasa bez pokajničkog obraćanja toj Moći, a kada se rastupi oblak, iščezne žestina i dođe Allahova milost, *odjednom neki od njih Gospodaru svome druge ravnim smatraju* (30/33). To je grupa onih koji se ne oslanjaju na ispravno vjeroizvanje koje bi ih uputilo na pravi program. To je zbog toga što je ugodan život učinio da su zaboravili nemir koji ih je prisilio da potraže sklonište kod Allaha, zaboravili su tu okrutnost koja ih je prisilila da se obrate Allahu, tako da ih je ta ugodnost ponovo zavela u nevjerovanje, uprkos tome što im je Allah dao i uputu i milost. Ponovo su pali u nevjerovanje umjesto zahvale i ustrajnosti na pokajničkom obraćanju.

Ovdje se žuri sa isticanjem prijetnje ovoj grupi politeista koji su se suprotstavljali poslanstvu Muhammeda (alejhi's-selam), govori im se i definira da su oni ta grupa na koje se ovdje misli:

"Pa uživajte, a saznaćete" (30/34).

Ovo je sakrivena prijetnja, strašna, zaplašujuća. Čovjek se, zaista, plaši kad mu prijeti sudija ili predsjednik, a kako da se osjeća kada je prijetnja upućena od strane Stvoritelja ovog ogromnog Kosmosa koji ga je izgradio jednom riječi *Budi!* Prijetnja izražena u riječima: *"Pa uživajte, a saznaćete!"* (30/34).

Nakon ove ubrzano iznijete stravične prijetnje, u kontekstu se pita na ponižavajući način o njihovom osloncu u politeizmu na stav koji ih je naveo da su ostavili Allahovu milost i blagodat. To je nevjerovanje u čemu oni skončavaju.

Zar smo im Mi poslali kakav dokaz koji govori u prilog onih koje Njemu ravnim smatraju? (30/35).

Ljudi moraju da primaju upute o svome vjerovanju samo od Allaha, pa onda da li smo Mi njima dali kakav snažan i moćan dokaz koji bi potvrđivali ovaj politeizam koga se oni pridržavaju? To je podrugljivo i smiješno pitanje koje otkriva besmislenost vjere politeizma, vjere koja se ne oslanja ni na kakav dokaz. S druge strane ovo je potvrdno pitanje koje dokazuje da nema nikakve vjere osim one objavljene od strane Allaha, da nema nikakve vlasti do vlasti koja je došla od Allaha. Inače, ta vjera i ta vlast bili bi nešto slabo.

Ovdje se izlaže i druga strana ljudske duše, a to je, kada je u milosti, raspoložena je i zaslijepljena, a kada je snađe nevolja, ona očajava što nema Allahove milosti:

Kad dopustimo ljudima da se blagodatima naslađuju, oni im se obraduju, a kad ih pogodi nevolja, zbog onog što su ruke njihove činile, odjednom očajavaju (30/36).

Ovo je također slika čovjeka koji se ne veže za čvrsto uže pomoću koga bi se mogao održati kod svakog problema i u svakoj situaciji, ne veže se za precizno mjerilo koje se ne može uzdrmati niti promjena djeluje na njega. Pod pojmom ljudi ovdje se misli na one koji nisu vezani za ovo uže niti mjere ovim mjerilom. Oni se vesele Allahovoj milosti veseljem obijesti i oholosti, što čini da zaborave izvore te milosti i njenu svrhu. Oni se predaju užiizvanju, a ne zahvaljuju Darovatelju, ne shvaćaju kakva se iskušenja kriju u toj blagodati, čak i kada Allahova volja htjedne i zadesi ih iskušenje zbog njihovog djela, pa dospiju u lošu situaciju, oni ni tada ne vide Allahovu mudrost u tom teškom iskušenju, nego gube svaku nadu da će im Allah odstraniti tu tugu, očajavaju što ne stiže Allahova milost i razgala. To je situacija svakog srca koje nije vezano za Allaha, koje ne spoznaje Allahov zakon niti Allahovu mudrost. To su oni koji ništa ne spoznaju osim spoljašnju stranu života na ovom svijetu.

Ova slika popraćena je pitanjem u kome dolazi do izražaja čuđenje i osuda zašto su takvi, zašto su kratkovidni i slijepi, jer život u izobilju i nevolji prati stabilni zakon. Sve ovisi o htijenju Allaha Uzvišenoga, Koji je obilato Milostiv, ali i stavlja čovjeka na teško iskušenje. On daje opskrbu, ali je i usteže prema Svom zakonu i Svojoj mudrosti. Ovo se događa svakog časa, ali oni to ne vide.

Zar oni ne znaju da Allah u obilju daje hranu onome kome On hoće i da uskraćuje (30/37).

Otuda nema povoda i potrebe veselju i obijesti kod obilatog daizvanja opsrbe niti očajaizvanja zbog uskraćiizvanja opskrbe. I jedno i drugo pogađa ljude sukladno Allahovoj odredbi. U tome je jedna vrsta dokaza vjerničkom srcu, da se sve vraća Allahu, dokaza za kontinuiranost Allahova zakona, stabilnost i sistema i promjene situacija.

To su, uistinu, dokazi za ljude koji vjeruju (30/37).

* * *

Ako je Allah taj koji daje obilato opskrbu i uskraćuje je, onda je On taj koji i daje i sprječava prema Svom htijenju. Kur'an objašnjava ljudima put kako da prećišćavaju svoju imovinu i kako da zarade, ne kako to zamišljaju ljudi, nego kako ih Allah upućuje:

Zato podaj bližnjemu pravo njegovo, i siromahu i putniku-namjerniku! To je bolje za one koji nastoje da se Allahu umile; ti će postići šta žele (30/38).

A novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati, a za milostinju koju udijelite da biste se Allahu umilili - takvi će dobra djela svoja umnogostručiti (30/39).

Pošto je imetak Allahovo vlasništvo i pošto On daje opskrbu ljudima kojim hoće, znači da je Allah prvi vlasnik koji je odlučio da se jedan dio tog imetka dodijeli jednoj grupi Njegovih robova, i da stave ruku na to bogatstvo. Kur'an kaže da oni na to imaju pravo. Kur'an ovdje navodi tu skupinu pa kaže da su to: bližnja rodbina, siromasi i putnici namjernici. Zekjat još nije bio definiran niti se ograničilo ko stiče pravo na to, nego je principijelno donijeta odluka da se treba davati, jer, u principu, svaki imetak Allahu pripada, s obzirom da je On taj Koji opskrbljuje, a pojedine grupe koje su potrebne opsrbi stiču pravo na određeni iznos kod vlasnika tog bogatstva. Oni to ostvaruju putem dodjele tog bogatstva. To je osnova islamske teorije o imovini. Na ovoj osnovi zasnoizvana su sva pojedinačna daizvanja u privrednoj teoriji u islamu. Pošto imetak pripada Allahu, onda je ta svojina i podvrgnuta Allahovoj odluci kako da se postupa prema njoj kod trošenja s obzirom da je Allah prvi Gospodar, bilo da se radi o naslijeđenom ili stečenom imetku, posjedovnom ili razvijanom. Onaj koji raspolaže svojinom nije slobodan da postupa s njom kako hoće.

Kur'an ovdje upućuje one koji imaju imetak i koje je On odabrao da budu povjerenici tom imetku, on ih upućuje na Pravi Put kako da se razvija imetak i kako da se spasi, a to je na način da se dijeli bližnjima, siromasima i putnicima, da se dijeli općenito na Allahovu Putu: *To je bolje za one koji nastoje da se Allahu umile* (30/38).

Neki ljudi nastoje da uvećaju svoj imetak dajući poklone bogatašima kako bi im ovi uzvratili udvostručeno. Kur'an objašnjava da ovo nije put pravog uvećaizvanja bogatstva: *a novac koji dajete da se uveća novcem drugih ljudi neće se kod Allaha uvećati* (30/39). Ove verzije mnogi spominju i kažu da je namjera ovog ajeta, da njegov tekst u cjelini obuhvata sva sredstva pomoću kojih vlasnici tog dobra žele da se uvećaju njihova

bogatstva putem kamate ili na bilo koji način.[5] Kur'an im istovremeno objašnjava pravi način uvećaizvanja dobra:

A za milostinju koju udijelite da biste se Allahu umili - takvi će dobra djela svoja umnogostručiti (30/39).

Ovo je put koji garantira umnožavanje imetka, a to je davanje bez nadoknade i bez očekivanja da će mu ljud to nadoknaditi. To je davanje na Božijem Putu. Nije li On Taj koji obilato daje i procjenjuje kome dati? Nije li On taj koji daje ljudima i uskraćuje? On je Taj koji umnožava imetk onima koji dijele na Allahovu Putu. On je Taj koji umanjuje imetak onima koji dijele uz nadoknadu radi licemjerstva. To dijeljenje se obračunava na ovom svijetu, a postoji tamo drugi obračun gdje se mnogostruko uzvraća. E, to je unosna trgovina i na ovom i na onom svijetu.

Kroz ugao opskrbe i zarade tretira se i pitanje politeizma, njegov raniji utjecaj u životu ljudi iznosi se i kraj ranijih politeista o kojima svjedoče njihovi ostaci:

Allah vas stvara, i opskrbljuje; On će vam život oduzeti i na kraju vas oživjeti. Postoji li ijedno božanstvo vaše koje bilo šta od toga čini? Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim! (30/40).

Zbog onog što ljudi rade, pojavio se metež i na kopnu i na moru, da im On da da iskuse kaznu zbog onoga što rade, ne bi li se popravili (30/41).

Reci: "Putujte po svijetu pa pogledajte kako su oni prije završili; većinom su oni mnogobošci bili" (30/42).

Tekst ih suočava sa stvarnom njihovom realnošću i istinama njihove situacije koju oni ne mogu skriti, a to je da je samo Allah taj koji to daje, ili, ne mogu tvrditi da njihova tzv. božanstva imaju udjela u tome. Tekst ih suočava sa očiglednošću da je Allah taj koji ih je stvorio, da je On taj koji ih je opskrbio, da je On taj koji ih usmrćuje i koji im daje život. Što se tiče stvorenja, oni sami to potvrđuju. Što se tiče opskrbe, oni ne mogu tvrditi da je njihovo tzv. božanstvo njih opskrbljuje bilo čime. Što se tiče smrti, oni

[5] Ovaj metod nema u sebi zabrane kao što je zabrana putem poznate kamate ali ni ovo nije plemeniti i čisti put sticanja.

nemaju nikakva dokaza za nešto drugo do ono što se u Kur'anu o tome kaže. Ostalo je još proživljenje o čemu se oni prepiru da bi se mogao dogoditi. Kur'an im to navodi u okviru ovih datosti da bi to učvrstio u njihovoj svijesti ovim jedinstvenim sredstvom kojim se obraća njihovoj prirodi kroz devijaciju koja ih je zadesila. Priroda ne može da zaniječe pitanje proživljenja i ponovnog vraćanja u život.

U kontekstu im se dalje postavlja pitanje: *Postoji li ijedno božanstvo vaše koje bilo šta od toga čini?* (30/40). Od njih se ne očekuje odgovor. To je pitanje radi negiranja slike kuđenja koja ne traži nikakav odgovor nego je to popraćeno čišćenjem pogleda o Allahu, *hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onih koje Njemu smatraju ravnim* (30/40).

U kontekstu im se ovdje otkrivaju veze između situacija u životu, pozicija života u vezi sa djelima ljudi i njihovom zaradom, ukazuje se da pokvarenost srca ljudi, njihovo vjerovanje i djela izazivaju smutnju na Zemlji, ispunjavaju i kopno i more tom smutnjom i najzad - to će zagospodariti njihovim sudbinama.

Zbog onog što ljudi rade, pojavio se metež i na kopnu i na moru, (30/41). Pojava smutnje i njeno dominiranje ne dolazi onako, ne dešava se slučajno, nego je to Allahova mjera i zakon *da iskuse kaznu zbog onoga što rade* (30/41), zbog zla i smutnje, kada se budu pekli vatrom, patili i podnosili bol zbog onoga što će ih zadesiti *ne bi li se popravili* (30/41) i odlučili da se suprotstave smutnji, vratili Allahu, povratili na čestit posao i ispraizvan program.

Na kraju ovog kruženja oni se upozoravaju da će i njih zadesiti ono što je zadesilo politeiste prije njih. Oni znaju kakva je posljedica bila tih brojnih naroda prije njih, vide njihove ostatke i tragove kada idu po zemlji i prolaze pored tih ostataka na svom putu.

Reci: "Putujte po svijetu pa pogledajte kako su oni prije završili; većinom su oni mnogobošci bili" (30/42).

Njihova posljedica je bila ono što oni primjećuju kada putuju po Zemlji. To je posljedica kakva nikoga ne hrabri da krene takvim putem.

* * *

Kod ove stavke ukazuje se na drugi put koji ne zavodione koji krenu njime, ukazuje na drugi horizont koji neće izdati one koji idu prema njemu.

Zato ti upravi lice svoje prema pravoj vjeri, prije nego što Allahovom voljom nastupi Dan koji niko neće moći odbiti. Toga dana će se oni razdvojiti: (30/43).

oni koji nisu vjerovali - na svoju štetu nisu vjerovali, a oni koji su dobra djela činili - sebi su džennet pripremili, (30/44)

da On iz obilja Svoga nagradi one koji su vjerovali i dobra djela činili; a On, zaista, ne voli nevjernike (30/45).

Slika koja govori o usmjerenju prema čvrstoj vjeri je inspirativna. Ona govori o savršenstvu tog smjera, njegovoj ozbiljnosti i stabilnosti.

Zato ti upravi lice svoje prema pravoj vjeri (30/43) - u ovome ajetu je skrenuta pažnja, upozorenje i usmjerenje kuda gledati, pažljivo posmatranje visokog smijra i horizonta i tačnog i odgovarajućeg cilja.

Ovo usmjerenje navodi se prvi put u ovoj suri povodom govora o raznim željama i partijama, dok se ovdje govori povodom vjerovanja u druga božanstva, povodom opskrbe, umnožavanja opskrbe, smutnje koja proističe iz politeizma i svega što ljudi isprobaju na zemlji zbog pojave smutnje i njenog dominiranja, govori se o posljedicama politeista na Zemlji, o kazni na Sudnjem danu, kakav je udio vjernika i nevjrnika, upozorava se na Sudnji dan koji se ne može odbiti, Dan u kome će se ljudi razlučiti na dvije grupe. *Oni koji nisu vjerovali - na svoju štetu nisu vjerovali, a oni koji su dobra djela činili - sebi su Dženent pripremili* (30/44).

Pripremiti ima značenje pripremiti i utrti put, pripremiti mjesto u kome će se čovjek odmarati, pripremiti put ili ugodan ležaj. Sve su to odsjeni koji se susreću i koji su međusobno u skladu, da bi predočili prirodu dobra djela i njegovu ulogu. Onaj koji radi dobra djela, on ulaže i priprema za sebe, priprema razloge ugodnosti u istom momentu u kome čini dobro djelo, a ne poslije. Ovo je odsjen koga daje ovaj izraz, a to je *da On iz obilja Svoga nagradi one koji su vjerovali i dobra djela činili;* (30/45). Niko od ljudskog roda neće ostvariti Džennet svojim djelom, niti će to dostići koliko god radio na zahvali Allahu zbog toga što mu je dobro učinio, nego je to Allahov dar i Njegova milost vjernicima, a prijezir nevjernicima od strane Uzvišenoga. *A On, zaista, ne voli nevjernike* (30/45).

Poslije ovoga u kontekstu se prelazi na drugi krug koji otkriva Allahove dokaze, Allahovu dobrotu i Njegovu milost, opskrbu koja im se poklanja i uputu koja im se objavljuje, pa neki to priznaju, a drugi odbijaju, nisu zahvalni niti su na Pravom Putu.

Jedan od dokaza Njegovih je to što On šalje vjetrove kao nosioce radosnih vijesti da vam da da milost Njegovu osjetite i da lađe voljom Njegovom plove i da iz obilja Njegova stičete, i da biste zahvalni bili (30/46).

I prije tebe smo poslanike narodima njihovim slali i oni su im prave dokaze donosili, pa smo one koji su griješili kažnjavali, - a dužnost Nam je bila vjernike pomoći (30/47).

Allah je taj koji vjetrove šalje, pa oni oblake tjeraju i On ih po nebu, kako On hoće, rasprostire i na komade dijeli, pa ti vidiš kišu kako iz njih pada, i kad je On na one robove Svoje na koje želi prolije, oni se odjednom radošću ispune, (30/48)

iako su bili očajni prije nego što se spustila na njih (30/49).

Zato pogledaj tragove Allahove milosti - kako On oživi zemlju nakon mrtvila njezina! On će, uistinu, i mrtve oživjeti, On sve može (30/50).

A da pošaljemo vjetar i da oni vide da je sve požutjelo, oni bi, i poslije toga, blagodati poricali. (30/51)...

U ovim ajetima sabrano je i govori se o: upućivanju vjetrova kao vesele vijesti, upućivanju poslanika radi objašnjenja i upute, pružanju pomoći vjernicima putem poslanika, padanju kiše koja oživljava, a oživljavanju mrtvih i njihovu proživljenju. Sve ovo ima svoj smisao. Sve je to dato Allahovom milošću i sve slijedi Allahov Zakon. Ovdje je objašnjen i sistem koji vlada u Kosmosu, sistem poslanstva poslanika upućenih radi upute, objašnjena je pobjeda vjernika, čvrsti kontinuitet i veza, ističe se da su to Allahovi znaci ili Allahovi dokazi, Njegova blagodat i milost, o čemu ovisi život ljudi, i da je sve to vezano za osnovni kosmički sistem.

Jedan od dokaza Njegovih je to što On šalje vjetrove kao nosioce radosnih vijesti (30/46), dokaz koji razveseljava kišom, a ljudi dobro znaju kišne vjetrove iz iskustva pa se i raduju njima *da vam da da milost Njegovu osjetite* (30/46), u djelima ove blagodati - u plodnosti zemlje i razvoju rastinja. *...i da lađe voljom Njegovom plove* (30/46), bile one potiskivane vjetrom ili u formiranju rijeka od kiša pa da po njima plove. One u svakom slučaju plove prema Allahovoj naredbi i sukladno Njegovu zakonu prema kome je stvoren i ovaj Kosmos, prema Njegovoj odredbi koji je u svemu i svačemu

dodijelio njegovu specifičnost i ulogu i na taj način omogućio da brod postaje lakši na površini vode i da plovi, da ga vjetrovi potiskuju pa da plovi zahvaljujući njihovim strujama ili nasuprot njih. Sve je kod Allaha tačno određeno. *I da iz obilja Njegova stičete* (30/46) u trgovačkim putovanjima, u sjetvi i žetvi, u ubiranju i dijeljenju. Sve je to Allahov dar koji je sve stvorio i uredio kako valja *da biste zahvalni bili* (30/46), na Allahovoj blagodati u svemu ovome. Ovo je usmjerenje na ono šta bi ljudi trebali raditi za blagodati Allaha, Darovatelja.

Slično upućivanju vjetrova koji donose veselu vijest je upućivanje poslanika koji donose uputu i prave dokaze:

I prije tebe smo poslanike narodima njihovim slali i oni su im prave dokaze donosili (30/47).

Međutim, ljudi nisu dočekali ovu Allahovu milost, a ona je nešto veličanstveno i uzvišeno, nisu je dočekali kao što se dočekuju vjetrovi sa veselim vijestima, niti su dolazak poslanika iskoristili, a to je nešto najkorisnije i najtrajnije, nisu iskoristili njihov dolazak kao što su iskoristili kišu i vodu, nego su se prema poslanicima svrstali u dva tabora, podijelili se u dvije grupe: grupu griješnika koji ne vjeruju, ne razmišljaju, ne sustežu se od mučenja i uznemiravanja poslanika i odvraćanja od Pravog Puta, druga grupa su vjernici koji shvaćaju i spoznaju Allahove dokaze, zahvaljuju Mu na Njegovoj milosti, čvrsto se uzdaju u Njegovo obećanje, trpe i podnose ono što im prouzrokuju nevjernici i neprijatelji. A posljedica će biti potpuno u skladu sa Allahovom pravdom i Njegovim čvrstim obećanjem: *Pa smo one koji su griješili kažnjavali, - a dužnost Nam je bila vjernike pomoći* (30/47).

Neka je Uzvišen Onaj Koji se obavezao da će pomoći vjernike, pokazati im istinu, ukazati svako dobro i čast, koji im je to potvrdio ovom odlučnom riječju koja ni najmanje ne trpi sumnju, a kako da bude sumnjiva kad je to rekao Moćni, Uzvišeni, Silni Allah koji dominira svim ljudima, Mudri i Sveobaviješteni. To govori Uzvišeni Allah, izražavajući pri tome Svoju volju koja se ne može odbiti, Svoj zakon koji ne može biti poremećen i zakon koji vlada u Kosmosu.

Ova pomoć katkada uspori, prema procjeni ljudi, jer oni razmišljaju o stvarima i događajima na drugi način, ne kao Allah, procjenjuju situacije na drugi način, ne kao što ih procjenjuje Allah. Allah je Mudar i Sveobaviješten. Njegovo obećanje obistinit će se u vrijeme koje On hoće i koje je samo Njemu poznato sukladno Njegovu htijenju i zakonu. Katkada

se svrha vremena koje on određuje i procjenjuje otkriva ljudima, a katklada ne otkriva. Njegovo htijenje je najpovoljnije i Njegovo definiranje vremena je najispravnije, Njegovo obećanje je sigurno, ono će se dogoditi, bez dvojbe; to je obećanje koje iščekuju strpljivi smireni i pouzdani.

Poslije ovoga u kontekstu se govori da Allah upućuje vjetrove, spušta kišu, oživljava zemlju nakon njena mrtvila, oživljava, također, i mrtve i proživljava ih, a to je sve jedan zakon, jedan metod, jedna halka u nizu velikog zakona.

Allah je taj koji vjetrove šalje (30/48) sukladno Svom zakonu o formiranju ovog Kosmosa, njegovu uređenju i postupku s njim. *Pa oni oblake tjeraju* (30/48) - noseći sa sobom vodu postalu od pare koja se uzdiže iz voda na Zemlji, *i On ih po nebu, kako On hoće, rasprostire* (30/48), stere i proteže i *na komade dijeli* (30/48) sakupljajući, zgušnjavajući, nagomilavajući jedan iznad drugoga, ili prouzrokujući da se sukobi jedan s drugim pa nastane električna varnica između jednog i drugog sloja oblaka ili dijelova oblaka *pa ti vidiš kišu kako iz njih pada* (30/48), kišu kako pada iz oblaka, *i kad je On na one robove Svoje na koji želi prolije, oni se odjednom radošću ispune* (30/48). Ovu radost, ustvari, niko ne zna kao oni koji ovise direktno, od kiše, a Arapi najbolje znaju ovo jer njihov život u cjelini počiva na kišnici, osim toga kiša se spominje u brojnoj njihovoj poeziji i vijestima, o čemu se govori sa puno pažnje i ljubavi:

... iako su bili očajni prije nego što se spustila na njih (30/49).

Ovo je vijest o njihovom stanju prije nego bi pala kiša i izmijenila ih iz očaja i mrtvila, zatim ih razveselila. *Zato pogledaj tragove Allahove milosti* (30/50), pogledaj na ovu milost u ljudskim dušama nakon njihova očajavanja, pogledaj na razigrano tlo nakon mrtvila, pogledaj na život koji kruži na Zemlji i puzi u srcima.

Zato pogledaj tragove Allahove milosti - kako On oživi zemlju nakon mrtvila njezina! (30/50). To je stvarna činjenica koja je primijetna, ne treba je dugo posmatrati i razmišljati o njoj. Nakon toga se ova činjenica uzima kao dokaz za pitanje proživljenja i oživljenja na budućem svijetu na način kur'anskog izlaganja koji se služi uočljivim scenama u Kosmosu i realnostima kao dokaz, a od širokog prostranstva Kosmosa čini oblast i područje za raspravu:

On će, uistinu, i mrtve oživjeti, On sve može (30/50).

Ovo su dokazi Allahove milosti na zemlji koja govori o iskrenosti ovog obećanja i potvrđuje ovu sudbinu. Poslije iznošenja ove istine kontekst nastavlja da predstavlja situaciju naroda koji se raduju vjetrovima koji donose kišu, vesele se znacima Allahove milosti kod padanja kiše. U kontekstu se nastavlja da opisuje njihovo stanje koje nastaje kad oni primijete da vjetar nosi žuti pijesak ispunjen prašinom, a ne vodom. To je smrtonosni vjetar za poljoprivredu i stočarstvo ili vjetar od koga požuti usjev pa propadne.

Ti ne možeš mrtve dozvati, ni gluhe, kad se od tebe okrenu, dovikati, (30/52)...

Ne vjeruju iz srdžbe i očaja umjesto da se predaju Allahovoj odredbi, usmjere prema Njemu, skrušeno, da ih oslobodi tog iskušenja. To je situacija onog koji ne vjeruje u Allahovu odredbu, koji nije upućen i ne primjećuje Allahovu mudrost kod ove odredbe, ne primjećuje da iza svih tih događaja stoji Allahova ruka koja usklađuje cjelokupni Kosmos, u svemu se primjećuje Njegova moć sukladno sveukupnoj harmoniji koja vlada u Kosmosu, harmoniji međusobno povezanih dijelova.

Prilikom predočavanja promjena kod ljudi, sukladno njihovim željama i nekorištenju Allahovih dokaza predstavljenih u Kosmosu oko njih i njihova nespoznavanja ovog mjesta riječi se usmjeravaju Poslaniku (alejhi's-selam), daje mu se podrška zbog uzaludnog ulaganja truda na putu upute mnogih ljudi, i to se vraća njihovoj prirodi u kojoj nema izlaza, jer se njihov vid ugasio, a oči oslijepile:

Ti ne možeš mrtve dozvati, ni gluhe, kad se od tebe okrenu, dovikati, (30/52).

niti možeš slijepe od zablude njihove odvratiti; možeš jedino dozvati one koji u ajete Naše vjeruju, jedino oni će se odazvati (30/53).

U Kur'anu se oni predstavljaju kao da su mrtvi, u njima života nema, gluhi, ne čuju, slijepi su pa ne mogu da pronađu Pravi Put. Onaj čiji je osjećaj odvojen od ovog Kosmosa ne može ni spoznati zakone Kosmosa. On je mrtav i nema života, njegov život je animalni život pa i gori i ponizniji od animalnog života, jer životinja je upućena svojom prirodom, koja je

rijetko izda, a onaj koji se ne odazove Allahu na poziv Njegovih dokaza, koje čuje i čija moć prodire u srca, gluh je više od životinje, makar on imao dva uha pomoću kojih zapaža vibraciju glasa. Onaj koji ne uočava Allahove znake razasute po stranicama Bitka još više je slijep makar imao dva oka poput životinje.

Možeš jedino dozvati one koji u ajete Naše vjeruju, jedino oni će se odazvati (30/53).

Ovo su oni koji čuju poziv jer su im srca živa, oči otvorene, moć spoznaje zdrava i ispravna, oni čuju i predaju se. Za poziv ovdje nije potrebno ništa više do upozorenje njihove prirode pa da se oni odazovu.

* * *

Poslije ovoga Kur'an se vraća da ih provede kroz novo kruženje, ne kroz scene Kosmosa i okolo njih, nego kroz same njih, kroz fazu njihova nastanka na ovoj Zemlji i dalje do konca tamo u životu na Onom svijetu

Allah je taj koji vas nejakim stvara, i onda vam, poslije nejakosti, snagu daje, a poslije snage iznemoglost i sijede vlasi; On stvara što hoće; On sve zna i sve može (30/54).

A na Dan kad nastupi Čas oživljenja, zločinci će se zaklinjati da su u grobovima samo jedan čas ostali; a i prije su istinu izbjegavali (30/55).

A reći će oni kojima je dato znanje i vjerovanje: "Vi ste ostali, prema Allahovoj odredbi, sve do Dana oživljenja, - a ovo je Dan oživljenja, samo što vi niste znali" (30/56).

Toga Dana neće ničem poslužiti pravdanja onima koji su se prema sebi ogriješili i neće se od njih tražiti da se Allahu umile (30/57).

To je dugo putovanje. Oni vide početak života u sceni svoga života i kraj na kraju života, predstavljenoj snažno i inspirativno kao da je to nešto što se dešava pred njima. To je inspirativno putovanje koje jako utiče na svakoga ko srce ili sluh u sebi ima.

Allah je taj koji vas nejakim stvara (30/54) - ovdje nije rečeno da vas je stvorio slabim, ili u stanju slabosti nego je rekao *koji vas nejakim stvara (30/54)* - kao da slabost i nejakost prva su osobina od koje je sačinjeno

njihovo biće, a termin koji je ovdje upotrebljen *da'f* i na kojeg ukazuje ajet ima dva značenja i daje razne spoljašnje manifestacija kod formiranja čovjeka.

Slabost je tjelesna gradnja predstavljena u toj maloj veoma preciznoj ćeliji iz koje nastaje embrio a kasnije se taj embrio, razvija prolazeći kroz faze. U svemu tome on još uvijek ostaje slab i nejak, a onda dolazi u fazu djeteta pa mladića sve dok ne dostigne snagu muškarca i robusnost formiranja.

Ta slabost iz koje je izrastao čovjek - bila bi kao blato da u nj nije udahnut Allahov Ruh. To tako formirano tijelo ostalo bi kao materija ili poput životinje, jer je životinja u odnosu na ljudsko stvorenje krajnje, krajnje slaba.

To slabo duhovno biće izloženo sklonošću, potresima i željama, bilo bi slabije od životinje koja se nadahnjuje instinktom da nije tog visokog udahnuća, odlučnosti i spremnosti koje su stvorene i date u tom biću:

Allah je taj koji vas nejakim stvara, i onda vam, poslije nejakosti snagu daje (30/54) - daje vam snagu nakon nejakosti o kojoj se ovdje govori, daje vam snagu u tjelesnom biću, ljudskom zdanju, duhovnoj i umnoj formiranosti.

A poslije snage, iznemoglost i sijede vlasi (30/54) - slabost u cijelom ljudskom biću. Starost je padanje na nivo djetinjstva u svim vidovima. Slabost je popraćena psihičkim padom koji proističe iz slabosti volje, tako da starac pravi grješke, katkada, slične grješkama djeteta. Svojoj slabosti on ne može naći zaštitu. Sa dubokom starošću dolazi i tjelesna i stvarna starost koja se na čovjeku primjećuje. Ove faze na koje se ne osvrće niko od ovih prolaznih bića ne mimoilaze ni onoga ko dugo poživi. Ona nikada ne zaostaje, ona dođe u svoje nužno vrijeme. Ove faze koje se mijenjaju ili dolaze jedna za drugom u tom ljudskom stvorenju vide se da su u Ruci koja raspoređuje i stvara šta hoće, odrešuje šta hoće, ocrtava svakom stvorenju njegov života, situacije i faze kroz koje prolazi sukladno sigurnom, procijenjenom i tačnom znanju. *On stvara što hoće, On sve zna i sve može* (30/54).

Za ovaj određeni i dosuđeni nastanak mora da ima i ocrtani i predviđeni kraj. Taj kraj ocrtan je u jednoj od scena Sudnjeg dana. On je kao povorka koja se kreće, a dat je u dijalogu na kur'anski način.

A Dan kad nastupi Čas oživljenja, zločinci će se zaklinjati da su u grobovima samo jedan čas ostali (30/55).

Tako postaje u njihovim osjećajima nepoznatno sve što je bilo prije ovog Dana, pa se oni zaklinju. Moguće je da se ova njihova zakletva odnosi na period boravka u njihovim grobovima, a moguće je da se odnosi na njihov boravak na Zemlji dok su bili živi i mrtvi. *A i prije su istinu izbjegavali* (30/55), odstupali od istine i prave procjene pa su ih znalci ispravnog znanja podsjećali na pravu procjenu.

A reći će oni kojima je dato znanje i vjerovanje: "Vi ste ostali, prema Allahovoj odredbi, sve do Dana oživljenja, - a ovo je Dan oživljenja, samo što vi niste znali" (30/56).

Oni kojima je dato znanje su pretežno vjernici. To su oni koji vjeruju u Sudnji dan, koji su spoznali šta stoji iza spoljašnjih manifestacija na ovom svijetu. Prema tome, oni su pravi znalci i očevidni vjernici. Ova pitanja oni prepuštaju Allahovoj odredbi i Njegovu znanju: *Vi ste ostali, prema Allahovoj odredbi, sve do dana oživljenja* (30/56). To je taj određeni rok. Njih ne isteresira da li je on dug ili kratak. To je bio taj određeni termin i on se ostvaruje.

Ovo je Dan oživljenja, samo što vi niste znali (30/56).

U kontekstu se završava scena sa cjelokupnim rezultatom u sabiranju svega onoga što se veže za nasilnike koji su nagonili u laž da neće doći ovaj Dan.

Toga Dana neće ničem poslužiti pravdanja onima koji su se prema sebi ogriješili i neće se od njih tražiti da se Allahu umile (30/57).

Njima nema izvinjenja niti ukora nekoga drugoga za ono što su radili. Niko se ne može prekoravati zbog onoga što su oni radili, niko ne može tražiti za njih izvinjenje i oprost jer je ovo Dan kazne, a ne dan kuđenja.

Sa ove očajne scene Kur'an ih podsjeća na tvrdoglavost i nagonjenje u laž koje su oni činili. To je bila kazna za tu tvrdoglavost i za tu laž.

U ovom Kur'anu Mi navodimo ljudima svakovrsne primjere. A kad bi im ti ne znam kakvo čudo donio, opet bi rekli oni koji neće da vjeruju: "Vi samo iznosite laži!" (30/58).

Eto tako Allah pečati srca onih koji neće da znaju (30/59).

Ovo je veliki skok i u vremenu i u prostoru, ali se on navodi ovdje u kontekstu kao da je sasvim blizu, kao da se vrijeme i prostor savilo i kao da su oni odjednom po drugi put pred Kur'anom u kome su navedeni primjeri za sve, sve vrste govora i obraćanja, kao da se u njemu susreće svako sredstvo potrebno za buđenje srca i umova, kao da su u njemu razni doticaji koji jako i snažno inspirišu. Kur'an se obraća svakom srcu, svakom razumu, u svakoj sredini i svakom okruženju. Kur'an govori ljudskoj duši u svakoj njenoj situaciji i fazi, ali ljudi i poslije svega toga nagone u laž svaki dokaz i nikada da se zadovolje i prestanu s time, nego se prave važni pred pravim zanlcima i kažu za njih da oni iznose laži:

A kad bi im ti ne znam kakvo čudo donio, opet bi rekli oni koji neće da vjeruju: "Vi samo iznosite laži!" ((30/58).

Ovo nevjerovanje i pravljenje važnim popraćeno je riječima:

Eto tako Allah pečati srca onih koji neće da znaju (30/59).

Tako na ovaj način i zbog ovoga ovi ljudi ne znaju. Njihova su srca izgubljena, njihove oči ne vide i ne mogu da spoznaju Allahove dokaze. Oni se suprotstavljaju ljudima koji znaju i koji upućuju. Prema tome, oni zaslužuju da im Allah oduzme vid i da im zapečati srca jer Allah Uzvišeni zna šta je u tim očima i tim srcima.

Ovdje dolazi posljednji ritam u ovoj suri nakon kruženja sa politeistima Kosmosom i historijom, po samim njima i fazama njihova života, a oni i pored svega toga ostaju nevjernici i oholi, dolazi posljednji ritam u vidu usmjerenja srca Poslanikova (alejhi's-selam) i vjernika koji su s njim:

A ti budi strpljiv! Allahovo obećanje je, zaista, istina i neka te nikako ne obmanu oni koji čvrsto ne vjeruju (30/60).

Strpljenje je sredstvo vjernika na dugom i trnovitom putu koji katkad izgleda bez kraja. Strpljenje pouzdanje u istinito Allahovo obećanje i ustrajnost bez ikakva nemira, potresa, iznenađenja i sumnje. Srpljenje je pouzdanje i stalnost, uprkos uzdrmanosti drugih, uprkos njihova ugonjenja istine u laž i njihove sumnje u Allahovo obećanje. To dolazi zbog toga što su oni koji su lišeni spoznaje lišeni i sredstava uvjerenja, dok su vjernici spojeni i pridžavaju se Allahova užeta, put im je put strpljenja, pouzdanja i uvjerenosti, bez obzira koliko bio dug taj put, bez obzira kako se njegov kraj skrivao iza magle i oblaka.

Ovako završava ova sura koja je počela Allahovim obećanjem da će Biznatijci pobijediti u toku nekoliko godina i da će vjernici biti pomognuti, završava se pozivom na strpljenje dok ne dođe Allahovo obećanje, da se strpe zbog preziranja i izaziizvanja potresa od strane onih koji ne vjeruju i koji nisu sigurni.

Početak ove sure je potpuno u skladu sa njenim krajem. Sura završava ritmom snažne stabilnosti i vjere u istinito Allahovo obećanje koje ne može biti demantirano i ritmom stalnog uvjerenja koje ne može iznevjeriti.

بسم الله الرحمن الرحيم

« الٓمٓ ① تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ * هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ * الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ ، وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ ، وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ * أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ ، وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ .

« وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ، أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ * وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا ، كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا ، كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا ، فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ .

« إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ * خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ، وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ، وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ ، وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ ، وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ * هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ، بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ .

« وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ ، وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ، وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ * وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ : يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ ، إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ * وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ ،

وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ * وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ
تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ، وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ، وَاتَّبِعْ
سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ، ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ
تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ ، فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ
بِهَا اللَّهُ ، إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ * يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ ، وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ ،
وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ ، إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ * وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ ، وَلَا تَمْشِ
فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ، إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ * وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ . إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ » ١٩

SURA LUKMĀN
OBJAVLJENA U MEKKI
34 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Elif lam-mim (31/1).

Ovo su ajeti mudre Knjige, (31/2)

upute i milosti onima koji budu dobro činili, (31/3)

onima koji namaz budu obavljali i zekjat davali i koji u onaj svijet budu čvrsto vjerovali; (31/4)

njima će Gospodar njihov na pravi put ukazati i oni će želje svoje ostvariti (31/5).

Ima ljudi koji kupuju priče za razonodu, da bi, ne znajući koliki je to grijeh, s Allahova puta odvodili i da bi ga predmetom za ismijavanje uzimali. Njih čeka sramna kazna (31/6).

Kad se nekom od njih ajeti Naši kazuju, on oholo glavu okreće, kao da ih nije ni čuo, kao da je gluh - zato mu navijesti patnju nesnosnu (31/7).

One koji budu vjerovali i dobra djela činili, doista čekaju bašče uživanja, (31/8)

u njima će vječno boraviti - obećanje je Allahovo istinito, a On je silan i mudar (31/9).

Nebesa je, vidite ih, bez stubova stvorio, a po Zemlji planine nepomične razbacao da vas ne trese, i po njoj životinje svih vrsta razasuo. Mi s neba kišu spuštamo i činimo da po njoj niču svakovrsne plemenite biljke (31/10).

To je Allahovo djelo; a pokažite Mi šta su drugi, mimo Njega, stvorili? Ništa! Mnogobošci su u pravoj zabludi (31/11).

A Mi smo Lukmānu mudrost darovali: "Budi zahvalan Allahu! Ko je zahvalan, čini to u svoju korist, a ko je nezahvalan - pa, Allah je, zaista, neovisan i hvale dostojan" (31/12).

Kad Lukmān reče sinu svome, savjetujući ga: "O, sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda" (31/13).

Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti (31/14).

A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj, a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća; Meni ćete se poslije vratiti i Ja ću vas o onome što ste radili obavijestiti (31/15).

"O, sinko moj, dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima ili u zemlji, Allah će na vidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je sveznajući (31/16).

O sinko moj, obavljaj namaz i traži da se čine dobra djela, a odvraćaj od rđavih i strpljivo podnosi ono što te zadesi - dužnost je tako postupiti (31/17).

I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog (31/18).

U hodu budi odmjeren, a u govoru ne budi grlat; ta najneprijatniji glas je revanje magarca!" (31/19).

Kur'an je objavljen da se obrati i govori ljudskoj prirodi; on govori ljudskom logikom. Njega je objavio Onaj koji je stvorio ovu prirodu, Koji

zna šta joj odgovara i šta je može popraviti. On zna kako da joj se obraća, zna šta joj odgovara i šta je razveseljava. Kur'an je došao je da izloži ovoj istinitoj prirodi činjenicu koja je sadržana u njoj odranije, činjenicu poznatu prije nego što je došlo do obraćanja ovim Kur'anom jer je ta činjenica utemeljena u formiranju prirode čovjeka od početka. To je činjenica priznavanja postojanja Stvoritelja, Njegove jednote, činjenica usmjeravanja samo Njemu, i to iskrenim pokajanjem i klanjanjem zajedno sa svim Bitkom koji se sav u cjelini usmjerio svome Gospodaru sa zahvalom i veličanjem. Samo što je ova priroda ponekad prekrivena maglom ove Zemlje, a ponekad prekrivačem uskipjele krvi i mesa pa odstupa od ovog puta podpomugnuta željama i strastima. Tada dolazi Kur'an da bi se obratio toj prirodi njenom logikom koju on poznaje i da bi joj izložio činjenicu koju je ta priroda zanemarila, da bi to izložio stilom koji je njoj blizak i uspostavio cjelovit program života na osnovama te činjenice, da ustraje sa vjerom, sa prirodom na putu jedinog Stvoritelja koji sve rasposoređuje i koji je Sveobaviješteni.

Ova mekkanska sura je jedan primjer kur'anskog metoda u obraćanju ljudskom srcu. U njoj se tretira problem vjerovanja u dušama politeista koji su odstupili od prave istine. To je problem koji tretiraju sve sure objavljene u Mekki raznim načinom i kroz raznovrsne uglove u kojima je uključeno ljudsko srce, sa raznih strana, i koga dotiču razni utjecajni faktori koji govore toj prirodi i bude je.

Ovaj jedinstveni problem, problem vjerovanja, govori sažeto o jednosti Stvoritelja, jednoti klanjanja samo Njemu i zahvali na Njegovu dobročinstvu, govori o sigurnosti događaja Budućeg svijeta, preciznog obračuna i pravedne nagrade na Sudnjem danu, govori o slijeđenju onoga što je Allah objavio i zanemarivanju svega drugoga, svakog drugog vjerovanja osim ovoga. U ovoj suri nastavlja se sa izlaganjem ovog problema na način koji zahtijeva razmišljanje da bi se spoznao čudni kur'anski stil kod obraćanja ljudskoj prirodi i srcima. Svaki onaj koji poziva ka Allahovu Putu morao bi da promisli o ovom metodu.

Ova sura iznosi ovaj problem na poprištu kur'anskog izlaganja, a to je ovaj veliki Kosmos sa nebesima i Zemljom, sa svojim Suncem i Mjesecem, danom i noći, atmosferom i morima, valovima i kišama, biljem i stablima. Ovo kosmičko područje ponavlja se i često navodi u Časnom Kur'anu tako da je cjelokupni Kosmos faktor koji djeluje i govori sa razasutim dokazima o vjerovanju i upotpunjavanju vjerovanja, dokazima koji govore ljudskom srcu, djeluju na njega, oživljavaju ga, ukazuju na put i staze.

Iako je ovaj problem jedan, a i područje na kome je iznijet jedno, ipak se ovo pitanje u ovoj suri iznosi četiri puta u četiri kruga. Svaki od njih kruži po ljudskom srcu u tom prostranom području, svaki od njih popraćen je svaki put sa novim utjecajnim faktorima služeći se i novim stilom kod izlaganja i upućivanja. Ovi krugovi počinju i završavaju čudnim metodom u kojima i srce i razum mogu da uživaju. A to su i motivi i odgovori koji se nalaze u tom području.

Ova cjelina počinje poslije uvoda sure sa nepovezanim slovima, od kojih je sačinjenja i ova sura, a to su ajeti Mudre Knjige koja je uputa i milost dobročiniteljima: *Onima koji namaz budu obavljali i zekjat davali i koji u Onaj svijet budu čvrsto vjerovali* (31/4). Ovim se potvrđuje pitanje vjerovanja u Budući svijet i klanjanje Allahu, u čemu se primjećuje psihički faktor, a to je *njima će Gospodar njihov na pravi put ukazati i oni će želje svoje ostvariti* (31/5). Ko je taj koji želi da bude jedan od onih koji će svoje želje ostvariti? Na drugoj strani stoji grupa za koje se u Kur'anu kaže: *Ima ljudi koji kupuju priče za razonodu, da bi, ne znajući koliki je to grijeh, s Allahova puta odvodili i da bi ga predmetom za ismijavanje uzimali* (31/6). Njih ubrzava fizički, zaplašujući faktor, koji odgovara njihovom ismijavanju, izražen u riječima Allaha: *Njih čeka sramna kazna* (31/6). U kontekstu se nastavlja sa opisom ove grupe pa se kaže: *Kad se nekom od njih ajeti Naši kazuju, on oholo glavu okreće kao da ih nije ni čuo* (31/7) - opisujući ovaj duševni faktor, omalovažava se ova grupa: *...Kao da je gluh* (31/7) - ovdje je i drugi zaplašujući faktor sa jasno izraženom ironijom u riječima: *zato mu navijesti patnju nesnosnu* (31/7). U ovoj vijesti se primjećuje jasno ironiziranje, a onda se u kontekstu vraća na vjernike pa se govori dijelom o njihovom spašavanju, koje je sabrano na početku sure, a dijelom o njihovoj nagradi na Sudnjem danu. Također se razotkriva i kazna onih koji su ismijavali Kur'an i koji su se oholili: *One koji budu vjerovali i dobra djela činili zaista čekaju bašče uživanja, u njima će vječno boraviti - obećanje je Allahovo istinito, a on je Silan i Mudar* (31/8-9). Ovdje dolazi do izlaganja stranice velikog Kosmosa kao poprišta dokaza koji rasvjetljava put prirodi čovjeka sa svake strane i obraća joj se svim jezicima, suočava je sa velikom istinom pored koje ljudi prolaze potpuno nemarni: *Nebesa je, vidite ih, bez stubova stvorio, a po Zemlji planine nepomične razbacao da vas ne trese i po njoj životinje svih vrsta razasuo. Mi s neba kišu spuštamo i*

činimo da po njoj niču svakovrsne plemenite biljke (31/10). Ovaj kosmički dokaz koji zaplašuje osjećaj i od koga bježi svijest dohvaća za gušu odbjegla srca koja čine Allahu ortaka, a sama ona primjećuju Njegovo ogromno i nesagledivo stvaranje: *To je Allahovo djelo; a pokažite Mi šta su drugi mimo njega stvorili? Ništa! Mnogobošci su u pravoj zabludi* (31/11).

Druga cjelina tretira ljudske duše, uključuje predmet samih duša u njima samima novim stilom i inspirativnim faktorom: a *Mi smo Lukmānu mudrost darovali* (31/12). Kakva je priroda ove mudrosti? Kakva je njena jedinstvena manifestacija? Ona se sažima u zahvali izraženoj samo Allahu: *Budi zahvalan Allahu* (31/12). To je ta mudrost i ovo je taj mudri smjer. Drugi korak jeste Lukmānovo obraćanje sinu savjetom, savjet mudraca svome sinu, savjetom u kome nema nikakve mahane, mudraca kome je data mudrost koji se ne može omalovažiti niti optužiti jer je nemoguće da se optužuje i omalovažava savjet roditelja sinu. Ovaj savjet dokazuje princip monoteizma, a što je potvrđivala i prva cjelina, dokazuje princip Budućeg svijeta. I ova cjelina je popraćena, duševnim faktorima, i to novima: *Kad Lukmān reče sinu svome, savjetujući ga: "O, sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda* (31/13). Ovo pitanje potvrđeno je i drugim inspirativnim faktorom koji izlaže očinske i materinske odnose u stilu koji buja simpatijama i milošću. *Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi i odbija ga u toku dvije godine* (31/14). Ovdje se potvrđuje princip zahvalnosti Allahu kroz zahvalnost roditeljima i kod ove zahvale stavlja se na prvo mjesto Allah. *Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim* (31/14).

U nastavku se potvrđuje osnovno načelo pitanja vjerovanja, a to je prva spona ili spona vjerovanja, koja dolazi ispred spona srodstva i krvne veze. Sve simpatije, osjećaj i snaga koja dolazi u ovoj drugoj sponi slijedi iz prve spone: *A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu velikodušno ponašaj, a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća* (31/15). Ovdje se potvrđuje i princip drugog svijeta: *Meni ćete se poslije vratiti i Ja ću vas o onome što ste radili obavijestiti* (31/15). U nastavku se veoma inspirativno govori o još jednom pitanju, predstavlja se veličina Allahova znanja, preciznost, obujnost i svestranost tog znanja, predstavlja se na način da to potresa ljudsku savjest koja posmatra i prati to u velikom kosmičkom prostoru: *O, sinko moj, dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesima ili u zemlji Allah će na vidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je Sveznajući* (31/16). Lukmān nastavlja i dalje da savjetuje svoga sina i iznosi mu obaveze vjerovanja da čini ono što je

određeno i pozitivno, a sprječava ono što je zabranjeno i hrđavo, da se strpi na onome što proističe iz toga suočavajući se sa poteškoćama koje, sigurno, pogađaju svakog nosioca vjerovanja, jer sa strpljenjem svaki nosilac vjerovanja korača prirodnim korakom, savlađuje se i prelazi na drugi. *I strpljivo podnosi ono što te zadesi, dužnost je tako postupati* (31/17). U naredbi da se čine dobra djela, da se odvraća od hrđavih, da se čovjek strpi na onome što ga zadesi je i naredba o obaveznom ponašanju, svakoga ko poziva na pravi put, da se ne oholi nad ljudima pa da na taj način pokvari uzor koji je ocrtan ovim riječima: *I iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog. U hodu budi odmjeren, a u govoru ne budi grlat, ta najneprijatniji glas je revanje magarca!*(31/18-19). Duševni faktor, omalovažavanje oholosti i nadmenosti, primjetljiv je u ovom izrazu, a s njim završava druga cjelina u kojoj je suštinski tretiran ovaj problem u novom stilu.

Ovdje počinje treća cjelina. Ona počinje izlaganjem poznatih i uočljivih pojava u prostranstvu nebesa i Zemlje. I ovo je popraćeno karakterističnim faktorom povezivanja čovjeka sa nebesima i Zemljom, sa svim blagodatima koje su na Zemlji i u nebesima, a koje je Allah potčinio ljudima, a ljudi i dalje nezahvalni: *Kako ne vidite da vam je Allah omogućio da se koristite svim onim što postoji na nebesima i na Zemlji i da vas darežljivo obasipa milošću Svojom i vidljivom i nevidljivom? A ima ljudi koji raspravljaju o Allahu bez ikakva znanja, bez ikakve upute i bez knjige svjetilje* (31/20). U sjeni ovog faktora javlja se i prepiranje o Allahu, prepiranje koje je osuđeno po samoj prirodi, prepiranje koje odbacuju srca koja su na ispravnom putu. U nastavku se osuđuje stav nevjernika i nepokretnost i nezainteresiranost ljudi: *A kad im se govori: "Slijedite ono što vam Allah objavljuje!" - odgovaraju: "Ne, mi slijedimo ono što smo zapamtili od predaka naših* (31/21). To je površni i apsurdni stav osobe koja je izgubila vid, koju prati zaplašujuće upozorenje: *zar i onda kad ih šejtan poziva na patnju u ognju?* (31/21). U kontekstu se dalje izlaže pitanje nagrade na Sudnjem danu koja je čvrsto vezana i ovisi o pitanju vjerovanja i nevjerovanja: *Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršću vezu. Allahu se na koncu sve vraća. A onaj koji ne vjeruje, pa neka te ne zabrinjava nevjerovanje njegovo. Nama će se svi vratiti i Mi ćemo ih o onome što su radili obavijestiti* (31/22-23). Ovdje se ukazuje na veoma široko i precizno Allahovo znanje. *Allahu su, uistinu, poznate svačije misli* (31/23). Ovo izlaganje praćeno je i strašnom prijetnjom: *Mi im dajemo da kratko uživaju, a onda ćemo ih natjerati na patnju neizdržljivu* (31/24). Pri kraju ove cjeline suočavaju se nevjernici licem u lice pred logikom prirode, sa Kosmosom kada bivaju prisiljeni da priznaju jedinog i velikog Stvoritelja: *A*

da ih upitaš: "Ko je stvorio nebesa i Zemlju?" - sigurno bi rekli: "Allah!" - a ti reci: "Hvaljen neka je Allah!" - samo što većina njih ne zna. (31/25). Ova cjelina se završava kosmičkom scenom koja predočava nesagledivost Allahova znanja, Njegovo apsolutno Htijenje kod stvaranja i podizanja bez ograničenja. Iz ovoga se izvlači kosmički zaključak o proživljenju i ponovnom vraćanju u život, o stvaranju i nastanku. *Da su sva stabla na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne, ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi; Allah je, uistinu, Silan i Mudar. Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti, isto je kao stvoriti i oživjeti jednog čovjeka; Allah, zaista, sve čuje i sve vidi* (31/27-28).

Četvrta cjelina počinje kosmičkom scenom posebnog odjeka u ljudskom srcu, scenom noći koja se produžuje i ulazi u tijelo dana pa postaje duža, i dan koji se produžuje i ulazi u tijelo noći pa tako postaje duži; zatim scenom Sunca i Mjeseca koji su potčinjeni u Svemiru i kreću se ocrtanim linijama do vremena koje zna samo njihov Stvoritelj, Najobavješteniji o njima, o ljudima i o onom što ljudi rade. *Kako da ne vidiš da Allah uvodi noć u dan i dan u noć, i da je potčinio Sunce i Mjesec, svako se kreće do roka određenog - i da Allah dobro zna ono što radite* (31/29). Iz ove kosmičke scene može se zaključiti da se u prirodi dešava sve prema poznatoj odredbi: *To zato što je Allah - istina, a oni kojima se, pored Njega, oni mole - neistina, i što je Allah Uzvišen i Veliki* (31/30). U ovoj sceni se srca dotiču i drugim inspirativnim faktorom - Allahovom blagodati prema ljudima, što je iznijeto u slici lađe kako plovi po moru: *Zar ne vidiš da lađa Allahovom milošću morem plovi da bi vam pokazao neke dokaze Svoje?* (31/31). Ovo je popraćeno njihovim položajem pred logikom prirode kada su se našli pred strahotom mora, nemoćni i neobaviješteni. I iz ove prirode logike prelazi se na dokaz monoteizma: *A kada ih talas, kao oblak, prekrije, mole se Allahu iskreno Mu vjeru ispovjedajući; a čim ih On do kopna dovede, samo Mu neki zahvalni ostaju. A dokaze Naše samo izdajnik, nezahvalnik poriče* (31/32). U povodu spominjanja morskoga vala i njegova straha oni se podsjećaju i na veći strah na Budućem svijetu. To je strah koji rastavlja sve krvne spone koje strah na ovom svijetu ne može rastaviti: *O, ljudi, bojte se Gospodara svoga i strahujte od Dana kad roditelji djetetu svome neće moći nimalo pomoći, niti će dijete moći svome roditelju imalo pomoći! Allahova prijetnja je istinita, pa neka vas nikako život na ovom svijetu ne zavara i neka vas u Allaha šejtan ne pokoleba* (31/33). Kod ove stanke i ovog činioca zbog kojeg se trese ljudsko biće, ova sura završava navođenjem ajeta ili dokaza koji potvrđuje pitanja koja su u njoj tretirana, i to snažnim, dubokim i zaprepašćujućim ritmom. *Samo Allah zna kad će Smak svijeta nastupiti, samo On spušta kišu, i samo On zna šta je u maternicama, a čovjek ne zna*

šta će sutra zaraditi i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti; Allah, uistinu, sve zna i o svemu je obaviješten (31/34).

Ove četiri cjeline svojim stilovima, dokazima i znacima predstavljaju uzorke stila Časnog Kur'ana kod liječenja srca. Ovaj stil je izabran od strane Stvoritelja ovih srca koji zna šta se u njima krije, Onoga koji je obaviješten o tome šta srcima odgovara i koji im je stil prikladan.

Da pređemo sada na detaljnije izlaganje ovih sažetih cjelina i da te četiri cjeline izložimo u dva predavanja tako da između svake dvije cjeline postoji veza i spona.

* * *

Elif lam-mim (31/1).

Ovo su ajeti mudre Knjige, (31/2)

upute i milosti onima koji budu dobro činili, (31/3)

onima koji namaz budu obavljali i zekat davali i koji u onaj svijet budu čvrsto vjerovali; (31/4)

njima će Gospodar njihov na pravi put ukazati i oni će želje svoje ostvariti (31/5).

Otvaranje nepovezanih konsonanata sigla "Elif - lam - mim" i obavještenje o njima: *Ovo su ajeti mudre Knjige* (31/2) je upozorenje da su ajeti Kur'ana napisani tim slovima, kao što je ranije rečeno u ostalim surama koje počinju nepovezanim slovima. Ovdje se atributira ova Knjiga mudrošću jer se tema mudrosti ponavlja na više mjesta u ovoj suri pa otuda i odgovara da je za ovu Knjigu uzet ovaj atribut dat u odgovarajućoj atmosferi metode Časnog Kur'ana. Opisivanje ove Knjige mudrošću baca na nju odsjen života, volje i htijenja tako da ova Knjiga izgleda kao nešto živo što se atributira mudrošću kada se govori o njoj i kada se usmjerava riječima koje govore i želi ono čemu se teži. Kur'an je zaista u svojoj biti takav. U njemu je duša, život i dinamičnost. On ima svoju karakterističnu osobenost. U njemu je druželjubivost, društvo koga osjeti svako ko živi s njim i u njegovoj sjeni. Svi ljudi to osjećaju dubokim osjećajem i u harmoniji koja usklađuje živo sa živim, istinito sa istinitim.

Ova mudra Knjiga ili njeni ajeti su *upute i milosti onima koji budu dobro činili* (31/3). Ova iskonska njena osobenost je stalna, a to znači da je ona uputa i milost onima koji čine dobra djela, uputa koja ih usmjerava na stazu koja spaja i povezuje. Onaj koji je slijedi neće zalutati. Ona je milost zbog toga što se uputom ostvaruje mir, smirenost i dostojanstvo u srcu čovjeka, ona je uputa i milost zbog toga što čovjeka vodi prema sticanju, dobru i spasu, što uspostavlja veze i spone između svih ljudi koji su upućeni zahvaljujući njoj, zatim što uspostavlja vezu između tih srca i kosmičkih zakona u kojima ta srca - ljudi žive, što povezuje vrijednosti, situacije i događaje čime se prepoznaju upućena srca i prirode koje se nikada ne gube, ne iščezavaju.

To je uputa za dobročinitelje, *onima koji namaz budu obavljali i zekjat davali i koji u onaj svijet budu čvrsto vjerovali* (31/4). Onima koji budu klanjali na vrijeme i obavljali namaz kako treba, kompletno i u cjelini, ostvarit će se time željena mudrost u svijesti i ponašanju, uspostavit će se ta čvrsta veza između srca i Gospodara, upotpunit će se druženje sa Allahom i osjećaji slasti tog druženja kod onoga kod koga su srca vezana za namaz. Davanjem zekjata ostvaruje se dominacija nad dušom, nad prirodnom škrtošću čovjeka, zatim – uspostavlja se sistem društvenog života koji se oslanja na solidarnost i saradnju, u kome će i oni koji imaju i oni koji nemaju naći, povjerenje, smirenost i medusobnu ljubav, koju, tada, neće pokvariti obilje niti ono što je zabranjeno - haram. Zatim, uvjerenje u budući svijet je garancija budnosti ljudskog srca koje teži da sagleda ono što je kod Allaha, da nadvlada i oslobodi se stege na Zemlji i da se uzdigne iznad uživanja u životu ovog svijeta, na nivo koji vodi ka Allahovoj kontroli u tajnosti i javnosti, u najmanjim detaljima i u onome što je uzvišeno, što vodi na stepen dobročinstva za koje Vjerovjesnik (alejhi's-selam) kaže kad je bio pitan o dobročinstvu: "Dobročinstvo je da se moliš Allahu isto kao da Ga vidiš, jer iako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi.[6]

Ovi dobročinitelji su ljudi kojima je upućena ova Knjiga, uputa i milost jer oni, zahvaljujući otvorenosti i propustljivosti srca, nalaze u druženju sa ovom Knjigom mir i smirenost; ostvaruju, zahvaljujući njenoj prirodi, uputu i svjetlo, ostvaruju svoje mudre želje i ciljeve na taj način što

[6] Prenose Buhari i Muslim u *Kitabu'l-iman.*

se njihove duše popravljaju, osjećaju sukladnost, harmoniju, jedan smjer i jasnoću puta. Ovaj Kur'an daje svakom srcu upravo onoliko koliko je u tom srcu osjećaja, otvora i svjetla, daje onoliko koliko to srce prima s ljubavlju, gledanjem naprijed i ponosom. Ova Knjiga je kao nešto živo što ljupko postupa sa iskrenim srcima, i što stoji u harmoniji sa osjećajima.

Oni koji klanjaju, daju zekjat i vjeruju u budući svijet *njima će Gospodar njihov na pravi put ukazati i oni će želje svoje ostvariti* (31/5). Sa uputom čovjek je spašen, sa uputom on hodi prema svjetlu, dostiže do cilja, uspijeva, ne luta na ovom svijetu niti će ga zadesiti posljedice lutanja na Sudnjem danu. Takav čovjek je miran u svom hodu i putovanju po ovoj Planeti. Njegov hod je potpuno u skladu sa kruženjem u Kosmosu i zakonima Bitka. On osjeća druželjubivost, mir i harmoniju sa svakim bićem u Svemiru.

To su oni koji su upućeni zahvaljujući ovoj Knjizi i njenim dokazima. To su oni koji čine dobro, oni koji klanjaju, daju zekjat, koji vjeruju u Sudnji dan, koji su spašeni na ovom i na onom svijetu. To je jedna grupa nasuprot koje stoji druga.

Ima ljudi koji kupuju priče za razonodu, da bi, ne znajući koliki je to grijeh, s Allahova puta odvodili i da bi ga predmetom za ismijavanje uzimali. Njih čeka sramna kazna (31/6).

Kad se nekom od njih ajeti Naši kazuju, on oholo glavu okreće, kao da ih nije ni čuo, kao da je gluh - zato mu navijesti patnju nesnosnu (31/7).

Riječi za razonodu su svaki govor koji zabavlja srce i oduzima vrijeme, koji ne daje ploda niti rezultata koji bi odgovarao ulozi čovjeka - zastupnika na Zemlji, čija je dužnost da je kultivira dobrom i pravdom i tu je obrađuje. Ovo je uloga čovjeka čiju prirodu islam definira, određuje i ocrtava joj put. Tekst je opći da bi predočio primjer ljudi kakvi se nalaze u svakom vremenu i na svakom mjestu. Neke verzije ukazuju da ovaj ajet govori o određenom događaju u prvobitnom islamskom društvu. Nadr ibni Haris bio je kupio neke knjige koje sadrže priče o Persijancima, njihovim junacima i ratovima. Ovaj Nadr bi sjedio na putu kud bi prolazili ljudi da čuju Kur'an kako ga uči Vjerovjesnik (alejhi's-selam) u cilju da ih privuče da čuju te priče i da ih odvrati od kazivanja Časnog Kur'ana. Međutim, ovaj

tekst ima općenitije značenje od ovog događaja, ako je tačno da se odnosi na njega. Ovaj tekst ocrtava grupu ljudi jasnih karakteristika koji se susreću vazda, u svako vrijeme, koji su bili i u vrijeme početka poziva u mekkanskoj sredini u kome su i objavljeni ovi ajeti:

Ima ljudi koji kupuju priče za razonodu (31/6). Kupuju ih za svoja sredstva i prodaju ih u odgovarajuće vrijeme. Kupuju ih u svoje vrijeme i ulažu visoku cijenu u jeftinu zabavu koja će uništiti njihove ograničene živote. Kupuju ove priče za razonodu *da bi, ne znajući koliki je to grijeh, s Allahova puta odvodili i da bi ga predmetom za ismijavanje uzimali (31/6).* Svaki takav čovjek je neznalica i ograničen, ne raspolaže nikakvim znanjem niti mudrošću čiji su namjera i cilj veoma loši, koji želi da odvrati ljude sa Allahova Puta, da odvrati i sebe i druge zabavama u koje troši svoj život. To je čovjek lošeg morala, koji Allahov Put ismijava, ismijava program kojeg je Allah zacrtao za život i za ljude. Ovaj Kur'an tretira ovu grupu ljudi prezirući ih i sa prijetnjom prije nego je uobličena slika: *njih čeka sramna kazna (31/6).* Kur'an kaže za ovu kaznu da je sramna i da joj je cilj ovdje da se ukaže na loš odgoj i ismijavanje Allahova programa i Njegovog Pravog Puta.

U kontekstu se nastavlja sa upotpunjavanjem slike te grupe: *Kad se nekom od njih ajeti naši kazuju, on oholo glavu okreće, kao da ih nije ni čuo, (31/7).* To je scena u kojoj se očituje dinamičnost, ocrtava oblik nečega što je oholo, nekoga koji ismijava, koji se suprotstavlja, a onda ga razmatra, tretira i liječi sramnim ubodom koji govori o omalovažavanju toga tijela: *kao da ih nije ni čuo (31/7)* i kao da ih ovaj teret u njihovim ušima spriječava da čuju Allahove ajete. U protivnom, šta bi čovjek mogao čuti s takvim ušima? Čuo, zatim se okrenuo na ovakav pokuđeni način! Ovaj mizerni način ponašanja završava prijetnjom: *zato mu navijesti patnju nesnosnu (31/7).* Vijest u ovoj situaciji je jedna vrsta sarkazma koji odgovara onima koji se ohole i ismijavaju.

Povodom govora o kazni nevjernika, oholih i onih koji se suprotstavljaju pozivu, govori se i o nagradi praktičnim vjernicima o kojima je bilo riječi i na početku ove sure i o kojima je iznijeto nešto o njihovu spasenju, a koje je ovdje u cjelini sabrano:

One koji budu vjerovali i dobra djela činili, doista čekaju bašče uživanja, (31/8)

u njima će vječno boraviti - obećanje je Allahovo istinito, a On je silan i mudar (31/9).

Kad god se spomene nagrada u Kur'an-i kerimu, spomene se prije toga dobro djelo popraćeno vjerovanjem. Priroda ove vjere zahtijeva da vjerovanje u srcu ne bude sama činjenica koja stagnira, koja je poremećena i sakrivena, nego to mora biti živa činjenica, aktivna, dinamična, činjenica koja se neće ustaliti u srcu i potpuno usavršiti sve dok se ne pokrene, dok se sama ne ostvari i pretoči u rad, dinamičnost i ponašanje, da bi zračila o prirodi te istine putem vidljivih dokaza u realnom svijetu, dokaza koji bi proisticali iz onoga što je sadržano u svijetu te savjesti.

One koji vjeruju i koji pretaču i ostvaruju svoje vjerovanje u dobro djelo *doista čekaju bašče uživanja (31/8)*. Oni stiču pravo na ove bašče i ovu vječitost ostvarujući istinito Allahovo obećanje, *obećanje je Allahovo istinito (31/9)*. Dobrota Stvoritelja robovima data im je, jer je Allah uzeo obavezu da im učini dobro kao nagradu što su oni činili dobro sebi, a ne Allahu, jer Allah nema potrebe ni za kim. A *On je silan i mudar(31/9)*, On je moćan da ostvari svoje obećanje, On je Mudar u stvaranju, obećanju i ostvarenju.

Znak moći i mudrosti i dokazi iznijetih pitanja u kontekstu ove sure, znak i dokaz svega toga je ovaj veliki, ogromni Kosmos, za koga niko ne može reći da ga je on stvorio niti može reći da ga je neko drugi stvorio osim Allah. Kosmos je nešto veliko, ogromno, detaljno uređeno, skladno formiran. On obuhvata srce, rasvjetljava um, predočava prirodu tako jasno da ne može doći do rasipanja niti suprotstavljanja, te ne preostaje ništa drugo nego se predati jednoti velikog Stvoritelja i označiti svakog onoga ko pripisuje Allahu ortaka da je zalutao jer griješi prema očitoj i jasnoj istini:

Nebesa je, vidite ih, bez stubova stvorio, a po Zemlji planine nepomične razbacao da vas ne trese, i po njoj životinje svih vrsta razasuo. Mi s neba kišu spuštamo i činimo da po njoj niču svakovrsne plemenite biljke (31/10).

To je Allahovo djelo; a pokažite Mi šta su drugi, mimo Njega, stvorili? Ništa! Mnogobošci su u pravoj zabludi (31/11).

Ova nebesa, sa svojim uočljivim dokazom i bez ikakvog dubljeg naučnog i složenog istraživanja, upućuju pogled i osjećaj visokim prostranstvima, bilo da je riječ o nebesima koja sačinjavaju planete, zvijezde, nebeska tjelesa ili putujuće maglice u Kosmosu, čiju tajnu i opseg zna samo Allah, ili o ovom kraju koga primjećuje ljudsko oko, o čemu niko ne zna tačno šta je. Bilo da se radi o ovim ili tim nebesima postoje i druga ogromna stvorena tijela koja kao da vise bez ikakvog stuba na koji bi se oslonila. Ljudi to primjećuju gdje god im padnu pogledi, primjećuju i noću i danju bez obzira koliko ta tijela bila udaljena od njihove putujuće planete. Samo razmišljanje o ovim prostranstvima i posmatranje golim okom, čiju ogromnu stvarnost ljudi ne mogu da spoznaju dok vrte glavama tamo i ovamo, - samo to je dovoljno da se potrese ljudsko biće jakim potresom pred ogromnom veličinom koja nema kraja, pred čudnim sistemom kojim se u svim stvorenjima odražava ovakva skladonost i pred ovom kreatorskom ljepotom koja privlači oko da pogleda, pa da promisli, i koja privlači srce da razmisli i da ne ostane lijeno, koja obuhvata osjećaj pa da se skoro i ne vraća iz tog dugog, dugog razmišljanja! A kako onda da se osjeća čovjek kad spozna da tijelo svake tačke ovih malih svijetlih i putujućih tačkica u ovom ogromnom horizontu dostiže bezbroj puta uvećano tijelo ove Zemlje koja je možda milion puta manja od ovog horizonta!

Iz ovog dalekosežnog putovanja po prostranstvima Kosmosa, gdje se iznose momenti tog brzog predstavljanja npr. *nebesa je, vidite ih, bez stubova stvorio (31/13),* kontekst se sa ljudskim srcem vraća na Zemlju, ostaje na Zemlji koja je tako mala, atom koji skoro ne dostiže ni prašku u ogromnom kosmičkom bloku, vraća se na ovu Zemlju koja za čovjeka, kad je posmatra, izgleda veoma prostrana, čije krajeve jedna osoba ne može ni dostići tokom svoga kratkog života, makar taj čovjek proveo svoj cjeli život na putu po ovoj maloj planeti, kontekst se sa srcem čovjeka vraća na ovu Zemlju da bi ga naveo da po njoj pogleda otvorenog i budnog oka, da odagna od sebe dosadu ponavljanja i druženja sa njenim čudnim scenama:

a po Zemlji planine nepomične razbacao, da vas ne trese (31/10).

Ovdje je upotrijebljen termin *revasiun,* koji znači planine, za koje geolozi kažu da je neravno tlo u kori Zemljine kugle nastalo zbog hladnoće u unutrašnjosti Zemlje gdje je došlo do rashlađivanja plina tako da se njegov obujam smanjio, Zemljina kora uvukla i postala valovita, na njoj se

pojavile uzvisine i udubljenja sukladno unutarnjem uvlačenju zbog obujma plina kada je tu i tamo došlo do hlađenja i njegova smanjenja. Bez obzira da li je ispravna ova teorija ili nije, Kur'an potvrđuje da postojanje ovih brda i planina održava ravnotežu Zemlje tako da se ona ne trese, ne klati i ne potresa. Možda ova teorija geologa bude i ispravna, i onda pojava planina na ovaj način održava ravnotežu Zemlje kod skupljanja plina, tako da se Zemljina kora tu i tamo steže, a brda došla kao ravnoteža kod uvlačenja Zemljine kore na drugom mjestu. Allahova riječ je dominirajuća u svakom slučaju, a Allah najistinitije govori.

I po njoj životinje svih vrsta razasuo (31/10)!

I ovo je jedno od velikih čuda Bitka. Postojanje života na Zemlji je tajna za koju niko ne može reći, sve do danas, da ju je spoznao, niti to može objasniti, ne može objasniti život u njegovoj prvobitnoj formi, u jednostavnoj jednoj maloj ćeliji, pa kako da objasni veličinu ove velike tajne života u brojnim i raznim vrstama, podvrstama i oblicima kojima kraja nema? Kako to da čovjek objasni, a ne može to ni pobrojati? Pa i pored toga, brojni ljudi prolaze pored ovih nadnaravnosti zatvorenih očiju i srca, kao da prolaze pored obične stvari koja im ne privlači pažnju, dok stoje zbunjeni i zaprepašćeni pred najobičnijim malim i prostim aparatom koji je sačinio čovjek, kada se taj aparat uporedi sa jednom najprostijom živom ćelijom u kojoj vlada čudna organizirana preciznost, ostavimo složeni život, a pogotovo čovjeka, čije tijelo sadrži stotinama čudnih hemijskih labaratorija i stotinama prostora za pohranu i raznovrsnost, stotinama bežičnih stanica za odašiljanje i prijem, stotinama složenih uloga čije tajne zna samo Sveznajući, Sveobaviješteni.

Mi s neba kišu spuštamo i činimo da po njoj niču svakovrsne plemenite biljke (31/10).

Spuštanje kiše s neba je jedna kosmička nadnaravnost pored koje, također, prolaze nemarnici. Ova kiša kojom se ispunjavaju korita rijeka, kojom se ispunjavaju jezera i koja omogućava da se javljaju izvori, spušta se s neba prema tačnom redu vezanom za sistem nebesa i Zemlje, blizine i udaljenosti između njih, zatim iz prirode i formiranja. Klijanje bilja iz zemlje nakon padanja kiše je također drugo čudo kojem se čovjek ne može načuditi! Čudo života, čudo raznovrsnosti, čudo nasljedstva i specifičnosti koje su koncentrirane u malom zrnu da bi se te specifičnosti pojavile u biljci ili velikom stablu! Razmišljanje i proučavanje boja u jednom cvijetu jedne vrste cvijeća zaista vodi otvoreno srce ka najdubljem razmišljanju o životu i vjerovanju u Allaha, Kreatora ovog života!

Kur'anski tekst potvrđuje da je Allah dao *svakovrsne plemenite biljke* (31/10). To je nesaglediva istina na koju ukazuju najnovija naučna istraživanja. Svaka biljka ima svoje muške i ženske ćelije, bilo da su zajedno u jednom cvijetu ili da su dva cvijeta jednog stabla, ili možda odvojeno u dva stabla. Plod ne može uslijediti bez susreta i oplodnje između para jedne biljke, kao što je slučaj i sa životinjama i čovjekom.

Opisivanjem para pridjevom *plemeniti* govori se o posebnom odsjenu koji smjera na ovom mjestu da istakne da je ovaj susret *Allahovo djelo*(31/11) i da se to uzvisi u očima čovjeka ukazujući time da je ono *Allahovo djelo* (31/11) i izazivajući protivnike i pristalice površne tvrdnje riječima: *a pokažite Mi šta su drugi, mimo Njega, stvorili* (31/11) - da bi ovaj izazov bio popraćen u najpovoljnije vrijeme riječima: *Ništa! Mnogobošci su u pravoj zabludi* (31/11).

Kod ove snažne intonacije završava se prvi krug u ovoj suri jednim impresivnim i snažnim završetkom.

Poslije ovoga uslijedila je i druga cjelina koja počinje u novoj skladnosti, skladnosti kazivanja i indirektnog ukazivanja da bi se razmotrilo pitanje zahvale samo Allahu da bi se toga lišila sva druga božanstva i ortaci. U ovoj cjelini razmatra se i pitanje Sudnjeg dana, rad, nagrada ili kazna na kraju ovog kazivanja:

A Mi smo Lukmānu mudrost darovali: "Budi zahvalan Allahu! Ko je zahvalan čini to u svoju korist, a ko je nezahvalan - pa, Allah je, zaista, neovisan i hvale dostojan" (31/12).

O Lukmānu koga je Kur'an izabrao da preko njega izloži pitanje monoteizma i budućeg svijeta rivajeti se razilaze: Neko kaže da je Lukmān bio poslanik, a neko da je bio dobar čovjek i da nije imao poslanstva. Većina prihvata ovo drugo mišljenje.

O njemu se dalje kaže da je bio Abesinac, drugi da je bio Nubijac, a ima mišljenja i da je bio jedan od sudija među Sinovima Israilovim. Bilo kako bilo, o Lukmānu Kur'an kaže da je bio čovjek kome je Allah dao mudrost koja zahtijeva i traži zahvalu Allahu: *I Mi smo Lukmānu mudrost darovali: "Budi zahvalan Allahu!"* (31/12). Ovo je glavno kur'ansko usmjerenje – biti zahvalan Allahu - povodeći se za tim mudrim čovjekom

koji je odabran i čiji se događaj iznosi u riječima Uzvišenoga. Pored ovog usmjerenja, tu je i drugo usmjerenje, a to je da je zahvala Allahu istovremeno fond koga pohranjuje za sebe onaj koji zahvaljuje Allahu, jer Allahu to ne treba. Allah je Sam po Sebi pohvaljen i kad mu ne bi niko od stvorenja zahvalio. *Ko je zahvalan čini to u svoju korist, a ko je nezhvalan – pa, Allah je, zaista, neovisan i hvale dostojan* (31/12) - prema tome najveći glupak bio bi onaj koji se suprotstavlja ovoj mudrosti, a ne pohranjuje za sebe nešto u taj fond.

* * *

Zatim je uslijedilo i pitanje monoteizma izloženo u formi savjeta mudrog Lukmāna upućenog njegovu sinu.

Kad Lukmān reče sinu svome, savjetujući ga: "O, sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda" *(31/13)*.

To je savjet za koga se ne može reći da je i optužba. Roditelj želi svome djetetu samo dobro. Otuda roditelj može biti djetetu samo savjetnik. Ovaj mudri Lukmān zabranjuje svome sinu pripisivanje Allahu ortaka. On objašnjava ovu zabranu ističući da je mnogoboštvo, zaista velika nepravda. Ovu istinu on potvrđuje dva puta, jedanput sa stavljanjem zabrane naprijed uz objašnjenje razloga tome, a drugi put česticama *in i le* koje služe za pojačanje. Ovo je ta ista istina koju je izložio i Muhammed (alejhi's-selam) svome narodu koji se sporio s njim o njoj i koji je sumnjao u ono šta stoji iza tog poziva. Bojali su se da iza toga ne slijedi i oduzimanje vlasti i na taj način da muslimani budu odabraniji od njih. Pa šta su riječi Lukmānove koji iznosi taj savjet svome sinu i naređuje mu to? U savjetu koji roditelj daje svome sinu nema nikakve sumnje; on je opravdan, daleko od svake sumnjive pomisli. Eto, to je stara istina koju iznosi svaki čovjek kome je Allah dao mudrost i koji želi samo dobro, a ne želi nikakvo zlo. Ovo je taj impresivni faktor koji se želi i traži.

* * *

U sjeni savjeta roditelja sinu iznose se i odnosi između roditelja i djece pažljivim i nježnim stilom. Ovi odnosi predstavljeni su u

nadahnujućoj slici punoj simpatija i nježnosti, ali, ipak, spona koju čini vjera stoji ispred tih čvrstih odnosa.

Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti (31/14).

A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj, a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća; Meni ćete se poslije vratiti i Ja ću vas o onome što ste radili obavijestiti (31/15).

Oporuka djetetu da bude pažljiv prema roditeljima ponavlja se u Časnom Kur'anu, a i oporuka Poslanika (alejhi's-selam). A opuruka roditeljima da budu pažljivi prema djeci je neznatna i ako se i nalaze, one se pretežno odnose na zakopavanje žive ženske djece. To je posebna situacija u posebnim uvjetima, jer je priroda sama zadužila roditelje da budu pažljivi prema djetetu. Sama priroda podstiče da se štite mladi naraštaji da bi se osiguralo produženje života na Zemlji kao što to želi Allah. Roditelji čine sve za svoje dijete žrtvujući i sebe, i svoje nerve, i svoj život, i sve ono što je drago i cijenjeno, bez ikakvog gunđanja ili prigovaranja, čak i ne posvećuju pažnju onome što žrtvuju za djecu. Sve to čine sa radošću i veseljem kao da to čine za sebe. Sama priroda je garancija da se roditelji staraju bez ikakve oporuke. Međutim, dijete ima potrebu za stalnim ponavljanjem oporuke da se stara za pokoljenje koje se žrtvovalo, koje se brinulo, staralo, koje odlazi i okreće leđa životu nakon što je utrošilo svoje vrijeme u životu, sebe i svoje živce radi naraštaja koji treba da žive. Dijete nije u stanju niti može da nadoknadi roditeljima ono što su oni za nj žrtvovali čak kad bi utrošilo sav svoj život za njih. Slika iznesena u Kur'anu jasno govori o tome. *Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi i odbija ga u toku dvije godine* (31/14) - ovo ocrtava odsjen ovog plemenitog uloženog truda. Majka, po samoj prirodi, podnosi veći dio ovog tereta. I pri izražavanju simpatija ona se više žrtvuje, više posvećuje pažnje, više je brižna i nježna. Hafiz Ebu Bekir Bezar ističe u svom Musnedu, svojim senedom prenoseći od Burejda, a Burejd od svoga oca, da je neko tavafaio i nosio svoju majku čineći tavaf oko Kjabe, i pitao Poslanika: "Jesam li se odužio majci, jesam li izvršio njeno pravo?" Poslanik (alejhi's-selam) mu odgovori: "Ne, ni koliko jednog nokta." Eto, nije se odužio ni koliko vrijedi jedan nokat za ono što ga je ona nosila i rodila, a njeno zdravlje trpjelo. U sjeni ove nježne slike, Lukmān upućuje zahvalu Allahu, prvom Dobročinitelju, a zahvala roditeljima kao dobročiniteljima slijedi poslije toga. Ovim je izvršen raspored obaveza tako da zahvala Allahu dolazi na

prvom mjestu, a onda zahvala roditeljima jer u Kur'anu stoji: *Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim* (31/14). Sa ovom činjenicom povezana je druga činjenica Sudnjeg dana: *Meni će se svi vratiti* (31/14) - a to je vrijeme kada će koristiti pohranjena zaliha zahvale.

Veza roditelja sa djetetom, pored svih ovih simpatija i ove plemenitosti, dolazi, prema ovom rasporedu, nakon povezivanja sa vjerom tako da oporuka čovjeku u odnosima sa njegovim roditeljima stoji poslije vjere: *A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj* (31/15). Ovdje pokornost roditeljima ne dolazi u obzir. Veza vjere nadvisuje svaku drugu vezu, bez obzira koliko roditelji uložili truda, napora, savlađivanja i zadovoljstva da bi svoga potomka zaveli da pripiše Allahu ortaka, o čijem božanstvu on ništa ne zna. Svako drugo božanstvo osim Allaha nije božanstvo, neka zna. Njemu je naređeno od strane Allaha, prvog nosioca ovog prava u poslušnosti, da se roditeljima ovdje ne pokorava.

Međutim, ovo razilaženje u vjeri i naredba da se dijete ovdje ne pokorava ne obara pravo roditelja da dijete prema njima lijepo postupa i plemenito se ophodi *i prema njima se na ovom svijetu velikodušno ponašaj* (31/15). Ovo kratko putovanje na zemlji, ne djeluje na osnovnu istinu: *a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća* (31/15) - tj. slijedi vjernike. *Meni ćete se poslije vratiti* (31/15) - nakon ograničenog života i putovanja na zemlji i *Ja ću vas o onome šta ste radili obavijestiti* (31/15). Svako će biti nagrađen prema radu, bilo da nije bio zahvalan ili bio zahvalan. Bilo da je bio politeist ili monoteist.

Neki kažu da su ovaj i slični ajeti iz sure El-'Ankebut i iz sure El-Ahkaf objavljen i u vezi sa Sadom Ibni Ebi Vekasom i njegovom majkom (kao što sam to izložio u komentaru u dvadesetom džuzu, sur El-'Ankebut). Drugi kažu da je to objavljeno povodom Sada ibni Malika, a to prenosi Taberani u Kitabu'l-ašra svojim senedom od Davuda i Ibni Ebi Hinda, kazivanje koje se nalazi u Sahihu Muslima, a prenosi ga Sad ibni Ebi Vekas, što je vjerovatnije. Dokaz za to je opći, i on se odnosi na svaku sličnu situaciju, on raspoređuje veze i odnose kao što se razrađuju i dužnosti i obaveze pa, prema tome, veze sa Allahom dolaze kao glavna spona, a i obaveza prema Allahu kao prva obaveza. Časni Kur'an potvrđuje ovo pravilo. On ga ističe svakom prilikom i na razne načine da bi se to ustalilo u svijesti vjernika, sasvim jasno, kategorički, bez ikakve sumnje i nejasnoće.

Nakon ove digresije koja je umetnuta u kontekstu oporuke Lukmāna njegovu sinu uslijedio je slijedeći pasus u oporuci, da bi potvrdio i pitanje budućeg svijeta, detaljno polaganje računa i pravedne nagrade. Međutim, ova činjenica ne izaže se sama, nego u okviru prostranog kosmičkog prostora u impresivnoj slici od koje se zatrese savjest čovjekova, u času dok gleda na Allahovo kompletno, neograničeno i precizno znanje:

"O, sinko moj, dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice, bilo u stijeni ili na nebesi;ma ili u zemlji, Allah će na vidjelo iznijeti, jer Allah zna najskrivenije stvari, On je sveznajući (31/16).

O, kako sam izraz govori o složenosti i općosti Allahovog znanja, moći Allaha Uzvišenoga, detaljnog obračuna i pravednog odmjeravanja! O, kako je ovaj izraz slikovit! Ovo je priroda ljepote nadnaravnog i lijepog metoda kur'anskog izražavanja i snažne intonacije.[7] *Teško koliko zrno gorušice,* malo, zagubljeno, koje nema ni težine ni vrijednosti, *bilo u stijeni (31/16)* - čvrstoj nagomilanoj, da se zrno niti primjećuje niti se može doći do njega: *ili na nebesima (31/16)* - u tom prostranom i ogromnom prostranstvu u kome izgledaju velike zvijezde ogromnog obujma kao jedna tačkica koja plovi ili atom koji luta; *ili u zemlji (16/31)* - zatrpano u njenoj prašini i kamenčićima da se ne može ni primijetiti; *Allah će na vidjelo iznijeti (31/16)* - jer Njegovo znanje dostiže to, Njegovoj moći ne može izmaći to, *jer Allah zna najskrivenije stvari, On je Sveznajući* (31/16). To je bio pogovor koji odgovara skrivenoj i prijatnoj sceni.

Viziju vezanu za to zrnce od gorušice u tim prostranim i neograničenim prostorima prati Allahovo znanje koje prati i to zrno što čini da ljudsko srce postaje skrušeno i da se iskreno obraća Onome koji zna najskrivenije strane u skrivenom i neviđenom i potvrđuje time činjenicu koju Kur'an hoće da ustali u ljudskom srcu ovom metodom.

* * *

U kontekstu se nastavlja sa kazivanjem Lukmānovih riječi njegovu sinu dok ga on savjetuje da ga prati u vjerovanju nakon što se vjerovanje učvrsti u svijesti: da vjeruje u Allaha bez ikakva pripisivanja ortaka Allahu, da vjeruje u Sudnji dan bez ikakve dvojbe, da bude pouzdan u pravednu

---

[7] V. poglavlje Tariqatu'l-Qur'an u knjizi *Et-Taswiru'l-fenni fi'l-Qurani.*

kaznu ili nagradu, gdje neće biti izgubljeno ni koliko zrno gorušice. Drugi korak ovdje je usmjerenje prema Allahu namazom, usmjerenje ljudi pozivom da vjeruju u Allaha, uzsmjerenje na strpljivost kod podnošenja obaveza poziva i poteškoća kojih mora biti.

O, sinko moj, obavljaj namaz i traži da se čine dobra djela, a odvraćaj od rđavih i strpljivo podnosi ono što te zadesi - dužnost je tako postupiti (31/17).

Ovo je ocrtani put vjerovanja u Allaha, osjećaj da On sve kontroliše, da sve zna, vjerovanja u Njegovu pravdu i zaplašenost od Njegove kazne. U kontekstu se prelazi na apel ljudima da poboljšaju svoju situaciju, da rade ono što je pozitivno i spriječe ono što ne valja i što je negativno, da prije svega čovjek bude sposoban da se može suprotstaviti zlu koristeći osnovnu podlogu – obraćanje Allahu, okrećući se Njemu namazom, zatim strpljenjem nad nevoljom koja čovjeka može zadesiti kod poziva Allahu zbog okretanja glave drugih ljudi ili njihova odbijanja, odstupanja srca i njihova suprotstavljanja, strpljenjem na uznemirenju, koje bi mogli počiniti jezici ili ruke, na iskušenju u bogatstvu i ličnom iskušenju kod provođenja poziva jer *dužnost je tako postupiti* (31/17) - odlučno postupiti, stupati putem bez kolebanja nakon odluke.

Lukmān nastavlja da savjetuje sina prenoseći riječi Kur'ana koje govore o etici onoga ko poziva na Pravi Put, da se ne nagrađuje oholo ponašanje prema ljudima i visoko držanje prema njima kod upućivanja na dobro. Od prvog momenta oholost i visoko držanje ne idu uz poziv na dobro jer je to nešto ružno, prezreno:

I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog (31/18).

U hodu budi odmjeren, a u govoru ne budi grlat; ta najneprijatniji glas je revanje magarca!" (31/19).

Upotrijebljeni termin u arapskom jeziku ovdje u značenju oholost je *sear*, a to znači bolest koja pogađa deve i prouzrokuje savijanje njena vrata. Kur'anski stil je izabrao ovaj rijetki izraz sličnog ponašanja kod ove bolesti, ponašanja koje odražava oholost i uzvijanje vrata i okretanje lica prilikom oholog ponašanja.

Zabranjenim nadmeno ići po Zemlji objašnjava se da je potrebno ići umjereno: *...u hodu budi umjeren* (31/18). Umjerenost je ovdje ekonomičnost i nepregonjenje, zatim nepotrebno trošenje snage kod uvijanja u hodu, hvalisanju i fantaziranju. Ovo se čini namjerno, a namjeran hod prema cilju nije lijen nije praćen fantazijom kao ni uvijanje pri hodu, nego je to odmjeren, jednostavan hod.

Ne biti gord govori o lijepom odgoju i smirenosti, o iskrenom govoru i njegovoj snazi, a deranje ili grubost kod razgovora znači samo loš odgoj, sumnju u vrijednost onoga što se govori ili vrijednost same osobe koja pokušava da skloni ovu sumnju sa žestinom, grubošću i vikanjem.

Kur'anski stil prezire ovakav postupak, smatra ga ružnim, nečim što treba izbjegavati, što ponižava čovjeka, nečim što je grubo jer je u tekstu Kur'ana to popraćeno riječima: *Ta najneprijatniji glas je revanje magarca!* (31/19). Ovim je ocrtana smiješna scena koja ukazuje na ironiju i ismijavanje, ukazuje na nešto što strši, što je grozno. Čovjek skoro da nije ni predočio sebi ovu smiješnu scenu putem ovog kreativnog izraza, a onda ga tekst najednom prenosi na nešto drugo kroz revanje magarca.

Ova druga scena se ovako završava nakon tretiranja prvog pitanja na ovaj raznovrsni način izlaganja i predočenja, ali uvijek novim stilom.

» أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ، وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ
نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ؟ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ
مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ : اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا : بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ،
أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ؟

» وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ - وَهُوَ مُحْسِنٌ - فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى ، وَإِلَى
اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ * وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ ، إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ، فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا
عَمِلُوا ، إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ * نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَى عَذَابٍ غَلِيظٍ .
» وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ : مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ؟ لَيَقُولُنَّ : اللَّهُ . قُلِ : الْحَمْدُ لِلَّهِ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ، لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ، إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ .

« وَلَوْ أَنَّ مَا فِي ٱلْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَٱلْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ ٱللهِ ، إِنَّ ٱللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ * مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، إِنَّ ٱللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ .

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللهَ يُولِجُ ٱللَّيْلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱللَّيْلِ ؟ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ، وَأَنَّ ٱللهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ * ذَلِكَ بِأَنَّ ٱللهَ هُوَ ٱلْحَقُّ ، وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ ٱلْبَاطِلُ ، وَأَنَّ ٱللهَ هُوَ ٱلْعَلِيُّ ٱلْكَبِيرُ .

« أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱلْفُلْكَ تَجْرِي فِي ٱلْبَحْرِ بِنِعْمَةِ ٱللهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ ؟ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ * وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا ٱللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ، فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ، وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ .

« يَا أَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا رَبَّكُمْ ، وَٱخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ ، وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ، إِنَّ وَعْدَ ٱللهِ حَقٌّ ، فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَاةُ ٱلدُّنْيَا ، وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِٱللهِ ٱلْغَرُورُ .

«إِنَّ ٱللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ ، وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ ، وَيَعْلَمُ مَا فِي ٱلْأَرْحَامِ ، وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا ، وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ، إِنَّ ٱللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ » (٣٤)

Kako ne vidite da vam je Allah omogućio da se koristite svim onim što postoji na nebesima i na Zemlji i da vas darežljivo obasipa milošću Svojom, i vidljivom i nevidljivom? A ima ljudi koji raspravljaju o Allahu bez ikakva znanja, bez ikakve upute i bez knjige svetilje (31/20).

A kad im se govori: "Slijedite ono što vam Allah objavljuje!" – odgovaraju: "Ne, mi slijedimo ono što smo zapamtili od predaka naših." Zar i onda kad ih šejtan poziva na patnju u ognju?! (31/21)

Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršću vezu. Allahu se na koncu sve vraća (31/22).

A onaj ko ne vjeruje, pa, neka te ne zabrinjava nevjerovanje njegovo. Nama će se svi vratiti i Mi ćemo ih o onome što su radili obavijestiti; Allahu su, uistinu, poznate svačije misli (31/23).

Mi im dajemo da kratko uživaju, a onda ćemo ih natjerati u patnju neizdrživu (31/24).

A da ih upitaš: "Ko je stvorio nebesa i Zemlju?" – sigurno bi rekli: "Allah!" – a ti reci: "Hvaljen neka je Allah!" – samo što većina njih ne zna (31/25).

Allahovo je sve na nebesima i na Zemlji! Allah je, uistinu, nezavisan i hvale dostojan (31/26).

Da su sva stabla na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne , ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi; Allah je, uistinu, silan i mudar (31/27).

Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti isto je kao i stvoriti i oživjeti jednog čovjeka; Allah, zaista, sve čuje i sve vidi (31/28).

Kako ne vidiš da Allah uvodi noć u dan i dan u noć, i da je potčinio Sunce i Mjesec – svako se kreće do roka određenog – i da Allah dobro zna ono što radite? (31/29).

To je zato što je Allah – Istina, a oni kojima se, pored Njega, oni mole – neistina, i što je Allah uzvišen i velik (31/30).

Zar ne vidiš da lađe Allahovom milošću morem plove da bi vam pokazao neke dokaze Svoje? To su, zaista, pouke za sve strpljive i zahvalne (31/31).

A kad ih talas, kao oblak, prekrije, mole se Allahu iskreno Mu vjeru ispovijedajući; a čim ih On do kopna dovede, samo Mu neki zahvalni ostaju. A dokaze Naše samo izdajnik, nezahvalnik poriče (31/32).

O ljudi, bojte se Gospodara svoga i strahujete od Dana kad roditelj djetetu svome neće moći nimalo pomoći, niti će dijete moći svome roditelju imalo pomoći! Allahova prijetnja je istinita, pa neka vas nikako život na ovom svijetu ne zavara i neka vas u Allaha šejtan ne pokoleba (31/33).

Samo Allah zna kad će Smak svijeta nastupiti, samo On spušta kišu i samo On zna šta je u matericama, a čovjek ne zna šta će sutra zaraditi i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti; Allah, uistinu, sve zna i o svemu je obaviješten (31/34).

Treća cjelina počinje novom harmonijom - sa izlaganjem kosmičkog dokaza koji je povezan s ljudima, popraćen njihovim interesima, životom i načinom življenja, sa Allahovom blagodati njima, Allahovom vidljivom i nevidljivom blagodati koju ljudi koriste i uživaju, a ni najmanje se, i pored toga, ne stide da raspravljaju o Allahu, Dobročinitelju koji obilato daje. Ovako se ovom harmonijom nastavlja sa iznošenjem i potvrđivanjem prvog pitanja kojeg su tretirale prva i druga cjelina:

Kako ne vidite da vam je Allah omogućio da se koristite svim onim što postoji na nebesima i na Zemlji i da vas darežljivo obasipa milošću Svojom, i vidljivom i nevidljivom? A ima ljudi koji raspravljaju o Allahu bez ikakva znanja, bez ikakve upute i bez knjige svjetilje (31/20).

A kad im se govori: "Slijedite ono što vam Allah objavljuje!" - odgovaraju: "Ne, mi slijedimo ono što smo zapamtili od predaka naših." Zar i onda kad ih šejtan poziva na patnju u ognju?! (31/21).

Ovaj osvrt se ponavlja u Kur'anu raznim stilovima, ali uvijek na novi način, jer se Kosmos uvijek javlja kao nešto novo u osjećaju čovjeka kad god na nj pogleda otvorena srca i kad razmisli o njegovim tajnama i nadnaravnostima u njemu koje nikada ne iščezavaju niti ih čovjek tokom cijelog svoga ograničenog života može tačno pobrojati ni ispitati. Svaki put kad čovjek na to pogleda primijetit će nove boje i novi ritam.

Kontekst izlaže ove nadnaravnosti u Kosmosu usklađujući ljudske potrebe na Zemlji i sastav Kosmosa. Ovo govori da ova harmonija nije mogla nastati onako slučajno. Čovjek se mora predati jednoj Volji koja sve raspoređuje, Volji koja usklađuje sastav ovog ogromnog Kosmosa i potrebe čovjeka na ovoj maloj, neznatnoj planeti, Zemlji.

Cijela Zemlja skoro da ne može da bude ni koliko mali atom u zdanju Kosmosa, a čovjek na njoj je mala, neznatna, sasvim slaba ćelija u odnosu na obujam ove Zemlje, u odnosu na snage i živa i neživa stvorenja na Zemlji, u kojoj čovjek, s obzirom na njen obujam, njenu težinu i materijalnu moć, ne znači ništa. Ali Allahovo dobro učinjeno ovom čovjeku i Njegovo udahnuće u čovjeka Njegovog Ruha i ukazivanje časti čovjeku nad brojnim stvorenjima - samo to dobro zahtijeva da ovo stvorenje ima težinu i značaj u sistemu Kosmosa. Allah mu je dao moć da koristi brojnu energiju i moći Kosmosa, da koristi ono što je pohranjeno u njemu i dobra koja Kosmos nudi. Ova je ta potčinjenost na koju ukazuje ovaj ajet izlažući Allahovu vidljivu i nevidljivu blagodat, a to je nešto šire od potčinjavanja onoga što je na nebesima i Zemlji jer samo bitisanje čovjeka od njegova početka je

Allahova blagodat i Njegovo dobro. Allah ga je snadbio sa moći i pripremom i darom ove blagodati. Upućivanje poslanika i objavljivanje knjiga još je veće i uzvišenije dobro. Povezivanje čovjeka sa Ruhom Allahovim prije svega je također Allahov dar i blagodat. Svaki dah, svaki otkucaj srca, svaka panorama koju primijeti oko, svaki glas kojeg čuje uho, svaki ajet i ono što čovjeku naumpadne u njegovoj svijesti, svaka ideja o kojoj pamet razmišlja sve je to samo blagodat koju čovjek ne bi nikada postigao da nije Allahova dara.

Allah je potčinio ovom ljudskom stvorenju sve što je na nebesima, dao mu mogućnost da koristi Sunčeve zrake, svjetlo Mjeseca, da se pomoću zvijezda orijentiše i upućuje, dao mu da koristi kišu, zrak i pticu koja lebdi u zraku, potčinio mu je sve što je na Zemlji, a to je najuočljivije, najjednostavnije i najlakše što čovjek može da primijeti i razmišlja o njemu. Allah mu je dao da bude zastupnik u ovom širokom i prostranom kraljevstvu, omogućio mu je da koristi sve riznice koje su pohranjene u Zemlji, da koristi i ono što je primjetno i ono što je skriveno, da koristi ono što čovjek zna i ono čije djelo nije spoznao, u čemu ima značajnih tajni o kojima on nema pojma, a koje koristi i ne znajući da ih koristi. Čovjek je zaronjen svakog momenta noći i dana u Allahovu bogatu i obilatu blagodat čiju dalekosežnost ne spoznaje niti može pobrojati oblike te blagodati. Pa i pored svega toga, neke grupe ljudi ne zahvaljuju, ne sjećaju se niti razmišljaju o onome što je oko njih, ne vjeruju u Plemenitog Darovatelja Koji obilato daje.

A ima ljudi koji raspravljaju o Allahu bez ikakva znanja, bez ikakve upute i bez knjige svetilje (31/20).

Ova rasprava i prepiranje u sjeni tog kosmičkog dokaza i u okviru ove bogate blagodati izgleda čudno i zaslužuje osudu. Negiranje i odbacivanje javljaju se kao nešto veoma grozno i ružno, od čega se sama priroda kloni, a srce zbog toga zatrese. Javlja se ova grupa ljudi koja raspravlja o istini Allaha i odnosima stvorenja prema ovoj Istini. To je ljudska devijacija koja ne uslišava poziv cjelokupnog Kosmosa oko sebe, koja negira tu blagodat, koja se ne stidi da raspravlja i prepire o Onome koji daje sva ova obilata dobra. Njen stav povećava grozotu u tome što se ona u ovoj raspravi i negiranju ne oslanja ni na kakvo znanje niti je upućena nikakvom uputom, ne oslanja ni na kakvu knjigu koja bi joj rasvijetlila problem i predočila dokaz.

A kada im se govori: "Slijedite ono što vam Allah objavljuje!" – odgovaraju: "Ne, mi slijedimo ono što smo zapamtili od predaka naših" (31/21).

Ovo je njihov jedini oslonac. Ovo je njihov čudni dokaz. Ukočena i okamenjena tradicija koja ne počiva ni na kakvom znanju niti se oslanja na bilo kakvo razmišljanje, tradicija od koje islam želi da oslobodi čovjeka, da da ljudskim umovima slobodu razmišljanja, da razvijaju u tome budnost, dinamičnost i svjetlo, a oni ne žele da se oslobode te devijantne stege prošlosti, nego se pridržavaju lanaca i okova.

Islam daje slobodu svijesti, dinamičnost u osjećaju, gleda prema svjetlu, nudi novi program života kojim bi se čovjek oslobodio okova tradicije i stagnacije, pa i pored toga, ta grupa ljudi ne želi da ga prihvati, odbacuje njegovu uputu, prepiru se o Allahu bez naučne podloge, bez upute i bez ikakve knjige svjetilje. Zbog toga se oni u tekstu ismijavaju i ironiziraju i neprimjetno im se ukazuje na tešku posljedicu ovakvog sumnjivog njihova stava.

Zar i onda kad ih šejtan poziva na patnju u oganju!? (31/21).

Ovaj stav odražava poziv upućen od strane šejtana njima i jasno ističe da je njihov kraj *patnja u ognju.* Pa hoće li oni i dalje insistirati na tome pa makar ih šejtan vodio i takvoj sudbini? Ovaj doticaj koji budi i skriveno djeluje iznijet je nakon kosmičkog velikog i veoma jasnog dokaza.

Povodom ovog tvrdoglavog prepiranja - koji se ne oslanja ni na kakvo znanje, ni na kakvu uputu, niti se oslanja na bilo kakvu knjigu koja bi ukazivala na nužno ponašanje prema kosmičkom dokazu i obilatoj blagodati, - u kontekstu stoji:

Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršću vezu. Allahu se na koncu sve vraća (31/22).

To je apsolutna predaja Allahu, uz činjenje dobra i lijepa ponašanja, predaja u punom značenju. To je pomirenje sa Allahovom odredbom, puna poslušnost i odanost Allahovim naredbama, obavezama i usmjerenjima sa osjećajem punog pomirenja i smirenosti u Allahovu milost, zadovoljstvo Njegovom zaštitom, svjesno zadovoljstvo, zadovoljstvo u miru i zadovoljstvo u veselju. Sve ovo na simboličan način govori da islam upućuje ka Allahu, upućuje na najplemenitije i najuzvišenije što bi se moglo naći u čovjeku:

Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršću vezu (31/22) - vezu koja se ne prekida, ne slabi niti izdaje onoga ko se za nju drži kad je u izobilju i kad je u nevolji, ne zavodi onoga ko se pridržava za nju na hrlovitom putu i tamnoj noći dok ide između oluja i nevremena.

Ova čvrsta veza je jaka, stalna i smirujuća spona između predatog vjernika i njegova Gospodara. To je pomirenje sa svim onim što dolazi kao posljedica Allahove odredbe, pomirenje u punom zadovoljstvu, pouzdanju i prihvatanju. To je smirenost koja održava čovjeka da bude miran i staložen, da se savlađuje i kada se suočava sa raznim događajima, da se savlađuje i kad je u izobilju, a da se drži na visini kada je u nevolji i da se ne ponizi, da se ne zbunjuje kad je pred iznenađenjima i da se savlađuje nad umorom na putu vjerovanja i posljedicama koje vrve na sve strane.

Ovo putovanje je dugo, teško i prepuno opasnosti. U tom putovanju i uživanje predstavlja opasnost koje nije ništa manje od opasnosti kada je čovjek lišen uživanja i kada je u poteškoći. Opasnost kod uživanja nije ništa lakša niti blaža od opasnosti u nevolji. I u jednom i u drugom slučaju osjeća se potreba za užetom koje ne slabi i koje se i ne prekida. To je stalna uočljiva potreba, a čvrsto uže jeste uže islama – vjerovanje u Allaha, puna predanost i činjenje dobra. *Allahu se na koncu sve vraća* (31/22), kod Njega se sve završava. Otuda je najbolje da se čovjek preda Allahu i okrene prema Njemu od samog početka, da ide prema Njemu sa pouzdanjem, uputom i svjetlom.

A onaj koji ne vjeruje, pa, neka te ne zabrinjava nevjerovanje njegovo. Nama će se svi vratiti i Mi ćemo ih o onome šta su radili obavijestiti; Allahu su, uistinu, poznate svačije misli (31/23).

Mi im dajemo da kratko uživaju, a onda ćemo ih natjerati u patnju neizdržljivu (31/24).

To je kraj onoga ko se preda Allahu i čini dobro, a kraj i onoga koji ne vjeruje i koji se potčinio uživanju na ovom svijetu. Njegov kraj na ovom svijetu ne opterećuje Poslanika (alejhi's-selam) i vjernike: *A onaj koji ne vjeruje, pa, neka te ne zabrinjava nevjerovanje njegovo* (31/23). Njegov postupak ne zaslužuje da te zabrinjava, njegov postupak je tako mizeran da nema razloga da vodiš brigu o njemu. Njegov kraj na budućem svijetu je takav da te to također ne treba brinuti. On je u Allahovoj ruci, ne može izmaći, obračunat će mu se prema djelu. Allah najbolje zna šta je radio, a

šta je u sebi tajio: *Nama će se vratiti i Mi ćemo ih o onome što su radili obavijestiti; Allahu su, uistinu, poznate svačije misli (31/23).*

Uživanje na ovom svijetu koje ga je obmanjivalo je neznatno, kratkoročno, male vrijednosti: Mi im dajemo da kratko uživaju (31/24), a posljedica toga je stravična i grozna. On je u tu posljedicu gurnut, ne može se od toga odbraniti: a onda ćemo ih natjerati u patnju neizdrživu (31/24). Opisivanje patnje pridjevom neizdrživa jeste utjelovljenje i opisivanje po kur'anskom metodu, a sami izraz natjerati govori o nečem strašnom s čime bi nevjernici rado željeli da se ne suoče, premda nisu u stanju da to izbjegnu ili da ih to ne pogodi. Kakva je razlika između ovoga i onoga koji se predao Allahu i pridržaje se čvrstog užeta, koji ide prema Gospodaru smirene duše i savjesti.

Onda ih ostavi pred logikom njihove prirode kada se suoče sa Kosmosom kada ne mogu izbjeći priznavanje činjenice sadržane u samoj toj prirodi i prirodi Kosmosa, ali oni napuštaju i odstupaju od iste činjenice i zanemaruju snažnu logičku činjenicu.

A da ih upitaš: "Ko je stvorio nebesa i Zemlju?" - sigurno bi rekli: "Allah!" - a ti reci: "Hvaljen neka je Allah!" - samo što većina njih ne zna (31/25).

Allahovo je sve na nebesima i na Zemlji! Allah je, uistinu, nezavisan i hvale dostojan (31/26).

Čovjek nije u stanju kada konsultira svoju prirodu i povrati se svojoj savjesti da zaniječe jasnu i očitu činjenicu koja govori da nebesa i Zemlja postoje, a da su njihovi položaji, obujmovi, kretanja, specifičnosti i svojstva unaprijed određeni tako da se u tome primjećuje očita namjera i skladnost. Uostalom, Zemlja i nebesa su jedna vrsta stvorenja za koja ne može niko tvrditi da ih je on stvorio niti da je iko u tome sa Allahom učestvovao, niko ne može takvo nešto dati, niko ne može takvo nešto urediti, uskladiti i dati bez rasporeda Onoga ko je to rasporedio. Priča da su nebesa i Zemlja postali sami po sebi, onako, slučajno, ne zaslužuje da se o tome uopće govori. Osim toga, to i sama priroda iz svoje dubine niječe i odbija.

To su oni koji su suočavali politeizam prirodi monoteizma, koji su dočekali poziv Poslanika (alejhi's-selam) sa žestokom raspravom, ali koji nisu mogli oslabiti logiku svoje prirode, niti prirode Kosmosa kada su bili suočeni sa sličnim kosmičkim dokazom – postojanjem nebesa i Zemlje, dokazom vidljivim pred njihovim očima, koji ne traži ništa više nego samo pogled na njih.

Zatim, oni ne bi ni najmanje zamuckivali u odgovoru da su bili upitani *"Ko je stvorio nebesa i Zemlju?"* (31/25). Odgovor bi im bio: *"Allah!"* Radi toga Allah upućuje Svoga Poslanika (alejhi's-selam) da njihov odgovor poprati zahvalom Allahu *...a ti reci "Hvaljen neka je Allah!"* (31/25). Hvala Allahu na objašnjenju istine u prirodi! Hvala Allahu na ovoj pobjedonosnoj odluci pred kosmičkim dokazom! Hvala Allahu u svakoj situaciji! Nakon gornje zahvale Allahu i nakon ovog prepiranja i pogovora, u kontekstu se donosi i drugi pogovor u riječima: *...samo što većina njih ne zna* (31/25) pa se suprotstavljaju i odbijaju logiku prirode i dokaz Kosmosa da on, ovaj Kosmos ima svog Svemogućeg Stvoritelja.

U povodu potvrde njihove prirode da je Allah stvorio nebesa i Zemlju potvrđuje se i Allahovo apsolutno vlasništvo svega što je na nebesima i Zemlji, sve što je potčinjeno čovjeku i što mu nije potčinjeno. Istovremeno, Allahu ne treba ništa od toga što se nalazi u nebesima i na Zemlji, On je sam po sebi dovoljno pohvaljen i kad Mu ljudi uopće ne bi upućivali zahvalu:

Allahovo je sve na nebesima i na Zemlji! Allah je, uistinu, nezavisan i hvale dostojan (31/26).

Ovdje se u kontekstu završava ova cjelina kosmičkom scenom koja aludira na to da Allahovo bogatstvo ne može iščeznuti, da se Njegovo znanje ne može definirati, da Njegovoj stvarateljskoj i obnoviteljskoj moći nema kraja, da Njegovom apsolutnom htijenju, kad nešto hoće, isto tako nema kraja:

Da su sva stabla na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne, ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi; Allah je, uistinu, silan i mudar (31/27).

Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti isto je kao i stvoriti i oživjeti jednoga čovjeka; Allah, zaista, sve čuje i sve vidi (31/28).

To je scena uzeta iz onoga što je ljudima poznato i iz njihovog ograničenog viđenja da bi se potvrdilo u njihovu poimanju smisao obnavljanja tog htijenja koje je neograničeno i koje ljudsko poimanje skoro da spozna i bez otjelovljenja i predstavljanja.

Ljudi zapisuju svoje znanje, registriraju svoje riječi i slijede svoje naredbe tako što to zapisuju perima napravljenim od drveta ili trstike, pišu mastilom i slično, a to mastilo nije više nego što može stati u pero kojim se piše ili tintaricu, a ovdje se govori da, ako bi se sva stabla na Zemlji pretvorila u pera, a sva mora pretvorila u mastilo, pa kad bi se ta mora pojačala sa sedam mora, a pisari sjeli da zapisuju Allahove riječi koje se obnavljaju, koje ukazuju na Njegovo znanje i izražavaju Njegovo vječno htijenje, te riječi i to htijenje ne bi nestali, ne bi im došao kraj jer se radi o tome da se nešto što je ograničeno suočava sa neograničenim. Ograničeno, koliko god ono bilo veliko, doći će vrijeme kada će nestati. Tada ostaje samo ono što je neograničeno, koje se uopće ne smanjuje. Allahove riječi nikad neće nestati i nedostajati jer se Njegovo znanje ne može ograničiti, Njegova volja ne prestaje, Njegovo htijenje neprestano teče, ono nema granice niti je okovano.

Stablo i more nestaju, život i stvari se povlače, nestaju oblici i situacije, ljudsko srce zastaje skrušeno pred veličinom Vječitog Stvoritelja koji se ne mijenja niti zamjenjuje, zastaje pred snažnom moći Stvoritelja i mudrog Raspoređivača. *Allah je, uistinu, silan i mudar! (31/27)*

Pred ovom scenom punom skrušenosti susreće se posljednji ritam u ovoj cjelini iz koje se izvlači kosmički dokaz da je Allahu lahko stvoriti, a lahko je i ponovo proživjeti:

Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti isto je kao i stvoriti i oživjeti jednoga čovjeka; Allah, zaista, sve čuje i sve vidi (31/28).

Volji, koja stvara samo upućivanjem htijenja nečemu što se stvara, sasvim je jednako da li se radi o stvaranju jednog ili više nečega, jer Allahova volja ne ulaže nikakav trud kod stvaranja jedinke, niti ponovo ulaže trud pri stvaranju drugih jedinki. Za Allahovu volju jednako je da li se radi o stvaranju neke jedinke ili miliona tih jedinki. Isto tako, za Nju je jednako proživjeti jednu jedinku ili milione tih jedinki: *I zaista On može, kada nešto hoće, samo za to da rekne: "Budi!" – i ono bude (36/82).*

Snagu znanja i obaviještenosti prate: stvaranje i proživljenje, precizni obračun i nagrada koja stoji iza toga. Allah, zaista, sve čuje i sve vidi (31/28).

Dolazi i posljednja cjelina koja tretira isto pitanje kojeg su tretirale i prethodne tri cjeline i potvrđuje: da je samo Allah Istina, a sve drugo čemu oni pozivaju neistina, da iskreno klanjanje pripada samo Allahu, da je istinitost Sudnjeg dana neoboriva, Dana kada roditelj svome djetetu ništa pomoći neće moći, niti će dijete svome roditelju moći išta pomoći. Uz ova pitanja dolaze i razni novi djelotvorni faktori koji se izlažu na širokom kosmičkom poprištu:

Kako ne vidiš da Allah uvodi noć u dan i dan u noć, i da je potčinio Sunce i Mjesec - svako se kreće do roka određenog - i da Allah dobro zna ono što radite? (31/29).

To zato što je Allah - Istina, a oni kojima se, pored Njega, oni mole - neistina, i što je Allah uzvišen i velik (31/30).

Scena ulaska noći u dan i ulaska dana u noć, scena njihova skraćivanja i produžavanja u raznim godišnjim dobima je zaista čudna, ali naše stalno druženje s tim i njihovo ponavljanje čini da većina ljudi gubi svaki osjećaj i ne primjećuje to čudo koje se tačno i redovno ponavlja, ne zaostaje ni jednom, ne sukobljavaju se niti dolazi do odstupanja u toj stalnoj kretnji , ne dolazi sa zakašnjenjem niti se primijeti zamor. Samo je Allah moćan stvoriti takav sistem, održavati ga i čuvati. A da bi se spoznala ova činjenica, nije potrebno ništa više nego samo pogledati tu stalnu smjenu i kretanje koje se ne događa usporeno niti se zamara.

Odnosi između tog stalnog kruženja Sunca, Mjeseca i njihovo uredno kretanje su sasvim jasni. Potčinjavanje Sunca i Mjeseca je veće čudo od dana i noći i njihova povećavanja ili smanjivanja. Ovo potčiniti može samo Moćni i Sveobaviješteni Allah. On je Taj koji određuje i koji zna stazu kretanja Sunca i Mjeseca do određenog roka. Pored činjenice uvlačenja noći u dan i obratno, dana u noć, pored potčinjavanja Sunca i Mjeseca, tih dviju jasno uočljivih pojava, ima i druga činjenica koja potvrđuje da Allah, uistinu, *dobro zna ono što radite* (31/29). Ovako se ističe ova neviđena istina, pored kosmičkih očitih istina, kao što su dan i noć koje stoje u čvrstoj sponi.

Ove tri istine popraćene su velikom istinom na kojoj počivaju sve istine i iz koje izbijaju sve istine. To je istina koju tretira ova cjelina, a predočava je Kur'an ovim dokazom:

To zato što je Allah - Istina, a oni kojima se, pored Njega, oni mole - neistina, i što je Allah uzvišen i velik (31/30).

To zato što je Allah Istina... (31/30) - Taj kosmički, stabilni, stalni i precizni sistem koji govori da je Allah, samo On, Istina, a sve ono čemu oni pozivaju i mole mu se neistina; sistem koga je uspostavila ova Velika Istina na koju se oslanja svaka druga istina i na osnovu koje počiva ovaj svijet. Uzvišeni Allah - On je Istina, On je dao ovaj Kosmos, On ga održava, On u njemu raspoređuje, On mu daje stalnost, stabilnost, održivost i harmoničnost. On mu daje ono što On hoće.

To je zato što je Allah – Istina (31/30), a sve drugo je promjenljivo, sve drugo se mijenja, sve drugo osim Allaha može biti uvećano a i umanjeno, njega prati i moć i slabost, i procvat i uvehnuće, i kretanje naprijed i nazad. Sve je osim Njega postalo a nije bilo i nestat će nakon što je bilo, samo je Allah Uzvišeni stalan, vječit, ne mijenja se, ne izmjenjuje niti nestaje.

U čovjeku, zatim, ostaju samo riječi Uzvišenoga: *To zato što je Allah Istina (31/30)* - ostaje to, a što izraz čovjeka ne može prenijeti, izraz kojim čovjek raspolaže, ostaje izraz koga samo srce može predstaviti i savjest osjetiti, koga može osjetiti ljudsko biće, a riječima se to ne može izraziti, a to je zbog toga: *...što je Allah uzvišen i velik (31/30).* Samo je *Allah Uzvišen (31/30),* samo je Allah *velik (31/30).* Primjećujem da sam nešto rekao što izražava svo moje biće pred čudnim kur'anskim izrazom. Osjećam da je svo ljudsko izražavanje da predstavi ove visoke činjenice nepotpuno i nedovoljno, da je samo kur'anski izraz, jedini on, jedini izraz nadahnut da to predstavi.

U kontekstu je popraćena ova kosmička scena i ovaj unutarnji doticaj drugom scenom, scenom nečega što prati ljudski život, scenom lađe kako plovi po moru zahvaljujući Allahovoj dobroti i zadržava ljude pred riječima prirode kada se ljudi susretnu sa opasnostima i prijetnjama mora, obesnaženi, kada ne mogu ispoljiti svoju ljutnju, oholost i obmanu.

Zar ne vidiš da lađe Allahovom milošću morem plove da bi vam pokazao neke dokaze Svoje? To su, zaista, pouke za sve strpljive i zahvalne (31/31).

A kad ih talas, kao oblak, prekrije, mole se Allahu iskreno Mu vjeru ispovijedajući; a čim ih On do kopna dovede, samo Mu neki zahvalni ostaju. A dokaze Naše samo izdajnik, nezahvalnik poriče (31/32).

Lade plove morem sukladno zakonima koje je Allah položio u more, brod i vjetar u nebesima. Niska ovih posebnih stvorenja je omogućila da lada plovi morem, da se ne utopi ili ne stane, a kada bi se izmijenile te specifičnosti, odnosno kada bi se poremetile, brod ne bi mogao ploviti morem. Npr. kada bi gustina vode ili materije od koje je brod sačinjen, ili odnos pritiska atmosfere na površini mora bili poremećeni ili kada bi bili poremećeni struja vode ili zraka, ili stepen tolote vode spao ispod granice, gdje voda prestaje biti voda, a ostala struja vode i zraka u odgovarajućim granicama, onda kada bi došlo do poremećaja samo jednog elementa lada ne bi plovila po moru na osnovu koje se odvija plovidba po moru. Na osnovu svega toga ostaje da Allah čuva i štiti ladu iznad bjesnila ustalasalih valova u vrijeme strašne oluje, gdje nema drugog zaštitnika do Allaha. Prema tome, brod u svakom slučaju plovi zahvaljujući Allahovom daru i blagodatima, ili lada putuje prenoseći Allahove blagodati. I jedan i drugi upotrijebljeni termin imaju značenje: *da bi vam pokazao neke dokaze Svoje (31/31)*, a ti dokazi izloženi su pogledu, njih vidi svako ko ih pogleda. Tu nema nikakve nejasnoće niti skrivenosti: *To su, zaista, pouke za sve strpljive i zahvalne (31/31)*, strpljive u nevolji, zahvalne u izobilju. To su dva stanja koja razotkrivaju kakav je čovjek.

Medutim, ljudi nisu ni strpljivi, ni zahvalni, nego kad ih snade nesreća, oni zakukaju, a kad ih Allah spasi nesreće, ponovo su nezahvalni, osim malog broja njih.

A kad ih talas, kao oblak, prekrije, mole se Allahu iskreno Mu vjeru ispovijedajući (31/32).

Pred ovom opasnošću kad ih talasi kao oblaci prekriju, a lada bude kao iznenada dohvaćena peruška u dubokom moru, kada ljudi postanu obesnaženi, varljive moći, lišeni zamišljenih snaga u svojim glavama koje ih zanose u časovima zadovoljstva i kada prekinu sve ono što ih spaja sa njihovim Stvoriteljem, onda kada se izmijeni ova situacija i kada ostanu bez ikakvih sredstava, onda se ljudi okreću svome Gospodaru, samo Njemu se klanjaju, odbacuju ortake, odbacuju svako unošče i mole se Allahu iskreno, samo Njemu vjeru ispovijedajući:

...a čim ih on na kopno dovede, samo Mu neki zahvalni ostaju (31/32).

Sigurnost i udobnost ne navede ih da zaborave ili lahkomisleno postupe nego ostaju i dalje zahvalni Allahu i mole Mu se. Krajnje što može zahvalnik Allahu dostići i onaj ko Mu se klanja je ostati ustrajan u izražavanju zahvalnosti i klanjanju samo Allahu.

Drugi od njih niječu i odbacuju Allahove dokaze čim iščezne opasnost i vrate se blagostanju: *A dokaze Naše samo izdajnik, nezahvalnik poriče* (31/32). Ovdje je upotrijebljen termin *izdajnik* u značenju krajnji vjerolomnik, a ***nezahvalnik*** u značenju krajnji nevjernik. Ovo pretjerano opisivanje ovdje odgovara onome ko negira Allahove dokaze i poslije ovih kosmičkih scena, negira i logiku prirode tako čistu, jasnu i nedvosmislenu.

* * *

U povodu osvrta na strah kojeg izaziva more i na njegovu opasnost koja razobličava ljude zavodničkom snagom, nesigurnim znanjem i moći i kada spadnu s njih ovi neistiniti štitnici i stavi ih licem u lice pred riječi prirode, u povodu osvrta na ovaj strah spominje se i najveća stvar, strah prema kome morski strah izgleda kao nešto sasvim sićušno. To je strah koji nastaje onog Dana kada pucaju sve rodbinske i tazbinske veze, kada se roditelj ne interesira za dijete i kada se prekidaju veze između djeteta i roditelja, Dan u kome svaka osoba stoji sama samcata, bez ikakve pomoći, bez ikakva oslonca, bez okruženja bilo koga iz porodice i bilo kakve veze s kim:

O ljudi, bojte se Gospodara svoga i strahujte od Dana kad roditelj djetetu svome neće moći nimalo pomoći, niti će dijete moći svome roditelju imalo pomoći! Allahova prijetnja je istinita, pa neka vas nikako život na ovom svijetu ne zavara i neka vas u Allaha šejtan ne pokoleba (31/33).

Ovdje je strah psihičke prirode, a mjeri se u mjerilima osjećaja i srca[8] i onim što prekida veze srodstva i krvi, veze sa milošću i odnosom između roditelja i djeteta i djeteta i roditelja, i čini da svako ostane sam tako da niko ni za koga neće odgovarati, niko nikome neće koristiti, koristit će mu samo njegova djela. Ovo će sve, zaista, biti strah kakav je nepoznat ljudskom društvu. Prema tome, ovdje je poziv na bogobojaznost koja se javlja u momentima u kojima se molba prima, a postojanje budućeg svijeta

[8] V. posljednje poglavlje u Kur'anu u djelu *Mešahidu'lqijame fi'l-Qur'ani*, str. 42-44.

izlaže se u sjeni velikog straha, kog čuju srca. *Allahova prijetnja je istinita* (31/33). Ona niti se mijenja niti može biti izmijenjena. Čovjek se mora suočiti sa ovim velikim strahom. Ne može se izbjeći detaljno polaganje računa, ne može se izbjeći pravedna nagrada. Pri tome roditelj ne može ništa pomoći djetetu niti dijete roditelju.

... pa neka vas nikakav život na ovom svijetu ne zavede (31/33) - npr. uživanje u zabavi, predaja poslu ili šejtanu koji u grudima zavodi. Šejtani su brojni, zavođenja su brojna: zavođenje bogatstvom, zavođenje znanjem, zavođenje dužinom života, zavođenje snagom i moći, zavođenje položajem i vlašću, padanje pod utjecaj želje i strasti – sve to može biti šejtansko zavođenje, a bogobojaznost i vijesti o budućem svijetu su brana od svih zavođenja.

Na kraju četvrte šetnje ili cjeline i ove sure, a u odsjenu ove stravične scene, dolazi i posljednji ritam u ovoj suri, snažan, dubok, strašan, ritam koji predstavlja Allahovo kompletno i sveobuhvatno znanje, a manjkavo i nepotpuno ljudsko znanje kome je sve neviđeno i prekriveno. Ovdje, se na kraju, potvrđuje pitanje koje ova sura tretira u svim svojim dijelovima i sve to iznosi u jednoj od scena kur'anskog interesantnog predstavljanja:

Samo Allah zna kad će Smak svijeta nastupiti, samo On spušta kišu i samo On zna šta je u maternicama, a čovjek ne zna šta će sutra zaraditi i ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti; Allah, uistinu, sve zna i o svemu je obaviješten (31/34).

Allah, Uzvišeni, odredio je da Smak svijeta bude nepoznanica koju samo On zna da bi ljudi bili vazda na oprezu, da bi vazda očekivali i nastojali da svojim djelima uvijek budu spremni za to, jer ne znaju kada će doći, možda svakog časa da se dogodi, neočekivano, kad neće biti vremena za odgađanje, da bi se čovjek pripremio, snadbio i pohranio svoja djela.

Allah daje da pada kiša, prema Svojoj mudrosti u omjeru u kom On hoće. Ljudi katkada, na osnovu iskustva i nekih poređenja, znaju kada se približava padanje kiše, ali oni nisu u stanju da daju uvjete koji bi prouzrokovali kišu. Tekst jasno kaže da Allah daje kišu, jer On, Uzvišeni, stvara kosmičke uvjete koji prouzrokuju kišu i određuje ih. Allahova nadležnost je presudna nadležnost, kao što se i vidi iz teksta Kur'ana.

Prevarili su se oni koji tvrde da je to potpuna nepoznanica Allahovu znanju, premda je Allahovo znanje jedino znano u svemu i svačemu. To je jedino istinito, kompletno, sveobuhvatno i stalno znanje koje ne raste niti opada.

Samo On zna šta je u matericama (31/34) - Njegova nadležnost u znanju je isto kao i nadležnost u pitanju *Smaka svijeta* (31/34), On jedini sigurno zna u svakom momentu i svakoj fazi šta je u maternici iz izliva sperme i povlačenja kada žena zatrudni, a još nije dat nikakav oblik niti tijelo, da li muško ili žensko, kada niko u prvom momentu ništa ne zna o tome, ništa ne zna u vrijeme spajanja sperme i jaješceta, ne zna o sklonostima embrija i njegovim specifičnostima, njegovom stanju i spremnostima. Sve je to u nadležnosti znanja Allaha Uzvišenoga.

...*Čovjek ne zna šta će sutra zaraditi* (31/34), šta će postići od dobra, a šta od zla, šta od koristi, a šta od štete, šta na lahak a šta na težak način, kakvo zdravlje ili bolest, šta od poslušnosti, a šta od grijeha. *Zarađivanje* ima općenitije značenje od značenja *sticanja imetka,* ima širi smisao od tog značenja. Tu spada sve ono što bi sutra zadesilo čovjeka. To je apsolutno nespoznajno, nad njim je zastor. Čovjek stoji pred mrakom nepoznanice, ništa ne može da vidi šta stoji iza te zavjese.

Isto tako ...*ne zna čovjek u kojoj će zemlji umrijeti* (31/34). I to je pitanje koje stoji iza spuštene, guste i debele zavjese kroz koju ne prodire ni glas niti je prozirna.

Čovjek stoji pred ovom zavjesom nemoćan i skrušen, nemoćan da spozna suočavajući se s tim da je Njegovo znanje zaista ogromno, a čovjekova nemoć potpuno jasna. Tada spada svaka zabluda da može sve saznati i spoznati. Tada čovjek jasno uviđa da mu je dato sasvim neznatno znanje, da mnogo toga ostaje iza čovjeka, ostaje nedokučivo. Pa kad bi ljudi znali i sve drugo, oni bi ipak ostali pred tom zavjesom, ne znajući šta će biti sutra, štaviše, ne znajući šta će uslijediti slijedećeg momenta. Tek tada će se umiriti ta oholost čovjeka i on će se skrušeno povinovati Allahu.

Kur'anski tekst izlaže ove snažne i djelotvorne faktore pred ljudsko srce preko veoma potresnog područja.

Izlaže ga preko prostranog područja i vremenski i prostorno: u prisutnoj stvarnosti, u očekivanoj budućnosti, u dubokoj tajnosti, u pomisli čovjeka, u skokovima fantazije, što je veoma daleko između smaka svijeta i obilate kiše dalekog izvora, u onome što leži u maternici, do čega oči ne dopiru, u onome šta će čovjek sutra zaraditi, a ono vremenski sasvim blizu,

a u nepoznatom, sasvim dalekom, a onda i u pitanju smrti i ukopa... Sve mu je to daleko čak i u pomisli.

To je veoma prostrana oblast roka i nade, ali naširoko predočeni doticaji. Nakon što se uključena područja tih doticaja jako dojme i sva se ta područja svedu na tačku nepoznatog i nevidenog i nakon što svi stanemo pred malo zatvoreno prozorče koje kad bi imalo otvor pa makar kao ušice u igli kroz koje se provlači konac, izjednačio bi se bliži onaj koji stoji iza zavjese, sa onim dalekim[9] - tako da ne bismo raspoznali ko je bliži, a ko najudaljeniji. Međutim, to prozorče ostaje zatvoreno i dalje pred licem čovjeka jer je to iznad njegove moće, iznad čovjekove spoznaje, ostaje u okviru samo Allahova i ničijeg više znanja, osim ako mu Allah da znanja u odredenoj mjeri: *Allah, uistinu, sve zna i o svemu je obaviješten* (31/34). Niko drugi ne zna sve niti je o svemu obaviješten.

Eto, ovako završava ova sura. Izgleda kao da je to bilo daleko putovanje, horizontima, dolinama i udubljenjima. Srce se povlači iz ovog jako dalekog, sveobuhvatnog i prostranog putovanja, promišljajući u tim brojnim koracima šta je sve srce obišlo, koliko krupnoga i ogromnoga sa sobom nosi, koliko dugo da razmišlja i promišlja o tim svojstvima, scenama i životima.

To je sve predočeno u ovoj suri iako ona ima svega 34 ajeta. Otuda, neka je Allah Uzvišen, Stvoritelj ovih srca, Onaj koji je poslao Kur'an da bude lijek za sve ono što je u grudima ljudi, da bude uputa i milost vjernicima.

[9] Prenijeto iz djela Et - tes wuru'l - fenni fi'l - Qur'an, poglavlje Et - tesuqu'l - fenni.

بسم الله الرحمن الرحيم

« الم ① تنزيل الكتاب لا ريب فيه من رب العالمين * أم يقولون افتراه ؟ بل هو الحق من ربك لتنذر قوما ما أتاهم من نذير من قبلك لعلهم يهتدون .

« الله الذي خلق السماوات والارض وما بينهما في ستة أيام ، ثم استوى على العرش ، ما لكم من دونه من ولي ولا شفيع ، أفلا تتذكرون ؟ * يدبر الأمر من السماء إلى الأرض ، ثم يعرج إليه ، في يوم كان مقداره ألف سنة مما تعدون * ذلك عالم الغيب والشهادة العزيز الرحيم * الذي أحسن كل شيء خلقه وبدأ خلق الإنسان من طين * ثم جعل نسله من سلالة من ماء مهين * ثم سواه ونفخ فيه من روحه ، وجعل لكم السمع والأبصار والأفئدة ، قليلا ما تشكرون .

« وقالوا : أإذا ضللنا في الأرض أإنا لفي خلق جديد ؟ بل هم بلقاء ربهم كافرون * قل : يتوفاكم ملك الموت الذي وكل بكم ، ثم إلى ربكم ترجعون .

« ولو ترى إذ المجرمون ناكسو رؤوسهم عند ربهم ، ربنا أبصرنا وسمعنا فارجعنا نعمل صالحا إنا موقنون * ولو شئنا لآتينا كل نفس هداها ، ولكن حق

ٱلْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ * فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ ، وَذُوقُوا عَذَابَ ٱلْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ .

« إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّداً ، وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ * تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ ٱلْمَضَاجِعِ ، يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَطَمَعاً ، وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ * فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ .

« أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كَانَ فَاسِقاً ؟ لَا يَسْتَوُونَ * أَمَّا ٱلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا ٱلصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ ٱلْمَأْوَىٰ نُزُلاً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ ٱلنَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا ، وَقِيلَ لَهُمْ : ذُوقُوا عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ (٢٠)

« وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَدْنَىٰ دُونَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ * وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ؟ إِنَّا مِنَ ٱلْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ .

« وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ ، وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ * وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ * إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ .

« أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ ٱلْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ؟ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ؟ * أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ ٱلْمَاءَ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ؟ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ؟

« وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ؟ * قُلْ : يَوْمَ ٱلْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ * فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَٱنْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ » (٣٠)

SURA ES-SEDŽDA
OBJAVLJENA U MEKKI
IMA 30 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Elif-lam-mim (32/1).

Knjigu objavljuje, u to nema sumnje, Gospodar svjetova, (32/2)

a oni govore: "On je izmišlja!" Ne, ona je istina od Gospodara tvoga da opominješ narod kojemu prije tebe nije došao niko da ga opominje, da bi išao pravim putem (32/3).

Allah je nebesa i Zemlju i ono što je između njih u šest vremenskih razdoblja stvorio, a onda svemirom zagospodario; vi, osim Njega, ni zaštitnika ni posrednika nemate, pa zašto se ne urazumite? (32/4).

On upravlja svima, od neba do Zemlje, a onda se sve to Njemu vraća u danu koji, prema vašem računanju vremena, hiljadu godina traje (32/5).

To je Onaj koji zna i nevidljivi i vidljivi svijet, Silni i Milostivi (32/6).

koji sve savršeno stvara, koji je prvog čovjeka stvorio od ilovače - (32/7)

a potomstvo njegovo stvara od kapi hude tekućine, (32/8)

zatim mu savršeno udove uobliči i život mu udahne, - i On vam sluh i vid i pameti daje -, a kako vi malo zahvaljujete! (32/9).

Oni govore: "Zar ćemo, kad nestanemo pod zemljom, ponovno stvoreni biti?" Oni ne vjeruju da će pred Gospodara svog izići (32/10).

Reci: "Melek smrti, koji vam je zato određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti" (32/11).

A da ti je vidjeti grešnike kako će, oborenih glava pred Gospodarom svojim, reći: "Gospodaru naš, vidjeli smo i čuli smo, pa nas povrati da dobra djela činimo, mi, doista, čvrsto vjerujemo!" (32/12).

A kad bismo htjeli, svakog čovjeka bismo na pravi put uputili, ali Ja sam već istinu rekao: "Napuniću, zaista, džehennem džinnovima i ljudima zajedno!" (32/13).

Pa trpite zato što ste zaboravljali da ćete ovaj dan doživjeti, - i Mi ćemo vas zaboraviti -, i vječnu patnju trpite zbog onoga što ste radili (32/14).

U Naše riječi vjeruju samo oni koji, kad se njima opomenu, licem na tle padaju, i koji Gospodara svoga veličaju i hvale i koji se ne ohole (32/15).

Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju (32/16).

I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju (32/17).

Zar da vjerniku bude isto kao grešniku? Ne, njima neće biti isto: (32/18)

one koji su vjerovali i dobra djela činili čekaju džennetske bašče u kojima će boraviti, kao nagrada za ono što su radili; (32/19)

a one koji nisu vjerovali čeka vatra u kojoj će prebivati ; kad god pokušaju da iz nje iziđu, biće u nju vraćeni i biće im rečeno: "Trpite kaznu u vatri koju ste poricali" (32/20).

I Mi ćemo učiniti da blažu kaznu iskuse, prije one najveće, ne bi li se pokajali (32/21).

A ima li nepravednijeg od onoga koji, opomenut riječima Gospodara svoga, njima leđa okrene? Mi ćemo, zaista, kazniti zlikovce! (32/22).

Mūsāu smo Mi Knjigu dali - ne sumnjaj nimalo u to da je on nije primio - i putokazom je sinovima Israilovim učinili (32/23).

Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali (32/24).

Gospodar tvoj će među njima na Sudnjem danu presuditi u onome oko čega su se razilazili (32/25).

Zar ovima nije jasno koliko smo Mi prije njih naroda uništili, po čijim oni nastambama hodaju? To su, zaista, dokazi, pa zašto neće da čuju? (32/26).

Kako oni ne vide da Mi gonimo kišu u ogoljelu zemlju, i činimo da, uz pomoć njenu, niče rastinje kojim se hrani stoka njihova, a i oni sami - pa zašto neće da vide?! (32/27).

I oni govore: "Kad će već jednom ta pobjeda, ako istinu govorite?" (32/28).

Reci: "Na Sudnjem danu, kada nevjernicima neće nikako koristiti to što će tada vjerovati i kada im se nimalo vremena neće dati" (32/29).

Zato se ti okreni od njih i čekaj, i oni doista čekaju! (32/30).

Ova sura, objavljena u Mekki, jedan je drugi primjer kur'anskog obraćanja ljudskom srcu o vjerovanju koje je donio Kur'an da njime probudi vjeru na prirodan način i koncentriše je u srcima ljudi. To je vjera koju je donio Kur'an da se ljudi klanjaju samo Allahu, Jedinome, neograničenom Gospodaru, Stvoritelju Kosmosa i ljudi, da se klanjaju Onome ko raspoređuje nebesima i Zemljom i drugim stvorenjima koja su na njima i u njima, a koja zna samo Allah. To je vjera koju je donio Kur'an ljudima, da potvrdi poslanstvo Muhammeda (alejhi's-selam), da mu je objavljen ovaj Kur'an radi upute ljudi prema Allahu, radi vjerovanja u proživljenje i Sudnji dan, polaganje računa i nagradu prema djelu.

Ovo su ta pitanja koja se razmatraju u ovoj suri, a to su i pitanja koja su tretirana u svim surama objavljenim u Mekki. Svaka ova sura tretira ovo pitanje na poseban način, posebnim uticajnim činiocima. Svi se ovi načini susreću u jednom, a to je da se njima obraća Kur'an srcu čovjeka riječima Onoga koji sve zna i Koji je o svemu obaviješten, Koji zna sve tajne tih srca i njihove skrivenosti, padove i staze, Koji zna njihovu prirodu i složenost, zna kakvi osjećaji kruže u tim srcima, zna s kojim činiocima se ponose i Koji ih pojačavaju da se odazovu u svim situacijama i okolnostima.

Sura Es-Sedžde razmatra ovo pitanje metodom, načinom i sasvim drugim stilom od sure Lukmān, o kojoj je naprijed bilo riječi. Ona ovaj problem iznosi u svojim prvim ajetima, a onda iznosi preostale ajete govoreći prethodno o faktorima koji bude srce, rasvjetljavaju dušu, daju povoda čovjeku da razmišlja i promišlja, a donosi također, prethodno i dokaze koji se odnose na ovo pitanje, dokaze koji su izloženi na stranici Kosmosa i njegovim scenama, nastanku čovjeka i njegovim fazama, scenama Sudnjeg dana ispunjenim životom i dinamikom, sudbinama i stradanjem drugih naroda i njihovih ostataka i znamenja koja pružaju pouku svakome ko ima sluha i ko logički rasuđuje.

Ova sura ocrtava i slike ljudske duše u njihovoj skrušenosti i težnji prema Allahu, ocrtava i duše onih koji uporno i tvrdoglavo niječu to, izlaže slike i forme nagrade koje će dobiti i ovi i oni. Te slike i forme kao da su stvarne, žive scene. Njih može primijetiti svako ko čita Kur'an, u svakoj predstavi i sceni. Ljudsko srce se suočava s onim što ga budi, pokreće ga i navodi jednom da razmisli i promisli, drugi put budi u njemu strah i skrušenost, želju i nadu, treći put ga navodi na upozorenje i prijetnju, na

želju za uvidom, na zadovoljstvo, a onda ga, na kraju, prepusti uticaju ovih faktora i dovodi ga pred te jasne dokaze, prepusti ga samom njemu, da izabere sebi put, da očekuje svoju sudbinu na osnovu saznanja, upute i svjetla.

U kontekstu se izlaže ovo pitanje kroz četiri ili pet odlomaka, međusobno čvrsto povezanih i spojenih. Sura počinje nepovezanim slovima (siglom) *Elif-lam –mim* (32/1), čime se želi upozoriti da je Kur'an objavljen slovima i pismom ove vrste i pobiti svaka sumnja u dostavu i objavu Kur'ana, želi se upozoriti da ga je objavio *Gospodar svjetova* (32/2), zatim se zadržava na načinu osude njihovih riječi kada kažu *on je izmišljen* (32/3) i potvrđuje da je Kur'an uistinu dostavljen Muhammedu (alejhi's-selam) od njegova Gospodara da opominje narod *...da bi išao pravim putem* (32/3).

Ovo je prvo pitanje iz oblasti vjerovanja, pitanje objave Kur'ana i istinitosti Poslanika (alejhi's-selam), da mu je Kur'an saopćen od strane Gospodara svjetova.

Poslije ovoga uslijedilo je izlaganje pitanja Božanstva i njegovih svojstava na stranicama Bitka, stvaranju nebesa i Zemlje i onoga što se nalazi u njima i u njihovu međuprostoru, o bdijenju nad Kosmosom, rasporedu svega što je na nebesima i Zemlji, prepuštanju svih pitanja na budućem svijetu Njemu, zatim slijedi izlaganje pitanja Božanstva kroz problem nastanka čovjeka i njegovih faza razvoja, sluha, vida i moći spoznaje koje mu je Allah podario, a ljudi, i poslije toga, ostaju u veoma malom broju zahvalni.

Ovo je bilo drugo pitanje, pitanje Božanstva i Njegovih svojstava, pitanje stvaranja, rasporeda, dobročinstva, blagodati, znanja i milosti. Sve je ovo navedeno i spomenuto u kontekstu ajeta koja se odnose na stvaranje i raspored.

U kontekstu Kur'ana nadalje se izlaže pitanje ponovnog proživljenja, sumnja politeista u Dan proživljenja nakon što atomi tijela budu rasuti u prašinu. *Oni govore: "Zar ćemo, kad nestanemo, pod zemljom, ponovo stvoreni biti?"* (32/10). Na ovu sumnju odgovoreno je u kontekstu veoma odlučno i sasvim jasno.

Ovo je bilo treće pitanje, pitanje proživljenja i sudbine ljudi.

Zatim dolazi izlaganje jedne scene Sudnjeg dana kada griješnici stoje *oborenih glava pred Gospodarom svojim* (32/12) znajući sigurno da je to Sudnji dan, uvjerivši se da je istina ono čemu su bili pozivani. Oni sada

govore ono što su trebali na zemaljskom svijetu govoriti pa da im džennetska vrata budu otvorena, ali ovo sada u ovakvoj njihovoj situaciji ne vrijedi, ama baš ništa, ničemu ne koristi. Možda će ih ova scena probuditi prije nego što istekne vrijeme pa da to kažu sada u željeno vrijeme, a ne u vrijeme nastale teške situacije.

Pored ove očajne i teške scene iznosi se i scena onih koji su vjerovali dok su bili na ovom svijetu kada su bili opomenuti Allahovim dokazima. *Licem na tle padaju, i koji Gospodara svoga veličaju i hvale, i koji se ne ohole. Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju* (32/15-16). Ovo je nadahnjujuća i uočljiva slika oko koje srca trepere. S njom se donosi i blagodat koju je Allah pripremio za ove skrušene, uplašene i duše željne tih blagodati, duše koje su daleko iznad slika koje čovjek može pojmiti: *I niko ne zna kakve, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju* (32/17). Ovo je popraćeno brzom scenom sudbine i vjernika i nevjernika, prvih u Džennetu – kao sklonište, i drugih u paklu, Džehennemu. Zatim se prijeti i griješnicima kaznom koja će se dogoditi i na ovom svijetu preije nego se susretnu sa svojom bolnom patnjom.

Ovdje se navodi jedan detalj o Mūsāu (alejhi's-selam), govori se o istovrsnosti njegova poslanstva i poslanstva Muhammeda (alejhi's-selam), govori se o njegovim upućenim sljedbenicima, zatim o nagradi na strpljenju kojeg su podnosili nosioci poziva u islam zbog spletkarenja i nagonja u laž od strane politeista.

Ovaj moment popraćen je kruženjem po sudbinama drevnih naroda kroz vijekove dok oni prolaze nemarno kroz njihova naselja. Iza toga je uslijedilo putovanje preko mrtvog tla koje oživljava kiša kada padne, a onda dolazi i scena iskušenja i scena života u nekoliko redaka.

Ova sura završava jednim njihovim pitanjem: *"Kada će već jednom ta pobjeda"* (32/28). Oni sumnjaju u taj dan pobjede, dan kada će se obistiniti kazna. Odgovor je u zaplašivanju ovim danom i prijetnjom, u poruci Poslaniku (alejhi's-selam) da ih napusti i njih prepusti njihovoj zapečaćenoj sudbini.

Sada pristupamo detaljnom izlaganju ove sure.

Elif-lam-mim (32/1).

Knjigu objavljuje, u to nema sumnje, Gospodar svjetova, (32/2)

a oni govore: "On je izmišlja!" Ne, ona je istina od Gospodara tvoga da opominješ narod kojemu prije tebe nije došao niko da ga opominje, da bi išao pravim putem (32/3).

Elif-lam-mim (32/1). Ovo su slova koja poznaju Arapi i kojima se obraća ova Knjiga. Oni znaju šta mogu napisati ovim slovima, a znaju i šta mu je slično. Oni dobro znaju kakva je velika razlika između onoga što oni mogu napisati ovim slovima i Kur'ana. To zna i svaki retoričar koji koristi izraze da objasni neki smisao ili želju. Isto tako on zna i kakvu potajnu moć sadrže u sebi kur'anski tekstovi, kakav elemenat Kur'an koristi za dominaciju, odjek u srcu i osjećaju, kakvog ne mogu učiniti ostala sastavljena ili napisana djela slovima ovog jezika, slovima kojima se služe svi dugim nizom stoljeća. To je uočljiva pojava o kojoj se ne može raspravljati jer nema razloga, pošto je svaki slušalac spoznaje, razlikuje i osjeća, a što nemaju ostali sastavi, pa čak i kad čovjek ne bi unaprijed znao da je to Kur'an. Brojna iskustva potvrđuju ovu činjenicu u raznim sredinama.

Razlika između Kur'ana i drugih književnoumjtničkih sastava koje ljudi pišu ovim slovima je kao razlika između djela Allahova i djela koja su sačinili ljudi u raznim oblastima, jer je Allahova tvorevina sasvim jasna i karakteristična. Nju ne može dostići ni jedno ljudsko djelo pa ni u najjednostavnijim stvarima. Raznovrsnost boja u jednom cvijetu pokazuje, zaista, nadnaravnost najboljeg crtača svih stoljeća. Isto tako je i sa Allahovom tvorevinom u Kur'anu i tvorevinom ljudi u svim sastavima i govorima koje oni pišu i stvaraju ovim slovima.

Elif lam-mim. Knjigu objavljuje, u to nema sumnje, Gospodar svjetova (32/1-2). Ovim je definirano ovo pitanje. Tu nema nikakve sumnje. Pitanje objavljivanja Knjige od Gospodara svjetova daje kontekstu smisao negiranja i odbacivanja svake sumnje, iznijeto je u sredini ovog ajeta, između subjekta i predikata, jer je ovo kičma ovog problema, moment koji se želi istaći u ovom tekstu i pripreme za to da se spomenu ova nepovezana slova. To one koji sumnjaju u Objavu stavlja licem u lice pred realnost ovog pitanja u kome nema mjesta sporu. Ova Knjiga sačinjena je vrstom ovih slova koje oni poznaju. Vrsta ove Knjige je ova nadnaravna vrsta čiju nadnaravnost oni ne mogu dostići pored stvarnog iskustva i vrijednosti riječi koje svi potvrđuju.

Svaki ajet i svaka sura pulsira smještenim, čudnim i nadnaravnim elementom u ovom Kur'anu i čini skrivenu i pohranjenu snagu u riječima Kur'ana. Ljudsko biće se trese, trese i prečišćava, ali ne može da se zadrži pred ovim Kur'anom. Kad god bi se otvorilo srce i pročistio osjećaj, podigla bi se i spoznaja na viši nivo i osjećaj prihvatanja riječi Kur'ana i uslišavanja. Ova pojava se, zaista, sasvim jasno povećava kad god se povećava i horizont kulture jednog čovjeka, kad god se poveća njegova spoznaja ovog Kosmosa i svega onoga što je u njemu i na njemu. Ovo nije samo trenutni utjecaj na nejasnu savjest nego se to vazda ostvaruje kada Kura'n direktno govori prirodi. To se istovremeno ostvaruje kada su riječi Kur'ana upućene oprobanom srcu, umu kulturnih vidika, umu ispunjenom znanjem i informacijama. Njegovi tekstovi proširuju dalekovidnost njegovih dokaza za razumijevanje utjecaja podjednako kad god se uzdigne stepen saznanja kulture i spoznaje. Sve dotle dok je priroda čovjeka na pravom putu, dok još nije odstupila i dok nad njom nisu nadvladale strasti[10] odlučno potvrđuje da ovaj Kur'an sigurno nije ljudski proizvod, nego da je on Knjiga objavljena, u što nema sumnje, od Gospodara svjetova.

A oni govore: "On je izmišlja!" (32/3).

Oni to govore iz tvrdoglavosti, ali kontekst ovdje iznosi u formi osude da se može u principu tako reći: *A oni govore: "on izmišlja!"* (32/3). Ovo su riječi koje ne treba ni govoriti jer život Resulullaha (alejhi's-selam) poznat među njima negira ove griješničke riječi s jedne, a priroda ove Knjige u principu odbacuje s druge strane i ne ostavlja prostora za ikakvu sumnju:

Ne ona je istina od Gospodara tvoga (32/3).

Ona je istina i iz tog razloga što svojom prirodom to potvrđuje i što je u skladu sa prirodom iskonske istine, što se u prirodi ovog cjelokupnog Kosmnosa nalazi ova stalna istina, stalna u svojoj suštini, uočljiva u svojoj skladnosti, u svom kontinuiranom sistemu, u stalnosti tog sistema, u njegovoj općenotosti u kome ne dolazi do sudara između njegovih dijelova niti se dijelovi rasipaju, već se jasno raspoznaju i susreću.

To je istina koja se manifestira i svojim pravilnim tumačenjem ovog velikog Bitka, pa se čovjeku čini da je ta istina izgovorena misaona slika tih prirodnih, stvarnih i općih zakona u ovom Bitku.

---

[10] V. više komantar riječi Uzvišenoga (25/2) u devetnaestom džuzu *U okrilju Kur'ana*

To je istina i zbog toga što se potvrđuje povezanost između ljudi koji tu istinu prihvataju da im ona bude program, i Kosmosa u kome oni žive kao i između svih kosmičkih zakona i svega što njih i cjelokupnu moć Kosmosa povezuje kao što su: mir, saradnja, međusobno razumijevanje i susretanje, gdje se u svemu tome nalazi prijeteljstvo sa svim onim što postoji oko njih u ovom velikom Kosmosu.

To je istina kojoj odgovara i prihvata je ljudska priroda kad god se dotakne intonacije te istine, i to sa lahkoćom, bez ikakve poteškoće i odbojnosti jer se tada ta istina susreće sa prirodom čovjeka koja potječe iz iskonske istine.

To je istina i zbog toga što u njoj ne dolazi do cijepanja niti unutarnjih suprotstavljanja. Ona ocrtava programe ljudskog života u cjelini. U tom programu primjećuje se sva snaga ljudskog života i njegova moć, sve karakteristike tog života i njegove potrebe, sve bolesti, slabosti, nedostaci ili nesreće koje mogu iznenada napasti ljudsku prirodu, koje je pogađaju i kvare srca.

To je istina koja ne čini nasilje nikome, ni na ovom ni na budućem svijetu, ne čini nasilje ni čovjekovoj moći ni njegovoj energiji, ne čini nasilje ni ideji u srcu niti dinamici u životu pa da joj omete njeno postojanje i aktivnosti, sve dotle dokle moć čovjeka bude u skladu sa velikom i iskonskom istinom i kičmom Bitka.

Ne, ona je istina od Gospodara tvoga (32/3).

Tu istinu ti nisi donio, ona nije od tebe, nego od tvoga Gospodara, a On je Gospodar svjetova, kao što je rečeno u ranije navedenom ajetu. Ovaj dodatak ovdje je dodat samo radi ukazivanja časti Poslaniku koga politeisti optužuju da ovo izmišlja. To je ukazivanje časti i bacanje sjene bliskosti između njega i njegova Gospodara, Gospodara svjetova, kao odgovor na njihove griješne optužbe i kao potvrda za čvrstu sponu koja nosi istovremeno: smisao ukazivanja časti, smisao čvrstine izvora, smisao istine susretanja, smisao povjerenja, prenošenja i saopćenja ove istine:

... da opominješ narod kojemu prije tebe nije došao niko da ga opominje, da bi išao Pravim Putem (32/3).

Arapi su bili ti kojima je upućen Muhammed (alejhi's-selam), a prije njega nije im bio upućen niko. Historija ne poznaje ni jednog poslanika da je bio između Ismaila (alejhi's-selam), prvog djeda Arapa, i Muhammeda (alejhi's-selam), kome je Allah poslao ovu istinitu Knjigu da ih njome

upozorava da bi pošli Pravim Putem. Njihova uputa je nada u ovoj Knjizi, pošto je u njoj ta istina koja razgovara sa prirodom čovjeka i njegovim srcem.

Ovi ljudi kojima je Allah poslao ovu Knjigu da ih Njegov Poslanik (alejhi's-selam) upozorava njome bili su politeisti, koji su vjerovali da uz Allaha postoji i drugo božanstvo, ortak. Ovdje se počinje objašnjenjem Allahovih svojstava na osnovu kojih oni spoznaju istinitost Božanstva Allaha Uzvišenog i time uočavaju razliku koju zaslužuje ovaj veličanstveni opis sa riječju *Allah* i onih koji to ne zaslužuju, pa otuda nije ni dozvoljeno da to što oni izmišljaju porede sa položajem Allaha, Gospodara svjetova.

Allah je nebesa i Zemlju i ono što je između njih u šest vremenskih razdoblja stvorio, a onda svemirom zagospodario; vi, osim Njega, ni zaštitnika ni posrednika nemate, pa zašto se ne urazumite? (32/4).

On upravlja svima, od neba do Zemlje, a onda se sve to Njemu vraća u danu koji, prema vašem računanju vremena, hiljadu godina traje (32/5).

To je Onaj koji zna i nevidljivi i vidljivi svijet, Silni i Milostivi (32/6),

koji sve savršeno stvara, koji je prvog čovjeka stvorio od ilovače - (32/7)

a potomstvo njegovo stvara od kapi hude tekućine, (32/8)

zatim mu savršeno udove uobliči i život mu udahne, - i On vam sluh i vid i pameti daje -, a kako vi malo zahvaljujete! (32/9).

To je Allah, a ovo su elementi Njegova Božanstva i dokazi tog Božanstva. Ovo sve se očituje na stranici vidljivog Kosmosa i u dubini onoga što je nespoznajno i nagomilano iza ograničene ljudske spoznaje. To se očituje i u nastanku čovjeka i njegovim fazama koje su mu poznate i na koje ukazuje Allah u Svojoj istinitoj i jasnoj Knjizi:

Allah je nebesa i Zemlju i ono što je između njih u šest vremenskih razdoblja stvorio (32/4).

Nebesa i Zemlja i ono što je između njih su ta ogromna stvorenja o kojima znamo sasvim malo, a ne znamo mnogo. To predstavlja ovo dugo, široko, ogromno bogatstvo nesagledivih nagomilanosti pred kojim čovjek

zastaje bez daha, zbunjen i iznenađen savršenoj, lijepoj, skladnoj, preciznoj i sređenoj tvorbi. To je stvorenje koje okuplja svijetle veličine, krajnju ljepotu, istinitu i kompletnu ljepotu, kakvu nigdje oko ne može vidjeti, niti čulo, niti srce može osjetiti da neko mjesto ima nedostatak. Razmišljanje o tome nikada nije iscrpljeno bez obzira koliko ono trajalo, niti njegovo ponavljanje umanjuje njegovu privlačnost, koja se ponavlja, čudna. Zatim, to su ova raznovrsna stvorenja, višebrojna, viševrsna, različitih oblika, osobina, izgleda, mogućnosti i uloga, sve skupa podčinjeno jednom zakonu, sve skladne aktivnosti, sve usmjereno prema jednom izvoru iz koga prima smjernice i odredbe i teži prema njemu poslušno i potpuno predano.

Allah je taj koji je nebesa i Zemlju i ono što je između njih stvorio. On je, uistinu, ovako veličanstveno opisan:

Allah je nebesa i Zemlju i ono što je između njih u šest vremenskih razdoblja stvorio (32/4).

To nije neki određeni broj dana kao što se računa na ovoj Zemlji koji su nam poznati. Dani na Zemlji su vremensko određenje nastalo kao posljedica okretanja Zemlje oko same sebe pred Suncem jednom i na taj način nastaje dan i noć na ovoj maloj i neznatnoj Planeti koja ne prelazi svojom veličinom jednu prosutu prašku u ogromnom Kosmosu. Ovo vremensko mjerilo nastalo je nakon nastanka Zemlje i Sunca. To mjerilo odgovara nama, stanovnicima njezinim.

Pravo značenje ovih šest dana (razdoblja) spomenutih u Kur'anu zna samo Allah. Mi nemamo mogućnosti i načina da to saznamo, definiramo i procijenimo koliko to iznosi. To je vrijeme Allahovih dana o kojima On kaže: *Jedan dan kod vašeg Gospodara , prema vašem računanju vremena, hiljada godina traje* (32/5).

Tih šest dana možda znači šest faza kroz koje su prošla nebesa i Zemlja i ono što je među njima dok nisu stigli u stanje u kojem se sada nalaze, tj. šest faza u nastanku i formiranju ili šest vremenskih perioda čiju razliku u trajanju zna samo Allah. U svakom slučaju to vrijeme nisu zemaljski dani poznati nama, bićima prolaznim, zbog toga bismo pristupali ovom vremenskom periodu kao jednoj od tajni koja se ne može tačno saznati; time se misli na odredbu rasporeda i stvaranja sukladno Allahovoj mudrosti, znanju i Njegovom dobročinstvu svakom Svom stvorenju u shvatljivom vremenu i određenim ulogama u ovom grandioznom stvaranju.

...a onda svemirom zagospodario (32/4).

Zagospodariti svemirom (u tekstu doslovno " a onda sjeo na tron") simbolično govori o Njegovoj dominaciji nad svim što je stvorio. O terminu *arš* - prijesto nema razloga govoriti nego ostati pri samom izrazu, a sa terminom *dominirati* nije taj slučaj. Prema tome, misli se da termin *arš* - tron figurativno znači dominacija – gospodarenje. I riječica *summe* – onda, zatim, sigurno ne označava vremenski raspored, jer Uzvišeni Allah, ne mijenja se prema situacijama, pa da u neko vrijeme ili fazi nije bio, a onda u slijedećoj fazi da je bio. To je samo pojmovni raspored, a *istila'* zagospodarenje je viši stepen od stvaranja, o čemu govori i ovaj upotrijebljeni izraz.

U okviru apsolutnog zagospodarenja srca su im dotaknuta činjenicom koja govori:

...vi, osim Njega, ni zaštitnika ni posrednika nemate (32/4).

Gdje da imate? Koga da imate, a On, Uzvišeni, onaj ko je zagospodario tronom, nebesima i Zemljom, i svemu što je između njih? On Stvoritelj nebesa i Zemlje i svega što se nalazi između njih! Gdje je zaštitnik mimo Njega? Gdje je taj zagovornik koji bi istupio protiv Njegove vlasti?

Pa zašto se ne urazumite? (32/4).

Podsjećanjem na ovu činjenicu srce se vraća čvrstoj vjeri u Allaha i samo Njemu smjera.

Sa stvaranjem i zagospodarenjem, rasporedom i odredbom na ovom i budućem svijetu, svako djelo učinjeno u nebesima i na Zemlji i između njih bit će podnijeto Njemu, Uzvišenom, na Sudnjem danu. Povratak pripada Njemu tog dugog Dana:

On upravlja svima, od neba do Zemlje, a onda se sve to Njemu vraća u danu koji, prema vašem računanju vremena, hiljadu godina traje (32/5).

Ova misao ocrtava prostor uređenog, prostranog i općeg upravljanja *... od neba do Zemlje (32/5)* - da bi bacila ljudskom osjećaju okrilje koje mu odgovara i pomaže da taj osjećaj sebi predoči i postane skrušen. Uostalom, područje Allahovog upravljanja je prostranije i obuhvatnije od nebesa i Zemlje, ali stajanje pred ovim prostranim područjem zarobilo je ljudski osjećaj, a šta sve pripada ovom upravljanju u ovom ogromnom prostoru ni brojem se ne može označiti niti se može definirati njegova dosežnost.

Svako upravljanje, svaka odredba vraća se i pripada Njemu, svaki rezultat i svaka posljedica stići će Njemu onoga dana koji On odredi da bi se izložila djela i riječi, stvari i životi: ...*u danu koji, prema vašem računanju vremena, hiljadu godina traje* (32/5). Ovo sve nije dato uzalud niti stvoreno bez svrhe. Sreća se odvija Allahovom odredbom do određenog roka, a onda ... sve se vraća Njemu. Svaka stvar, svako djelo, svako upravljanje, svaka nada je potčinjena položaju Allaha Uzvišenog. Sve se vraća Njemu ili diže Njegovom dozvolom kad to On bude htio.

To je Onaj koji zna i nevidljivi i vidljivi svijet, Silni i Milostivi (32/6).

To je Onaj koji je stvorio nebesa i Zemlju, koji je zagospodario Svemirom, koji vlada svim pojavama od nebesa do Zemlje... *To je Onaj koji zna i nevidljivi i vidljivi svijet* (32/6)...koji vidi i odsutno i prisutno, On stvara, vlade i upravlja. On je *Silni i Milostivi* (32/6), Moćni, Snažni koji čini šta hoće, Milostivi u svom htijenju i upravljanju stvorenjima:

Koji je sve savršeno stvorio (32/6).

Bože naš, ovo je ta istina koju primjećuju priroda, oko, srce i razum, istina predstavljena u raznim stvarim i ulogama. U svojoj prirodi ta istina je jedinstvena, u skladna, sadržana u svojim oblicima, stanjima, aktivnostima, u svojoj dinamičnosti i u svemu drugome što govori o lijepom i dobročinstvu, izbliza ili izdaleka.

Neka je Uzvišen Allah! Ovo je Njegovo djelo u svemu! Ovo je Njegova ruka Njena djela i tragovi vide se na svim stvorenjima. U svemu ovom što ga je On stvorio očituje se dobročinstvo i savršenstvo. Nema pregonjenja, nema nedostataka! Nema nikakva viška što prelazi dobročinstvo niti manjka što bi ga umanjilo! Nema pregonjenja, nema nedogonjenja u obujmu, obliku, formi, tvorbi, a ni ulozi! Sve je dato proporcionalno, ništa ne prelazi granicu ljepote i detaljne skladnosti! Ništa ne nedostaje, ništa se ne dešava prije svoga roka niti šta zakašnjava! Ništa ne prelazi svoj domet niti izostaje iza njega! Sve počevši od najmanjeg atoma do najvećeg tijela, od jednostavne ćelije do najsloženijeg tijela, u svemu se odražava dobročinstvo i savršenstvo! Isti slučaj je u djelima, ulogama, kretanjima i događajima. Sve je to Allahovo stvaranje, savršeno i precizno stvoreno, u određeno vrijeme, na svom prostoru i povratku skladno općem planu potrebnom za kretanje ovog Bitka od iskona pa dovijek sa Allahovom odredbom.

Svaka stvar, svako stvorenje sačinjeno je da vrši dodijeljenu mu ulogu u kazivanju o Bitku, spremno da odgovori ulozi pripremljenoj i

preciziranoj. Snadbjeveno spremnošću i osobenostima koje to biće čine sposobnim i kvalificiranim da obavlja tu ulogu. Ova jedna ćelija opremljena je za vršenje raznih uloga. Ovaj prosti crv opremljen je nogama ili dlakama, pipcima, vitkošću i sposobnošću da prosijeca sebi put na najbolji mogući način. Ova riba, ova ptica, ovaj puzavac, životinja, čovjek, ove putujuće planete, zvijezda stajačica, ovi svemiri, svjetovi, ova uređena, precizna, skladna, čudna i vremenski tačna kruženja u pokretu, sve, u cjelini sve, gdje god padne pogled govori o savršenom Graditelju i Kreatoru formiranja, u čemu se odražava Njegovo dobročinstvo i savršenstvo.

Otvoreno oko, pobjedonosni osjećaj i srce koje primjećuje, opaža ljepotu i dobročinstvo u ovom Bitku u cjelini, a i u svakom njegovom dijelu i detalju. Razmišljanje o Allahovom stvaranju na što padne pogled, srce ili um daje čovjeku ogroman fond zalihe ukrasa i ljepote, zvuk ritmova skladnosti i savršenstva, u čemu se okuplja sreća na sve strane, sa najslađim i najukusnijim plodom kojeg izliva u ljudsko srce, a ono živi u novoj Božanskoj lijepoj, krasnoj, savršenoj porodici, čiji se dokazi dobročinstva i savršenstva ispunjavaju u svemu što čovjek vidi, čuje i osjeti na dugom putovanju ove planete i preko dijelova ovog prolaznog svijeta kada se spaja sa vječitom i skladnom ljepotom koja proističe iz ljepote Božanske iskonske tvorevine.

Ljudsko srce neće spoznati ništa od ove blagodati na svom zemaljskom putovanju sve dok se ne probudi iz mrtvila običaja, od bliskosti druženja i sve dok se ne otvori za doček ritmova Kosmosa oko sebe, dok ne prodre u njegovo nadahnuće i nagovještaj, sve dok ne primijeti Allahovo svjetlo, koje um otkriva, kao i stvari u njihovoj suštini ljepote onako kako su proizišle iz kreatorske Allahove ruke, i dok ne osjeti vezu između Kreatora i onog što je On kreirao, pa da mu se svijest ukrasi ljepotom svega onoga što vidi i osjeti, jer on tek iza toga primjećuje Allahovu ljepotu i Njegovu uzvišenost.

Ovaj Bitak je lijep. Njegova ljepota je neprolazna. Čovjek će sve više spoznavati ovu ljepotu i uživati u njoj bezgranično i koliko hoće sukladno htijenju Kreatora ovog Bitka.

Elemenat ljepote namjerno je dat u ovom Bitku. Savršenstvo tvorbe čini ulogu ljepote u svemu. Ljepota dostiže krajnje moguću granicu. Savršenstvo formiranja odražava se u lijepoj slici u svakom organu, u svakom stvorenju. Pogledaj... ovu palmu, ovaj cvijet, ovu zvijezdu, ovu noć, ovo jutro, ovu sjenu, ovaj oblak, ovu muziku koja se proteže svim Bitkom i ovu harmoniju koju niti izvitoperuje niti obuhvata pospanost.

To je ugodno putovanje ovim Bitkom, lijepo sačinjeno, Bitkom divno formiranim na koji nas podsjeća Kur'an da razmislimo o tome, da uživamo u njemu, riječima: *To je Onaj koji sve savršeno stvara* (32/7) i budi srce da prati mjesta lijepoga i ljepote u ovom velikom Bitku:

koji sve savršeno stvara, koji je prvog čovjeka stvorio od ilovače - (32/7)

Iz Svoje ljepote u stvaranju stvorio je čovjeka od ilovače. Iz ovoga izraza da se shvatiti da je ilovača bila početak i prva faza stvaranja. Ovdje nije definiran broj faza trajanja ilovače, niti dužina tih faza pojedinačno, ni vrijeme. Ovdje je polje istraživanja otvoreno za svako istinito istraživanje, posebno kada se ovaj tekst priključi drugom tekstu, donijetom u suri El-Mu'minun: *Mi smo, zaista, čovjeka od biti zemlje stvorili* (23/12). Iz ovoga je moguće razumjeti da to ukazuje na lančanost u fazama ljudskog nastanka, čiji se početak ili osnova vraćaju na fazu ilovače.

Moglo bi biti da se ovim ukazuje na početak stvaranja prve žive ćelije na Zemlji, da je ona nastala od ilovače, da je ilovača bila prethodna faza udahnuća života u tu ćeliju Allahovom naredbom. Ovo je tajna do koje niko nije dosegao, ne zna šta je to, niti kako je bilo. Iz te žive ćelije nastao je čovjek. Kur'an ne spominje kako se to završilo, ne navodi koliko je to vremena trajalo niti spominje faze. Ovo pitanje za izučavanje lančanosti prepušteno je svakom zdravom istraživanju. Nema ničega što bi proturječilo kategoričkom kur'anskom tekstu da je nastanak prvog čovjeka bio od ilovače. Ovo je sigurna granica oslanjanje na kur'ansku kategoričku istinu i prihvatanje istinitog istraživanja do kojeg se dođe.

Međutim, smatramo da je lijepo da ovom prilikom potvrdimo da teorija nastanka i evolucije koju zastupa Darvin, a koja kaže da su sve vrste nastale iz jedne ćelije, da su evoluirale sve do čovjeka u slijedećima fazama, da postoji tamo niz krugova nastanka i povezanog evoluiranja koje čini da je direktna osnova čovjeka ili prethodnica životinja nešto što je iznad majmuna, a ispod čovjeka. Ova teorija je neispravna u ovoj tački i da otkrivanje faktora nasljedstva, koje Darvin nije poznavao, čini da je ovaj razvoj iz vrste u vrstu nemoguć. Postoji čitav niz nasljednih faktora u svakoj ćeliji svake vrste koja čuva specifičnosti svoje vrste. Neminovno je da se i dalje to odvija u krugu vrste iz koje je ona nastala. Mačka ne može iskočiti iz svoje vrste niti se može razviti u novu vrstu. Osnova mačke je mačka i ona će ostati mačka u slijedu stoljeća. I sa psom je isto tako, i sa bikom i konjem i majmunom i čovjekom koji prenosi sve ono što ima u sebi; prema teoriji nasljedstva moguća je evolucija ali u granicama samo iste vrste, bez prelaska u drugu vrstu. Ovo ruši osnovnu postavku

Darvinove teorije koju su ljudi shvatili obmanom pod imenom nauke, naime - da je to činjenica koju je nemoguće dokinuti u bilo koje vrijeme.[11]

Da se vratimo na djelo "U okrilju Kur'ana:"

a potomstvo njegovo stvara od kapi hude tekućine, (32/8)

tj. iz kapi vode koja je prva faza u razvoju embrija, a onda iz ove kapi do ugruška, pa komada mesa, kosti, do potpunog embrionskog formiranja sve se to iznosi u ovom nizu, gdje stvaranje počinje od *hude tekućine*. To je, zaista, veliki skok kad se gleda na prirodu razvoja kroz koju prolazi sićušna tačkica te *hude tekućine* dok ne stigne do složenog čovjeka, veoma kreativnog formiranja. To je veliko i ogromno odstojanje između prve i posljednje faze.

To je Kur'an izrazio u jednom ajetu u kome je predočio ovu dugu fazu:

Zatim mu savršeno udove uobliči i život mu udahne, - i On vam sluh i vid i pameti daje-, (32/9).

O, Bože, kakvo ogromno putovanje! Kakav daleki prolaz! Kakva ogromna nadnaravnost pored koje ljudi nemarno prolaze.

Gdje bi bila ta mala i huda tačkica tog čovjeka do kojeg je ona njega na koncu dovela kad ne bi tu bila umiješana kreatorska Allahova ruka koja čuva ovu nadnaravnost i koja vodi tu malu i slabašnu tačkicu da ide putem rasta, razvoja i preobražaja iz svog najprostijeg oblika u to složeno, formirano i čudno stvorenje?

Ova podjela u toj jednoj ćeliji, pa zatim razmnožavanje, zatim raznovrsnost u vrstama brojnih ćelija različite prirode i različitih uloga. One se razmnožavaju same kako bi svaka grupa od njih formirala poseban organ sa posebnom ulogom. Ovaj organ, čije su određene ćelije iz specifične vrste, sadrži u sebi iste dijelove, iste uloge i istu prirodu koje prouzrokuju najspecifičnije ćelije unutar jednog organa. Ovo dijeljenje i razmnožavanje sa ovom raznovrsnošću - kako da se dogodi prvoj ćelijii, a ona je jedna jedina? Gdje su bile smještene sve te specifičnosti koje su se pojavile kasnije u svakoj grupi specifičnih ćelija koje su se razvile iz te prve ćelije? Zatim, gdje su bile smještene te karakteristične osobine embrija čovjeka u odnosu na druge embrije? Potom, gdje su bile smještene karakteristike svih čovječijih embrija u odnosu na ostale čovječije embrije?

---

[11] V. Knjigu *U okrilju Kur'ana* 19 str. 56-57

Najzad, gdje su sačuvane sve posebne spremnosti koje su se kasnije javile u embriju, određene uloge, osobine i različotosti takom ljudskog života?!

Ko je mogao da pretpostavi da je moguće da se dogodi ova čudna nadnaravnost da se ona zaista nije dogodila i da se ponavlja?

To je Allahova ruka koja je dala čovjeka! To je jedan udah Allahova ruha u ovo biće! To je jedino moguće objašnjenje za ovu nadnaravnost koja se ponavlja svakog trena dok to ljudi zanemaruju! To je taj udah Allahova ruha koji je učinio od ovog organskog bića čovjeka, koji čuje, vidi i ima ljudsku spoznaju koja ga razlikuje od ostalih organskih živih bića: *...On vam sluh, i vid, i pamet daje* (32/9). Svako drugo objašnjenje bilo bi nemoćno pred nadnaravnošću koja se zbunjeno suočava sa ljudskim razumom.

Pa i pored ovog svog izliva dobrote, koja je prouzrokovala da proizvede tog plemenitog čovjeka od ove *hude vode,* dobrote koja je pohranila toj maloj i beznačajnoj ćeliji sve ove moći potrebne za razmnožavanje i rast, za razvoj i preobražaj, za zajedničke i specifične osobine, pohranila sve te specifičnosti, spremnosti i visoke uloge koje čine čovjeka - čovjeka. Pa i pored izliva dobrote, ipak mali broj je zahvalan: *...a kako vi malo zahvaljujete!* (32/9).

* * *

U sjeni scene prvog razvoja čovjeka, faze tog čudnog nastanka, nalazi se nadnaravnost u svemu očiglednom. Iako se to ponavlja svakog časa, pred očima i ušima čovjeka, u sjeni ove scene izloženo je i njihovo suprotstavljanje drugom nastajanju čovjeka, iznijeta je i njihova sumnja da će doći do njihovog proživljenja i okupljanja. Ova sumnja i ovo suprotstavljanje izgledaju krajnje čudni i nesmotreni!

Oni govore: "Zar ćemo, kad nestanemo pod zemljom, ponovno stvoreni biti?" Oni ne vjeruju da će pred Gospodara svog izići (32/10).

Oni smatraju da je daleko da će ih Allah ponovo stvoriti, nakon njihove smrti i ukopa, nakon pretvaranja njih u mrtva tijela koja iščezavaju u zemlji, miješaju se sa prašinom i gube se u njoj. Šta je tu čudno u odnosu na prvo nastajanje života? Allah je počeo stvarati čovjeka od gline , od zemlje za koju oni kažu da će se njihova mrtva tijela izgubiti u njoj i

pomiješati sa njom? Ovo drugo stvaranje čovjeka potpuno je slično prvom stvaranju, i tu nema ništa čudnog niti novog. *Oni ne vjeruju da će pred Gospodara svoga izaći* (32/10) - nego nastavljaju i govore šta hoće. Ovom nevjerovanju, da će se sresti sa Allahom, njihovoj sumnji i suprotstavljanju protiv jasne odredbe koja se dogodila jednom i, približno slično, događa se svakog časa odgovara se, jasnom potvrdom da će pomrijeti i vratiti se pred svoga Gospodara zadovoljavajući se živim dokazom predstavljenim u njihovom prvom nastanku iz ničega i ništa.

Reci: "Melek smrti, koji vam je zato određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti" (32/11).

Ovo je dato u slici uvjerljive i jasne vijesti. A ko je melek smrti? Kako uzima duše? I jedno i drugo su Allahove nepoznanice čije obavještenje primamo iz pouzdanog i potvrđenog izvora. Mi ne primamo i ne susrećemo ništa više do ovo iz ovog jedinog izvora.

U povodu novog proživljenja kojeg oni odbijaju i vraćanja u život, u što oni sumnjaju, oni bivaju suočeni licem u lice pred jednom scenom Sudnjeg dana, pred živom scenom punom djelotvornih faktora, dinamike i dijaloga - kao da je to stvarnost koja se posmatra.

A da ti je vidjeti grešnike kako će, oborenih glava pred Gospodarom svojim, reći: "Gospodaru naš, vidjeli smo i čuli smo, pa nas povrati da dobra djela činimo, mi, doista, čvrsto vjerujemo!" (32/12).

A kad bismo htjeli, svakog čovjeka bismo na pravi put uputili, ali Ja sam već istinu rekao: "Napuniću, zaista, džehennem džinnovima i ljudima zajedno!" (32/13).

Pa trpite zato što ste zaboravljali da ćete ovaj dan doživjeti, - i Mi ćemo vas zaboraviti -, i vječnu patnju trpite zbog onoga što ste radili (32/14).

To je tužna scena, to je priznavanje grješke i potvrđivanje Istine koju su oni negirali. To je scena priznavanja i oglašavanja javno i potvrdno onoga što su sumnjali i molba da se povrate na Zemlju, da isprave ono što ih je promašilo u prvom životu. Oni idu oborenih glava, tužno i žalosno: *pred Gospodarom svojim* (32/12), a ranije, na ovom svijetu, negirali su da će se susresti s Njim. Međutim, ovo sve dolazi poslije isteka vremena, kad ništa ne vrijede priznavanje i oglašavanje.

I prije nego se u kontekstu iznese odgovor njihovog ismijavanja, potvrđuje se istina koja dominira cijelim položajem, potvrđuje se mudrost koja je dominirala ranije u životu ljudi i njihovim sudbinama:

A kad bismo htjeli, svakog čovjeka bismo na pravi put uputili, ali Ja sam već istinu rekao: "Napuniću, zaista, džehennem džinnovima i ljudima zajedno!" (32/13).

Da je Allah htio, dao bi svim ljudima jedan smjer, smjer Upute, kao što je dao jedan smjer stvorenjima koja se upućuju datim nadahnućem u njihovoj prirodi, tako da nastavljaju hod jednim putem u svom životu – kukci, ptice, gmizavci ili stvorenja kojima je poznata samo puna pokornost, kao što su meleki. Međutim, Allahovo htijenje je odredilo da ovo biće, nazvano čovjek, ima posebnu prirodu, da raspolaže i uputom i zahvalom, da odabere uputu ili da se odvoji od nje i na taj način da obavi svoju ulogu u Kosmosu sa ovom posebnom prirodom kako ga je Allah stvorio radi određenog cilja i mudrosti prilikom kreiranja ovog Bitka. Zatim, Allah je propisao u Svojoj odredbi da će napuniti Džehennem džinima i ljudima koji su odabrali zabludu i krenuli putem koji vodi u Džehennem.

Ovo su griješnici koji su se suprotstavili svome Gospodaru, griješnici koji idu oborenih glava. Ovo su oni ljudi nad kojima se obistinio ovaj sud. Njima će se zatim reći:

Pa trpite zato što ste zaboravljali da ćete ovaj dan doživjeti (32/14) – zaboravili ste ovaj vaš dan sadašnji. Mi kao da smo na sceni Sudnjeg dana kad im se kaže trpite zato što ste zaboravljali da ćete se sresti ovog Dana, što ste zanemarili pripremiti se za ovaj Dan, a imali ste dosta vremena. Osjetite patnju zbog toga *...i Mi ćemo vas zaboraviti* (32/14) - Allah nikoga ne zaboravlja, nego postupa s njima kao što postupa s nemarnicima i onima koji zaboravljaju, postupa postupkom u kome se primjećuje zanemarivanje i omalovažavanje. *...i vječnu patnju trpite zbog onoga što ste radili* (32/14).

Zastor se spušta nad ovom scenom nad kojom je izrečen definitivan sud, a griješnici prepušteni svojoj sramnoj sudbini. Čitalac Kur'ana, dok prelazi preko ovih ajeta, osjeća kao da ih je ostavio tamo, kao da su oni oličeni tamo gdje ih je ostavio. Ovo je jedna od specifičnosti kur'anskog nadahnjujućeg poimanja i predstavljanja scena koje nadahnjuju srce.

Zastor se spušta nad ovom scenom da bi se podigao nad drugom, u drugoj sceni i u atmosferi koja ima drugi miris, u kojoj duše osjećaju mir i koja daje smirenost srcima. To je scena onih koji vjeruju, koji su skrušeni, koji traže zaštitu, koji se mole i koji pozivaju ka svome Gospodaru, dok im srca podrhtavaju od skrušenosti pred Allahom, pokorno, nadajući se i uzdajući u Allahovu dobrotu. Njihov Gospodar im je obilato dodijelio nagradu kakvu čovjek ni u mislima ne može predočiti:

U Naše riječi vjeruju samo oni koji, kad se njima opomenu, licem na tle padaju, i koji Gospodara svoga veličaju i hvale i koji se ne ohole (32/15).

Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onog što im Mi dajemo udjeljuju (32/16).

I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju (32/17).

To je svijetla slika vjerničkih duša, slika ugodna i osjetljiva, čiji osjećaji podrhtavaju od skrušenosti i bogobojaznosti, slika duša koje su usmjerene prema svome Gospodaru, koji pokorno gledaju na Njega sa nadom bez ikakve oholosti i nadmenosti. Ovo su ove duše koje vjeruju u Allahove dokaze i koje to primaju sa pobjedonosnim osjećajem, budnim srcem i svijetlom savješću.

Ovo su oni koji, kada im se uče ajeti njihova Gospodara, oni se opomenu i *licem na tle padaju* (32/15) - zbog sjećanja na svog Gospodara, iz poštovanja prema Allahu kojeg oni spominju u Njegovim ajetima osjećajući pri tome Njegovu veličinu koju izražavaju čineću sedždu, a sedžda je nešto prvo što može izraziti kakav je osjećaj u čovjeku, osjećaj koji se ne može izraziti bez spuštanja čela na tle: *i koji Gospodara svoga veličaju* (32/15), i pokretom tijela i sedždom, *i koji se ne ohole* (32/15) - ovo je izraz pokornog čovjeka, skrušenoga, koji se obraća Allahu i koji osjeća veličinu Allaha Uzvišenoga.

Zatim se donosi njihova scena koja predstavlja fizički oblik njihove unutrašnje osjećaje u istom momentu, predočeno u čudnom izrazu koji skoro da otjelovljuje kretanje i tijela i srca:

Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju (32/16).

Oni noću klanjaju namaz poslije jacije, klanjaju vitr namaz, klanjaju noćne namaze i mole se Allahu. Međutim, kur'anski izraz govori o tom klanjanju na drugi način: *Bokovi njihovi se postelja lišavaju* (32/16). Na taj

način data je slika postelje noću koja poziva da se legne, poziva na odmor i uživanje uz nju. Medutim, oni se ovome ne odazivaju, mada se ulaže veliki trud u otporu pozivu privlačnih postelja, jer oni imaju druge obaveze i posao izvan mekanih postelja i ugodnih ležaja, bave se svojim Gospodarom, zauzeti su zadržavanjem u Njegovoj prisutnosti, okrenuti licem prema Njemu u punoj skrušenosti i sa željom; to su oni koje prožima i strah i nada, strah od Allahove kazne, a nada u Njegovu milost, strah od Njegove srdžbe i želja za Njegovim zadovoljstvom, strah da prema Njemu ne pogriješe i želje da im On da uspjeh. Ovaj izraz predstavlja ove ustreptale osjećaje u srcu, jednim doticajem, koji kao da je otjelovljen, očigledan *...i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju* (32/16). Oni pored ovog lijepog osjećaja, skrušenog namaza i žarke molbe obavljaju i svoj zadatak prema muslimanskoj zajednici iz pokornosti prema Allahu, daju zekjat, *dio onoga što im Mi dajemo udjeljuju* (32/16).

Ovo je časna, svijetla, osjetljiva i vedra slika koju prati slika visoke, posebne i jedinstvene nagrade. To je nagrada u kojoj dolazi do izražaja odsjen posebne zaštite i ličnog jačanja, u kojoj dolazi do izražaja ukazivanje Allahove časti i Božanske dobrodošlice ovim ljudima:

I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju (32/17).

Čudan izraz koji govori o izražavanju dobrodošlice ljudima od strane Allaha Uzvišenoga, koji govori da Njegovo Visoko Biće priprema zalihe ljudima kod Sebe ovom dobrodošlicom i izražavanjem časti, čime se umiruju oči. Kakva je ovo zaliha - zna samo On, zaliha koja ostaje pri Njemu, prekrivena, sve dok je On ne otkrije onima kojima ona pripada, na Dan Njegova susreta s njima! I ovo je, zaista, svijetla slika ovog milog i plemenitog susreta u prisustvu Allaha.

Koliko Svoje časti izliva Allah na Svoje robove! Koliko i koliko Svoje dobrote Njegova Uzvišenost dodjeljuje čovjeku! Ko su ti ljudi, kakva su to bića? Kakav je bio njihov rad, njihovo klanjanje Allahu, njihova pokornost i želja pa da Uzvišeni Allah preuzme pripremanje nagrade koju pohranjuje za njih, pripremanje nagrade sa krajnjom pažnjom, zaštitom, ljubavlju i svečanošću? Šta bi bilo da nije ove dobrote Plemenitog Allaha koji obilato nagrađuje?!

* * *

Ispred očajničke i ponižavajuće scene griješnika i ugodne i časne scene vjernika, u sažetku, donosi se princip pravedne nagrade koja pravi razliku između loših i dobrih ljudi na ovom i budućem svijetu, pravde koja ovisi o djelu i osnovi pravednog odmjeravanja:

zar da vjerniku bude isto kao grešniku? Ne, njima neće biti isto (32/18),

one koji su vjerovali i dobra djela činili čekaju džennetske bašče u kojima će boraviti, kao nagrada za ono što su radili; (32/19)

a one koji nisu vjerovali čeka vatra u kojoj će prebivati ; kad god pokušaju da iz nje iziđu, biće u nju vraćeni i biće im rečeno: "Trpite kaznu u vatri koju ste poricali" (32/20).

I Mi ćemo učiniti da blažu kaznu iskuse, prije one najveće, ne bi li se pokajali (32/21).

A ima li nepravednijeg od onoga koji, opomenut riječima Gospodara svoga, njima leđa okrene? Mi ćemo, zaista, kazniti zlikovce! (32/22).

Po prirodi, nisu jednaki vjernici i griješnici, ni po osjećaju ni po ponašanju, pa kako bi bili izjednačeni u nagrađivanju na ovom i budućem svijetu? Vjernici idu pravo i prirodno prema Allahu, rade prema ispravnom programu, a griješnici odstupaju, razilaze se i šire nered po Zemlji, ne idu putem koji ih povezuje sa Allahovim programom predviđenim za život i Njegovim osnovnim zakonom. Prema tome, nije nikakvo čudo da se razlikuje i put vjernika na budućem svijetu od puta smutljivaca, da svaki od njih primi i nagradu koja odgovara njegovoj zalihi i onome što je ranije radio:

...one koji su vjerovali i dobra djela činili čekaju džennetske bašče u kojima će boraviti (32/19) - kao nagrada *za ono što su radili* (32/20).

... a one koji nisu vjerovali čeka vatra u kojoj će prebivati (32/30). O, kako je loše to prebivalište! Progonstvo od njega je bolje. *Kad god pokušaju da iz nje izađu, biće u nju vraćeni* (32/20). To je scena u kojoj se primjećuje pokušaj da se pobjegne i odbaci vatra. Tom prilikom će im biti rečeno: *Trpite kaznu u vatri koju ste poricali* (32/20). To je pojačanje kazne i mučenja zbog pokušaja odbijanja vatre i ranije laži i poricanja.

To će biti sudbina griješnika na budućem svijetu. Pa i pored toga, oni neće biti prepušteni samo ovoj prijetnji, nego im Allah obećava da će biti kažnjeni i na ovom svijetu, prije nego budu izloženi patnji na Drugom svijetu:

I Mi ćemo učiniti da blažu kaznu iskuse, prije one najveće (32/21).

Pa ipak, okrilje milosti primjećuje se čak i iza prve kazne. Allah Uzvišeni ne želi da kažnjava Svoje robove ako oni kaznu svojim djelima ne zasluže, ako ne insistiraju na neminovnosti kazne, pa im tada obećava da će ih kazna snaći i na Zemlji,... *ne bi li se pokajali (32/21),* priroda im se probudila i bol i patnje povratile ih na Pravi Put. Da su to uradili, oni ne bi išli putem griješnika koje smo primijetili u njihovoj bolnoj sceni. Međutim, kada se podsjete na dokaze svoga Gospodara i oni ih odbiju, i njih pogodi bliža kazna, ali se ne povraćaju niti uzimaju to u obzir, onda su oni griješnici: *A ima li nepravednijeg od onoga koji opomenut riječima Gospodara Svoga, njima leđa okrenu? (32/22).* Oni tada zaslužuju kaznu i na ovom i na budućem svijetu: *Mi ćemo, zaista, kazniti zlikovce! (32/22).* O, kakva je ta prijetnja! Zlikovac, oholnik, to je slaba i nemoćna osoba kojoj se prijeti strašnom kaznom!

* * *

Ovim završava taj krug sudbina zlikovaca i dobrih ljudi, kraj vjernika i griješnika, scene ovih i onih na Dan u koga su oni sumnjali. Kontekst ove sure prelazi na novi krug, govori o Mūsāu, njegovu narodu i njegovu poslanstvu. To je kratko putovanje koje ne prelazi ukazivanje na Knjigu Mūsāa (alejhi's-selam), koju je Allah učinio uputom Sinovima Israilovim, isto kao što je učinio Kur'an, Knjigu objavljenu Muhammedu (alejhi's-selam), uputom vjernicima, govori o susretu nosioca Kur'ana sa nosiocem Tevrata, susreta na jednoj osnovi i stabilnoj vjeri, govori o prečišćavanju onih koji su strpljivi, koji su među Mūsāovim narodom uvjereni, da bi bili vođe svome narodu, a što je inspiracija muslimanima onog vremena da budu strpljivi i vjernici. Najzad se objašnjava i svojstvo koje zaslužuje svaki onaj koji rukovodi na Zemlji i čime treba da raspolaže.

Mūsāu smo Mi Knjigu dali - ne sumnjaj nimalo u to da je on nije primio - i putokazom je sinovima Israilovim učinili (32/23).

Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali (32/24).

Gospodar tvoj će među njima na Sudnjem danu presuditi u onome oko čega su se razilazili (32/25).

Kod interpretacije ovog teksta javlja se protivrječnost kod riječi ***ne sumnjaj nimalo u to da je on nije primio*** *(32/23)*, u smislu potvrđivanja Poslaniku (alejhi's-selam) da je istina ono što mu je objavljeno, zatim se potvrđuje da je jedna stalna Istina koju je primio Mūsā (alejhi's-selam) u svojoj Knjizi, a na kojoj su se susretala ova dva poslanika, a i ove dvije velike Knjige. Ovo tumačenje prihvatljivije je po mom mišljenju od mišljenja koje navode neki komentatori, a koje kaže da ovaj tekst ukazuje na susret Poslanika (alejhi's-selam) i Mūsāa (alejhi's-selam) za vrijeme noćnog putovanja Poslanika (alejhi's-selam) i Miradža, susretanje na stalnoj Istini i jednom vjerovanju, i to je ono što zaslužuje da bude spomenuto. Zatim ono koje se navodi u kontekstu potvrđivanja nagonjenja u laž i suprotstavljanja sa kojim se susreo Poslanik (alejhi's-selam) i žestina i težak pritisak sa kojim su se susretali muslimani. To je ono što je i u skladu sa sadržajem ajeta: *Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze naše čvrsto vjerovali (32/24)*. Ovo je bilo radi nadahnuća muslimanske manjine onog vremena u Mekki, da budu strpljivi kao što su bili strpljivi odabranici iz Sinovi Israilovih, da čvrsto vjeruju kao što su i oni vjerovali, da i oni imaju vođe među muslimanima kao što su bili oni izabranici vođe Sinovima Israilovim, da bi potvrdili metod vođenja i rukovođenja, a to je strpljivost i čvrsto vjerovanje.

Što se tiče razilaženja Sinova Israilovih nakon toga, to njihovo pitanje je prepušteno Allahu:

Gospodar tvoj će među njima na Sudnjem danu presuditi u onome oko čega su se razilazili (32/25).

Poslije ovog ukazivanja kontekst se zadržava na onima koji ugone u laž, u jednoj sceni u kojoj se govori i o stradanju drevnih naroda.

Zar ovima nije jasno koliko smo Mi prije njih naroda uništili, po čijim oni nastambama hodaju? To su, zaista, dokazi, pa zašto neće da čuju? (32/26).

Stradanje drevnih naroda govori o Allahovu zakonu koji se odnosi na one koji nagone u laž. Allahov zakon je trajan. On se ne mijenja niti daje kome privilegije. Ovo čovječanstvo podliježe u svom nastanku, raspadanju, slabosti i moći čvrstim zakonima. Časni Kur'an upozorava na stabilnost

ovih zakona, na njihov kontinuitet, i izvlači iz stradanja drevnih naroda, iz ostataka predašnjih naroda ili iz njihovih preostalih napuštenih stanova, izvlači iz toga pouku, budenje srca, izazivanja osjećaja straha od Allahove veličine i Njegova kažnjavanja oholnika. Kur'an izvlači iz toga i potvrdu za stabilnost ovih zakona i uzdiže ovim ljudsku spoznaju i njihova mjerila tako da ni jedan narod niti pokoljenje u nekom vremenu i mjestu nisu izolirani pa da bi mogli zaboraviti stalni zakon koji vlada u životu ljudi konstantno, kroz stoljeća, mada mnogi zaboravljaju ovu pouku sve dok se sami ne suoče sa stradanjem.

Pusta djela i tragovi strašno i snažno govore srcu koje osjeća i čulu koje može da prozre da ovi događaji izazivaju potres u povezivanju u savjesti i srcima. Arapi kojima se govori ovim dijelom prolazili su ranije nastanjenim mjestima plemena Ada i Semuda i gledali preostale ostatke naselja naroda Lutova. Kur'an ne može da shvati da stradanja tih drevnih naroda predočena ovim narodima i da nastanjena mjesta tih naroda budu pred njima, dok oni prolaze pored njih ili kroz njih, a da im to ne mobilizira njihova srca, ne zatrese njihove osjećaje i ne izazove strahopoštovanje prema Allahu da se sačuvaju ovakve nesreće, da ih to ne uputi na Pravi Put i ne usmjeri da podu putem koji bi ih spasio od primjene Allahove riječi da budu kažnjeni i uništeni:

To su, zaista, dokazi, pa zašto neće da čuju? (32/26) -

da čuju kazivanje o stradalim drevnim narodima kroz čija naseljena mjesta oni prolaze ili da čuju ovo upozorenje prije nego se ono obistini i snade ih osuda!

Poslije doticaja truhleži i rasula, uživanja i veličine koje se očekuje u osjećaju straha i drhtaja u srcu, njihova se srca dotiču peruškom života koji pulsira u smrti, prolazi s njome po mrtvoj zemlji u kojoj puzi život, isto kao što je život puzio nekad davno po zemlji dok je bila živa pa ih je snašlo istruhnuće i smrt:

Kako oni ne vide da Mi gonimo kišu u ogoljelu zemlju, i činimo da, uz pomoć njenu, niče rastinje kojim se hrani stoka njihova, a i oni sami - pa zašto neće da vide?! (32/27).

Kod interpretacije ovog teksta javlja se protivrječnost kod riječi *ne sumnjaj nimalo u to da je on nije primio* (32/23), u smislu potvrđivanja Poslaniku (alejhi's-selam) da je istina ono što mu je objavljeno, zatim se potvrđuje da je jedna stalna Istina koju je primio Mūsā (alejhi's-selam) u svojoj Knjizi, a na kojoj su se susretala ova dva poslanika, a i ove dvije velike Knjige. Ovo tumačenje prihvatljivije je po mom mišljenju od mišljenja koje navode neki komentatori, a koje kaže da ovaj tekst ukazuje na susret Poslanika (alejhi's-selam) i Mūsāa (alejhi's-selam) za vrijeme noćnog putovanja Poslanika (alejhi's-selam) i Miradža, susretanje na stalnoj Istini i jednom vjerovanju, i to je ono što zaslužuje da bude spomenuto. Zatim ono koje se navodi u kontekstu potvrđivanja nagonjenja u laži suprotstavljanja sa kojim se susreo Poslanik (alejhi's-selam) i žestina i težak pritisak sa kojim su se susretali muslimani. To je ono što je i u skladu sa sadržajem ajeta: *Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze naše čvrsto vjerovali* (32/24). Ovo je bilo radi nadahnuća muslimanske manjine onog vremena u Mekki, da budu strpljivi kao što su bili strpljivi odabranici iz Sinovi Israilovih, da čvrsto vjeruju kao što su i oni vjerovali, da i oni imaju vođe među muslimanima kao što su bili oni izabranici vođe Sinovima Israilovim, da bi potvrdili metod vođenja i rukovođenja, a to je strpljivost i čvrsto vjerovanje.

Što se tiče razilaženja Sinova Israilovih nakon toga, to njihovo pitanje je prepušteno Allahu:

Gospodar tvoj će među njima na Sudnjem danu presuditi u onome oko čega su se razilazili (32/25).

Poslije ovog ukazivanja kontekst se zadržava na onima koji ugone u laž, u jednoj sceni u kojoj se govori i o stradanju drevnih naroda.

Zar ovima nije jasno koliko smo Mi prije njih naroda uništili, po čijim oni nastambama hodaju? To su, zaista, dokazi, pa zašto neće da čuju? (32/26).

Stradanje drevnih naroda govori o Allahovu zakonu koji se odnosi na one koji nagone u laž. Allahov zakon je trajan. On se ne mijenja niti daje kome privilegije. Ovo čovječanstvo podliježe u svom nastanku, raspadanju, slabosti i moći čvrstim zakonima. Časni Kur'an upozorava na stabilnost

Po ovoj mrtvoj, pustoj zemlji oni vide kako Allahova ruka tjera vodu koja oživljava. Najednom zemlja ozeleni preplavljena pašnjacima i usjevom, primjećuje se kako buja životom i usjevom kojim se hrane njihova stoka i oni sami. To je scena mrtve zemlje i života koji je pogađa te tako ona ozeleni. Ova scena, zaista, otvara zatvorene prozore srca da jasno uoči ovaj život kako se razvija, da osjeti slast života i njegove svježine, da osjeti Darovatelja ovog lijepog i ugodnog života, da osjeti ljubav, blizinu i simpatiju prema kreatorskoj moći i djelotvornoj ruci koja širi život i ljepotu po stranicama ovog Bitka.

Ovako vrti Kur'an ljudsko srce po prostorima života i njegova razvoja, nakon što je kružilo s njim u prostorima istruhnuća i rasula, da bi mobilizirao njegove osjećaje tamo i ovamo, da bi srce probudio iz glupog druženja i mrtvila običaja, da bi odstranio prepreke između njega i scena Bitka, tajni života, pouke događaja i historijskih scena.

* * *

Na kraju dolazi i posljednji odlomak u ovoj suri nakon dužeg kruženja. U njemu se govori o njihovom požurivanju kazne koja im je obećana, iznosi se njihova sumnja u istinitost upozorenja, predočava im se kroz strah da će se obistiniti to što oni požuruju onoga Dana kada im neće koristiti nikakvo vjerovanje, kada im se neće dati prilika da isprave ono što je prošlo. Ova sura završava upućivanjem Poslanika (alejhi's-selam) da okrene glavu od njih i prepusti ih njihovoj zapečaćenoj sudbini.

I oni govore: "Kad će već jednom ta pobjeda, ako istinu govorite?" (32/28).

Reci: "Na Sudnjem danu, kada nevjernicima neće nikako koristiti to što će tada vjerovati i kada im se nimalo vremena neće dati" (32/29).

Zato se ti okreni od njih i čekaj, i oni doista čekaju! (32/30).

Ta pobjeda je odlučno razdvajanje na bazi razilaženja ovih dviju grupa. Ta pobjeda je ostvarenje prijetnje za koju su oni tvrdili, obmanjeni, da se ona uskoro dogoditi neće, zanemarujući Allahovu mudrost zašto je on odgodio tu kaznu do roka do koga ju je odgodio, kaznu koju ne može niko ubrzati niti odgoditi. Prema tome, ni ovi nisu sposobni da je odbace niti da pobjegnu od nje:

Reci: "Na Sudnjem danu, kada nevjernicima neće nikako koristiti to što će tada vjerovati i kada im se nimalo vremena neće dati" (32/29).

Bez obzira bio taj dan na ovom svijetu, kada ih kažnjava Allah, a oni nevjernici, kada im ne daje više vremena i kada im njihovo iskazivanje vjerovanja tada ništa neće koristiti, ili to bilo na Dan na budućem Svijetu kad budu tražili roka, ali kada im se neće dopustiti.

Ovaj odgovor trese sve zglobove ljudskog tijela, a potresa i srca. U kontekstu je to popraćeno posljednjom intonacijom u ovoj suri.

Zato se ti okreni od njih i čekaj, i oni doista čekaju! (32/30).

U okviru ovoga je skrivena prijetnja o iščekivanju kazne nakon što je Poslanik (alejhi's-selam) digao svoju ruku od njih i prepustio ih njihovoj zapečaćenoj sudbini.

Ova sura završava snažnom intonacijom nakon tih putovanja, buđenja, scena, djelotvornih faktora i govora ljudskom srcu raznim intonacijama koje dohvaćaju srca sa svih strana i pokazuju im put.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللهَ ، وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ، إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً ① وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ، إِنَّ اللهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً * وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ ، وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا .

« مَا جَعَلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ؛ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ؛ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ . ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ؛ وَاللهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ * ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللهِ ؛ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ؛ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ ؛ وَلَٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ؛ وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً .

« النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ، وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ، وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ ، إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفاً ، كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً .

« وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ، وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقاً غَلِيظاً * لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ ، وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً أَلِيماً » ⑧

SURA EL-AḤZĀB
OBJAVLJENA U MEDINI
73 AJETA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

O Vjerovjesniče, Allaha se boj, a nevjernike i licemjere ne slušaj - Allah, uistinu, sve zna i mudar je - (33/1)

i slijedi ono što ti Gospodar tvoj objavljuje – Allah dobro zna ono što vi radite - (33/2)

i u Allaha se pouzdaj, Allah je zaštitnik dovoljan! (33/3).

Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao, a ni žene vaše, od kojih se ziharom rastavljate, materama vašim nije učinio, niti je posinke vaše sinovima vašim učinio. To su samo vaše riječi, iz vaših usta, a Allah istinu govori i na pravi put izvodi (33/4).

Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štićenici su vaši. Nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite; a Allah prašta i samilostan je (33/5).

Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni sami sebi, a žene njegove su - kao majke njihove. A srodnici, po Allahovoj Knjizi, preči su jedni drugima od ostalih vjernika i muhadžira; prijateljima svojim možete oporukom nešto da ostavite. To u Knjizi piše (33/6).

Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe, i od Nuha, i od Ibrāhima, i od Mūsāa, i od Isāa, sina Merjemina smo čvrst zavjet uzeli (33/7)

da bi On mogao da pozove na odgovornost vjerovjesnike za ono što su govorili; a nevjernicima je On pripremio bolnu patnju (33/8).

Ova sura uključuje dio života muslimanske zajednice, neposredno poslije velike borbe na Bedru pa do ugovora na Hudejbijji. Ona ocrtava ovaj period muslimanskog društva u Medini realno i neposredno. Krcata je događajima na koje ukazuje, a koji su se dogodili u ovom periodu; govori o udruživanju i organiziranju koji su pokrenuti ili je odlučeno da se uspostave u novonastalom islamskom društvu.

Usmjerenje, instrukcije i pogovori vezani za sve događaje i organiziranja srazmjerno su malobrojni. Ona obuhvataju samo mali, određeni dio ove sure koji povezuju ove događaje i organiziranja sa temeljnim principom, principom vjerovanja u Allaha, i pune predaje Njegovoj moći, kao npr. u uvodu ove sure: *O Vjerovjesniče, Allaha se boj, a nevjernike i licemjere ne slušaj – Allah, uistinu, sve zna i Mudar je – i slijedi ono što ti Gospodar tvoj objavljuje – Allah dobro zna ono što vi radite – i u Allaha se pouzdaj, Allah je zaštitnik dovoljan! Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao (33/1-4).* To je naređeno i u pogovoru kod nekih društvenih uređenja na početku sure. *To u Knjizi piše Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe, i od Nuha, i od Ibrāhima, i od Mūsāa, i od Isāa, sina Merjemina smo čvrst zavjet uzeli da bi On mogao da pozove na odgovornost vjerovjesnike za ono što su govorili ; a nevjernicima je On pripremio bolnu patnju (33/6-8).* Zatim slijedi i pogovor na stav lažljivaca i paničara (sukoba Ahzab) po kome je ova sura i dobila to ime: *Reci: "Ako bježite od smrti ili pogibije, bježanje vam neće pomoći, opet ćete samo kratko uživati." Reci: "Ko će vas od Allaha zaštiti, ako On hoće da vas zlo snađe, ili, ko vam može nauditi ako On želi da vam milost ukaže?" Osim Allaha, oni neće naći sebi ni zaštitnika ni pomagača (33/16-17).* Ili u Allahovim riječima povodom jednog novog društvenog uređenja koje se suprotstavlja običaju predislamskog perioda: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe (33/36).* Na kraju se ističe i ta strašna i snažna intonacija: *Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lakomislen-, (33/72).*

Ovaj period iz života muslimanske zajednice koga tretira ova sura ima posebnu naznaku. To je period u kome se počinje isticati element muslimanske osobenosti u životu toga društva i države, a koja se još nije bila učvrstila niti potpuno zavladala. Ovo će se upotpuniti tek poslije osvajanja Mekke i grupnog prihvatanja Allahove vjere, vrijeme u kome će doći do stabilizacije u islamskoj državi i islamskom sistemu.

Ova sura tretira reorganizaciju muslimanske zajednice, ističe te naznake i učvršćuje ih u životu porodice i društva, objašnjava principe muslimanske zajednice sa stanovišta vjere i zakona, a pristupa i izmjeni nekih situacija i tradicije proglašavanjem toga nevažećim uz podvrgavanje novom islamskom poimanju.

U trenutku kada se u Kur'anu govori o toj situaciji i sistemu, navodi se i razgovor o borbi El-Aḥzāb, o plemenu Beni Kurejza, stavovima nevjernika, licemjera i Jevreja u tim borbama, govori se o njihovom spletkarenju u redovima islamske zajednice, ističu se zavođenja i mučenja koja su nastala zbog ovih spletkarenja i te situacije. Poslije toga iznose se njihove i spletke i smutnje u toku bitke, zatim smutnje u kućama i među ženama muslimana.

Osnovna komponenta u kontekstu ove sure, spona između tih situacija i sistema i ovih dviju borbi i događaja koji su se zbili između njih, jesu ti odnosi prema stavovima nevjernika, licemjera, Jevreja i nastojanja ovih skupina da izazovu nemir u redovima muslimanske zajednice, bilo direktnim ratnim napadom, izazivanjem nereda u muslimanskim redovima, pozivanjem na predaju i poraz, ili putem zavođenja i unošenja nereda u društvenu situaciju muslimana i njihovo etičko ponašanje. Među glavne komponente ovog perioda ubrajaju se i uticaji u životu muslimanske zajednice, nastali poslije ovih ratnih borbi i ratnog plijena, a što zahtijeva izmjenu nekih društvenih stavova, osjećajnih poimanja i uspostavljanje svega toga na stabilnu osnovu koja odgovara tim utjecajima, koji su ostali kao posljedica ratnih sukoba i plijena u stvarnosti muslimanske zajednice.

Zbog i jednog i drugog ovdje se javlja jedinstvo ove sure, njena konteksta i skladnosti njenih raznovrsnih tema. Javlja se i jedno i drugo, pored jedinstva u vremenu koje povezuje ove događaje i uređenja koje tretira ova sura.

Ova sura počinje upućivanjem Poslanika (alejhi's-selam) na bogobojaznost, a govori i o neposlušnosti nevjernicima i licemjerima, traži se od Poslanika (alejhi's-selam) da slijedi ono što mu je objavio njegov Gospodar, da se osloni samo na Njega, a to je i početak koji povezuje organizacije i događaje, koji se navode u ovoj suri, sa glavnom osnovom na kojoj počivaju zakonski propisi ove vjere, njena uputstva, sistemi, situacije, etika i ponašanje, povezuje se sa osnovom osjećaja srca sa Allahovom veličinom, sa apsolutnom predajom Njegovu htijenju i slijeđenju programa kojeg je On odabrao, slijeđenje samo tog programa i zadovoljstvo Njegovom zaštitom i pomoći.

Poslije ovoga iznijeta je riječ istine, riječ koja odbacuje neke tradicije i društvene situacije, počevši sa propisom koji potvrđuje realnu činjenicu: *Allah ni jednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao* (33/4). Ovim se misli da se čovjek ne može okretati više nego samo jednom horizontu, da ne može slijediti više od jednog programa. U protivnom, on bi bio licemjer i poremetio, bi svoj smjer i korake. Sve dokle čovjek ima samo jedno srce, on mora da teži samo jednom Bogu, da slijedi samo jedan program, da ostavi sve drugo što je prisutno i tradicionalno, sve situacije i običaje.

U nastavku se govori o dokidanju običaja "ez-zihar", a to znači da se čovjek zakune da mu je njegova supruga kao leđa njegove majke i time njemu postaje zabranjeno sve ono što je zabranjeno činiti sa majkom: ... *a ni žene vaše od kojih se ziharom rastavljate materama vašim nije učinio* (33/4). Kur'an ovdje potvrđuje da su to samo izrečene riječi, da iza toga ne stoji nikakva činjenica, da supruga ostaje i dalje supruga. Ona ne postaje majka izricanjem ovih riječi. [12] ... Ovdje se poništava i običaj posinjavanja i sve što proističe iz toga: ... *nije posinke vaše sinovima vašim učinio* (33/4). Prema tome oni poslije ove objave nemaju pravo na naslijede, niti kakve druge posljedice počivaju na ovom posinjavanju. (Ovo ćemo kasnije objasniti). Poslije ovih odredaba preostaje da opća nadležnost i vlast pripadaju Poslaniku (alejhi's-selam) nad svim vjernicima. Taj prioritet u nadležnosti pripada Poslaniku i nad njima samima. Ovdje se uspostavlja i spona osjetilnog materinstva između supruga Poslanika (alejhi's-selam) i svih muslimana: *Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni sami sebi, a žene njegove su kao majke njihove* (33/6). Ovdje je uslijedilo i odbacivanje elemenata bratimljenja koje se dogodilo na početku Hidžre. Cjelokupno ovo pitanje vraća se na prirodno srodstvo, i u nasljedstvu, otkupu krvarine itd.: *A srodnici, po Allahovoj Knjizi, preči su jedni drugima od ostalih vjernika i muhadžira* (33/6). Na taj način uspostavljeno je uređenje muslimanske zajednice na prirodnim osnovama, a sva druga tadašnja uređenja su poništena.

Ovo novo uređenje koje se oslanja na program islama i odredbu Allaha popraćeno je ukazivanjem da je to upisano i u Staroj Allahovoj Knjizi, povelji koju su preuzeli poslanici, posebno odabranici među njima, popraćeno je ovo novo organiziranje na kur'anski način u kome se govori

---

[12] Mi ćemo objasniti šta proističe iz ove situacije kad budemo podrobnije govorili o ovom ajetu.

o uređenju, zakonskim propisima, principima i smjernicama da bi se to u srcima ljudi ustalilo.

Ovo je sažetak prve cjeline u ovoj suri.

Druga cjelina tretira objašnjenja Allahove blagodati učinjene vjernicima kada je On odbacio od njih spletke udruženih snaga i napadača i onda se prelazi na realno predstavljanje tih udruženih snaga El Ahzab i Beni Kurejza u scenama koje se smjenjuju, koje ocrtavaju unutarnje osjećaje, spoljašnje manifestacije i dijalog između tih grupacija i pojedinaca. U toku ocrtavanja ove borbe i njena razvoja dolazi i do upućivanja smjernica o odgovarajućim situacijama, a dolazi i do pogovora na ove događaje da bi potvrdili kur'anski program u izgradnji stalnih vrijednosti potrebnih za život. Ti pogovori dolaze poslije stvarnog događaja, a što je mobiliziralo srca ljudi i savjest.

Stalni kur'anski metodi u ovakvim slučajevima služe kao sredstvo za izgradnju ljudi, vrijednosti, postavljanja mjerila i pretpostavki koje se žele ostvariti. Kuranski metod u sličnim događajima crta dinamičnost koja se dogodila, crta s njom i spoljnje i unutarnje osjećaje, dominiranje nad njima svjetla koje otkriva sve javno i tajno, a onda izriče vjernicima svoj sud na ono što se zbilo i svoju kritiku na grješke i devijacije, svoju pohvalu na sve ono što je ispravno u tome i što je tačno, svoju uputu da se shvati grješka i odstupanje, svoju smjernicu da se razvija i raste ono što je tačno i ispravno, da se sve to poveže sa Allahovom odredbom i Njegovim htijenjem, Njegovim pravilnim smjerom, prirodom i zakonima Bitka.

Ovako susrećemo opis ove borbe koji počinje riječima Uzvišenoga: *O, vjernici, sjetite se Allahove milosti prema vama kada su do vas vojske došle, pa smo Mi protiv njih vjetar poslali, i vojske koje vi niste vidjeli – a Allah dobro vidi šta vi radite –* (33/9). U sredini ove sure riječi su Uzvišenoga: *Reci: "Ako bježite od smrti ili pogibije, bježanje vam neće pomoći, opet ćete samo kratko uživati." Reci: "Ko će vas od Allaha zaštititi ako On hoće da vas zlo snađe, ili, ko vam može nauditi ako On želi da vam milost ukaže?" Osim Allaha, oni neće naći sebi ni zaštitnika ni pomagača* (33/16-17). Ova borba opisuje se i u riječima Uzvišenoga: *Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi*

na onom svijetu, i koji često Allaha spominje (33/21). Osvrt na borbu završava riječima Uzvišenoga: *da Allah nagradi iskrene za njihovu iskrenost , a da, ako hoće, stavi na muke licemjere ili da im oprosti, Allah zaista prašta i samilostan je (33/24).*

Pored toga u ovoj suri se izlažu i poimanja iskrenih vjernika ove situacije, zatim poimanja licemjera čija su srca bolesna, to se izlaže na način da otkrije prave i slabe vrijednosti putem tih poimanja: ... *kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: "Allah i Poslanik Njegov su nas samo obmanjivali kad su nam obećavali!" (33/12) A kad su vjernici saveznike ugledali, rekli su: "Ovo je ono što su nam Allah i Poslanik Njegov obećali, i Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!" - i to im je samo učvrstilo vjerovanje i prednost (33/22).* Na sve ovo dolazi pogovor izražen u odlučnim i uvjerljivim riječima: *Allah je nevjernike pune srdžbe odbio, - nisu nimalo uspjeli - , i vjernike je Allah borbe poštedio, - Allah je, uistinu , moćan i silan- . (33/25).*

Poslije dolazi odluka o davanju izbora suprugama Poslanika (alejhi's-selam) koje su tražile od njega da im poveća davanje za izdržavanje nakon što je Allah obogatio muslimane po povratku iz sukoba sa plemenom Beni Kurejza i postignutim ratnim plijenom prije toga, daje im se na izbor da li da uživaju u životu na ovom svijetu i njegovim ljepotama ili da odaberu Allaha, Njegova Poslanika i budući svijet. Supruge Vjerovesnika odabrale su Allaha, Njegova Poslanika i budući svijet. One su se zadovoljile ovim plemenitim položajem kod Allaha i Njegova Poslanika (alejhi's-selam), odabrale su to nad uživanjem na ovom svijetu. Tekst im dalje donosi objašnjenje o udvostručenju njihove nagrade ako se budu čuvale, a govori i o udvostručenoj kazni ako počine kakvo sramno djelo. Ovo udvostručenje njihovih plemenitih položaja tekst objašnjava njihovom povezanošću sa Allahovim Poslanikom (alejhi's-selam), objavljivanje Kur'ana u njihovim sobama, njegovim učenjem i mudrošću koju one slušaju od Poslanika (alejhi's-selam). U digresivnom nastavku govori se o objašnjenju nagrade svih vjernika i vjernica.

Ovo je bio sadržaj treće cjeline.

Četvrta cjelina ukazuje indirektno na moment udaje Zejnebe binti Džahš, Kurejšije Hašimije, kćeri amidžične Resulullaha (alejhi's-selam) za Zejda ibni Harisa, Poslanikova (alejhi's-selam) oslobođenog roba i odgovor na pitanje vjernika i vjernica Allahu povodom objave vezane za ovo pitanje u čemu oni nemaju ništa niti imaju kakva izbora. To je Allahovo htijenje i Njegova odredba prema kojoj se odvija sve, prema kojoj se vjernik predaje potpuno, kompletno i otvoreno Allahu: *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda, ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo sa pravog puta.* (33/36).

Događaj ove ženidbe popraćen je razvodom braka, zatim poništavanjem djela posinovljavanja o čemu je bilo riječi na početku ove sure, kada se je Poslanik (alejhi's-selam) obavezao lično da riješi ovo pitanje zbog jakog utjecaja ovog običaja u arapskoj sredini i teškog dokidanja tog običaja. Otuda je palo iskušenje na Poslanika (alejhi's-selam) da on sobom podnese taj teret između ostalih tereta, i poziva koje snosi, zatim, da učvrsti temelj tog poziva u realnom životu društva, nakon što je u dubini duše bio odlučio: *I pošto je Zejd s njom živio i od nje se razveo, Mi smo je za tebe udali kako se vjernici ne bi ustručavali više da se žene ženama posinaka svojih kad se oni od njih razvedu – kako Allah odredi, onako treba da bude* (33/37).

U povodu ovoga objašnjena je činjenica odnosa između Poslanika (alejhi's-selam) i svih vjernika: *Muhammed nije roditelj ni jednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik* (33/40).

Ova cjelina završava instrukcijama Poslaniku (alejhi's-selam) i vjernicima koji su sa njim gdje se kaže: *a ne slušaj nevjernike ni licemjere, i na uvrede njihove pažnju ne obraćaj i u Allaha se pouzdaj, Allah je dovoljan kao zaštitnik* (33/48).

* * *

Peta cjelina počinje sa objašnjenjem propisa o razvedenim ženama prije nego što stupe u bračne odnose. Zatim se govori o uređenju bračnog života Poslanika (alejhi's-selam), objašnjava mu se koje su žene vjernice njemu dopuštene za sklapanje braka, a koje su mu zabranjene, govori o ponašanju muslimana u odajama Poslanika i njegovih supruga, u

njegovom životu i poslije njegove smrti, propisuje njihovo pokrivanje osim pred očevima, sinovima, braći, bratićima, sestrićima, njihovim suprugama, onima koji su u njihovu vlasništvu, objašnjava se stepen kazne onih koji uznemiravajuju Božijeg Poslanika (alejhi's-selam) u vezi sa njegovim suprugama, odajama i osjećajima, proklinje ih i na ovom i na budućem svijetu. Ovo govori da su licemjeri i drugi činili mnoga nedjela.

Ovo je popraćeno naredbom suprugama Poslanika, njegovim kćerima i svim suprugama vjernika da spuštaju haljine svoje niza se: *Tako će se najlakše prepoznati pa neće napastovane biti* (33/59). To je popraćeno prijetnjom onima čija su srca bolesna, onima koji lažu i šire vijesti po Medini obmanjujući na taj način Poslanika (alejhi's-selam) time. U nastavku se govori o protjerivanju iz Medine takvih pokvarenjaka kao što su ranije protjerani pleme Beni Kajnuka i beni Nadir ili da se postupi s njima kao što se postupilo sa plemenom Benu Kurejza. Sve ovo ukazuje na oštrinu izazivanja smutnje među muslimanima od strane ovog društva u Medini najgorim i najružnijim sredstvima.

Šesta cjelina, i posljednja u ovoj suri, obuhvata pitanje ljudi o Smaku svijeta, i da odgovor na ovo zapitkivanje zna samo Allah, a nagovještava se da bi mogao biti ubrzo. Ovo je popraćeno jednom scenom Sudnjeg dana u riječima: *Na Dan kad se njihova lica u vatri budu prevrtala, govoriće: "Kamo sreće da smo se Allahu pokoravali i da smo Poslanika slušali!"* (33/66). Ovo govori o njihovoj želji da se kazne njihovi gospodari i starješine koje su oni slušali i koji su ih zaveli: *I govoriće: "Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali, pa su nas oni s pravog puta odveli; Gospodaru naš, podaj im dvostruku patnju i prokuni ih proklestvom velikim!"* (33/67-68).

Ova sura završava naglašavanjem jakih i snažnih dokaza i faktora koji bi mogli utjecati: *Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lakomislen-, da bi Allah licemjere i licemjerke, i mnogobošce i mnogoboške kaznio, a vjernicima i vjernicama oprostio. A Allah prašta i samilostan je* (33/72-73).

Ovo naglašavanje otkriva veličinu tereta stavljenog na pleća čovjeka, a posebno na pleća muslimanske zajednice. Ona je jedina koja nosi ovaj

Prvo usmjerenje i instrukcija u ovoj suri bilo je usmjerenje koje razrađuje uređenje društvenog života muslimana na bazi novih propisa i situacija, a to je usmjerenje prema bogobojaznosti i odanosti Allahu. Riječi su bile upućene Poslaniku (alejhi's-selam) koji je i uspostavljao te propise i uređenje društva: *O, Vjerovjesniče, Allaha se boj!* (33/1). Bogobojaznost, osjećaj Njegove kontrole i uzvišenosti je prva osnova. To je stražar koji bdije u dubini ljudske svijesti na zakonskim propisima i njihovom provođenju. To je ono o čemu ovisi svaka druga obaveza i svaki smjer u islamu.

Druga smjernica se odnosi na zabranu poslušnosti nevjernicima i licemjerima, na zabranu slijeđenja njihovih uputstava ili prijedloga, na slušanju njihovih mišljenja i podstrekavanja: ... *a nevjernike i licemjere ne slušaj* (33/1). Stavljanje, zabrane, prije imperativa je propisano Allahovom Objavom govori da je pritisak nevjernika i licemjera u Medini i oko nje u to vrijeme, bio veoma žestok pa je to iziskivalo zabranu slijeđenja njihovih stavova i smjernica, zabranu povinjavanja njihovom podstrekavanju i pritisku. Ova zabrana ostala je na snazi za svaku sredinu i svako vrijeme. U njoj se kategorički zabranjuje vjernicima da slijede stavove nevjernika i licemjera, u pitanju vjerovanja i zakona, a posebno u pitanju društvenog uređenja, da bi vjernički program ostao onaj koga je odredio Allah nenatrunjen nikakvim drugim smjerovima.

Neka se niko ne povede prividnim znanjem i iskustvom nevjernika i licemjera, kao što to čine neki muslimani u periodima slabosti i devijacije, jer Allah najbolje zna i najbolje je obaviješten. On je odabrao vjernicima njihov program sukladno Svome znanju i mudrosti: *Allah, uistinu, sve zna i mudar je* (33/1). Ljudi raspolažu površnim i malim znanjem.

Treća smjernica je direktna: *I slijedi ono što ti Gospodar tvoj objavljuje* (33/2). Ovo je strana s koje dolaze uputstva. Ovo je pravi izvor koga treba slijediti. Ovaj tekst sadrži nadahnjujuće doticaje sadržan u izrazu: *I slijedi ono što ti Gospodar tvoj objavljuje* (33/2). Ta Objava je *tebi*, ona je definirana, a izvor je *Gospodar tvoj* - izraženo u genitivnoj vezi. Slijeđenje je ovdje određenje odredbom ovih osjetilnih nadahnuća, pored toga što je definirano i naredbom izdatom od naredbodavca kome se sve potčinjava. Ovo je popraćeno riječima: *Allah dobro zna ono što radite* (33/2). On vam govori o vašem iskustvu i onome šta radite, On, uistinu, zna šta radite, zna šta vas muči i kakve unutrašnje sklonosti vas navode na to.

Posljednje upozorenje je ...*i u Allaha se pouzdaj, Allah je zaštitnik dovoljan* (33/3) - tako da te ni najmanje ne interesira da li su oni s tobom ili

protiv tebe. Neka te ne obeshrabruju njihove smutnje i spletke. Sva svoja pitanja i probleme prepusti Allahu da On s njima postupa Svojim znanjem, mudrošću i obaviještenošću. Na kraju to pitanje prepusti Allahu, na Njega se samo osloni, On je čvrsta osnova koja smiruje, kojoj se vraća svako srce. Kod te osnove srce spoznaje svoje granice i u njoj skončava. Iza te osnove sve što pretekne, prepusti Gospodaru nadležnosti i rasporeda s potpunim pouzdanjem, smirenošću i uvjerenjem.

Ova tri elementa: bogobojaznost, slijeđenje Objave i oslanjanje na Allaha uz suprotstavljanje nevjernicima i licemjerima – munaficima, predstavljaju bazu elemenata s kojima se snadbijeva onaj koji poziva na Pravi Put, vrši taj poziv na jasnom i posebnom programu koji vodi od Allaha ka Allahu, ... *i u Allaha se pouzdaj, Allah je zaštitnik dovoljan!* (33/3).

Ova usmjerenja završavaju snažnom intonacijom koja se zasniva na jednoj osjetilnoj sceni.

Allah ni jednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao (33/4).

Srce je, zaista, samo jedno. Otuda ono mora da ima i jedan program koga će se pridržavati. Svaki pojedini postupak u životu i Bitku mora da se zasniva na njemu. Svako srce mora da ima jedno mjerilo čime mjeri vrijednosti i na bazi toga mjerila odmjerava događaje i razna pitanja. U protivnom, ono bi se raspalo, pocijepalo, postalo licemjerno i iskrivilo bi se. Srce ne bi moglo nastaviti hod pravim svojim putem.

Nemoguće je da se čovjek oslanja i napaja u svom ponašanju i moralu na jednom izvoru, zakonske odredbe da izvlači iz drugog izvora, a svoje društvene ili privredne stavove gradi na trećem izvoru te da svoju umjetnost i poimanje gradi na četvrtom. Ova smjesa ne formira čovjeka koji ima srce, nego formira nedefiniranu smjesu, neku siluetu koja nema svoga stava.

Nije moguće da protagonist ima provjereno vjerovanje, a onda da se liši posebnih zahtjeva i vrijednosti toga vjerovanja na bilo kom mjestu tokom cijelog svoga života, radilo se tu o malom ili velikom pitanju. On ne može ništa reći, ne može ništa pokrenuti, ne može ništa nametnuti, ništa pretpostavljati i poimati, ako u svemu tome ne da prevlast svome vjerovanju i ako je to vjerovanje stvarno vjerovanje u njegovu biću, jer mu je Allah dao samo jedno srce podložno jednom zakonu, podložno jednom poimanju i mjerenju svega jednom tezuljom.

Protagonist vjerovanja ne može reći za neki svoj posao koga je odradio: Uradio sam to ja, lično, ili: Uradio sam to ja s obzirom na moje islamsko svojstvo, kao što to kažu političari ili fabrikanti, članovi društvenih, naučnih i njima sličnih institucija pa sve do naših dana. On je samo jedna osoba koja ima samo jedno srce koga oživljava jedno vjerovanje. Ovdje ima samo jedno poimanje o životu i jedno mjerilo vrijednosti. Njegovo poimanje bazira se na njegovom vjerovanju i ono je obilježeno svim onim iz čega proističe u svim svojim situacijama podjednako.

Sa jednim srcem živi jedna osoba u porodici, društvu, državi, svijetu, tajno i javno, kao radnik i kao poslodavac, ili kao sudija ili onaj kome se sudi, živi u obilju i nevolji. Njegovo mjerilo se ne mijenja, njegova vrijednost se ne mijenja, njegova poimanja se ne mijenjaju ... *Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao* (33/4).

Prema tome, to je jedan program, jedna Objava, jedan smjer, a to je puna predaja samo Allahu. Jedno srce ne može obožavati dva boga, ne može služiti dva gospodara, ne može ići dvjema stazama i ne može slijediti dva smjera. Ono ne može ništa od ovoga uraditi, a da ne bude raspršeno, pocijepano i pretvoreno u siluetu i ruševinu.

Poslije ovog odlučnog naglašavanja, definiranja programa i puta, razrađuje se dokidanje običaja *zihara* i *posinjavanja* da bi se uspostavilo društvo na jasnoj, zdravo uspostavljenoj osnovi porodice: *A ni žene vaše od kojih se ziharom rastavljate materama vašim nije učinio, niti posinke vaše sinovima vašim učinio. To su samo vaše riječi, iz vaših usta, a Allah istinu govori i na pravi put izvodi. Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štićenici su vaši. Nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite; a Allah prašta i samilostan je* (33/4-5).

U predislamskom periodu čovjek bi izgovorio svojoj ženi: "Ti si kao leđa moje majke, tj. potpuno si mi zabranjena kao što mi je zabranjena moja majka." Od tog časa zabranjen mu je spolni snošaj sa tom suprugom. Ona tada ostaje vezana za brak, nerazvedena, nije se mogla udati za drugoga, niti je bila supruga kojoj je dopušteno da živi u braku. Ovo je bilo veoma

okrutno, jedan vid stravičnog postupanja sa ženama i apsolutističkog ponašanja u predislamskom periodu. Žena je bila izložena svakoj poteškoći i tvrdoglavom postupku čovjeka.

Kada je islam počeo reorganiziranje društvenih odnosa u porodici smatrajući da je porodica prva čelija u društvu, on joj posvećuje dužnu pažnju, posebno u okrilju gdje rastu nova pokoljenja. Islam pristupa odstranjenju ustaljenih običaja da žena ima manju vrijednost, islam pristupa primjeni odnosa u braku pravedno i sa lahkoćom. U Kur'anu je, između ostalog, propisano pravilo: *...a ni žene vaše, od kojih se ziharom rastavljate, materama vašim nije učinio* (33/4) - jer riječ, zaista, ne mijenja stvarnost, a to je da majka ostaje majka, a supruga, ostaje supruga. Priroda tih odnosa ne može biti izmijenjena riječju, prema tome *zihar* se ne može smatrati trajnom zabranom, kao što je zabranjena majka, kao što je bio običaj u predislamskom periodu.

Prenosi se da je dokinut običaj *zihara* na osnovu objave u suri El-Mudžadele kada je Evs ibni Samit ovo izrekao svojoj žebni Hauli bint Saleb, koja je došla Poslaniku (alejhi's-selam) i požalila se riječima: "Božiji Poslaniče, pojeo je što sam imala, upropastio mi mladost, ponudila sam mu svoj stomak. A kada sam ostarjela i prestala rađati, on je prema meni primijenio *zihar.*" Na to joj je Poslanik odgovorio: "Smatram da si mu zabranjena." Ona je to ponovila nekoliko puta. Tada je objavljeno: *Allah je čuo riječi one koja je s tobom o mužu svome raspravljala i Allahu se jadala – a Allah čuje razgovor vaš međusobni, jer Allah, uistinu, sve čuje i sve vidi. Oni od vas koji ženama svohjim reknu da im nisu više dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, - a one nisu majke njihove, majke njihove su samo one koje su ih rodile -, oni, zaista, govore ružne riječi i neistinu – a Allah sigurno briše grijehe i prašta. Oni koji ženama svojim reknu da im nisu dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a onda odluče da nastave da s njima žive, dužni su, prije nego što jedno drugo dodirnu, da jednog roba ropstva oslobode. To vam se naređuje, - a Allah dobro zna ono što vi radite. Onaj koji ne nađe, dužan je da dva mjeseca posti uzastopice prije jedno drugo dodirne. A onaj ko ne može, dužan je da šezdeset siromaha nahrani, za to da biste potvrdili da u Allaha i Poslanika Njegova vjerujete – to su Allahovi propisi. A nevjernike čeka patnja nesnosna* (58/1-4) - na taj način ziharom je privremno bilo zabranjeno općenje sa ženom, a ne zauvijek, a nije predviđen ni razvod braka. Otkup za takvu izjavu je da oslobode roba ili posti dva uzastopna mjeseca ili nahrani 60 siromaha. Tada se ponovo dozvoljava spolni odnos sa tom ženom i uspostavlja bračni život normalno kao što je i ranije bio. Tako se donosi stalni i pravedni propis zasnovan na

realnom životu: ... *a ni žene vaše, od kojih se ziharom rastavljate, materama vašim nije učinio* (33/4). Porodica je spašena rasula proisteklog iz predislamskog običaja koji je predstavljao vid ponižavanja vrijednosti žene, nuđenju na prodaju i pritiska, spašena od nemira u porodičnim odnosima, anarhije zbog ćudi ljudi i njihove uobraženosti u predislamskom periodu.

To je bilo pitanje zihara, a pitanje posinovljavanja sinova i pripisivanje onima koji nisu očevi, također je nastalo iz unošenja rasula u izgradnji porodice i društva u cjelini.

Premda je poznato da se u arapskom društva osjećala krijepost, čistota i ponos na porijeklo, ipak su se tu i tamo javljale i druge pojave u tom društvu kod bezbroj porodica i uglednih kuća zbog porijekla. Tako npr. bilo je i djece – sinova kojima se nije znao roditelj – otac, pa bi neko, kad bi mu se dopao neko od tih mladića, uzeo ga sebi i posinio, nazvao bi ga svojim sinom i pripisao svom porijeklu. On bi ga nasljeđivao kao što se nasljeđuju nasljednici porijeklom.

Bilo je takve djece čiji su očevi bili poznati, ali neko bi se oduševio nekim od te djece, odnosno sinova, uzeo ga sebi, posinio i pripisao svom porijeklu. I taj bi bio poznat među ljudima kao posinjen i tako nazivan. On bi ulazio u njegovu porodicu. Ovo se posebno događalo sa zarobljenicima u vrijeme ratova i napada, kada bi se u ropstvo odvodila i djeca i mladići. Onaj ko bi htio da nekog od ovih zarobljenika pripiše svom porijeklu, prozvao bi ga sinom, dao mu svoje ime i potom bi on bio poznat. To posinjeno lice steklo bi sva prava sina, a i obaveze dotične porodice.

Među ove spada i Zejd ibni Haris, Kelbi, iz jednog arapskog plemena. Kao dijete je bio zarobljen još u predislamskom periodu. Njega je kupio Hakim ibni Hizam, svojoj strini Hadidži (Bog bio zadovoljan njome), a kada se s njom oženio Poslanik (alejhi's-selam), ona mu je poklonila ovog Zejda. Njega je tražio i njegov otac i amidža, ali Poslanik mu je ostavio da izabere, pa je on odabrao Poslanika. Poslanik ga je uzeo sebi, dao mu slobodu i posinio ga. Zejda su kasnije prozvali Zejd ibni Muhammed. Ovaj Zejd je bio prvi oslobođeni rob koji je primio islam.

Kada se pristupilo organiziranju porodice na osnovu islamskog učenja, a na njenoj prirodnoj osnovi, procjenjujući njene rodbinske veze, islam je predočio da se zna tačno ko spada u porodicu bez unošenja smjese i deformacije, dokinut je običaj posinovljenja i porodični odnosi vraćeni na pravo mjesto, porodica je uspostavljena na krvnoj vezi, pravom očinstvu i materinstvu. Kur'an poručuje: *Niti je posinke vaše sinovima vašim učinio.*

To su samo vaše riječi, iz vaših usta ... (33/4). Riječi ne mijenjaju realnost, porodični odnosi grade se samo na krvnoj vezi kao i nasljedni odnosi, koji imaju osobenost kapi sperme. Prirodni osjećaji povezivanja nastaju iz činjenice da je dijete živi komad živog tijela svoga roditelja.

A Allah istinu govori i na pravi put izvodi (33/4).

On govori apsolutnu istinu koju ne remeti neistina. Otuda je prava istina uspostavljanje tih odnosa na istinitoj vezi koja se oslanja na meso i krv, a ne na riječ koja se samo izusti. ...*na pravi put izvodi* (33/4) - na Pravi Put koji povezuje sa osnovnim zakonom prirode, bez koga nema drugog načina rađanja ljudi. Oni to govore samo riječima koje nemaju nikakvog dokaza u svijetu realnosti. Otuda te riječi nadvlađuje riječ Istine i prirode koju kaže Allah i kojom upućuje na Pravi Put.

Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije (33/5).

Tačno je i pravedno da se dijete zove po imenu oca, pravedno je to zbog roditelja koji je rodio svoje dijete iz živoga svoga komada, a pravedno je i zbog djeteta koje nosi ime svoga oca; oni nasljeđuju jedan drugoga, međusobno sarađuju, dijete stiče pravo da naslijedi oca u cjelini, da predstavlja sebe i osobine svojih očeva i djedova. To je pravda i radi same istine koja postavlja svaku stvar na njeno pravo mjesto, koja uspostavlja sve odnose na prirodnom principu. Ona ne izostavlja ni jednu karakteristiku ni odliku ni kod roditelja ni kod djeteta. Ona se proteže i na to da pravo sinovstva stiče samo pravi roditelj i samo se njemu daje ta osobenost. Pravo sinovstva pripada samo istinitom djetetu, ono ne može praviti izbor u tome.

Ovo je taj sistem koji čini pripadnost u porodici u ravnoteži, postavlja porodicu na stalnu i tačnu osnovu koja se bazira na realnosti. Taj sistem, istovremeno, uspostavlja društvo na istinitoj i čvrstoj osnovi koja u sebi sadrži istinu, a koja je u skladu sa snažnom prirodnom realnošću. Nijedan sistem koji zanemaruje prirodnu stvarnost porodice ne uspijeva. On je slab, nepouzdane osnove i ne može se održati.[13]

S obzirom na anarhiju u porodičnim odnosima kakva je vladala u predislamskom periodu kao i u seksualnom anarhizmu koji ruši porodične odnose i miješa pripadnosti srodstva i s obzirom da ostavlja ili čini

13 Komunistički sistem pokušao je zanemariti osnovicu porodice u izgradnji društva. Otuda je taj sistem u padu i još i danas opada, usprkos filozofskom učenju tog sistema. I sama priroda čovjeka počela je da se suprotstavlja tome u Rusiji i vraća se malo po malo.

nepoznatim očeve u nekim slučajevima, to je islam uprostio ovo pitanje radi reorganizacije porodice i uspostavljanja društvenog sistema na temelju porodice. Islam je donio odluku u posebnim slučajevima u kojima se ne mogu saznati imena pravih očeva kako da se zovu u islamskom društvu uspostavljenom na bratstvu po vjeri i štićeništvu.

A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štićenici su vaši; (33/5)...

To su etički vrlo osjećajni odnosi na kojima ne počivaju neke definirane obaveze kao što su nasljedstvo i solidarnost u učestvovanju kod plaćanja krvarine jer su to obaveze koje su vezane za krvno srodstvo, a koje je bilo u predislamskom periodu vezano za sinovstvo kako ovi, tako nazvani, ne bi ostali bez povezivanja u društvu nakon odbacivanja spone sinovstva.

Ovaj tekst: *a ako ne znate imena očeva njihovih (33/5)* predstavlja nam stvarnost nereda u društvu predislamskog perioda, predstavlja nam pravu anarhiju u seksualnim odnosima. Islam i jedno i drugo tretira uspostavljanjem sistema porodice na principu očinstva, uspostavlja sistem društva na osnovi zdrave porodice.

Nakon ispitivanja i ulaganja truda u povratku prirodnosti porijeklu, muslimanima se ne prigovara u tim slučajevima kada se ne može otkriti njihova prava pripadnost:

nije grijh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite (33/5).

Izvor ove tolerancije je Allahov oprost i milost jer Allah ne opterećuje ljude onim što nisu sposobni uraditi:

Allah prašta i samilostan je (33/5).

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) insistira na učvršćivanju i potvrđivanju pripadnosti radi utvrđivanja ozbiljnosti novog uređenja koje odbacuje svaki trag društvenog remećenja preostalog iz predislamskog perioda. Muhammed (alejhi's-selam) prijeti onima koji kriju istinitost porijekla i ističe da nose elemente nevjerovanja. Ibni Džerir prenosi: Prenio nam je Jakub ibni Ibrāhim u nizu od Ibni Ulejje –Ujejne ibni Abdurahmana, Abdurrahman od svog oca da je Ebu Bekr (Bog bio zadovoljan njime) rekao u povodu riječi Allaha Uzvišenoga: *Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štićenici su vaši (33/5)*: "Ja sam jedan od

onih čiji je otac nepoznat i ja sam vaš brat po vjeri." Moj otac dodaje prenoseći riječi Ujejne Ibni Abdurrahmana: "Bogami, zaista, mislio sam da je odlučio da kaže, kad bi bilo rečeno da mu je otac magarac, pripisao bi svoje porijeklo njemu." U jednom od hadisa stoji: "Neko ko tvrdi da pripada drugom, a ne svom ocu, a zna da ne pripada tom čovjeku, ispoljava nevjerovanje". Ovo naglašavanje i prijetnja ide u skladu sa insistiranjem islama na zaštiti porodice i njenih veza od svih sumnji i svega što bi se sa strane moglo unijeti, ide u skladu sa davanjem svih elemenata mira, učvršćenja snage i stabilnosti kako bi se na takvoj porodici gradilo zbijeno, zdravo, čisto i osjećajno društvo.

Poslije toga odlučeno je poništenje sistema bratimljenja isto kao što je poništen i sistem sinovstva. Sistem bratimljenja nije bio sistem predislamskog perioda, nego je bio sistem koga je uveo islam odmah poslije Hidžre - kako bi riješio pitanje muhadžira koji su napustili svoj imetak i porodice u Mekki, kao i da bi riješio status onih muslimana u Medini koji su prekinuli odnose sa svojim porodicama zbog primanja islama, sa davanjem općeg prava i štićeništva Muhammedu (alejhi's-selam) nad štićeništvom zasnovanim na srodstvu i priznanjem općeg materinstva Poslanikovim (alejhi's-selam) suprugama od strane svih vjernika:

Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni sami sebi, a žene njegove su - kao majke njihove. A srodnici, po Allahovoj Knjizi, preči su jedni drugima od ostalih vjernika i muhadžira; prijateljima svojim možete oporukom nešto da ostavite. To u Knjizi piše (33/6).

Muslimani su se već bili iselili iz Mekke u Medinu ostavljajući iza sebe sve, bježeći Allahu sa svojom vjerom, zadojeni svojim vjerovanjem više nego uspomenama koje ih vežu sa rodbinom, imetkom, životom, sjećanjem na djetinjstvo i mladenačko doba, više nego ljubav za društvom i prijateljima, spašavajući se samo sa svojim vjerovanjem, a ostavljanjem svega osim vjere. Takvi su bili muhadžiri za vrijeme ovog iseljenja. Na ovaj način bili su lišeni svega što im je bilo drago podrazumijevajući tu i svoju porodicu, žene i djecu. Ovo je bio živi i stvarni primjer na Zemlji da bi se ostvarilo vjerovanje u punom smislu, dominiranje vjere nad srcem tako snažno da u njemu uopće nema mjesta za nešto drugo, za drugu vjeru, s

ciljem da ljudsko srce potvrdi riječi Allaha Uzvišenoga: *Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao* (33/4).

Nešto od ovoga dogodilo se i u Medini, ali u drugom obliku. Neki članovi jedne porodice prihvatili su islam dok su drugi ostali i dalje politeisti pa je dolazilo do uspostavljanja odnosa između jednih i drugih što je dovodilo, u svakom slučaju, do rasula u porodičnim vezama i još više u društvenom povezivanju.

Islamsko društvo je bilo još novorođenče, a islamska država koja se razvijala bila je više dominirajuća ideja u glavama ljudi nego sistem koji bi se oslanjao na stabilnu situaciju.

Ovdje se javlja val osjećajne plime za novom vjerom koji prekriva svaku simpatiju i osjećaj, svaku vezu i povezivanje da bi vjerovanje, a ništa drugo, bilo ta spona koja povezuje srca, a povezuje istovremeno i jedinke koje su se bile odvojile od svoga prirodnoga temelja u porodici i plemenu i da ta veza bude umjesto krvne veze i srodstva, da bude glavno interesiranje, prijateljstvo, ženidbeno povezivanje i jezik, i da se to pomiješa sa ovim unutarnjim jedinkama u islamu, tako da od tog svega sačini jednu stvarnu, čvrsto povezanu, harmoničnu cjelinu, u kojoj se te sastavne jedinke međusobno solidariziraju, ne tekstom zakona i naredbama države, nego unutarnjim podtsrekom i emocionalnom plimom, što prelazi sve običaje koji su pratili njihov život. Islamska država uspostavljena je na ovim principima jer još nije mogla biti uspostavljena na principima uređenja države i snazi situacije.

Muhadžiri su odsjeli kod svoje braće ensarija koji su im ustupili svoje domove, a ovi njima, nešto ranije, vjerovanje. Oni su ih dočekali u svojim kućama, u svojim srcima i posjedima. Ensarije su se međusobno utrkivali kod pružanja utočišta muhadžirima. Međusobno su se nadmetali pa su kod tog prihvatanja muhadžira bacali i kocku kako bi mogli nekoga ugostiti, jer je broj domaćinstava ensarija bio veći od broja muhadžira. U svemu su postupali sa punim zadovoljstvom i dobrovoljno. Pravo veselje nije imalo ni trunke prirodne škrtosti niti oholosti i licemjerstva.

Poslanik (alejhi's-selam) izvršio je bratimljenje između muhadžira i ensarija. Ovo povezivanje bilo je jedinstvena veza u historiji solidarnosti među vjernicima. Ono je zamijenilo krvno bratstvo, a obuhvatilo je i nasljedstvo i druge obaveze koje su proisticale iz rodbinskog povezivanja kao što je otkup krvarine, itd.

Ova osjećajna plima dostigla je u tome visok stepen. Muslimani su sasvim ozbiljno prihvatili ove nove odnose isto onako kao što su radili i u svemu ostalome što im je donio islam. Ova plima u izgradnji islamskog društva i njegova zaokruživanja igrala je ulogu ustaljene države, stabilnog zakona i mirne situacije, pa i više od toga. Ovo je, uostalom, bilo i nužno da se sačuva ovo novorođeno društvo, njegova solidarnost u sličnim novonastalim i veoma složenim uvjetima u kojima je ono građeno.

Ova osjećajna plima neminovna je kod nastanka svakog društva koje se suočava sa sličnim uvjetima, da bi se oformila država, stabilizirao zakon i muslimanska pozicija koja bi obilovala garancijama koje su nastale iz života tog društva, radi njegova razvoja i zaštite. To bi moralo trajati sve dok se ne uspostavi prirodna situacija.

Islam je pored veličanja i slavljenja te osjećajne plime, nastojao da održi njene izvore u srcu čovjeka vazda otvoreno, poput fontane koja silovito izbija, pripremljena za bujicu u težnji da to uspostavi na temelju jednostavne moći, potrebne za isto društvo, a ne na osnovu silovitog i iznenadnog nastanka, ne na osnovu takve moći koja bi svoju ulogu vršila samo u izuzetnim momentima, a onda prepustila tuulogu prirodnom nivou i običinom sistemu kad iščezne period posebne nužnosti.

Časni Kur'an vraća se, poslije stabilizacije situacije u Medinu, a to je nešto kasnije iza borbe na Bedru, e na stabilizaciju islamske zemlje, uspostavljanje stabilne društvene situacije, iznalaženje razumskih uvjeta i opskrbe koja bi bila dovoljna za osposobljavanje moći tog društva i to neposredno po zarobljavanju zarobljenika poslije velike borbe na Bedru, a posebno sticanjem ratnog plijena kojeg su muslimani zadobili od plemena Benu Kajnuka nakon njihovog progonstva. Časni Kur'an vraća se odmah po osiguranju ove sigurnosti na odbacivanje sistema bratimljenja i obeveza koje su proistekle iz krvne veze i srodstva, a koje su se bile tada ustalile na bazi simpatija i osjećaja da bi se primijenile kada je bilo potrebno. Tako Kur'an vraća ovo pitanje prirodnoj situaciji u islamskom društvu; nasljedstvo, solidarnost i potpomaganje u otkupu krvarine prebacuje na krvnu vezu i srodstvo kao što je i u Allahovoj Knjizi rečeno, a kako jei u prirodnom zakonu. *...A srodnici po Allahovoj Knjizi, preči su jedni drugi drugima, od ostalih vjernika i muhadžira; prijateljima svojim možete oporukom nešto da ostavite. To u Knjizi piše* (33/6).

Istovremeno je odlučeno da opća nadležnost pripada Poslaniku (alejhi's-selam). Ova nadležnost ima prednost nad krvnim srodstvom, čak i nad ličnim životom. *Vjerovjesnik treba da bude preči vjernicima nego oni*

sami sebi (33/6). Potvrđena je i svijest o materinstvu prema suprugama Poslanika (alejhi's-selam) u odnosu na sve vjernike, ... *a žene njegove su - kao majke njihove* (33/6).

Starateljstvo Vjerovjesnika (alejhi's-selam) je opće. On ima pravo da donosi program života u stvarnosti. Naredba vjernicima u ovim pitanjima pripada Poslaniku (alejhi's-selam). Oni nemaju pravo na Izbor. Njihov je izbor samo ono što je Objavom rečeno od njegova Gospodara: "**Niko od vas neće biti pravi vjernik dok svoje želje ne podvrgne onome što sam ja prenio.**"

Ove naredbe obuhvataju njihove osjećaje tako da i ličnost Poslanika (alejhi's-selam) postaje draža od samih njih. Oni ne daju prednost sebi nad njim, niti ima iko u njihovim srcima ili išta kome bi i čemu bi oni dali prednost nad Poslanikom (alejhi's-selam). U sahih hadisu stoji: "**Tako mi onoga u čijoj je ruci moj život, niko od vas neće biti pravi vjernik sve dok mu ne budem bio ja draži od samog njega, njegova imetka, njegova djeteta i svih ljudi.**" U jednom drugom sahihu takoder stoji da je Omer (Bog bio zadovoljan njime) rekao: "Božiji Poslaniče, tako mi Allaha, ti si, zaista, meni draži od svega, osim mene." Na to mu Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Nije tako, Omere, nego treba reći: 'Sve dok ne budem tebi draži i od tebe samoga.' Omer produžuje i kaže: "Božiji Poslaniče, Boga mi, ti si mi draži od svega, čak i od samog mene." Poslanik mu to potvrdi riječima: "Sada je tačno, Omere."

Ovo nisu riječi koje se samo izgovaraju, nego je to visoki stepen kojeg srce može dostići, ali samo islamskim direktnim doticajem koji otvara srce u pravcu ovog visokog i svijetlog horizonta, gdje se čovjek i njegovo srce osolobađaju lične privlačnosti, ljubavi koja je vezana za osjećaj i za neku dolinu i kraj. Čovjek sam po sebi voli sebe. On je zaljubljen u sebe i voli sve što je vezano za njega više nego što se može i pomisiliti i spoznati. Ponekad mu izgleda da je potčinio svoje osjećaje i da je zadovoljan sobom i smanjio svoju pretjeranost u ljubavi prema samom sebi, a onda ubrzo shvati da postoji ono što povređuje njegov ponos pa se najednom trgne kao da ga je pecnula zmija. Osjećaj da ovaj doticaj izaziva vatru s kojom ne može da reagira, a kad bi i mogao, to se koncentrira u njegovu osjećaju duboko u njegovoj utrobi, samo sebe uvježbava kako da žrtvuje pa i cijeli život, ali mu je teško da to uvježba da primi sobom lično doticaje za koje drži da mu umanjuju vrijednost ili donose kakvu mahanu njegovoj osobenosti ili kritiku njegovu glasu, ili nešto što umanjuje vrijednost nekog njegova svojstva iako njen nosilac smatra da tome ne pridaje važnost niti to utiče na njega. Savlađivanje velikog samoljublja ne

ostvaruje se kroz riječ koja se izgovori, nego je to, kao što smo rekli, visoko dostignuće i nivo do koga srce može doći samo iskonskim doticajem ili dugim pokušajem i stalnim uvbježbavanjem, stalnom budnošću i skromnim željama da se na njega spusti Allahova pomoć. To je najveća vrsta borbe (džihadu'l-ekber) kako je to nazvao Allahov Poslanik (alejhi's-selam). Dovoljan nam je za to primjer Omera, budućeg halife, a Omer je jedinstvena priroda. I on je imao potrebu da se obrati Poslaniku (alejhi's-selam), a to je i prvi momenat kada mu se otvorilo njegovo čisto srce.

Opći prioritet obuhvata i obaveze. U sahih hadisu stoji: "Čovjek nije pravi vjernik sve dok mu ja ne budem najdraži čovjek na ovom i onom svijetu." Ovo možete pročitati i ovako: da je Poslanik preči vjernicima nego oni sami sebi. **"I koji god vjernik ostavi imetak i sredstva iza sebe neka ga naslijede njegovi nasljednici ako ih ima. A ako ostavi dug ili neki gubitak, pa neka mi se obrati, ja sam njegov zaštitnik"** - što znači da će Poslanik odužiti njegov dug u slučaju smrti, a taj nema sredstava da oduži dug; znači da će se Poslanik postarati o njegovoj porodici ako su djeca maloljetna.

Osim toga, život se gradi na primarnim temeljima koji ne traže posebnu svjesnu klimu, niti izbijanja iznenadnih osjećaja, uz zadržavanje prijateljskih odnosa nakon odbacivanja sistema bratimljenja. Nije zabranjeno da prijatelj oporuči prijatelju nešto nakon njegove smrti ili da mu nešto pokloni za života *...prijateljima svojima možete oporukom nešto da ostavite (33/6).*

Sve ove mjere povezane su za glavno uže i potvrđuju da je to Allahovo htijenje koje je naznačeno u njegovoj iskonskoj Knjizi: *to u Knjizi piše(33/6).* Na taj način to smiruje, a smiruje i srce, pomaže da se pridržava osnovnog temelja kojem se čovjek obraća kod donošenja zakona i svakog uređenja.

Na taj način život se ustaljuje na prirodnim osnovama, ide lagahno i upućeno, nije ostao čvrsto ovisan i vezan za horizonte koji se obično ne mogu dostići, osim u izuzetnim i ograničenim periodima u životu društva ili jedinke.

Islam ostavlja i dalje taj nabujali izvor da bude vazda spreman da provre i izlije se bujicom kad god za to bude izvanredna potreba u životu muslimanskog društva.

* * *

U povodu onoga što je napisano u Allahovoj Knjizi i što izražava njegovo htijenje, da to bude stalni zakon i konstantni program, ukazuje se i na Allahov zavjet poslanicima općenito, Poslanikom Muhammedom (alejhi's-selam) i odabranijim poslanicima posebno o nošenju ili preuzimanju emaneta ovog programa, ustaljenju na njemu, njegovu prenošenju ljudima i ustaljenju tog programa u narodima kojima su ti poslanici upućivani - da bi ljudi bili odgovorni za svoju uputu ili zabludu, za svoje vjerovanje ili nevjerovanje nakon prestanka dokaza koje su saopćavali poslanici (alejhimu's-selam) tim narodima.

Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe, i od Nuha, i od Ibrāhima, i od Mūsāa, i od Isāa, sina Merjemina smo čvrst zavjet uzeli (33/7)

da bi On mogao da pozove na odgovornost vjerovjesnike za ono što su govorili; a nevjernicima je On pripremio bolnu patnju (33/8).

To je jedan konstantan zavjet od vremena Nuha (alejhi's-selam) do posljednjeg poslanika Muhammeda (alejhi's-selam), jedan zavjet, jedan program i jedno povjerenje koje je prihvatio svaki od tih poslanika i predao ga ljudima.

Ovaj program prvo govori općenito: *Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli (33/7)*, a onda se specifično odnosi na nosioca Časnog Kur'ana i donosioca općeg poziva svim narodima u riječi: ... *i od tebe (33/7)*. Zatim se tekst Kur'ana vraća na istaknutije poslanike nosioce velikih poslanstva prije posljednjeg poslanstva: ... *i od Nuha, i od Ibrāhima, i od Mūsāa, i od Isāa sina Merjemina smo čvrsto zavjet uzeli (33/7)*. Nakon što je u kontekstu Kur'ana objašnjeno ko su nosioci ovog zavjeta, uslijedilo je i objašnjenje samog zavjeta.

Mi smo čvrsti zavjet uzeli (33/7) - ovdje se opisuje ovaj zavjet da je čvrsto sačinjen sa upotrijebljenim terminima zavjeta, koji je kao snažno uže kojim se veže i povezuje ovaj zavjet. U ovom zavjetu se pored riječi osjeća i nešto drugo, a to je otjelovljenje značenja koje povećava buđenje osjećaja. To je, zaista, čvrsti zavjet između Allaha i Njegovih odabranih robova koji će da dočekuju Njegovu Objavu, saopće je i ustrajavaju na Njegovu programu sa puno povjerenja i ustrajnosti.

...da bi On mogao da pozove na odgovornost Vjerovjesnike, za ono što su govorili (33/8) - ovdje upotrijebljeni termin *sadikun* znači: to su oni koji vjeruju, oni koji govore istinu i oni koji prihvataju vjerovanje u istinu. Oni ostali su lažovi jer vjeruju u neistinu i govore neistinito. Ovaj opis sadrži u sebi i dokaze za to i ono što govori o tome. Njihovo pitanje o njihovom

potvrđivanju Sudnjeg dana bit će poput učiteljeva pitanja koje on postavlja uspješnom učeniku da mu odgovori odgovorom koji povlači za sobom uspjeh pred svim zvaničinicima koji su pozvani da prisustvuju svečanosti ovih rezultata. To pitanje nosi u sebi čast i jasno oglašavanje pred svjedocima, objašnjenje onoga što je zasluženo i pohvale onih koji su to zaslužili, plemenito na Dan velikog okupljanja.

Što se tiče onih koji govore neistinu, koji se u svom vjerovanju klanjaju neistini, koji se služe neistinom kod većine pitanja za koje se može reći da su istinita ili neistinita, koji govore neistinu o vjerovanju, oni imaju drugu prigotovljenu, pripremljenu nagradu koju očekuju. U Kur'anu stoji: *...a nevjernicima je On pripremio bolnu patnju* (33/8).

« يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا ، وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ⑨ إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ
وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ ، وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ ، وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ ، وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ
الظُّنُونَا * هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا * وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ
وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ : مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا * وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ :
يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا . وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ : إِنَّ
بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ـ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ـ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا .

« وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا
يَسِيرًا * وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ، وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا .

« قُلْ : لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ ـ إِنْ فَرَرْتُمْ ـ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ . وَإِذَنْ
لَا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلًا * قُلْ : مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ
أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ؟ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا .

« قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ : هَلُمَّ إِلَيْنَا ، وَلَا يَأْتُونَ
الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا * أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ، فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ

أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِى يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ؛ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ ،
أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ . أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ ، وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا *
يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ، وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ
فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ ، وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا .

« لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا .

« وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا : هَٰذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ ، وَصَدَقَ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ ، وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا (٢٢)

« مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ ،
وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا * لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ
الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ، إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا .

« وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا . وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ
وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا * وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ
وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ . فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا * وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ
وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ ، وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا ، وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا » (٢٧)

O vjernici, sjetite se Allahove milosti prema vama kada su do vas vojske došle, pa smo Mi protiv njih vjetar poslali, i vojske koje vi niste vidjeli - a Allah dobro vidi šta vi radite - (33/9)

kad su vam došle i odozgo i odozdo, a duša došla do grkljana, i kad ste o Allahu svašta pomišljali, (33/10)

tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i ne mogu biti gore uznemireni (33/11).

kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: "Allah i Poslanik Njegov su nas samo obmanjivali kad su nam obećavali!" (33/12)

kad su neki medu njima rekli: "O stanovnici Jesriba, ovdje vam nema stanka, zato se vratite!", a drugi među njima su tražili dopuštenje od Vjerovjesnika i govorili: "Kuće su naše nezaštićene! - a nisu bile nezaštićene, već su oni htjeli da se izvuku (33/13).

A da su im sa raznih strana prodrli i da su potom od njih zatražili da opet postanu mnogobošci, oni bi to, ne dvoumeći oko toga, brzo učinili, (33/14)

a bili su se još prije Allahu obavezali da neće uzmicati, - a za Allahu datu obavezu će se odgovarati! (33/15).

Reci: "Ako bježite od smrti ili pogibije, bježanje vam neće pomoći, opet ćete samo kratko uživati" (33/16).

Reci: " Ko će vas od Allaha zaštititi ako On hoće da vas zlo snađe, ili, ko vam može nauditi ako On želi da vam milost ukaže?" Osim Allaha, oni neće naći sebi ni zaštitnika ni pomagača (33/7).

Allah dobro zna one među vama koji su druge zadržavali i prijateljima svojim govorili: "Priključite se nama!" a samo su neki u boj išli (33/18)

ne želeći da vam pomognu. A kad zavlada strah, vidiš ih kako gledaju u tebe kolutajući svojim očima kao pred smrt onesviješćeni; čim strah mine, oni vas psuju svojim oštrim jezicima, škrti da učine bilo kakvo dobro. Oni ne vjeruju, i zato će Allah djela njihova poništiti; a to je Allahu lako (33/19).

Oni misle da saveznici još nisu otišli. A kad bi saveznici opet došli, najdraže bi im bilo da su među beduinima u pustinji i da se raspituju za vas; a da s vama ostanu, malo bi se borili (33/20).

Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje (33/21).

A kad su vjernici saveznike ugledali, rekli su: "Ovo je ono što su nam Allah i Poslanik Njegov obećali, i Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!" - i to im je samo učvrstilo vjerovanje i predanost (33/22).

Ima vjernika koji ispunjavaju zavjet dat Allahu, ima ih koji su poginuli, i ima ih koji to očekuju - nisu ništa izmijenili (33/23).

da Allah nagradi iskrene za njihovu iskrenost, a da, ako hoće, stavi na muke licemjere ili da im oprosti, Allah zaista prašta i samilostan je (33/24).

Allah je nevjernike pune srdžbe odbio, - nisu nimalo uspjeli -, i vjernike je Allah borbe poštedio, - Allah je, uistinu, moćan i silan -, (33/25)

a sljedbenike Knjige, koji su ih pomagali, iz utvrda njihovih je izveo, i strah u srca njihova ulio, pa ste jedne pobili, a druge kao sužnje uzeli (33/26).

i dao vam je da naslijedite zemlje njihove i domove njihove i bogatstva njihova, i zemlju kojom prije niste hodali; Allah sve može (33/27).

U borbi života i sukobima događaja kovala se muslimanska posebnost. Iz dana u dan, iz događaja u događaj ova posebnost je sazrijevala, razvijala se, postajale su sve jasnije naznake te osobenosti. Muslimansko društvo koje se formiralo od takvih osoba pojavilo se noseći u sebi posebne karakteristike, posebne vrijednosti i izraziti pečat koji ga je razlikovao od ostalih društava.

Ovi događaji bili su veoma okrutni prema ovom društvu koje se tek razvijalo tako da su katkada prerastali u taljenje i topljenje. To topljenje je bilo kao topljenje rude zlata koje razdvaja čistu zlatnu materiju od šljake. To taljenje otkrilo je istinu kod ljudi, a i ono što je bitno u rudi i što se poslije ne vraća u smjesu nepoznate vrijednosti.

Časni Kur'an je objavljivan u vrijeme određenih iskušenja ili po njihovu prestanku opisujući te događaje i rasvjetljavajući skrivene uglove. Na taj način otkriveni su stavovi i osjećaji, namjere i ono što je u srcima ljudi, a onda bi Kur'an govorio srcima dok su potpuno otkrivena, dok su na svjetlu, bez ikakvih ogrtača i zavjese, dotakao bi u tim srcima mjesta na koja se može djelovati i koja se odazivaju. Kur'an odgaja ljude iz dana u dan, iz događaja u događaj, razraduje njihove utjecaje i odgovara na njih sukladno svom programu kojeg želi postići.

Muslimani nisu bili prepušteni Kur'anu na način da im On donosi objave ili zabrane, zakonske propise i usmjerenja sve odjednom, nego ih je Allah stavljao na provjeru i iskušenja, na smutnju i polaganje računa. Allah je znao da se ovo ljudsko stvorenje ne može zdravo formirati, ne može sazreti kako valja, ne može biti uredu i ustrajati na programu bez te vrste eksperimentalnog i praktičnog odgoja koji se ukopava u ljudska srca, ugravira u njihove nerve, uzima i daje od njih kroz borbu života i događaje. Kur'an se objavljuje da bi otkrio ovim dušama – ljudima činjenicu koja se događa i dokaz toga da bi usmjerio ta srca dok ona sagorijevaju u paklu, u

vatri smutnje, dok zaboravljaju u žestini iskušenja spremna za otkrivanje i podesnaza formiranje.

Ovaj period je bio zaista čudan, period koga su muslimani doživjeli u vrijeme života Poslanika (alejhi's-selam). To je bio period spajanja nebesa i Zemlje, čvrsto, direktno, očito, kristalno i u događajima i u riječima. To je bilo vrijeme kada je svaki musliman noću osjećao da ga prati Allahovo oko, da ga Allah čuje, da su svaka njegova riječ, svaki pokret, čak svaki naum i svaka namjera postali otkriveni ljudima, jer Kur'an objavljuje o tome Poslaniku (alejhi's-selam). To je bilo vrijeme kada svaki musliman osjeća direktnu vezu sa svojim Gospodarom. I kad bi ga snašlo neko pitanje ili se on suočio sa nekim problemom, čovjek toga vremena bi očekivao da se sutra ili prekosutra, otvore vrata nebesa iz kojih bi mu stiglo rješenje njegova problema, rješenje njegovog pitanja, kako bi bio apsolviran taj njegov problem. To je bilo vrijeme kada je Allah Uzvišeni Svojim visokim Bićem govorio: O, ti i ti, rekao si to i to, uradio si to, a sakrio to, oglasio si to, budi takav, ne budi takav! O, kakve su ovo strašne i čudne naredbe! O, kakvo je ovo strašno čudno pitanje - da Allah Sobom govori određenoj osobi, da govori njemu i svakome ko je na ovoj Zemlji i svemu što je u ovoj Zemlji, a cijela Zemlja je sićušni atom u velikom Allahovom posjedu.

To je bio, zaista, čudan period u čijim događajima i situacijama čovjek i danas uživa dok ih predočava sebi, dok još ne spoznaje kakva je bila ta realnost, kako je bila daleko veća nego što čovjek može i zamisliti.

Međutim, Allah nije prepustio muslimane samo ovim osjećajima kod njihova odgoja i sazrijevanja njihove muslimanske ličnosti, nego ih je stvarno provjeravao i iskušavao uzimajući od njih i dajući im iz mudrosti koja je samo Njemu poznata. On zna koga je stvorio, On je milostiv i o svemu obaviješten.

Ova mudrost zaslužuje da se pred njom duže zadržimo kako bismo je spoznali, razmislili o njoj, da susretnemo događaje života i provjeru u svijetu te spoznaje i razmišljanja.

Ovaj odlomak iz sure El-Azhab objašnjava jedan od značajnijih događaja u historiji islamskog poziva i muslimanskog društva. On opisuje

jedan događaj veoma teškog iskušenja. To je borba, zvana Ahzab koja se desila četvrte ili pete godine po Hidžri. To je bila provjera ove zajednice koja nastaje, provjera njene vrijednosti i njena poimanja. Svako ko razmisli o ovom kur'anskom tekstu, načinu njegova izlaganja ovog događaja, njegovu stilu kod opisa, pogovoru i zadržavanju pred nekim scenama, događajima, kretnjama, unutarnjim osjećajima i isticanju vrijednosti i zakona - iz svega toga saznaje kako je Allah odgajao ovaj Ummet kroz događaje i Kur'an u isto vrijeme.

Da bismo spoznali kur'anski program kod izlaganja i usmjeravanja, mi ćemo, prije nego što počnemo komentarisati kur'anski tekst, predočiti kazivanje ovog događaja na način kako su ga predočila ili izložila historijska djela skraćujući gdje bude bilo povoljno kako bi se uočila razlika između kazivanja Allaha Uzvišenoga i ljudskog predočenja ovih događaja.

Muhammed ibni Ishak govoreći svojim lancem prenošenja od nekolicine ljudi kaže:

Između ostalog, ima jedan slučaj iz vrmena borbe na Hendeku kada se grupa Jevreja, među kojima su bili: Sellam ibni Ebi Hukejk Nadri, Hujjej ibni Ahtab Nadri, Kinane ibni ebi Hukejk, Nadri, Hevze ibni Kajs Vaili i Ebu Ammar Vaili sa jednom grupom plemena Beni Nadir, zatim grupom Beni Vail, a to su oni koji su organizirali ostale narode protiv Poslanika (alejhi's-selam), uputila Kurejšijama u Mekku i pozvala ih u borbu protiv Poslanika (alejhi's-selam) govoreći: "Bit ćemo s vama sve dok ga ne povratimo korijenu." Kurejšije ih tada upitaše: "O, družino Jevreja, vi ste prvi narod kome je objavljena Knjiga, a znate i zašto se razilazimo mi i Muhammed! Znate li čija je vjera bolja, naša ili njegova?" Odgovoriše: "Vaša vjera bolja je od njegove i vi ste preči od njega." To su oni o kojima Allah u Kur'anu kaže: *Zar ne vidiš one kojima je dat jedan dio Knjige kako u kumire i šejtane vjeruju, a o neznabošcima govore: "Oni su na ispravijem putu od vjernika." Njih je Allah prokleo, a onome koga je Allah prokleo nećeš naći nikoga ko bi mu pomogao. kad bi oni bilo kakav udio u vlasti imali, ljudima ne bi ništa dali ili bi ljudima na onome šta im je Allah iz obilja Svoga darovao zavidjeli. A Mi smo Ibrāhimovim potomcima Knjigu i mudrost dali, i carstvo im veliko darovali i bilo ih je koji su u nju vjerovali, a bilo ih koji su od nje odvraćali – njima je dovoljan džehennem, oganj užareni!* (4/51-55).

Kada su rekli to Kurejšijama, Kurejšije su se obradovale i aktivirale prihvatajući poziv da stupe u borbu protiv Poslanika (alejhi's-selam) i napadnu ga.

Ta grupa Jevreja odmah je otišla do plemena Gatafan – Kajsa Ajlana i pozvali ih u borbu protiv Poslanika (alejhi's-selam) i njih su obavijestili da će i oni biti s njima protiv Poslanika, a da će ih i Kurejšije slijediti u istom poduhvatu. Dogovorili su se s njima o tome.

Kurejšije su krenule i s njima njihov vođa Ebu Sufjan ibni Harb, zatim Gatafan i njihov vođa Ujejne ibni Hisn iz plemena Fezare, i Haris ibni Auf iz plemena Beni Murre, i Misar ibni Ruhajl, i najhrabriji s njima iz plemena Ešdže.

Kada je saznao Poslanik (alejhi's-selam) o njihovu pohodu i šta namjeravaju, dao je da se iskopaju rovovi oko Medine. Na kopanju rovova oko Medine radio je i Allahov Poslanik i muslimani s njim, trudio se, a i oni s njim, svi osim lecemjera koji su izostajali iza posla. Licemjeri su se ispričavali da ne mogu raditi zbog slabosti, pa su neki potajno odlazili kućama, bez znanja Poslanika (alejhi's-selam) i njegove dozvole, dok bi vjernici , kad bi ih natjerala kakva nevolja, molili za odobrenje da odu kući i obave neodgodivi posao. Poslanik (alejhi's-selam) bi im to dozvoljavao. Svaki vjernik, nakon što bi obavio svoj posao kod kuće, vratio bi se na dužnost, želeći da ostvari dobro i da mu se to uračuna. O njima je Allah objavio: *Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Njegova Poslanika vjeruju, a koji su, kad su s njim na kakvom odgovornom sastanku ne udaljuju, dok od njega dopuštenje ne dobiju. Oni koji od tebe traže dopuštenje, u Allaha i Poslanika Njegova, doista, vjeruju, i kad oni zatraže dopuštenje od tebe zbog kakva posla svoga dopusti kome hoćeš od njih i zamoli Allah da im oprosti jer Allah prašta i On je Milostiv (24/62).* Zatim Uzvišeni kaže misleći na licemjere koji su se izvlačili sa posla i odlazili bez dozvole Poslanika (alejhi's-selam): *Ne smatrajte poslanikov poziv upućen vama kao poziv koji vi jedni drugima upućujete; Allah sigurno zna one među vama koji se kradom izvlače. Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Njegovom, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe (24/63).*

Kada je Poslanik (alejhi's-selam) već bio završio sa kopanjem rovova oko Medine, Kurejšije su stigli da se ulogore na delti bujica "Rume" sa deset hiljada svojih sljedbenika iz plemena Kinane i Tihame. Pleme Gatafan i njihove pristalice iz Nedžda locirali su se s jedne strane Zenbi Nekma pored Uhuda. Poslanik (alejhi's-selam) je izašao sa muslimanima i

ostavio iza sebe kod brda Selea tri hiljade muslimana. Tu se njegova vojska ulogorila, odvojena rovom od ovog naroda, a žene i djecu ostavili su u tvrđavi.

Neprijatelj Hujejj ibni Ahtab Nadari izašao je i sačekao da dođe Kjab ibni Esed Kurezi, koji je bio vođa plemena Kurejza.

Hujejj ibni Ahtab Nadari, Allahov neprijatelj, je otišao do Kjaba ibni Eseda Kurezija koji je, u ime plemena Benu Kurejza, sa njim sačinio ugovor o prijateljstvu, a miroljubive odnose je gajio i s Allahovim Poslanikom (alejhi's-selam), i njegovim narodom s kojima je također imao sličan ugovor... Hujejj je bio uporan u nastojanju da Kjaba nagovori da prekrši ugovor sa Poslanikom, i na kraju mu je dao čvrste garancije da će se, u slučaju da se Kurejšije i Gatafan vrate neobavljena posla, s njim zatvoriti u njegovo utvrđenje, pa šta bude s jednim neka zadesi i drugoga. Tako je Kjab ibni Esed prekršio svoj ugovor i odrekao se prijateljskih odnosa sa Allahovim Poslanikom (alejhi's-selam).

Iskušenje se povećava, strah također. Neprijatelj navaljuje ispred i iza njih. Vjernici su na svašta pomišljali. Zastor sa nekih licemjera je već podignut,tako da Muatib ibni Kušejr brat Beni Amra ibni Auf kaže: "Muhammed nam je obećao da ćemo dobiti riznice Kisra i Kajsera, a danas niko od nas nije siguran za sebe pa ni da ode da obavi prirodnu nuždu!" A Evs ibni Kajzi, jedan iz plemena Beni Haris Ibni Hars govori: "Božiji Poslaniče, naše porodice su izložene napadu neprijatelja"- to je rekao pred skupinom svoga naroda pa dodaje: "pa nam dozvoli da napustimo redove i vratimo se svojim kućama, koje su izvan Medine."

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) boravio je tako u okruženju politeista dvadeset i nešto više dana, blizu mjesec dana, a nije došlo do sukoba između njega i udruženih snaga neprijatelja osim gađanja strijelama.

Kada je iskušenje ljudi dostiglo vrhunac, Poslanik (alejhi's-selam) je poslao poruku Ujejni ibni Hisnu i Harisu ibni Aufu, a njih dvojica su bili vođe plemena Gatafan, i ponudio im trećinu ploda Medine pod uvjetom da se vrate sa vojnicima koji su s njima, da napuste njega i njegove ashabe.[14] Sklopljen je ugovor o miru i sačinjen taj dokument ali još nije bio potpisan niti je bila donijeta konačna odluka. Dokument je bio u pripremi. Kada je

---

[14] Jevreji su ovom plemenu Gatafan bili obećali plod područja Hajber cijele jedne godine ako ih budu pomogli u ovoj borbi. Citirano prema djelu *Intau'l esma* od Makrizija.

Božiji Poslanik htio da to provede, pozvao je Sada ibni Muaza, vođu plemena Evs, i Seada ibni Ubada, vođu plemena Hazredž, i saopćio im to. Poslije konsultacija sa njima oni mu rekoše: "Poslaniče, ti želiš da mi to uradimo? Ili je to Allah naredio, što u tom mi slučaju moramo uraditi? Ili je to nešto što ćeš ti nama predložiti da se provede?" Poslanik im odgovori: "To je nešto što ja predlažem da se učini. Boga mi, ja to činim samo zbog toga što sam primijetio da vas svi Arapi gađaju iz jednog luka... s jedne strane, pa sam želio da otupim njihove oštrice na bilo koji način." Tada Sad ibni Muaz reče: "Allahov Poslaniče, mi i ovaj narod pripisivali smo Allahu ortaka, obožavali kipove, nismo se klanjali Allahu niti smo Ga priznavali. Oni nisu imali da jedu nešto drugo osim u gostima i ono što donosi trgovina. Pa zar, kada nas je Allah počastio islamom, uputio nas, pojačao nas tobom, zar da im damo naše posjede? Boga mi, nama ne treba to! Boga mi, mi im nećemo ništa ponuditi do naše sablje, pa neka Allah nama i njima presudi!" Saslušavši to, Poslanik (alejhi's-selam) reče: "Onda, eto vas, vi imate pravo, eto dokumenta!" - izražavajući time svoje zadovoljstvo. Sad Ibni Muaz dohvati dokument, izbrisa sve što je bilo napisano, i dodade: "Eto, neka povedu borbu protiv nas!"

Allahov Poslanik (alejhi's-selam) i njegovi ashabi učinili su to, kako to Allah opisuje, zbog straha i žestine, zbog pojave neprijatelja sa svih strana, ispred njih i iza njih. [15]

Tada dođe Nuajm ibni Mesud ibn Amr iz plemena Gatafan Poslaniku (alejhi's-selam) i saopći: "Božiji Poslaniče, ja sam primio islam, a moj narod ništa ne zna o tome. Kaži mi šta da radim!" Poslanik (alejhi's-selam) mu reče: "Ti si među nama jedan čovjek i napusti nas ako hoćeš jer je rat varka!" To je krio sve dok udružene snage Ahzab nisu izgubile povjerenje u pleme Beni Kurejza, o čemu nadugo govore historijska kazivanja. Mi ćemo to sažeti iz opreznosti jer bismo odužili ako bismo sve iznijeli.

Allah je unio sumnju među njih, poslao na njih vjetar u toku zimske noći, hladan, veoma hladan vjetar, pa su se počele vraćati prethodnice. Vjetar im je rušio i nosio šatore, kuhinjske lonce i posuđe koje su koristili.

[15] Umi Seleme (Bog joj se smilovao) kaže: "Učestvovala sam s njim u događjima u kojima je bilo i borbe i ubijanja: Murejsi, Hajberu, Hudejbiji, zatim u pohodu osvajanja Mekke i Hunejna. To nije bilo teže za Poslanika (alejhi's-selam) ni strašnije za nas od bitke Hendek. To je zbog toga što su muslimani bili u bezizlaznoj situaciji zbog plemena Kurejze, nismo bili sigurni za našu djecu. Medina se morala čuvati sve do jutra. Slušali smo tekbire koje donose muslimani iz straha sve do zore, na kraju im je Allah neprijatelja odbio tako da neprijatelj nije ništa iskoristio.

Kada je došla vijest do Poslanika (alejhi's-selam) o njihovu razilaženju i da je Allah unio razdor u njihovu družinu, Poslanik je pozvao Huzejfu ibni Jemanija i uputio ga među neprijatelje da vidi šta je uradio taj udruženi neprijatelj noćas. Ibni Ishak prenosi da mu je prenio Zejd ibni Zijad od Muhammeda ibni Kaba Kurezija sljedeće:

Jedan čovjek iz Kufe upitao je Huzejfu ibni Jemanija: "O, Abdullahu, jesi li ti imao priliku vidjeti Poslanika (alejhi's-selam) i njegove ashabe?" "Da, vidio sam - odgovori ovaj - bratiću moj." Kako ste radili?", pita ovaj, "Boga mi – odgovori - radili smo koliko god smo mogli! Boga mi, da smo ga stigli, ne bismo ga ostavili da ide po zemlji, nosili bismo ga na našim rukama." Huzejfe dalje kaže: "Bratiću, ti si nas i Poslanika (alejhi's-selam) vidio u rovu. On (alejhi's-selam) leži noću, a onda bi se okrenuo prema nama i pitao: "Ko je taj koji će nam osmotriti šta radi neprijatelj, a onda se povratiti?" Poslanik (alejhi's-selam) popratio je povratak, molbom: "Molim Allaha da mi taj bude drug u Džennetu!" Niko se, zbog straha, gladi i hladnoće nije javio. Pošto niko nije ustao, Allahov Poslanik je pozvao mene. Meni nije bilo ništa drugo nego da se odazovem kad me je prozvao. Tada mi Poslanik reče: "O, Huzejfe! Idi i pomiješaj se sa neprijeteljem i vidi šta oni rade! Ništa ne govori sve dok nam se ne vratiš!" Otišao sam, kaže Huzejfe, umiješao se među neprijatelje, a vjetar i Allahova vojska čine s njima što čine. Ni kazan, ni vatra, ni šator ne ostaše na svom mjestu. Ebu Sufjan ustaje i viče: "O, Kurejšije! Neka pogleda svako na svog ko sjedi pored njega." Huzejfe dodaje: "Ja sam dotakao čovjeka koji je bio pored mene i pitao: Ko si ti? A on odgovori: Ja sam taj i taj. Ebu Sufjan - ističe Huzejfe - ponovo doziva Kurejšije i kaže: "Boga mi, vi niste na sigurnom mjestu. Stradaše vam i konji i kamile, a pleme Beni Kurejza napustilo nas je. Saznali smo o njima ono što osuđujemo i preziremo, a pogodio nas je i snažan vjetar, kao što vidite. Ni kazan da se zadrži na svom mjestu, ni vatra, ni naši šatori. Vraćajte se! Ja odlazim!" Podigao se, kaže Huzejfe, i otišao do svoje kamile koja je bila ukoljančena, uzjahao je, udario je korbačem i ona skoči na tri noge. Boga mi, nije je bio ni otkoljenčio. Da se nisam bio obavezao Poslaniku (alejhi's-selam) kada mi je preporučio da ništa ne govorim dok mu se ne vratim i da sam htio, mogao sam strijelom ustrijeliti Ebu Sufjana.

Huzejfe i dalje priča pa kaže: "Vratio sam se Allahovu Poslaniku (alejhi's-selam), a on klanja u odijelu na postelji svojih žena, postelji iz Jemena, i kad me je primijetio, pozvao me k sebi, prostro jedan dio postelje, učinio ruku i sedždu, a ja tı. Kada je predao selam, prenio sam

mu obavještenje. Pleme Gatafan čulo je kako su postupili Kurejšije pa su se i oni žurno vratili u svoju zemlju.

Kur'anski tekst ne spominje imena osoba ni ličnosti, Kur'an želi predočiti uzorak ljudi i njihovu prirodu, pri čemu zanemaruje doslovno opisivanje događaja i zbivanja, i predstavlja stalnu vrijednost i vječiti zakon koji ne prestaje sa prestankom događaja, koji ne iščezava sa odlaskom osoba, niti nestaje sa nestankom okruženja. Ovo čini kur'anski tekst da bi pravilo i primjer ostali svakom pokoljenju i plemenu, da bi se povezivala zbivanja i događaji sa Allahovom odredbom koja dominira događajima i ličnostima; u tome se manifestira moćna Allahova ruka i Njezin lijepi raspored. Kur'anski tekst se zadržava kod svake faze u ovoj borbi radi usmjerenja, pogovora i povezivanja sa glavnom osnovicom.

Premda Kur'an iznosi ovo kazivanje onima koji su to doživjeli i učestvovali u tim događajima, on im ipak proširuje saznanje i otkriva im ono što nisu ranije znali, iako su oni sami bili učesnici tog događaja i njegovi junaci. Tekst baca svjetlo na tamna skrovišta duša, na spuštanje i padanje srca, na skloništa savjesti, i izvlači na svjetlo tajne, namjere i sve ono što se duboko smjestilo u dubinama ljudske duše.

Pored toga, tu dolazi i ljepota predstavljanja tog događaja, njegove snage i žestine, sarkastične katastrofe, očaravajuće slikanje straha, licemjerstvo i sklanjanje i istovremeno ukazivanje na veličanstvenu uzvišenost i nadahnuto predstavljanje vjerovanja, hrabrosti, sticanja i pouzdanja u vjerničkim dušama.

Kur'anski tekst je pripremljen radi primjene ne samo u sredini onih koji su bili savremenici događaja i učestvovali u njima, nego radi primjene u svakoj sredini poslije toga i u svako vrijeme, pripremljen je radi njegove primjene među ljudima općenito, kad god se oni suoče sa sličnim događajem tokom vremena, pripremljen je tako da se može primijeniti u raznim društvima s istom snagom s kakvom je bio primjenjivan u prvom društvu.

Kur'anske tekstove čovjek ne može ispravno razumjeti ukoliko se nije suočio sa sličnim uvjetima, kao što su se ljudi suočili sa kur'anskim tekstom prvi put. Ovdje ovi tekstovi otkrivaju svoja pohranjena skladišta;

srca se otvaraju da spoznaju pune sadržaje tih tekstova. Ovdje ti tekstovi iz riječi i redaka prerastaju u snagu i energiju, događaji i zbivanja istresaju se pri tome slikovito kao živa nadahnjujuća stvorenja, kao pokretačka snaga koja snažno izbija, koja djeluje u stvarnom životu, podstriče na istinitu kretnju u realnom i u svijetu svijesti.

Kur'an nije nekakva knjiga data radi čitanja i kulturnih vidika, i ništa drugo, nego je on zalog, skladište živahnosti koje podstriče; on je fond koji se stalno obnavlja u situacijama i događajima. Njegovi tekstovi pripremljeni su radi rada i primjene u svakom času kada se nađe srce koje prihvata Kur'an, služi se njime, kada se nađu uvjeti koji oslobađaju tu sadržanu energiju u tim tekstovima punu čudne tajne.

Čovjek čita kur'anski tekst na stotine puta, a onda stane na nekom mjestu, ili se suoči sa događajem, kad tamo – taj isti tekst se javlja potpuno nov, govori mu o onome o čemu mu ranije nije nikada govorio, odgovara na iznenadno pitanje, rješava složene probleme, otkriva skrivenu stranu, ocrtava smjer kojim se namjerava ići, ispunjava srce odličnim uvjrenjem kod pitanja s kojim se suočava, ispunjava srce punim smirenjem.

Ovako nešto nalazimo samo u Kur'anu. To ne nalazimo ni u jednoj ranije izdatoj ili savremenoj knjizi.

Kur'anski kontekst počinje razgovor o događajima zvanim ahzab, sa podsjećanjem vjernika na blagodat koju im Allah čini, odbijajući od njih ovu vojsku govori da je On odbacio vojsku od njih koja je htjela da ih povrati njihovom džahilijjetskom korijenu, govori da nije bilo ove Allahove pomoći i Njegovih preduzetih mjera, ne bi ništa bilo. U nastavku u prvom ajetu u tekstu Kur'ana sažeta je priroda toga događaja, njegov početak i kraj, prije podrobnog izlaganja i iznošenja ovog događaja - da bi se istakla Allahova blagodat na koju ih Kur'an podsjeća i insistira da se vazda sjećaju te blagodati, da pokaže da je Allah taj koji naređuje vjernicima da slijede Objavu Kur'ana, da se oslanjaju samo na Allaha, da se ne pokoravaju nevjernicima i licemjerima, da je Allah taj koji štiti one koji pozivaju na Pravi Put i koji štiti i program Kur'ana od agresije neprijatelja i licemjera.

O vjernici, sjetite se Allahove milosti prema vama kada su do vas vojske došle, pa smo Mi protiv njih vjetar poslali, i vojske koje vi niste vidjeli - a Allah dobro vidi šta vi radite - (33/9)...

Ovako Kur'an ocrtava, u ovom sažetom početku, i početak ove borbe i njen kraj, ocrtava odlučujuće elemente u toj borbi, dolazak neprijateljskih vojnika, upućivanje vjetra od strane Allaha, upućivanje Njegove vojske koju vjernici nisu primjećivali, govori se da je Allahova pobjeda vezana za Allahovo saznanje o njima i uvid u njihova djela.

Poslije ovog sažetka u kontekstu Kur'ana prelazi se na detaljiziranje i predstavljanje događaja:

kad su vam došle i odozgo i odozdo, a duša došla do grkljana, i kad ste o Allahu svašta pomišljali, (33/10)

tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i ne mogu biti gore uznemireni (33/11).

kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: "Allah i Poslanik Njegov su nas samo obmanjivali kad su nam obećavali!" (33/12)

kad su neki medu njima rekli: "O stanovnici Jesriba, ovdje vam nema stanka, zato se vratite!", a drugi među njima su tražili dopuštenje od Vjerovjesnika i govorili: "Kuće su naše nezaštićene! - a nisu bile nezaštićene, već su oni htjeli da se izvuku (33/13).

To je slika strahote koja je uznemirila grad Medinu. To je slika nevolja koja je obuzela Medinu, od koje nijedan stanovnik Medine nije bio pošteđen. Medinu su bili opkolili politeisti Kurejšije, pleme Gatafan i Jevreji plemena Beni Kurejza, i to sa svih strana, odozgo i odozdo. Muka i strah nisu se razlikovali od srca do srca, od čovjeka do čovjeka, nego se razlikovalo samo odazivanje pozivu tih srca, njihovo mišljenje o Allahu, njihovo ponašanje u ovoj nevolji i njihovo poimanje vrijednosti uzroka i posljedice. Ovo iskušenje bilo je kompleksno i složena provjera i ispoljavanje razlike između vjernika i nevjernika, bilo je odlučno, bez ikakva kolebanja u tome.

Kad razmišljamo danas o toj borbi, primijetit ćemo sve njezine karakteristike, reagiranja, sve što se krilo u toj borbi i sve što se kretalo, sve je to predstavljeno pred našim očima kao da ga mi opažamo u ovom kratkom tekstu.

Da pogledamo ovaj događaj sa strane i izvana: *kad su vam došli i odozgo i odozdo* (33/11)...

Kad ga pogledamo, primijetit ćemo kakav je utjecaj izvršio taj događaj u njihovim dušama: ...*a duša došla do grkljana* (33/10). Ovo je izraz

koji slika, ocrtava ili predstavlja situaciju ispunjenu strahom, tegobom i tjeskobom, sliku koja se ocrtava na licima ljudi i otkucaju srca:

...i kad ste o Allahu svašta pomišljali ...(33/10). Ovdje se u tekstu Kur'ana ne rasčlanjuju ova mišljenja nego se ostavljaju tako sažeto da bi ocrtala stanje nemira u osjećajima ljudi, njihovim srcima, kakva god ona bila, da bi ocrtala različitost tih poimanja u pojedinim srcima.

Ovdje dolazi do izražaja više podataka o ovome događaju, više karakteristika straha i pojašnjenja. *Tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i ne mogu biti gore uznemireni (33/11)*. Strah koji je prožimao vjernike mora da je bio stravičan i grozan.

Muhammed ibni Mesleme i drugi prenose: "Naša noć u rovu prerastala je u dan. Politeisti su se smjenjivali međusobno tako da bi Ebu Sufjan ibni Harb i njegove pristalice ranile na dežurstvo jednog dana, Halid ibni Velid drugog dana, Amr ibni As trećega, Hurejre Ibni Ebi Vehb četvrtoga, Ikrima ibni Ebi Džehl petoga, Dirar Ibni Hattab šestog dana, tako da se iskušenje iz dana u dan sve više povećavalo, a ljudi jako plašili."

Stanje muslimana najbolje predstavlja Makrizi u djelu *Intau'l-esma*. On kaže: " Politeisti su ujutro rano napali, a Poslanik (alejhi's-selam) i njegovi ashabi bili su mobilni i borili se do kasno u noć. Ni Poslanik (alejhi's-selam) ni iko od muslimana nije mogao napuštati svoj položaj. Poslanik (alejhi's-selam) nije mogao klanjati ni podne ni ikindiju, ni akšam ni jaciju. Njegovi saborci su mu govorili:" Božiji Poslaniče, nismo klanjali." A on bi odgovorio: "Ni ja, tako mi Boga, nisam klanjao." To je trajalo sve dok Allah nije odstranio politeiste, i jedna i druga grupa vratila se svojim kućama. U tom času Usejed ibni Hudajr približava se tranšeu sa dvije stotine konjanika. Konjanici politeista su jurili da bi izazvali protivnike. Protiv njih je istupio Halid ibni Velid i borio se neko vrijeme. Od ensarija borbi pristupa Vahši Tufeje ibni Nu'man i Ibni Hansa Sulemi noseći zastavu. Pao je u ovoj borbi kao što je Hamza (Bog bio zadovoljan njime) pao na Bedru. Tada je Poslanik rekao: "Bili smo zauzeti borbom protiv politeista i nismo klanjali podne ni ikindiju. Neka im Allah ispuni utrobu i srca vatrom." [16]

Naše izvidnice muslimani izilazile bi noću i susretale se. One nisu primjećivale ko je ko. Mislile su da su oni drugi, njihovi neprijatelji, pa je

[16] U hadisu Džabira stoji da je Poslanik toga dana bio zauzet borbom i nije klanjao ikindiju. Očito je da se ovo ponavlja pa jednom kaže da je bio zauzet borbom i nije klanjao ikindiju, a drugi put da nije klanjao sve te namaze. To je govorio u dovi obraćajući se Allahu.

među njima dolazilo i do ranjavanja i ubijanja. Onda bi uzvikivali lozinke islama "Ha – mim – la jansurun" i tad bi se povukli jedni od drugih. Za te Allahov Poslanik kaže: "Vi ste ranjeni na Allahovom Putu, a ko je od vas ubijen on je šehid".

Najveća poteškoća muslimanima za vrijeme dok su bili opkoljeni od strane politeista unutar ovih opkopa bila je u tome što im je stizala vijest da je pleme Beni Kurejza, koje je ostalo iza njih, prekršilo ugovor te nisu bili sigurni ni jednog momenta da na njih ne navale politeisti preko rovova, a i Jevreji. Muslimani su bili malobrojni medu ovom grupom koja je došla s namjeroma da ih istrijebi u odlučnoj i posljednjoj borbi.

Pored svega toga, postojala je i spetka licemjera i lažova u Medini i među samim borcima u redovima:

kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: "Allah i Poslanik Njegov su nas samo obmanjivali kad su nam obećavali!" (33/12).

U ovoj potresnoj nevolji i poteškoći koja je gušila čovjeka, oni su našli priliku da otkriju ono što su u sebi krili, sigurni da ih niko neće prekoravati, našli su potom priliku da unesu metež u redove muslimana i da napuste redove, našli su priliku da unesu sumnju u Allahovo i obećanje Njegova Poslanika, smireni i uvjereni da im niko neće zamjeriti ono što govore, a samo činjenično stanje potvrđuje im nastup slabosti i izazivanje sumnje. Oni sebe vide kao da govore logički i zastupaju ono što osjećaju. Strah je već skinuo s njih tu providnu ili nježnu zavjesu uljepšavanja potpuno ih razotkrivši i ne ostavivši kod njih nikakva svjetla vjerovanja, pa su otvoreno izjavljivali što su osjećali, ne zadržavajući se niti iznalazeći bilo kakav izgovor.

Ovakvi munafici i lažovi nalaze se u svakom društvu i u situaciji čija poteškoća ne mimoilazi ni njihovu braću. To je uzorak ljudi koji se ponavlja u svakom društvu i pokoljenju kroz protok vremena:

kad su neki među njima rekli: "O stanovnici Jesriba, ovdje vam nema stanka, zato se vratite!" (33/13)

Oni bodre stanovnike Medine da napuste borbene redove i da se vrate svojim kućama argumentirajući da njihov boravak u i pred rovovima na ovaj način nema mjesta za to i pravdanja, a da su im kuće iza njih izložene opasnosti. Ovo je veoma ružan poziv koji dolazi kroz sasvim tijesne pukotine, otvore straha za ženama i djecom, prijeteće opasnosti i straha koji prkosi i mišljenja koje nema nikakve podloge ni čvrstine: ... *a*

drugi među njima su tražili dopuštenje od Vjerovjesnika i govorili: "Kuće su naše nezaštićene!" (33/13).

Tražili su dopuštenje tvrdeći da su im kuće izložene neprijatelju i ostavljene bez zaštite.

Ovdje Kur'an otkriva pravu činejnicu i odbacuje njihovu ispriku i dokaze:

A nisu bili nezaštićeni (33/13).

Kur'an otkriva njihovu laž, spletke, prijevaru i bježanje.

Kur'an tačno potvrđuje da su se zaklanjali za vas, za prevaru, strah i bijedu:

...već su oni htjeli da se izvuku (33/13).

Prenosi se da je Beni Harise poslao Evsa ibni Kajza Božijem Poslaniku (alejhi's-selam) govoreći: *Kuće su naše nezaštićene* (33/13), a da kuće i porodice ensarija nisu u situaciji kao što su naše kuće, da između nas i plemena Gatafan nema nikoga ko bi ih odbacio od nas, pa nam dozvoli da se vratimo svojim kućama, da branimo našu djecu i žene naše. Poslanik (alejhi's-selam) im je to dozvolio. Ovo je čuo Sead ibni Muaz i predložio Poslaniku (alejhi's-selam): "Allahov Poslaniče, ne dozvoli im to! Ni mi ni oni, Boga mi, nismo u takvoj nevolji, nego to oni samo govore!" Poslanik im je odbio zahtjev. Takvi su bili oni za koje Kur'an kaže da nisu bili nezaštićeni. ... *već su oni htjeli da se izvuku* (33/13).

Kontekst se zadržava na ovoj umjetničkoj slici koja predstavlja situacija nemira, straha i lažnih postupaka, da bi ocrtao duševnu sliku ovih licemjera i onih čija su srca bolesna, duševnu unutarnju sliku koja odražava slabost vjerovanja, slabost srca i spremnost za povlačenja iz redova onako bez razloga, otvoreno, ne zadržavajući ništa niti uljepšavajući bilo šta:

A da su im sa raznih strana prodrli i da su potom od njih zatražili da opet postanu mnogobošci, oni bi to, ne dvoumeći oko toga, brzo učinili, (33/14)...

Još nisu bili napadnuti. I bez obzira kakva je bila nevolja, grozota i opasnost, ipak je prava opasnost bila ona koja se očekivala, a ne ona koja je bila prisutna - da budu napadnuti s druge strane Medine jer: *i da su od njih zatražili da opet postanu mnogobošci* (33/14) i da napuste svoju vjeru, *oni bi to ... učinili* (33/14), vrlo brzo, ni najmanje ne bi očekivali, niti bi se kolebali, ili možda bi se samo neko vrijeme kolebali, prije nego se odazovu, predaju i postanu nevjernici. To je slabo vjerovanje, koje nije čvrsto. To je prikriveni strah s kojim se oni ne mogu boriti.

Ovako ih Kur'an razotkriva i stavlja ono što se krije u njihovim dušama otvoreno, bez ikakva zastora, a onda ih ostavlja gluhim, dokida obavezu i suprotstavljanje obećanju. Kome se suprotstavljaju? Allahu, kome su se još prije bili obavezali da neće ovako postupati a onda nisu održali taj dati zavjet Allahu:

a bili su se još prije Allahu obavezali da neće uzmicati, - a za Allahu datu obavezu će se odgovarati! (33/15).

Ibni Hišam, prenoseći od Ibni Ishaka u *Siri*, kaže: "To je pleme Benu Haris. Oni su nastojali da unesu nered i za vrijeme borbe na Uhudu zajedno sa plemenom Benu Seleme, kada su insistirali na neuspjehu, a potom su dali zavjet Allahu da tako nešto neće nikada učiniti. Na to su bili podsjećani da su to dobrovoljno prihvatili.

Na dan Uhuda Allah ih je obuhvatio Svojom milošću i zaštitom, učvrstio ih i zaštitio posljedica neuspjeha. Ovo je bio čas odgoja ili lekcija na početku obaveza preuzimanja džihada. Međutim, danas nakon protoka mnogo vremena i dovoljno iskustva, Kur'an ih suočava sa ovim strašnim suočenjem."

* * *

Kod ovog odlomka, dok su oni odbačeni pred zavjetom, a žele da se spasu od opasnosti straha, Kur'an objelodanjuje jednu stalnu vrijednost koja se ne mijenja kroz vremena i potvrđuje mišljenje koje ih poziva na kršenje zavjeta i bježanje:

Reci: "Ako bježite od smrti ili pogibije, bježanje vam neće pomoći, opet ćete samo kratko uživati!" (33/16).

Reci: " Ko će vas od Allaha zaštititi ako On hoće da vas zlo snađe, ili, ko vam može nauditi ako On želi da vam milost ukaže?" Osim Allaha, oni neće naći sebi ni zaštitnika ni pomagača (33/17).

Allahova moć - ona dominira događajima i sudbinama, potiskuje ih ocrtanim smjerom i završava na određenom cilju. Smrt ili ubistvo je odredba koja se ne može izbjeći, koja će se dogoditi u za to predviđeno vrijeme. Smrt se ne može ubrzati niti za jedan tren, a ne može ni odgoditi. Bježanje neće ništa koristiti da bi se odagnala određena sudbina od onoga koji bježi od nje. I kad oni bježe, oni će susresti svoju propisanu sudbinu, ispiti čašu smrti određenog časa, uskoro. Svaki termin na ovom svijetu je blizu. Svako uživanje na ovom svijetu je beznačajno. Niko se ne može zaštiti od Allaha niti izbjeći primjenu Njegova htijenja, bez obzira da li On htio nekome zlo ili milost. Niko nema svoga zaštitnika niti pomagača, bez Allaha, koji bi ga zaštitio i spriječio promjenu Allahove odredbe.

Puna predaja je pokornost, poznata pokornost. Ispunjenje je izvršenje zavjeta datog Allahu, i u izobilju i nedaći, jer se sve vraća k Njemu. Potpuno oslanjanje može biti samo na Njega, a onda - Allah radi šta hoće.

Nastavlja se sa potvrđivanjem Allahova znanja onima koji ostaju kod kuća iza borbe i pozivaju i druge da ostanu iza borbe govoreći im: *...ovdje vam nema stanka, zato se vratite* (33/13). Tekst im ocrtava duševnu kreatorsku sliku, koja svojom istinitošću izaziva podsmijeh ovog ponovljenog uzorka ljudi, sliku straha i povlačenja, sliku grozote i nestrpljenja u teškim časovima, sliku odstupanja ljudi koji imaju dug jezik u vrijeme blagostanja, sliku škrtosti iako se radi o dobru, sliku škrtosti kod bilo kakvog udjeljivanja i ulaganja truda, sliku nestrpljenja i uznemirenosti kada izgleda da prijeti opasnost izdaleka. Kur'anski izraz ocrtava ovu sliku umjetnički i kreatorski tako da se ništa u tome ne može izmijeniti niti pretočiti. Ova slika se ne može predočiti do u ovom nadnaravnom kontekstu:

Allah dobro zna one među vama koji su druge zadržavali i prijateljima svojim govorili: "Priključite se nama!" a samo su neki u boj išli (33/18)

ne želeći da vam pomognu. A kad zavlada strah, vidiš ih kako gledaju u tebe kolutajući svojim očima kao pred smrt onesviješćeni; čim strah mine, oni vas psuju svojim oštrim jezicima, škrti da učine bilo kakvo dobro. Oni ne vjeruju, i zato će Allah djela njihova poništiti; a to je Allahu lako (33/19).

Oni misle da saveznici još nisu otišli. A kad bi saveznici opet došli, najdraže bi im bilo da su među beduinima u pustinji i da se raspituju za vas; a da s vama ostanu, malo bi se borili (33/20).

Ovaj tekst počinje potvrdom sigurnog Allahovog znanja o onima koji druge zadržavaju, čine nered u redovima muslimanske zajednice, o onima koji druge pozivaju da ostanu. *...samo su neki u boj išli* (33/18), a borbi prisustvovala neznatna grupa. Oni su poznati Allahu, njihovo spletkarenje je razotkriveno.

Ovo nadnaravno pero počinje da ocrtava karakteristike ove grupe ljudi: *...ne želeći da vam pomognu* (33/19), a u srcima im škrtost i krutost protiv muslimana, ukočenost – ne idu u borbu, ukočenost – ne daju sredstva, ukočenost – ne iskazuju sklonost niti imaju osjećaj prema muslimanima:

A kada zavlada strah, vidiš ih kako gledaju u tebe kolutajući svojim očima kao pred smrt onesviješćeni (33/19).

To je oličena slika jasnih karakteristika, pokretnih udova. Ona je istovremeno i jako smiješna, ismijava ovu grupu strašljivaca čiji udovi i organi govore u momentu straha izraženog drhtajem strašljivaca.

Najveći izazov ismijavanja njihove slike javlja se nakon prestanka straha i kada zavlada sigurnost:

Čim strah mine, oni vas psuju svojim oštrim jezicima (33/19).

Oni izilaze iz rupa, podižu svoje glasove nakon podrhtavanja, nadimaju svoje vratne žile od oholosti, pušu se nakon povlačenja u mišiju rupu, viču i pozivaju bez ikakva stida, govore što žele da iznesu, govore o iskušenju u borbi, o dobrome činjenju u radu, o hrabrosti i izlaganju smrtnoj opasnosti.

Zatim oni su *škrti da učine bilo kakvo dobro* (33/19).

Oni na tom putu ne ulažu ni najmanje truda, ne ulažu ni svoju snagu ni imetke, a ni živote svoje, premda tako žarko šire propagandu radujući se i pružajući svoje jezike.

Ovakav uzorak ljudi nalazi se u svakom pokoljenju i svakoj sorti ljudi. To je stalno prisutno. Ti ljudi su hrabri, rječiti, ističu se kad vlada sigurnost i blagostanje, strašljivice su i kukavice kad god je teška situacija i kada zavlada strah. Oni ne žele pružiti pomoć. Oni su škrti u dobru, i škrti prema dobrima, oni im samo riječima obećavaju:

Oni ne vjeruju, i zato će im Allah djela njihova poništiti (33/19).

To je prvi razlog, razlog da im srca nisu prožeta vjerom, oni nisu upućeni svjetlom vjerovanja, ne slijede Njegov program *...i zato će Allah djela njihova poništiti* (33/19), oni neće uspjeti, jer kod njih ne postoji osnovni element uspjeha.

A to je Allahu lahko (33/19).

To nije ništa teško Allahu. Naredba Allahova se provodi.

Što se tiče sukoba zvanog Ahzab, tekst Kur'ana predstavlja učesnike u smiješnoj i jednostavnoj slici:

Oni misle da saveznici još nisu otišli (33/20).

Oni se još uvijek plaše, ostaju sami na cjedilu ili druge ostavljaju na cjedilu. Oni odbijaju da povjeruju da su saveznici već napustili položaj, da je strah nestao i da je zavladala sigurnost.

A kad bi saveznici opet došli, najdraže bi im bilo da su među beduinima u pustinji i da se raspituju za vas (33/20).

O, kakva ironija! Kakvo mizerno poimanje! O, kakva mizerna slika! Da im dođu saveznici, ove kukavice, Medinelije, voljele bi jednog dana da su beduini iz pustinje, da ne učestvuju u sudbini i životu stanovnika Medine. Oni ne znaju čak ni šta se zbiva među stanovništvom Medine. Oni to ne znaju nego postavljaju veoma čudna pitanja. Pretjeruju u daljini, odvojenosti i spasu od straha.

Oni žele i teže za onim smiješnim željama, mada sjede daleko od borbe, ne izlažu se borbi, direktno, a to je taj strah izazvan izdaleka, grozota i bojaznost, također izazvana izdaleka. *A da s vama ostanu malo bi se borili* (33/20).

Ovim predstavljanjem završava se ocrtavanje ove slike, slike tog uzorka ljudi koji su živjeli u islamskoj novonastaloj zajednici u Medini. To je uzorak ljudi koji se stalno ponavlja u svakom pokoljenju i sorti ljudi, uzorak istih naznaka i karakteristika. Sa ovim opisom završava se

ocrtavanje ove slike koja izaziva u dušama ljudi svaku vrstu poniženja tog uzorka, ismijava ga, nastoji da se drži daleko od njega, a njih prepušta Allahu i ljudima.

To je bila situacija licemjera i onih u čijim je srcima bolest i koji lažu u redovima. To je njihova grozna ali strašna slika, puna nevolje, tuge i tjeskobe, kakvu niko ne želi da ima. Tamo je postojala druga svijetla slika usred ove tame, slika smirenosti usred jakog potresa, slika ljudi koji su se pouzdali u Allaha, zadovoljni Njegovom odredbom, uvjereni u Allahovu pomoć, nakon svih mogućih strahota, nereda i nestabilnosti.

Ova svijetla slika u kontekstu počinje sa isticanjem Poslanika (alejhi's-selam):

Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje (33/21).

Poslanik (alejhi's-selam) bio je, uprkos strahu i naelektrisanoj tjeskobi, uzor sigurnosti muslimanima, izvor pouzdanja, nade i smirenosti. Proučavanje stava Poslanika (alejhi's-selam) u ovom velikom događaju, zaista, ocrtava rukovodstvu ovih grupai pokreta njihov smjer i put. On je oličenje lijepog uzora svakome ko se nada susretu sa Allahom i susretu sa Sudnjim danom. On je lijep uzor svakome ko želi da bude dobar rukovodilac, da se sjeća Allaha i ne zaboravlja Ga.

Lijepo bi bilo da se zadržimo na pojedinim momentima ovog događaja navodeći to kao primjer, jer nismo u stanju da sve to podrobno iznesemo.

Poslanik (alejhi's-selam) izašao je da kopa tranšeje sa muslimanima, udarao je krampom i izbacivao zemlju lopatom, nosio zemlju u korpi sačinjenoj od palminih grana i citirao stihove sa ostalim muslimanima u metru redžez. Učesnici bi podizali glasove u ovom metru u vrijeme rada, a Poslanik bi učestvovao s njima u refrenu. Pjevali su jednostavne pjesme izazvane i inspirisane tekućim događajima. Među muslimanima bio je jedan čovjek po imenu Džuajl. Poslaniku (alejhi's-selam) nije se svidjelo to njegovo ime pa ga je prozvao Amrom. Prisutni muslimani su nastavili da

kopaju ove tranšeje pjevajući ovim jednostavnim metrom u redžezu slijedeće:

"Kasnije je nazvao Džuaila Amrom,

siromahu on je bio jednog dana oslonac."

Kad bi učesnici u ovoj pjesmi ponavljali riječi Amr, Poslanik bi naglašavao da izgovaraju Amra, a kad bi prelazili preko riječi zahr Poslanik bi ih upozoravao da izgovaraju zahra.

Da bismo pojmili ovu atmosferu u kojoj su radili muslimani i Poslanik (alejhi's-selam) među njima, pogledajmo kako on udara krampom, izbacuje lopatom i nosi zemlju u korpi od palmina granja, a onda učestvuje u refrenu s njima kod ove pjesme. Trebali bismo pojmiti kakva je energija vladala u ovoj atmosferi i ovim dušama, kakav izvor ključa u njihovim bićima, s kakvim zadovoljstvom, požrtvovanošću, povjerenjem i ponosom.

Zejd ibni Sabit bio je među onima koji su nosili zemlju. Za njega je Poslanik rekao: "Eto on je divan mladić." Savladao ga je san i zaspao je u tranšeju, a hladnoća je bila velika. Ammar ibn Hazm uzeo mu je oružje, a dječak ništa ne osjeti. Kada se probudio, uplašio se. Vjerovjesnik (alejhi's-selam) ga je tada pozvao riječima: "O, Eba Rukade, spavalice! Spavao si tako slatko da ti je i oružje odnijeto." "Ko zna nešto o oružju ovog mladića?" pita Resullulah, a Ammar odgovori: "Kod mene je, Božiji Poslaniče." Tada Poslanik reče: "Vrati mu ga." Tada je zabranio da se zaplašuje musliman i da se njegove stvari uzimaju iz zabave i šale. To je događaj koji predstavlja budnost oka i srca svih koji su bili u redovima, bio mlađi ili stariji, kao što predstavlja i duh slatke, nježne i plemenite šale: "O, spavalice, spavao si pa ti oružje otišlo," a predstavlja na koncu i atmosferu u kojoj su muslimani živjeli u okviru pažnje svoga Poslanika u najkritičnijim uvjetima. Ova slika predstavlja na kraju kakva je bila atmosfera u kojoj su živjeli muslimani sa svojim poslanikom u najtežim uvjetima.

Poslanik (alejhi's-selam) nagovještavao je da će doći pobjeda izdaleka. To je očito primjećivano i zapažano u raspadanju stijene pod udarcem čekića, što su muslimani prenosili i što im je ulijevalo pouzdanje i uvjerenje.

Ibni Ishak kaže da mu je Selman Farisi prenio: "Kopao sam na jednom mjestu tranšeje i naišao na veliku stijenu. Poslanik (alejhi's-selam)

bio je blizu mene, kada je vidio kako udaram čekićem i primijetio da je to meni veoma teško, spustio se u tranšeju, uzeo čekić iz mojih ruku, udario tako snažno da su varnice ispod čekića sihnule, udario je još jednom, jače. Ponovo su varnice sihnule pod čekićem. Udario je i treći put i ponovo su osule varnice. Tada sam rekao: "Tako mi Boga, Poslaniče, šta je ovo što sam vidio? Čekić sijeva, a ti udaraš!" Poslanik odgovori: "Jesi li ti to vidio, o, Selmane?" "Da", odgovorio sam. Poslanik objašnjava: "Prve iskre nagovještavaju da će mi Allah dati da ću osvojiti Jemen, druge da ću osvojiti Siriju i zemlje Magreba, a treće da će mi Allah dati da osvojim zemlje Istoka."

U djelu *Intau'l-esma* od Makrizija stoji da se ovo desilo Omeru ibni Hatabu u prisustvu Selmana (Bog im se smilovao).

Mi samo možemo da pojmimo danas kako su tada djelovale ove riječi na ljudska srca u vrijeme dok ih okružuje prijeteća opasnost.

Moramo dadati ovoj svijetloj slici i slučaj Huzejfea koji se vraća iz izvidnice u savezničkim redovima, koga je obuzela jaka hladnoća dok Resulullah (alejhi's-selam) klanja na odjeći jedne svoje supruge. Upravo dok je Alejhi's-selam bio u namazu i u vezi sa svojim Gospodarom, on ne ostavlja Huzejfea da se tako trese dok ne završi svoj namaz, nego ga stavlja preda se, prekriva ga jednim krajem odjeće da bi ga zagrijao, a onda nastavlja da završi svoj namaz. Huzejfe ga tada obavještava, prenosi vesele vijesti koje je Poslanikovo srce već znalo, pa je poslao Huzejfea da se uvjeri o situaciji učesnika u bitki Ahzab.

Vijesti koje govore o hrabrosti Poslanika (alejhi's-selam) u vrijeme strahote, koje govore o njegovoj čvrstoći i uvjerenju, izrazite su u cjelokupnom ovom kazivanju. Zbog toga nema potrebe da ih prenosimo, one su brojne i poznate.

Istinu je rekao Uzvišeni Allah:

Vi u Allahovom poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje (33/21).

* * *

Uslijedila je zatim slika čvrstog i smirenog vjerovanja i svijetla slika vjernika u momentima suočavanja sa strahom i opasnošću koja trese vjernička srca. Iz ovog potresa izvlači se element smirenosti, sigurnosti, vesela vijest i uvjerenje:

A kad su vjernici saveznike ugledali, rekli su: "Ovo je ono što su nam Allah i Poslanik Njegov obećali, i Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!" - i to im je samo učvrstilo vjerovanje i predanost (33/22).

Ovaj strah s kojim su se suočili muslimani u ovom velikom događaju i strašna tegoba s kojom su bili suočeni i strah zbog žestine na koju su naišli, bili su snažni potresi - kao što je izraženo u riječima Uzvišenoga:

tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i ne mogu biti gore uznemireni (33/11).

I vjernici su ljudi, a ljudi imaju svoju moć iznad koje ih Allah ne opterećuje i uprkos njihovom pouzdanju u Allahovu pomoć, uprkos vesele vijesti Poslanika, koja razveseljava i prevazilazi ovaj cjelokupni događaj i proteže se na osvajanje Jemena, Sirije, zemalja Magreba i Istoka, uprkos ovog svega, ipak strah, koji je bio prisutan i s kojim su se oni suočavali, potresao ih je, mučio ih i izazivao nevolju u njima.

Ovu situaciju najbolje predstavlja vijest Huzejfea za vrijeme dok Poslanik (alejhi's-selam) osjeća kakva je situacija njegovih saboraca, primjećuje šta im je u dušama, pa kaže: "Ko bi bio taj koji će nam osmotriti šta radi neprijatelj, a onda da se povrati?" Poslanik (alejhi's-selam) popratio je povratak molbom: "Molim Allaha da mi taj bude drug u Džennetu." Sa ovim uvjetom da se vrati i sa dovom Allahu koja garantira da će dotični biti u društvu Poslanika u Džennetu, ipak se niko ne odaziva na Poslanikov poziv. Kad je Poslanik pozvao Huzejfea imenom, onda Huzejfe kaže: "Nema izlaza meni, ja to moram uraditi kad me je pozvao!" Eto, ovo se događa samo kad je došao do izražaja krajnji potres i uznemirenost.

I pored ovakvog ovog potresa, ukočenosti pogleda i teškog stanja u dušama ljudi, održavana je veza sa Allahom, veza koja se nije prekidala, postojala je spoznaja koja se ne odvaja od Allahova zakona, postojalo je pouzdanje u čvrstinu ovih zakona, pouzdanje koje se ne potresa, čije se posljedice ostvaruje kada se ostvare prethodnice i onda kada su muslimani pretvorili taj svoj potresni osjećaj u uzrok iščekivanja pomoći, a to je da su potvrdili riječ Allaha Uzvišenog još ranije: *Zar vi mislite da ćete ući u džennet, a još niste iskusili ono što su iskusili oni koji su prije vas bili i nestali? Njih su satirale nemaština i bolest, i toliko su bili uznemirivani da*

bi i poslanik, i oni koji su s njim vjerovali – uzviknuli: "Kada će već jednom Allahova pomoć!?" Eto, Allahova pomoć je zaista blizu! (2/214). To su oni koji su bili jako potreseni, a Allahova pomoć njima na pomolu, koji su govorili: *Ovo je ono što su nam Allah i Poslanik Njegov obećali, i Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!" i to im je samo učvrstilo vjerovanje i predanost* (33/22).

Ovo je ono što su nam Allah i Njegov Poslanik obećali (33/22) - za ovaj strah, za ovu nevolju, ovaj potres i ovu tjeskobu obećana nam je pobjeda. Sigurno je da će ona doći. *Allah i Poslanik Njegov su istinu govorili!* (33/22) - Allah i Njegov Poslanik istinu su govorili u naredbi i u dokazima. Srca vjernika su se, zatim, smirila, očekujući Allahovu pomoć: ... *i to im je samo učvrstilo vjerovanje i predanost* (33/22).

I muslimani su ljudi, ni oni se ne mogu osloboditi svojih osjećaja i slabosti. Ni od njih se ne zahtijeva da prevaziđu svoje ljudske odrednice, da iskoče iz kruga svoje vrste pa da izgube svoje osobenosti i karakteristike. Allah ih je stvorio takve, stvorio ih je da ostanu ljudi, a ne da se preobraze u neku drugu vrstu, ni u meleke, ni u šejtane, ni u životinju, ni u kamen. I oni su ljudi koji se plaše i groze, osjećaju tjeskobu kada je teško stanje i potres zbog opasnosti koja prevazilazi njihove sposobnosti. Međutim, oni su i pored toga vezani za čvrsto uže koje ih povezuje ili pričvršćuje za Allaha, sprječeva ih da ne posrnu, obnavlja im nadu i čuva ih od očaja. Zbog ovog i onog oni su jedinstven uzorak u ljudskoj historiji, da im nema primjera.

Mi bismo morali ovo shvatiti da bismo spoznali ovaj jedinstveni uzorak ljudi u svim vremenima historije, moramo shvatiti da su i oni bili ljudi, nisu bili lišeni svoje ljudske prirode, podrazumijevajući tu i snagu i slabost, da je ishodište njihove odlike to što su oni dostigli među čovječanstvom ovu najveću vrijednost prigotovljenu za čovjeka uz čuvanje i održavanje osobenosti čovjeka na Zemlji i uz pridržavanje za nebesko uže.

Kada vidimo da postajemo slabi ili doživimo potres, ili kada se nađemo u groznoj situaciji, ili nas pritisne kakav strah, opasnost, teškoća i tjeskoba, mi ne smijemo očajavati, ne smijemo se uzrujavati i pomišljati da smo stradali ili da mi nismo više sposobni nizašto veliko nego smo mi dužni, istovremeno, da se ne zadržavamo na našoj slabosti jer je i to iz naše ljudske prirode. Pomoć i pobjeda pripada onome ko je najbolji među nama. Tamo je čvrsto uže, uže nebesko. Mi se moramo njega pridržavati da se oslobodimo pritiska, nesreće i da povratimo pouzdanje i smirenost, da

ljudski potres iskoristimo za pobjedu, da se učvrstimo, ustalimo, da ojačamo i smirimo se, da nastavimo Pravim Putem.

Ovo je ravnomjernost koju je gradio i izgradio taj jedinstveni uzorak prvog perioda islama, uzorak koga spominje Časni Kur'an, koji govori o stavu tog uzorka ljudi tada, govori o lijepom iskušenju, borbi, ustrajnosti na preuzetom zavjetu od Allaha od kojih neki očekuju da će to dočekati:

Ima vjernika koji ispunjavaju zavjet dat Allahu, ima ih koji su poginuli, i ima ih koji to očekuju - nisu ništa izmijenili (33/23).

Ovo je primjer uzorka koji stoji nasuprot onog odvratnog uzorka ljudi, uzorka onih koji su ranije preuzeli zavjet od Allaha i koji od toga ne odstupaju, ne okreću leđa ne ispunivši zahtjev Allaha: ... *a za Allahovu datu obevezu će se odgovarati* (33/15).

Imam-i Ahmed, prenoseći svojim lancem prenošenje od Sabita, kaže: "Enes ibni Nadr (Allah bio zadovoljan njime) oslijepio je i nije učestvovao, tako sam čuo, sa Poslanikom (alejhi's-selam) na Bedru. Enes ibni Nadru je to palo veoma teško. Tom prilikom je rekao: "To je prva borba u kojoj je učestvovao Allahov Poslanik, a ja ne. Kad bi mi Allah dao mogućnost da učestvujem bar kasnije sa Allahovim Poslanikom u nekoj od borbi, vidio bi Allah Uzvišeni zaista šta bi uradio." Imam-i Ahmed dodaje da se Enes ibni Nadr uplašio da kaže išta više. Učestvovao je sa Allahovim Poslanikom u borbi na Uhudu. Sad Ibni Muaz (Bog bio zadovoljan njime) okreće se i Enes ibni Nadir (Bog bio zadovoljan njime) mu reče: "Ebu Amre, gdje je smjer mirisa Dženneta?! "Vidim samo njega," kaže Ebu Amr, "kako nastavlja da se bori sve dok nije pao, ubijen. Na njegovu tijelu bilo je osmadeset i nekoliko uadaraca, proboda i uboda. Njegova sestra, a moja strina Rebia kćerka Nadrova, kaže: "Prepoznala sam svoga brata samo po njegovim mladežima." Ravija Sabit nastavlja i kaže da je tada objavljen ovaj ajet: Ima vjernika koji ispunjavaju zavjet dat Allahu (33/23). Neki kažu, prenosi Imam-i Ahmed, da je ovaj ajet objavljen u vezi sa Enesom ibni Nadrom i njegovim saborcima. (Prenose Muslim, Tirmizi i Nesai od Sulejmana ibni Mugire).

Ova svijetla slika ovog uzorka vjernika navodi se ovdje kao dopuna slike vjerovanja nasuprot slike licemjera, slike slabosti, slike povrede zavjeta te grupe da bi se upotpunilo poredenje kod predočenja odgoja kroz događaje koje donosi Kur'an.

Ovo je popraćeno objašnjenjem mudrosti i svrhe iskušenja, popraćeno je posljedicom povrede i ispunjenja, zatim predanjem ovog pitanja u cjelini Allahovom htijenju:

da Allah nagradi iskrene za njihovu iskrenost, a da, ako hoće, stavi na muke licemjere ili da im oprosti, Allah zaista prašta i samilostan je (33/24).

Primjer ovog pogovora prožet je slikanjem događaja i scena da bi se ovo pitanje u cjelini ustupilo Allahu, da se otkrije svrha i mudrost ovih događaja i zbivanja. Ništa od toga nije uzaludno ni slučajno, nego se sve to događa sukladno određenoj mudrosti i rasporedu. Sve se završava na kraju kako hoće Allah. U tome se u cjelini objelodanjuje i Allahova milost ljudima. Njegova milost i oprost su još veći od toga: *Allah je, uistinu, moćan i silan* (33/24).

Ovo kazivanje o tom velikom događaju završava se pogovorom koji potvrđuje vjernički sud o njihovu Gospodaru i zabludu licemjera i lažljivaca, potvrđuje njihovo pogrešno poimanje, potvrđuje konačno vjerničke vrijednosti.

Allah je nevjernike pune srdžbe odbio, - nisu nimalo uspjeli -, i vjernike je Allah borbe poštedio, - Allah je, uistinu, moćan i silan -, (33/25)...

Borba je počela, odvijala se svojim putem i konačno završila, a uzde te borbe bile su u Allahovoj ruci. On je postupao s njima kako je htio. Kur'anski tekst potvrđuje ovu činjenicu svojim metodom izražavanja i sve to pripisao direktno Allahu, pripisao sve događaje i posljedice, potvrđujući ovu istinu, učvršćujući je u srcima i objašnjavajući istinitost islamskog poimanja.

* * *

Kolo nesreće ne pogađa samo politeiste između Kurejšija i plemena Gatafan, nego i stanovnike plemena Beni Kurejza, saveznike Jevreja:

a sljedbenike Knjige, koji su ih pomagali, iz utvrda njihovih je izveo, i strah u srca njihova ulio, pa ste jedne pobili, a druge kao sužnje uzeli (33/26).

i dao vam je da naslijedite zemlje njihove i domove njihove i bogatstva njihova, i zemlju kojom prije niste hodali; Allah sve može (33/27).

Kazivanje o ovome zahtijeva nešto više objašnjenja, kazivanje o Jevrejima i muslimanima.

Jevreji su se pridržavali ugovora ranije sklopljenog sa muslimanima po njihovu dolasku u Medinu, ali samo kratko vrijeme. Božiji Poslanik (alejhi's-selam) bio je potpisao ugovor o miru s njima odmah po dolasku u Medinu. U tom Ugovoru obavezao se na pomoć i zaštitu uvjetujući da Ugovor ne krše, da se ne glože, ne špijuniraju, da ne pomažu protivnike muslimana, niti da uznemiravaju muslimane.

Medutim, Jevreji su vrlo brzo osjetili opasnost nove vjere koja je zaprijetila njihovom tradicionalnom položaju, s obzirom da su oni prvi narod kojima je objavljena Knjiga. Odranije su uživali ugledno mjesto među stanovnicima Jesriba zbog toga svojstva. Oni su osjetili opasnost i od novog uređenja koga je donio islam društvu pod rukovodstvom Allahova Poslanika (alejhi's-selam). Do tada su oni iskorištavali razmimoilaženja između pripadnika plemena Evs i Hazredž da bi, na taj način, imali glavnu riječ u Medini. Nakon što je islam ujedinio pripadnike plemena Evs i Hazredž pod rukovođenjem njihova plemenitog Poslanika (alejhi's-selam), Jevreji nisu više pronalazili prostora za lovljenje u mutnom, gdje su do tada lovili među ova dva plemena.

Smrtonosni udarac koji je povrijedio i izmijenio njihovu silu bilo je prihvatanje islama od strane njihovog mislioca i znalca Abdullaha ibni Selama. Allah mu je raspoložio srce da prihvati islam i on ga je prihvatio. Abdullah ibni Selama zatražio je i od svojih ukućana da to učine pa su i oni zajedno s njim prigrlili islam. Međutim, on nije objelodanio svoje primanje islama bojeći se da ga Jevreji ne ubiju. Zamolio je Muhammeda (alejhi's-selam) da upita Jevreje o njemu ko je on prije nego im oglasi da je primio islam. Kada su bili upitani o njemu oni su odgovorili: “Naš glavar, sin našeg glavara, naš stručnjak i mislilac.” Tada istupi pred njih Abdullah ibni Selam, zatraži od njih da i oni vjeruju u ono u šta on sada vjeruje. Iznenadili su se njegovu postupku. Izgovorili su mu ružne riječi i upozorili na njega druge Jevreje. Osjetili su pravu opasnost za svoju vjeru i politiku. Odlučili su da prijeđu na spletkarenje protiv Muhammeda (alejhi's-selam) kako mu ne bi dali mira.

Od tada počinje borba koja nikada više nije prestala sve do danas, borba izmedu islama i Jevreja.

U početku je to bio hladni rat, kako se to danas naziva. Počela je propaganda protiv Muhammeda (alejhi's-selam) i islama. U ovoj borbi

služili su se raznim sredstvima koja su bila poznata Jevrejima kroz historiju. Počeli su ubacivati sumnju u poslanstvo Muhammeda (alejhi's-selam) i u islam. Počeli su da spletkare među muslimanima, da bune jedne protiv drugih, da unose smutnju i spletke između muslimana pripadnika plemena Evs i plemena Hazredž, a zatim, i između muhadžira i ensarija. Počeli su da špijuniraju muslimane, a u korist neprijatelja muslimana Kurejšija. Počeli su se koristiti i licemjerima koji su formalno ispoljavali islam i preko njih unosili smutnju u redove muslimana. Najzad, oni su pokazali svoje pravo biće i počeli nahuškavati druge protiv muslimana, kao što se dogodilo u borbi zvanoj Ahzab, Saveznici.

Glavna jevrejska plemena bila su: Beni Kajnuka, Beni Nadir i Beni Kurejza. Poslanik (alejhi's-selam) i muslimani imali su neugodnosti sa svima njima.

Pripadnici plemena Beni Kajnuka bili su najhrabriji Jevreji. Zamrzili su muslimane zbog njihove pobjede na Bedru. Počeli su se prepirati sa muslimanima i osuđivati potpisani ugovor između njih i Poslanika (alejhi's-selam) bojeći se da im muslimani ne postanu opasni i da im se neće moći oduprijeti, posebno nakon što su muslimani porazili Kurejšije u prvom sukobu s njima.

Ibni Hišam navodi u svojoj *Siri* prenoseći od Ibni Ishaka šta se desilo sa Jevrejima.

Poslanik (alejhi's-selam) sakupio je pripadnike plemena Kajnuka na njihovu trgu i tom prilikom rekao: "O, družino jevrejska, čuvajte se kazne da vas ne snađe kao što je snašla Kurejšije. Primite islam! Vi znate da sam ja poslani Vjerovjesnik. To imate u vašim knjigama i Allahovu zavjetu s vama." Oni odgovoriše: "Muhammede, ti misliš da smo mi kao tvoj narod! Neka te to ne zavodi što si se susreo i oprobao sa narodom koji nemaju nikakva saznanja i iskušenja o borbi pa si to iskoristio. Mi, tako nam Allaha, pokazat ćemo ti ko smo, ako zaratiš s nama."

Ibni Hišam, prenoseći od Abdullaha ibni Džafera, kaže:

Povod sukoba sa pripadnicima plemena Kajnuka bio je da je jedna beduinka donijela mlijeko i mliječne proizvode i to prodavala na trgu plemena Kajnuka. Sjela je pored jednog zlatara koji je nešto pravio. Oni su joj htjeli otkriti lice. Ona je to odbijala. Zlatar namjerno sjede na njenu odjeću pozadi i kada se beduinka muslimanka podigla, ugledali su se njeni sramotni dijelovi tijela. Prisutni Jevreji su se smijali, a je ona završtala. Jedan od muslimana skoči na zlatara i ubije ga. Zlatar je bio Jevrej. Tada

Jevreji navale na muslimana i ubiju ga. To je bio povod da su muslimani pozvali ostale muslimane protiv Jevreja. Muslimani se naljute i nasta veliko zlo između muslimana i plemena Kajnuka.

Ibni Ishak dopunjuje ovaj slučaj:

Poslanik (alejhi's-selam) opkolio je Jevreje i prisilio ih da prihvate arbitražu. Abdullah ibni Ubej ibni Selul, glava licemjera, podiže se kad je bilo povoljno i reče: "Muhammede, lijepo postupi sa mojim štićenicima," a oni su bili saveznici plemena Hazredž. Ibni Ishak kaže da je Poslanik (alejhi's-selam) usporio, a Abdullah Ibni Ubej ponovo dodaje: "Muhammede, lijepo postupi sa mojim štićenicima," istupi pred njega i stavi svoju ruku u otvor pancira Allahova Poslanika (alejhi's-selam). Nato mu Poslanik uzvikuje: "Pusti me!" Poslanik (alejhi's-selam) se rasrdi da se to moglo primijetiti na njegovu licu pa uzviknu: "Teško tebi, pusti me!" Abdullah Ibni Ubej ibni Selul mu odgovori: "Ne, Boga mi, neću te pustiti sve dok ne budeš lijepo postupio sa mojim štećenicima; četiri stotine bez oklopa i kaciga i tri stotine oklopnjaka, oni su me štitili od svake nesreće. Ti ćeš ih pokositi u jednom jutru, Boga mi, ja se bojim nesreće." Poslanik mu na to odgovori: "Eto ti ih, tvoji su!"

Abdullah ibni Ubej ibni Selul još je uživao ugled među svojim narodom. Poslanik (alejhi's-selam) primio je njegovu intervenciju u vezi sa pripadnicima pripadnika Kajnukaa, ali da se povuku iz Medine i da ponesu sa sobom svoj imetak bez oružja. Na taj način Medina se lišila veoma snažne grupe Jevreja.

Međutim, sa plemenom Beni Nadir imamo drugi slučaj. Poslanik (alejhi's-selam) posjetio ih je četvrte godine poslije bitke na Uhudu i zatražio da učestvuju u otkupu krvarine za dvojicu ubijenih, a prema ugovoru koji je bio na snazi između Poslanika (alejhi's-selam) i njih. Kada im je Poslanik došao, oni su rekli: "Da, Ebu-l-Kasime, odredit ćemo ono s čime ćeš biti zadovoljan i za što od nas nećeš ništa tražiti." Zatim su napustili jedan drugoga govoreći: "Nikada nećete naći ovog čovjeka u ovakvoj situaciji," a Poslanik (alejhi's-selam) sjedi pored jednog zida njihovih kuća. Ko će se popeti na ovaj zid pa da baci na njega stijenu, da ga se riješimo?

Pristupili su realizaciji ove podle zavjere. Poslaniku je objavljena ova njihova namjera, ustao je i vratio se u Medinu. Po dolasku u Medinu naredio je da se spreme muslimani radi borbe protiv njih. Oni su su se bili utaborili u tvrđavi. Njima je poručio Abdullah ibni Ubejj ibni Selul, vođa

licemjera da ustraju i da se zaštite, govoreći: "Nećemo vas predati; ako se budete borili i mi ćemo se boriti s vama, ako budete izašli u borbu, i mi ćemo izaći s vama." Međutim, munafici nisu ispunili svoj zavjet. Allah je ulio strah u srca ljudi plemena Beni Nadir pa su se predali bez ikakve borbe. Oni su zamolili Poslanika (alejhi's-selam) da se isele, da ih ne kazni i ne pobije, s tim da ponesu sa sobom onoliko koliko mogu ponijeti deve bez oružja. Poslanik im je to dozvolio. Otišli su u Hajber, a neki u Siriju. Među njihovim uglednicima koji su otišli u Hajber bili su: Selam ibni Ubejj Hukajk, Kenane ibni Rebbi ibni Ubejj Hukajk i Hujejj ibni Ahtab. Ovi su imali udjela u mobiliziranju politeista Kurejšija i plemena Gatafan u borbi Ahzab.

Sada da prijeđemo na borbu Beni Kurejza. O njima je bilo govora prilikom osvrta na borbu Ahzab, da su oni sa politeistima bodreni protiv nuslimana od strane vođa plemena Beni Nadir koje je predvodio Hujejj ibni Ahtab. Povreda ugovora od strane plemena Beni Kurejza kojeg su bili sklopili sa Poslanikom (alejhi's-selam) bilo je teže muslimanima u ovim uvjetima od samog napada saveznika na muslimane sa izvanjske strane Medine.

Kakva je bila opasnost koja je prijetila muslimanima, kakav je nemir prouzrokovala povreda ovog ugovora od strane plemena Beni Kurejza najbolje svjedoči kazivanje u kome stoji da je Poslanik (alejhi's-selam) kada je saznao o prekidanju ovog ugovora, uputio, Sada ibni Muaza, straješinu plemena Evs, i Sada ibni Ubadea starješinu plemena Harzedž, i sa njima Abdullaha ibni Revahu i Havata ibni Džubejra (Bog bio zadovoljan njima) rekavši im: "Idite i provjerite da li je istina ono što smo čuli o ovom narodu ili nije? Ako je istina, dajte mi neki znak da znam, ali ne govorite ljudima. Ako budu ispunjavali svoje obaveze proistekle iz ugovora između nas i njih, onda to oglasite narodu." (To je rekao Poslanik pod utjecajem ove vijesti.)

Ovi su otišli, posjetili ih i zatekli u najgorem što može biti, posebno o Poslaniku (alejhi's-selam). Pitali su: Ko je Allahov Poslanik? Između nas i Muhammeda nema nikakva zavjeta ni ugovora. Poslije ovoga delegacija se vratila i prenijela Poslaniku (alejhi's-selam) ovu vijest znakom, a ne otvoreno. Poslanik (alejhi's-selam) tada uzviknu: "Allahu ekber, obveselite

se muslimani!" (Da bi učvrstio muslimane zbog loše vijesti koja se širila u muslimanskim redovima).

Ibni Ishak kaže da je iskušenje muslimana tada poraslo, kao i strah. Neprijatelj ih gađa strijelama i odozgo i odozdo. Muslimani su pomišljali na sve. Javno licemjerstvo javlja pokazuju neki licemjeri, itd.

Ovakva je bila situacija za vrijeme borbe Ahzab.

Tada je Allah Uzvišeni podržao Svoga Poslanika Svojom pomoći i odbio njegove neprijetelje, a i njihov gnjev, da nisu ništa postigli, ističući da je Allah dovoljan pomagač vjernicima u borbi. Poslanik (alejhi's-selam) se vraća u Medinu pobjedonosno, ljudi odlažu oružje, i dok je Poslanik prao ruke od nesreće ove kolabracije u kući Ummi Seleme (Bog bio zadovoljan njome), njemu se javlja Džibril (alejhi's-selam) i kaže: "Odložio si oružje, Allahov Poslaniče!" "Da" – odgovori Poslanik. Nato će Džibril: "Ali meleki ga nisu odložili." "Ovo je tražio narod", kaže Poslanik, "za vrijeme moga povratka." Džibril dodaje: "Allah Uzvišeni naređuje ti da ideš u borbu protiv plemena Beni Kurejza." Ovo pleme bilo je udaljeno od Medine nekoliko milja. Ovo se desilo poslije podne namaza. Poslanik (alejhi's-selam) je naredio: "Nek niko ne klanja ikindiju do u mjestu plemena Beni Kurejza!" I dok su ljudi išli putem, došlo je vrijeme ovog namaza. Neki su klanjali na putu govoreći da je to Poslanik (alejhi's-selam) rekao samo da se požuri, a drugi su klanjali ikindiju tek kad su stigli u naselje Beni Kurejza. Poslanik nije prigovorio ni jednoj od ove dvije grupe.

Za njima je krenuo i Poslanik (alejhi's-selam), a Ibni Ummi Mektuma, osoba o kojoj se govori u suri Abese: *On se namrštio i okrenuo zato što je slijepac njemu prišao (80/1-2)*, ostavio da ga zamijeni u Medini. Zastavu je predao Aliji ibni Ebi Talibu (Bog bio zadovoljan njime). Poslanik (alejhi's-selam) odlazi s vojskom, opsjeda pleme Beni Kurejza i drži ga u opsadi 25 dana. Pošto je opsada potrajala, stanovnici Beni Kurejza prihvataju arbitražu da im presudi Sad ibni Muaz, starješina plemena Evs (Bog mu se smilovao), jer je narod Evsa bio u savezništvu sa plemenom Beni Kurejza u predislamkom periodu. Stanovnici Beni Kurejza pomislili su da će Sad ibni Muaz biti na njihovoj strani, kao što je to učinio Abdullah ibni Ubejj ibni Selul sa svojim štićenicima plemena Beni Kajnukaa, koji je tražio i uspio da ih oslobodi od Poslanika (alejhi's-selam). Ovi su mislili da će i Sead uraditi s njima kao što je postupio Ibni Ubejj sa onima. Njima nije bilo poznato da je Sead (Bog bio zadovoljan njime) bio ranjen u ruku (strijele ga je pogodila u glavnu venu na ruci da krv nije mogao zaustaviti). Bilo je to u bitki Hendek, Poslanik (alejhi's-selam) mu je zamotao ranu i

smjestio ga pod kupolu svoje džamije da bi ga izbliza obilazio. Sad je u dovi molio: "Bože naš, ako si ostavio nešto rata sa Kurejšijama, ostavi ga nama, a ako si obustavio rat između nas i njih daj neka ponovo bukne. Nemoj me spriječiti dok se ne utješi moje oko zbog plemena Beni Kurejza!" Allah Uzvišeni prihvatio je njegovu molbu i odredio im da prihvate svojim izborom njegov sud koji su oni sami od sebe tražili.

Poslanik (alejhi's-selam) ga je tada pozvao da dođe iz Medine da im presudi. Kada je Sad krenuo iz Medine jašući na magarcu, dok su mu neki pomagali da uzjaše, pripadnici plemena Evs umiljavali su mu se riječima: "Sade, oni su tvoji štićenici, lijepo postupi s njima!" Bili su pažljivi prema njemu i nježno se ophodili, a Sa'd šuti, ništa im ne odgovora. Kada su mu dosadili, on reče: "Došao je čas Sa'du da ga u ime Allaha niko ne može koriti!" Primijetili su da ih neće poštedjeti.

Kada se Sa'd približio šatoru u kome je bio Poslanik (alejhi's-selam), Poslanik upozori: "Ustanite iz poštovanja prema vašem gospodaru!" Muslimani su skočili i pomogli Sadu da sjaše, ukazali mu poštovanje i odali počast, s obzirom na njegov položaj, kako bi bio energičniji u povođenju suda nad pripadnicima Beni Kurejza.

Kada je sjeo, Poslanik (alejhi's-selam) mu reče: "Ovi su - i ukaza na njih - prihvatili da im ti presudiš. Presudi im kako hoćeš!" Sa'd pita: "Moja presuda nad njima bit će provedena?" "Da," odgovori Poslanik (alejhi's-selam). "Hoće li važiti i za sve one koji su u ovom šatoru?" pita Sad, "Da, važit će," objašnjava Poslanik (alejhi's-selam). "Važit će i za sve one tamo?" pita Sa'd, ukazujući na stranu na kojoj je bio Poslanik (alejhi's-selam) okrećući glavu od Poslanika iz poštovanja prema njemu. Poslanik (alejhi's-selam) i to potvrđuje. Tada nastavi Sa'd: "Presuđujem da se njihovi borci likvidiraju, da se zarobe njihova djeca i da im se oduzme imovina." Poslanik (alejhi's-selam) dodaje "Ti si donio presudu po Allahovoj odredbi."

Poslanik (alejhi's-selam) je naredio da se iskopaju grobovi u zemlji. Dovedeni su povezani i pobijeni. Bilo ih je između sedam i osam stotina. U zarobljeništvo je odveden svako ko nije bio punoljetan zajedno sa ženama i imovinom. Među njima je bio i Hujejj ibni Ahtab koji se dao skloniti zajedno s njima u tvrđavu.

Od tada je opala vrijednost Jevreja, oslabila njihova dinamika licemjerstva u Medini, licemjeri oborili glavu uplašeni zbog onoga što su ranije počinili. Ovo je snažno djelovalo da politeisti nisu više pomišljali da

napadaju muslimane, nego obrnuto - muslimani su bili u situaciji da njih napadaju, tako da je uslijedilo osvajanje Mekke i Taifa. Zbog toga bi se moglo reći da je postojala saradnja između jevrejskog i pokreta licemjera i politeista, a čim su Jevreji bili protjerani iz Medine, nestalo je ove saradnje. Također bi se moglo reći da je postojala velika i jasna razlika između ova dva perioda, nastanka islamske države i njene stabilizacije.

Ovo sve potvrđuju riječi Allaha Uzvišenoga:

a sljedbenike Knjige, koji su ih pomagali, iz utvrda njihovih je izveo, i strah u srca njihova ulio, pa ste jedne pobili, a druge kao sužnje uzeli (33/26).

i dao vam je da naslijedite zemlje njihove i domove njihove i bogatstva njihova, i zemlju kojom prije niste hodali; Allah sve može (33/27).

Termin *sajasi* upotrijebljen ovdje u tekstu znači tvrđava, a zemlja koju su muslimani naslijedili i po kojoj ranije nisu hodili možda je nekada bila svojina plemena Beni Kurejza, izvan njihova naselja i pripadala je, između ostaloga, i ona muslimanima, a možda je to bio znak da će Beni Kurejza predati svoju zemlju bez borbe. U ovom slučaju hoditi značilo bi borbu i zemlju po kojoj su hodili.

Allah sve može (33/27).

Ovo je pogovor koji proističe iz ovog događaja. To je pogovor koji sva pitanja vraća Allahu. U kontekstu se nastavlja sa izlaganjem borbe tako da se ovo pitanje u cjelini vraća Allahu, da se sva aktivnost u toku borbe oslanja na Allaha, potvrđujući ovu veliku istinu koju Allah učvršćuje u srcima muslimana, stvarnim događajima i Kur'anom poslije tih događaja, kako bi time predočio islamsko poimanje u dušama muslimana.

Ovako završava izlaganje ovog velikog događaja koji sadrži: zakone, vrijednosti, usmjerenja i pravila koje je donio Kur'an da ih učvrsti u srcima muslimanske zajednic i njenom životu općenito.

Na taj način ovi događaji prerastaju u odgojno sredstvo. Kur'an postaje dokaz i intepretacija života i događaja, postaje usmjerenje života i njegovo predočenje, postaje ustaljenje vrijednosti i smirenje srca kroz iskušenje .

Kraj dvadeset i prvog džuza, slijedi dvadeset i drugi, a počinje riječima Uzvišenoga:

O, Vjerovjesniče, reci ženama svojim (33/28).